

NOVE
RIJEČ

ČASOPIS ZA

KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

Nakladnici:

**Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica
NIU „Hrvatska riječ“, Subotica**

Za nakladnike:

**Katarina Čeliković
Ladislav Suknović**

Glavni i odgovorni urednik:

Tomislav Žigmanov

Izvršna urednica:

Katarina Čeliković

Savjet časopisa:

**Neven Ušumović (Umag), Mirko Sebić (Novi Sad),
Stjepan Blažetin (Pečuh), Helena Sablić Tomić (Osijek),
Petar Vuković (Zagreb), Darko Vuković (Novi Sad)**

Uredništvo:

**Bernadica Ivanković, Mirko Kopunović,
Ljubica Vuković Dulić, Klara Dulić Ševčić**

Grafičko oblikovanje:

Darko Vuković

Ilustracije u ovom broju:

Darko Vuković

Lektura:

Katarina Čeliković, Ivana Petrekanić Sič

Korektura:

Mirko Kopunović

Priprema i prijelom:

Thomas Šujić

Tisak:

Simbol, Petrovaradin

Naklada:

500 primjeraka

ISSN 2334-8208

ČASOPIS ZA
KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

br. 1-2

Subotica, prosinca 2023.

Tomislav Žigmanov Književna kritika i kritičari u suvremenoj hrvatskoj književnosti u Vojvodini – panorama	11
Geza Kikić (biografija) Ante Sekulić: <i>Književnost bačkih Hrvata</i>	14 15
Lazar Merković (biografija) Vojislav Sekelj: <i>Rič falí</i> Milovan Miković: <i>Avaške godine</i>	24 25 26
Vojislav Sekelj (biografija) Petko Vojnić Purčar: <i>Dom, sve dalji</i> Mirko Kopunović: <i>U iskrama nade</i>	28 29 31
Milovan Miković (biografija) Tomislav Ketig: <i>Duga senka svitanja</i> Lazar Francišković: <i>Eseji</i>	34 35 38
Katarina Čeliković (biografija) Jakov Kopilović: <i>Molitve vremena sadašnjeg</i> Franjo Kašik Bertron: <i>Riječi nasušne</i>	42 43 44
Zlatko Romić (biografija) Tomislav Ketig: <i>Damin gambit</i> Ivan Antunović: <i>Posljednji Gizdarev</i>	46 47 48
Zvonko Sarić (biografija) Milovan Miković: <i>Prah obiteljske srebrnine</i>	52 53
Tomislav Žigmanov (biografija) Ante Vukov: <i>Boca bez poruke</i> Dragan Muharem: <i>Ispovijest crkvenog pauka</i> Nevena Mlinko: <i>Vinjete Bola</i>	56 57 58 60
Davor Bašić Palković (biografija) Ivan Vidak: <i>Ugljik na suncu</i> Željka Zelić: <i>(intimna) Kronika srca</i>	62 63 64
Ivana Andrić Penava (biografija) Ilija Okrugić: <i>Lirika</i> Ljiljana Vasilj: <i>Dogodine u Vukovaru</i>	66 67 69

Nevena Mlinko (biografija)	72	Miro Petrović	
Mirko Kopunović: <i>Dok je svita</i>	73	Moj stric Mijo	121
Darko Baštovanović:		Leptirica	121
<i>Cijeli cjelovi tuge</i>	77	Cviće moje	122
		Dvojica	122
Darko Baštovanović (biografija)	82	Fojnička zvona	123
Mladen Franjo Nikšić: A ČA:		Miro Petrović (biografija)	125
<i>Izabrane i nove pjesme</i>	83		
		Ivan Sivrić	
Klara Dulić Ševčić (biografija)	84	Grah za Iliju	126
Miroslav S. Mađer:		Prijatelji	127
<i>Izabrana proza II.</i>	85	Mate Petrušić	127
Petko Vojnić Purčar:		Trg	128
<i>Prstenovani gavran</i>	87	Moj grb	129
Julijana Adamović: <i>Divlje guske</i>	92	Ivan Sivrić (biografija)	130
Vladimir Nimčević (biografija)	94	Miljenko Stojić	
Tomislav Žigmanov:		To je tako	131
<i>(Ne)sklad(a)ni divani</i>	95	Blizu	131
		U Maclju 2023.	132
		Opet o njoj	132
II. NAGRAĐENE KRATKE PRIČE		Saga o prozorima	133
		Miljenko Stojić (biografija)	134
Stjepan Tomaš		Joso Živković – Soja	
Ratni izvjestitelj	101	Čavli	135
		Korijenje	135
Tomislav Žigmanov		Tragovi	135
Martina svjetla svijeta	104	Seljenje	136
		Blizina žene	136
Slavica Sarkotić		Joso Živković – Soja (biografija)	137
Utjeha kose	110		
III. KNJIŽEVNA SUSRETANJA – DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA HERCEG-BOSNE		IV. GRAĐA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI	
		Goran Pavlović	
Ružica Soldo		Martin Robotić.	
Opet	117	Ususret 120. obljetnici rođenja	141
Zvijezde	117		
Hladna	117	Martin Robotić	
Magle	117	Grdenovo carstvo.	
Rujanska	118	Pozorišna priča u tri čina	144
Dok jesen	118		
Na starom	119	Martin Robotić	
U očima	119	Dukati.	
Probuđena	119	Šala u jednom činu	155
Oblaci	120		
Ružica Soldo (biografija)	120		

V. KRITIČKO IŠČITAVANJE HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI

Vladimir Nimčević

Bunjevci i prosvjeta
od 1870. do 1930. 165

VI. TRAGOVI UMJETNIKA

Branimir Kopilović

U povodu 20. obljetnice smrti
Stipana Šabića 177

VII. HRVATSKA KNJIGA U 2022. GODINI

Neven Ušumović
Hrvatska knjiga u 2022. godini 185

Zlata Vasiljević
Knjiška produkcija Hrvata
u Srbiji 2022. – 2023. 201

VIII. ČITANJA KNJIŽEVNE PRODUKCIJE

Senka Davčik
Marija Šeremešić,
Monoštor u riječi, slici i pjesmi 211

Darko Baštovanović
Ljubica Kolarić-Dumić,
Stopama mojih predaka 212

Senka Davčik
Kliktaj nebesa rumenih.
Lira naiva 2020. 214

Zlatko Romić
Prepekova jesen 2020. 216

Davor Bašić Palković
Pjesme putujućih.
Lira naiva 2021. 219

Katarina Čeliković
Ljerka Radović,
Osluhnuta tišina 220

Davor Bašić Palković
Mirko Kopunović,
Fajrunt u Istarskoj ulici 221

Zlatko Romić
Dani hrvatske knjige i riječi –
Dani Balinta Vujkova
– zbornik radova 2021. 223

Nevena Baštovanović
Ivan Tumbas,
Steščalo se... 227

Ivana Andrić Penava
Zvonimir Nemet,
Dodir ljubavi 228

Tomislav Šovagović
Lajčo Perušić,
Jarka svitanja 230

Mirko Ćurić
Zvonimir Franjo Vuk,
Mrak svjetlosti 232

Zoltan Sič
Mirko Kopunović,
Dok je svita 234

Ljubica Vuković Dulić
Život je pisma :
antologija hrvatskoga
pučkog pjesništva
u Srbiji „Lira naiva“
2003. – 2022. 236

Nevena Baštovanović
Blaženka Rudić,
Ispunjeno vrijeme 237

Vladimir Nimčević
Josip Špehar,
Biseri mitomanije 239

Zoltan Sič
Balint Vujkov,
Basne i pripovijetke 241

Ljubica Vuković Dulić
Stjepan Beretić,
*Johannes Clausen – kako je
oslikana subotička katedrala* **243**

Vladimir Nimčević
Vladimir Mitrović,
*Djela velikana hrvatske umjetnosti
20. stoljeća u Novom Sadu* **244**

Darko Baštovanović
Antun Gustav Matoš,
*Josipu Jurju I., kralju naših
svih ideala.*
Matošev Strossmayer **246**

Zlata Vasiljević
Prepoznavanje.
Lira naiva 2022. **247**

IX. KULTURNO-DRUŠTVENI
DOKUMENTARIJ
(prosinac 2022. – studeni 2023.) **251**

Zabilježila **Bernadica Ivanković**

Na slavenskom krugu boga evanjo
O moe stidno beslijan se vjuzim;

skučue krug do kruga.

Bana;

ne spěno ime;

spone splete iz brajjana,
Vjerna ljubav proslavilo a njima.

L. V.

*Kao lahor me povuče čamac
Voden tragom srebra*

KNJIŽEVNA KRITIKA

Tomislav Žigmanov

KNJIŽEVNA KRITIKA I KRITIČARI U SUVREMENOJ HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI

PANORAMA

Književna je kritika integralni dio znanosti o književnosti, koja, kako se čita, obično u literaturi navodi, posreduje između književnoga djela i čitatelja. Njezina je intencija neposredno vezana uz otkrivanje i tumačenje značenja, ljepote i vrijednosti samoga djela, polazeći od postavki i uvida estetike i književne teorije, ali i subjektivnih mjerila književnih kritičara, kako bi olakšala čitatelju bolje razumijevanje i cjelovitiji užitek. U osnovi joj je, bilo pozitivna bilo negativna, ocjena književnih djela, a kontinuiranim postojanjem književne kritike stvara se građa i za književnu povijest i za daljnju obradbu u književnoj teoriji.

U književnoj praksi među Hrvatima u Vojvodini književna se kritika javlja relativno kasno – koncem XIX. stoljeća, intenzivnije u periodici 1930-ih, dok je najzastupljenija bila u subotičkom časopisu *Rukovet* od osnutka do početka 1970-ih s Petrom Šarčevićem kao najplodnijim književnim i kazališnim kritičarom toga razdoblja, koje se završava opusom Geze Kikića, najobrazovanijeg mjesnog književnog takmaca. Književni kritičari s konca XX. stoljeća, koji onda predstavljaju krhki kontinuitet književno-kritičarskih nastojanja hrvatskoj književnosti u Vojvodini su Lazar Merković, Milovan Miković i Vojislav Sekelj.

Među novim i mlađim naraštajem – stasalom u XXI. stoljeću, izdvaja se cijela plejada književnika, književnih znanstvenika i publicista, koji se, među ostalim, trse baviti i, inače zahtjevnim, poslovima književne kritike. Zasluga za tako što pripada, čini se, najprije subotičkom dvotjedniku *Žig* (1994. – 2001.), koji je pod vodstvom glavnog urednika Vojislava Sekelja u rubrici „Kultura“ imao stalni otvoreni prostor za književniku kritiku te Časopisu za književnost i umjetnost *Nova riječ*, koja je od početka izlazenja – od 2013. godine, posebni i stalni interes posvećivala književno-kritičkom tematiziranju vlastite književne produkcije unutar hrvatskog književnog prostora – u svakom se broju, naime, visoko uračunavaju i valorizacijsko nastojanje i pristupi, osobito kada je riječ o aktualnoj književnoj produkciji kroz književnu kritiku, te temeljito iščitava bogato književno nasljeđe putem književnih

studija i ogleda. Ista praksa bila je provođena i u okviru najvažnije književne manifestacije Hrvata u Vojvodini – godišnje priredbe *Dani Balinta Vujkova : dani hrvatske knjige i riječi*.

Sama potreba za interpretacijama i tumačenjima te vrednovanja i ocjenama hrvatske književnosti u Vojvodini, književnosti koja se u svojim povijesnim mijenama trajanja mjeri stoljećima, gotovo da se, iz rakursa potreba ovdašnjeg hrvatskog kulturnog prostora, čini bezmjernom. Ova je ocjena, pak, sa svoje strane posljedica skoro kontinuirane odsutnosti vlastita književnog (samo)tematiziranja, čiji su razlozi situirani u činjenicu nikada ne do kraja i ne u cijelosti razvijenoga književnog sustava – književnost je, naime, Hrvata u Vojvodini tijekom vremena pulsirala i očitovala se bez čvršćeg i trajnijeg okvira valorizacijskih nastojanja, što se tek u sadašnjosti počelo ozbiljnije mijenjati. Preciznije rečeno, književni se sustav hrvatske književnosti u Vojvodini često znao iscrpljivati u samome činu književnoga stvaralaštva i prateće naklade književnih djela, koji je gdjekad bivao u kvantitativnom smislu posve respektabilan, dok su strukture i sastavnice književne percepcije (književna kritika istih djela u periodici i novinstvu, kritička sažimanja opusa pojedinaca, prikazi značajnih fenomena u književnim opusima više osoba, kritičke pregledi povijesti književnosti, itd.) uvelike izostajali.

S druge strane, svjedočili smo u krhkim i nerazvijenim valorizacijskim nastojanjima unutar hrvatske književnosti u Vojvodini i brojnim slabostima – od uskogrudnoga i monopolističkog gospodarenja uredničko-nakladničkim prostorom, preko stvaranja lojalističke klime i „klanovskih“ struktura u našoj regionalnoj hrvatskoj književnosti, pa do prevelikih strasti, i s ozbiljnim pretenzijama, onih koji dolaze s umjetnički bezvrijednog književnog ruba koji se hoće onda nametnuti kao neki svetački meritum književno-estetske valjanosti među ovdašnjim Hrvatima. Riječju, i književnoj se kritici unutar bogatih nakladničkih nam praksi znalo pristupati kako uz prevlast inkompetencija tako i uz odsustvo ozbiljnijih, zahtjevima književnosti primjerenijih, planova u pristupu izgradnje uredničkih politika koje će sustavno uračunavati i objavu književne kritike te njezino stalno njegovanje.

Spomenute značajke hrvatske književnosti u Vojvodini za posljedicu su imale da je do sada objavljeno posve malo samostalnih knjiga književnih kritika. Prva među njima bila je knjiga Vojislava Sekelja *23 kritike* (Novi Sad, 1988.), a posljednjih nekoliko godina je objavljeno još nekoliko u kojima je zastupljena, osim studija i ogleda, i književna kritika – Milovana Mikovića *Život i smrt u gradu* (Subotica, 1999.), Tomislava Žigmanova *Vivisekcije književnosti : vojvođanske i ine književne teme hrvatske* (Pula – Subotica, 2018.), Milovana Mikovića *Rasprave, motrišta, ogledi* (Subotica, 2019.) i *Među mnoštvom lica* (Subotica, 2019.) te Katarine Čeliković *Književnost u zrcalima : ogledi i eseji o književnosti Hrvata u Vojvodini* (Subotica, 2020.).

Osim onih književnih poznavatelja starije generacije (Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Katarina Čeliković, Zlatko Romić, Tomislav Žigmanov...), od početka je svjesno i planski otvaran prostor i za novi (među kojima se ističu Davor Bašić Palković i Ivana Andrić Penava) te mlađi naraštaj hrvatskih književnih i kulturnih poslenika (kvalitetom se i brojem napisa ističu Klara

Dulić Ševčić, Nevena Mlinko, Darko Baštovanović i Vladimir Nimčević). Pri tomu su osobito dragocjeni opusi onih autor(ic)a, čije formalno obrazovanje počiva na studiju književnosti, premda se još uvijek u književnom životu vojsvođanskih Hrvata nije snažnije profiliralo novo samostalnije književno-kritičarsko ime.

Sa stanovitim ponosom ističemo da su nastojanja pojedinih hrvatskih književnih kritičara iz Vojvodine bila ne samo prepoznata u širem hrvatskom književnom prostoru, nego su bila i nagrađivana – Tomislav Žigmanov je za knjigu *Vivisekcije književnosti : vojvođanske i ine književne teme hrvatske* dobio nagradu „Julije Benešić“ za najbolju knjigu književne kritike za 2018. godinu objavljenu u Hrvatskoj, a Klara Dulić Ševčić dobitnica je „Povelje uspješnosti Julije Benešić“ za 2020. godinu, koja se dodjeljuje mladim književnim kritičarima u okviru manifestacije „Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara“.

I premda se među sobom razlikuju po cijelom nizu kriterija – od formalne naobrazbe, naravi znanstvenoga interesa te paradigama iz kojih pristupaju književnom tekstu i učestalost objava književnih kritika, ovdje zastupljene autore okuplja kvaliteta književnokritičkog narativa te relativna stalnost interesa za kritičkim iščitavanjem kako aktualne književne produkcije tako i bogate a malo poznate povijesti hrvatske književnosti u Vojvodini. Spomenuti ukaz na kvalitetu književnokritičkog narativa, nadam se, moći će potvrditi svaki čitatelj ovoga izbora njihovih književnokritičkih studija i književnih kritika. To je bio i temeljni kriterij, uz onaj o pluralnosti rukopisa i autora, pri odabiru četrnaest književnih kritičara čije radove ovdje predstavljamo.

Geza Kikić (Subotica, 1925. – Dubrovnik, 2002.), književni povjesničar i kritičar, antologičar. Koncem II. svjetskog rata mađarske ga vlasti uhićuju, no nakon oslobođenja borac je VIII. Vojvođanske udarne brigade. Studij srpskohrvatskog jezika i književnosti započeo je na Filološkom fakultetu u Beogradu, a diplomirao na Filozofskom fakultetu u Novome Sadu 1958. Osuđen je kao Informbirovac i zatočen na Golom otoku (1949.-51.). Poslije toga je u više mjesta učitelj i nastavnik književnosti. Odlaskom u invalidsku mirovinu 1965. vraća se u Suboticu te se posvećuje proučavanju književne povijesti bunjevačkih Hrvata. Bio je među prvima koji

je kritički iščitao cjelokupnu hrvatsku književnu baštinu u ugarskom Podunavlju. *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata* i *Antologija proze bunjevačkih Hrvata* (Matica hrvatska, Zagreb, 1971.) rezultat su njegovih višegodišnjih istraživanja i prvi su reprezentativni (antologijski) izbori iz književnosti bačkih Hrvata. Nakon sloma Hrvatskoga proljeća biva sklonjen iz javnog života, uz zabranu javnoga djelovanja i objavljivanja. Slično kao i velik broj žrtava toga doba u Subotici, trajno napušta rodni kraj i 1976. se preselio u Hrvatsku: najprije živi u Popovićima u Konavlima, a od 1986. do smrti u Hodilju kraj Stona. Nakon preseljenja u Hrvatsku nije surađivao, niti komunicirao s ljudima iz zavičaja.

Geza Kikić

Ante Sekulić: *Književnost bačkih Hrvata*

(Posebno izdanje, *Kritika*, sv. 5, Zagreb, 1970.)

Domašaji i promašaji književne hrestomatije bačkih Hrvata¹

Jubilej 100 godina *Bunjevačkih i šokačkih novina* knjigom Ante Sekulića dobio je u svojoj općenarodnoj kulturnoj dimenziji takvo književno djelo koje historijski nastavlja, prenosi poruke i afirmira stvaralačke težnje bačkih Hrvata. Premda je Sekulićeva knjiga više poetska hrestomatija a manje književna povijest, ona ipak ugodno iznenađuje svojom zamašnom ambicijom da se prvi put iznese na vidjelo kompleksna slika jedne cjelovite književnosti kao nepobitna činjenica kulturne individualnosti jednog naroda koji se tako uporno opirao pred svim nedaćama i teškoćama u borbi za vlastiti opstanak, slobodnu pjesničku riječ radosti i nadanja u ljepši život.

Ono što prvo pada u oči jeste da je knjiga po svojoj formi neuobičajena, jer joj je sadržajna, kompoziciona i metodološka struktura heterogena i u kvalitetu i u kvantitetu: uporedo se nižu etničke, biografske, jezikoslovne i književne rasprave, zatim eseji o pjesnicima, odlomci iz predavanja, informativni portreti i bilješke o kulturnim i književnim poslenicima, dok je najopsežniji dio knjige ispunjen antologijskom panoramom iz svih literarnih kategorija i žanrova, a na kraju bibliografijom i literaturom.

Autor je postavio sebi krupan i dalekosežan cilj: da u, pomalo, avangardnoj formi i smjelijim postupcima u stvaralačkom pristupu pronikne i otkrije kulturne i književne specifičnosti duhovnog života ove drevne narodne skupine i milieua, koji ima tradicionalna obilježja u svojoj nacionalnoj individualnosti. Međutim, ako određena znanstvena ili književna forma ne podstiče bitnije unapređivanje književnosti, ona će ostati samo „mrtvi produkt kabinetskog naučenjaka“ ili književnika, samo prolazna stepenica u nestvaralačkoj i beživotnoj praznini. Za Sekulićevu knjigu se ne bi moglo reći da je mrtvi produkt ali niti da je dovoljno životvorna. Da li to znači da je po srijedi polovičnost pokušaja, ni to da bismo mogli kategorički ustvrditi, jer pored znatnih domašaja ona ima prilično promašaja, nad čijim idejno-estetskim korijenima i nedorečenim prazninama mora da se ozbiljnije pozabavi ne samo kritika već i naša kulturna javnost uopće. To je prioriteta obaveza prema našoj književnosti koja će samo tako moći postupno nadrasti sva ona stvaralačka iskušenja i prolazne krize koje su pratile dulje vrijeme subotički krug pisaca.

Protetklo je četiri desetljeća od prvih pokušaja da se našoj javnosti prezentiraju najmarkantniji književni stvaraoci u *Bunjevačkoj narodnoj čitanci* Milivoja V. Kneževića do sadašnje pojave Sekulićeve hrestomatije. Ne može

¹ Tekstovi su objavljeni kao u izvornoj publikaciji uz neznatne korekcije.

biti sumnje u veliku ljubav prema istraživanom predmetu kod obojice autora i evidentnim razlikama na postignutim uspjesima, ali između ove dvojice povjesničara književnosti ne bismo smjeli zaboraviti ni prvog najpotpunijeg poznavaoa i najtemeljitijeg istraživača ove najbogatije hrvatske regionalne književnosti dr Matiju Evetovića, niti mimoilaziti njegova brojna djela, koja se jednim dijelom nalaze u rukopisima ili rasuta po različitim listovima i časopisima. Na žalost, ni Sekulić nije otišao mnogo dalje u vrednovanju Evetovićeve djela osim verbalnog izražavanja vjere da će jednom rad Matije Evetovića postati poznatiji i pristupačniji nego danas (str. 50). Ipak, smatramo da književnost bačkih Hrvata nije toliko ostala neispitana u ekstenzitetu koliko je nepoznata u umjetničkom intenzitetu zbog zanemarivanja suvremenijeg vrednovanja njenih književnih dostignuća i interpretiranju poetskih dometa u posebnim studijama ili časopisnim člancima, esejima, priložima o nepoznatoj književnoj građi u kojima bi se sustavno izvršila svestrana rekonstrukcija duhovnog života, utvrdio identitet svih značajnijih ostvarenja, svrstavajući ih potom u organsku cjelinu pojedinih književnih razdoblja. U tom pogledu stara književnost je najsolidnije proučena i rasvijetljena u različitim monografijama i studijskim radovima dr Matije Evetovića, Ivana Kujundžića, Ante Sekulića, djelimično i Vase Stajića, ali od preporoditeljske književnosti naovamo najslabije stojimo, pa je otuda i u Sekulićevoj knjizi najviše promašaja i praznina u novijim književnim razdobljima. Dva tri eseja o Jakšiću, Kokiću, Andriću, koje je autor sam napisao, ne mogu popraviti opću književnu sliku sa mnogim nedovršenim detaljima, jer su nam ostali u najvećem broju književno neobrađeni stvaralački opusi: Antunovića, Modrošića, Mandića, Petreša, Rajića, Stipića, Balinta Vujkova, Mare Đorđević-Malagurski, Poljakovića, Kopilovića, Merkovića iako su se oni već odavno umjetnički potvrdili, neki i izvan skromnih regionalnih okvira.

Kao književnik i profesor Više pedagoške škole na Rijeci Ante Sekulić je angažiran u našoj književnosti preko trideset godina. Premda je doktorirao filologiju na Zagrebačkom sveučilištu, on je kao pjesnik pokazao više afiniteta, odnosno prema njenoj povijesti, kritici i esejistici. Još 1953. godine skicira vlastitu ideološku koncepciju i poetsku viziju u prvom povijesno-informativnom prikazu: „Neka pitanja suvremene književnosti bačkih Hrvata“ u kojem razvija nedostupnu tezu da bački Hrvati sve do pod kraj prošlog stoljeća nisu imali svjetovne inteligencije, što je – po nahođenju autora – bilo uvjetovano gospodarskim i povijesnim tokovima. Čini se da je već tada Sekulić sam sebi priredio zamku iz koje se nije htio ili znao osloboditi originalnijim rješenjima tako da je i u svojoj novoj knjizi ostao na potpuno istim sociološkim pozicijama u općem pristupu kulturi i književnosti mladog hrvatskog građanstva u Bačkoj. Sekulić u pomenutom povijesnom presjeku obrazlaže svoje mišljenje na sljedeći način: „Iznenađuje, što mi nismo imali nikad hrvatsko građanstvo u Bačkoj. Imali smo gradove: Bajju, Sombor, Suboticu. Ali nismo imali građanski stalež: obrtnike, trgovce; nismo imali svjetovnu inteligenciju. Da se još bolje razumijemo: naši su ljudi bili posjednici zemlje. Držali su prirodna bogatstva u svojim rukama: salaše, njive, dolove, pašnjake, vinograde.“ (*Stražilovo*, br. 16-17, 1953., Novi Sad)

Međutim, ovom prilikom moramo podsjetiti Sekulića na sasvim egzaktnne činjenice koje su bile tipične za agrarnu Ugarsku na kraju XIX. stoljeća kada je svako drugo seljačko gospodarstvo bilo nesposobno za samostalan život. Veliki posjedi bili su zaštićeni od države tako da su jaki seljaci koncentrirali najbolju zemlju i brzo napredovali, a sitan seljački posjed se atomizirao pod teretom povećane državne zemljarine. Kako je Ugarska kao kontinentalna zemlja imala slabe međunarodne veze, bez trgovačke i industrijske tradicije, ona nije mogla stvoriti velike gradove, osim Budimpešte, kao izrazito agrarna i stočarska zemlja zbog čega su se u Vojvodini razvijali tipovi „seljačkih gradova sa malim trgovačko-zanatskim i činovničkim centrom i s velikom periferijom seljačkom...” (Mijo Mirković: *Seljaci u kapitalizmu*, str. 146, 1952., Zagreb). Pauperizacija siromašnog agrarnog življa katastrofalno je rasla dok je zemljišna aristokracija stranog i domaćeg podrijetla imala ključne gospodarske pozicije. U takvoj gospodarskoj strukturi Hrvati-Bunjevci u Bačkoj bili su na najnižoj ljestvici među vlasnicima velikog posjeda, jer su držali samo 3,75 % od ukupnog zemljišnog vlasništva. (dr Nikola L. Gaćeša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Bačkoj 1918-1941*, str. 50, 1968., Novi Sad). To su nepobitni dokazi o kapitalističkim procesima po bačkim selima i gradovima kada su se kapom i šakom zgrtala sva dobra i sredstva radi neograničenog bogaćenja dok je narod nemilice propadao. Evo dirljivog svjedočanstva Ivana Antunovića iz tih vremena: „Strile strašna bola prolaze svakog rodoljuba srce kad pogleda na općine, gdi prija bijahu Bunjevci prvim i najuglednijim žiteljem, a sad oni su sluge obiteljske, općinske. Koji su prve ulice zasadili, sad jedva se još o krajevih sela zaustavili; koji su bili zemljoradnici, sada su ukućani, nadničari”. (Iz pisma prvom predsjedniku Pučke kasine Đeni Duliću, tiskano kao posebna knjiga 16. X. 1878. god.). Suočavanje sa istinom a ne sentimentalnim idealiziranjem trajno će nam omogućiti da shvatimo težinu egzistiranja i održanja hrvatskih narodnih slojeva u Bačkoj, koji pod vlašću apsolutnih hegemonika nikada nisu slobodno i ravnopravno ubirali plodove marljivog rada. Služeći profinjnim feudalcima oni nisu mogli slobodno gospodariti zemljom, nisu mogli slobodno konkurirati građanskoj supremaciji vladajućih nacija, ali to još ne znači da uopće nije bilo hrvatskog građanstva i svjetovne inteligencije.

Sekulić ide još i dalje, te postavlja zahtjev o revidiranju naših stavova prema feudalizmu samo zato što su naši društveni odnosi bili u ono vrijeme nejednaki s onima u drugim zemljama (str. 81). Međutim, on ne vidi ili ne razumije povijesnu zbiljnost u kojoj se svojevremeno na društvenoj sceni pojavilo brojno domaće feudalno plemstvo kao odlučujući čimbenik klasnih i političkih odnosa, koji su uvjetovali njihovu općepoznatu sklonost kolektivnog prilagođavanja i totalnog odnarođivanja. Polufeudalni aristokratski sistem XIX. stoljeća nije okončan ni poslije 1918. godine, on je razriješen tek poslije druge agrarne reforme 1945. godine kada je mnoštvo bezemljaša i ranijih slugu prvi put u povijesti bačkih Hrvata korjenito izmijenilo svoj ekonomski i politički položaj, ostvarujući puno nacionalno i socijalno oslobođenje. Iz tih razloga ne možemo ravnodušno primiti autorov idealistički zahtjev niti ga želimo smatrati znanstveno opravdanim a još manje iščekiva-

ti bilo od koga revidiranje naših stavova prema feudalizmu. To su vrlo konkretni i dovoljno plastični primjeri autorove dezorijentacije u oblasti fundamentalne ideološke pozicije, pa makar se radilo samo o društvenoj osnovi bunjevačkih grokotalica povodom kojih je postavio vlastiti zahtjev. Doduše, autor nam često daje do znanja svoje objektivno nastojanje da se održi u indiferentnim ideološkim granicama prividne neutralnosti i nepristrasnosti, ali nas je ipak dovoljno uvjerio da u rješavanju krupnijih i složenijih dilema ne samo da čini pokušaje već i teže promašaje koji se naročito očituju kad on raspravlja povijesno-društvena zbivanja, dakle klasnu zbiljnost kao izvoriste svim umjetničkim nadahnućima i osnovnim stvaralačkim pokretnicama u svim društvenim sistemima.

Problematika nacionalnog preporoda i preporoditeljske književnosti u bačkih Hrvata ostala je u Sekulićevoj knjizi potpuno društveno i ideološki nesagledana, čak u dobroj mjeri zamagljena neprihvatljivim shemama o tobožnjem nepostojanju građanstva i svjetovnih književnih radnika do kraja XIX. stoljeća. Međutim, historijska zbivanja 1869. godine oko općenarodnog opredjeljivanja za *mociju* Ivana Antunovića i pokretanje lista kao političkog organa pokreta potvrđuju da je među subotičkim Hrvatima došlo do odlučujuće političke i nacionalne diferencijacije, koja je bila izraz isključivo građanstva i njene omladine, njihovih progresivnih i oslobodilačkih težnji. Sama činjenica da je u političkom pokretu građanstva uzela vidnog učesča i duhovnička inteligencija ne može umanjiti značenje njihovih korjenitih i obostranih akcija u realizaciji programa preporoda, koji je bezrezervno podržala sveukupna intelektualna omladina bez obzira na profesionalnu opredijeljenost. U takvom kontekstu nije slučajno da je prvi i najuporniji građanin bio kaločki kanonik Ivan Antunović, koji se javno i borbeno ograđivao od svih odnarođenih „popendi“ kako ih je on znao vrlo često ironično-pejorativno oslovljavati, jer glavni problem općenarodnog preporoda nikada se ne bi mogao riješiti u sklopu izoliranih regija ili s rascjepkanim snagama na svjetovnjake i duhovnike, pa se uvriježilo radikalno stajalište: ili si za narod ili si protiv njega. Sekulić nije uočio ni ovu izrazito narodnjačku političku platformu, kao ni tipičan historijski proces u organiziranom buđenju nacionalne svijesti, on nije ni proučio niti doživio stvaralačku ulogu, doduše, malobrojne ali jedinstvene inteligencije, koja je predstavljala bitnu preporodnu komponentu. Svećeničke mantije u Antunovićevu vrijeme najmanje su bile preprekom preporoditeljskom djelovanju i književnom stvaranju. Takva svećenička angažiranost na svjetovnim problemima u kulturi – znanosti i književnosti – nije bila umjetno podsticana kakvom romantičarskom modom, iako je bilo idealnog romantičarskog zanosa sve do početka XX. stoljeća, niti ortodoksnim klerikalizmom, koji se povremeno manifestirao u naglašenoj ideološkoj isključivosti i književnom utilitarizmu, već prije svega burnom i borbenom dinamikom čitavog narodnog kolektiva. Sličnih progresivnih pojava u hrvatskoj kulturi nalazimo još kod dubrovačkih franjevača, koji su krvno srasli s težnjama mladog građanstva i slobodarskog grada, dosljedno se uključujući u opće umjetničke tendencije renesanse; Kačić i njegovi sljedbenici podsticahu otpornost narodnog duha i istrajnost u oslo-

bodilačkoj borbi. Ono po čemu se rad bačkih preporoditelja razlikuje od ranijeg djelovanja franjevacu jesu složenije političke prilike i njihov nesiguran društveni položaj zbog čega njihovo stvaranje ne nosi pečat pune javnosti i izričite otvorenosti, pa je ono obavijeno velom pritajene anonimnosti. Ivan Antunović je vrlo rijetko potpisivao svoje novinske priloge, uvodnike, članke i dopise punim imenom, obično ih je tiskao bez ikakvih znakova autorstva, ili je pak samo kratko stavljao *Urednik*, kasnije *Stari rodoljub*, dok je Nikola Kujundžić za svoje prigodne pjesme, pripovijesti i prijevode upotrebljavao ustaljene pseudonime: *Mikelja*, *Tarkamen*, *Bučilović*, *Jabuković*, *Ranko* i *Mišakov*. Sekulić kao da je zaboravio na popularnog Bučilovića, koga su urednici često korili što ne buči svojim književnim prilozima, što je začuťao kad ga svi rado žele čitati.

Bez obzira što u naslovu Sekulićeve knjige nema konvencionalne oznake – povijest književnosti, njegovo djelo ipak pretendira da ostane autoritativan povijesno-kritički prikaz cjelovite književnosti bačkih Hrvata. U tom pogledu pisac nije kategoričan jer s izvjesnom dozom realizma dopušta da njegov rad može dobiti „savjesnu i ozbiljnu dopunu“, što očito govori o njegovoj intimnoj stvaralačkoj koncepciji i ambiciji da hrvatskoj i jugoslavenskoj javnosti priredi temeljnu povijesnu-informativnu sintezu i najbolji panoramski presjek iz književne baštine, o čemu nas posebno uvjerava kako je želio u svojim raspravama i člancima sačuvati kronološki slijed i pružiti, s manje ili više sreće i uspjeha, podatke o piscima u sklopu vremena, prilika i društvenih odnosa. Dakle, u knjizi je sve ono što može pomoći „upoznavanju jedne od sastavnica hrvatske kulturne i književne baštine“ (str. 3). Međutim, priroda i zamašnost posla, kojeg se Sekulić prihvatio i priveo kraju, zaslužuje da mu se posveti prava kritička pozornost, jer olako prolaziti mimo njegovog djela bio bi više izraz naše indolencije u književnom životu kao što bi jednostavno i jednostrano negiranje bilo nedopustivo ignoriranje pseudokulturnog snobizma. Konačno djelo je nastalo Sekulićevom inicijativom i njegovim književno-znanstvenim naporima, pa se samo adekvatnim mjerilima može i mora vrednovati.

Sama činjenica da se knjiga pojavila relativno kasno, govori o prisutvu takvih problema koji nisu pogodovali da se književnost bačkih Hrvata ranije studijski obradi, iako smo već pedesetih godina imali prve povijesne preglede nacionalnih književnosti, koje su u potpunosti prešućivale postojanje tradicionalne književnosti bačkih Hrvata kao i njenih desetak živih i starijih književnika. Svakako su tome pridonijela različita apriorna shvatanja zasnovana još između dva rata po kojima se tobože radi o slabo pismenim kulturnim spomenicima i zastarjelim umjetničkim dokumentima, te da po principima sadašnjosti nemaju veće kulturno i književno značenje za naše suvremenike. Jednostavno se smatralo da će ova regionalna poetska tradicija postepeno odumrijeti kao i ostali rekviziti i anahronizmi prošlosti. Jedno je sigurno da Sekulića ne možemo ubrojiti među takve nihilističke protagoniste, ali ni tvrditi da je u potpunosti oslobođen nametnutog kompleksa manje vrijednosti, utoliko više što on svoju stvaralačku individualnost svjesno ili nesvjesno umanjuje podređenošću književnohistorijskom

pozitivizmu i ideološkom utilitarizmu. Zbog takvih manjkavosti u projiciranju vlastitog sistema vrijednosti autor nije mogao u punoj mjeri očitovati svestrano razumijevanje za sve kreativne snage i graditelje intime, nepovnljive prošlosti čitavog naroda zbog čega on olako prelazi preko brojnih književnih pregalaca iz mnogih ambijenata u kojima praktično nije moguće išta ozbiljnije u kulturi poduzimati ili nesmetano pokrenuti kakvu književnu publikaciju. Iz tih razloga ne možemo niti smijemo prepustiti zaboravu književnu riječ Blaža Modrošića, Stjepana Vujevića, Josipa Jukić-Manića, Lovre Lipovčevića, neumorne suradnike Antunovićevih *Novina* i *Vile* niti njegove sljedbenike u *Nevenu* Mije Mandića, Barišu Matkovića, Jessu Kujundžića, Ivana Vujića, Stipana Radoša, Pavla Bašić-Palkovića, narodne pjesnike Luku Stantića, Ivana Prčića-Gospodara, žive pripovjedače Marka i Antuna Pejića, afirmirane pjesnike mlađe generacije modernog izraza Jakova Orčića, Ivana Pančića i još čitav niz imena mlađih i novijih perspektivnih poslenika u poetskim pogonima imaginativne kreacije.

Polazeći od poetskih mjerila i idejnih stajališta Antuna Barca u pitanjima iz nauke o književnosti mi se moramo složiti s njime u tome da je prije svake dublje sinteze nužno izvršiti one crnačke poslove istraživanja fakata, koji poslovi sami sobom ne mogu da zablješću, ali ih netko mora izvršiti, bez obzira na to hoće li za svoj rad doživjeti pohvalu ili batine. Međutim, u nas se vrlo malo radilo na tim smjerovima, pa nam je do danas ostalo nedovoljno istraženo to najkompleksnije duhovno područje, gdje se uvijek vodila intenzivna polemika i razgarala borba za slobodniji život, nacionalnu ravnopravnost i kulturno stvaralaštvo kao neophodnih elemenata normalne društvene egzistencije i svjesne reprodukcije nacionalnog bića čitavog naroda. Ipak, glavni problemi su poglavito književne naravi. Do danas su nam ostale ogromne praznine čak i na magistralnim pravcima, a o sporednim da i ne govorimo. Dosta književnih radova mi još ni ne poznajemo po njihovim autorima jer ih uopće nije nitko dešifrirao ili čiji se identitet ne može pouzdano utvrditi i tko zna da li će se uopće moći to ostvariti. Međutim, Sekulić ovu problematiku nije ni pokušao riješiti, pa nije mogao da išta ozbiljnije kaže o tri godišta *Bunjevačkih i šokačkih novina* i šest godišta *Bunjevačke i šokačke vile*. Tek poslije ovog saznanja možemo protumačiti pojavu neoprostive greške prema prvom uredniku književnog časopisa *Neven* Miji Mandiću za koga dokazuje da mu sva djela imaju propagandno-prosvjetno značenje, a ne i književno (str. 51). To je izričiti primjer nedopustive proizvoljnosti i površnosti u sudovima, koji ne samo da hotimice umanjuje ugled svjetovnog književnog radnika i organizatora, čijom je zaslugom punih devet godina najuspješnije i najknjiževnije uređivan književni časopis, već i takvim netačnostima nanosi štetu objektivnoj afirmaciji naše nepoznate regionalne književnosti. Uzgred budi rečemo da je Mijo Mandić poslije Ivana Antunovića jedan od najboljih pripovjedača, čak je i pjesme pisao – *Srce moje*, *Sirotica* i sl. Na žalost, Sekulić je nekritički slijedio Pekićeve ocjene i stavove: da Mandićeva djelca nemaju književnu već samo historijsku vrijednost. (P. Pekić: *Povijest Hrvata u Vojvodini*, str. 283). Ni urednička funkcija a pogotovo njena kvalifikacija nije toliko beznačajna da bismo se

mogli samo općom informativnom konstatacijom: Mijo Mandić je bio neko vrijeme urednikom bunjevačkog lista *Neven* (str. 51).

Časopisna problematika u Sekulićevoj knjizi je svakako najboljnija točka, jer njegov odnos prema tako značajnoj općekulturnoj i književnoj baštini zbilja je skrajnje nemaran i neodgovoran. Preko stotinu godinu u ovim krajevima su izlazili razni časopisi i listovi sa manjim ili većim prekidima, a što je najvažnije oni su imali najčešće svjetovno obilježje i progresivan društveni značaj. Konačno, oko tih časopisa razvijala se stvaralačka klima i kakva-takva književna politika. U njima nalazimo i prve teorijske pokušaje u formiranju elemenata poetike, kao npr. u članku Stjepana Vujevića *Način pučki pisati* – A. Kratko, jezgrovito i glatko; B. Treba pisati začinom zanimljivosti i zasladom zamamljivosti; C. Treba pisati duhom pobudljivim i D. Treba pisati što više iz života mu i to moralno i poučno. (*Neven*, 1887. str. 33-35). Dakle, poetskom svijetu se ozbiljno i temeljito pristupalo što potvrđuju brojni prilozi koji su davali idejno-estetske smjernice cjelokupnoj književnoj produkciji određenog vremena. Očito izlazi da Sekulić nije smio do te mjere potcijeniti časopisnu građu, a još manje propustiti šansu vrednovanja pojedinih urednika i njihovog formalnog naznačivanja, jer je dobro poznato da je bilo više urednika *Nevena* poslije Mandićevog odlaska, pošto mu 1892. godine bijaše zabranjeno urednikovanje. (*Pravi bunjevački kalendar*, 1934. str. 36). Također su nam ostali nepoznati mnogi značajni urednici *Bunjevačko kolo* (1933-1936) *Klasje naših ravni* (1936-1943), *Glas* (1938-1939), *Kolo mladeži* (1939), *Njiva* (1947) i *Rukovet* (1955-1970). Nemamo ni najoskudnijih informacija o njihovoj programskoj orijentaciji i idejno-estetskoj ulozi koju su odigrali u književnom životu. Doduše, autor je specijalno novinama posvetio punu pozornost, nižući dvadesetak njihovih naslova i urednika, dok u pogledu časopisa – tih živih književnih žarišta i rasadišta, on se zadovoljio običnom konstatacijom: „Nisam spominjao časopise u Bačkoj. Bilo ih je zanimljivih, lijepo opremljenih i sadržajno bogatih...” (str. 92). Tako nam pisac nije priuštio ni bitne duhovne konture u umjetničkim preokupacijama niti dubljih podataka iz unutarnjeg života pojedinih književnih krugova u kojima su se „koncentrirale najvažnije, najpoletnije, najznačajnije strane generacije“. Točno je da mi još nismo dobili posebna osvjetljenja čitavog časopisnog nasljeđa, ali to nikako ne znači da su za jednu književnost suvremena vrednovanja nepotrebna ili nemoćna da išta u prošlosti izmijene na osnovu kriterija vlastite sadašnjosti. U ovim pitanjima se zbilja sa zadovoljstvom možemo složiti sa A. Barcem da se prošlost mijenja zajedno s nama ako književnu prošlost osvjetljavamo sa sadašnjih stajališta, tragajući za živim vrijednostima u hijerarhiji poetskih djela. Na taj način će književna historija dobiti prirodan karakter prema refleksima što ih sadašnjost baca, držeći tempo s vremenom koje ide naprijed.

Međutim, Sekulićeva vizija književne prošlosti i sistem vrijednosti više su okrenuti prema starinama i uživljavanjima u prošlost naroda, pa nam je tako Ivana Antunovića predočio kao isključivo konfesionalnog pisca, iako je on prvi i najbolji preporoditeljski književnik, koji nam je ostavio jedinstveni putopis u hrvatskoj književnosti – on je prvi prokrstaro cijelu Italiju i

u svojoj opsežnoj putopisnoj prozi ostavio živo umjetničko svjedočanstvo, zatim on je naš pripovjedač i romanopisac. Unatoč svemu tome autor nam nije prezentirao nijedan solidniji književni fragment osim u odjeljku *Starinska naša pobožna i poučna riječ* i to iz drugorazrednih književnih djela. Isti slučaj je i sa poznatim književnikom Balintom Vujkovim, kojeg tretira više kao narodnog sakupljača nego originalnog umjetnika: pripovjedača, romansijera, pjesnika i prvog našeg najboljeg esejistu. Balint Vujkov je pravi književni neimar među studentskom omladinom i pokretač značajnog časopisa *Bunjevačko kolo* u kojem se afirmirala nova svjetovna generacija pjesnika i pripovjedača. Prikaz o ovim književnim nemirima i mladim poletnicima toliko je jednostran i neinformativan da je vrlo teško steći imalo jasniji dojam o književnim previranjima u najsloženijoj ideološkoj strukturi hrvatske književnosti između dva rata. Sekulić se zadovoljio jednom općom konstatacijom da „Od pobožnih redovnika do gorljivih socijalnih pisaca ima niz inačica. No ne radi se o križanju i sukobljavanju pisaca” (str. 8). Dobija se utisak da je građanska kultura u subotičkoj sredini cvjetala na usamljenom otoku mrtvog mora izvan domašaja oceanskih plima i oseka. Danas pouzdano možemo tvrditi da su političke frakcije i umjetničke grupe unutar istog pokreta pogodovala razvijanju različitih književnih struja i pravaca tako da otpada svaka sumnja u autorovu neobjektivnost i nepoznavanje baš tih najosjetljivijih pitanja iz književnog svijeta građanskog društva. Ni na narednim stranicama Sekulić se nigdje ne dotiče ove najdelikatnije umjetničke i društvene problematike u konkretnosti njenog manifestiranja u svim vrednijim djelima, tim više što je ona prisutna u svim jugoslavenskim književnostima da se lako mogao konzultirati o istom predmetu u mnogim kritičko-esejističkim radovima M. Krleže između dva rata, kao i u studijama i člancima Šime Vučetića, Augusta Cesarca i drugih.

Prikaz narodne bunjevačke književnosti je parcijalan iako u ovom trenutku postoje realne mogućnosti da se obuhvati u cjelovitoj povijesnoj obradi o njenom postanku i razvitku. Lirske kratke pjesme i minijature potpuno su zapostavljene, kao npr. : popularni bećarci, šaljandani, šaranci, kao i zagonetke, poslovice i izreke. Ovo ističemo s razlogom što ovi krajevi i danas njeguju ovu vrstu pjesničkog izraza do te mjere da je njihovo obilje neiscrpno i rijetko gdje je tako razvijeno kod jugoslavenskih naroda. Ni sam Sekulić nije upoznat sa svom literaturom o našoj usmenoj književnosti npr. on ne poznaje nijednu studiju istaknutog folkloriste dr Marijana Stojkovića, koji je preko dvadeset godina proučavao narodne pripovijetke Bunjevaca, ali to mu ništa ne smeta da postavlja vlastite kriterije sakupljačima, pa i Balintu Vujkovu da treba da vrše sistematizaciju sakupljene građe prema motivima i sadržajima, iako ima i primjera takvog svrstavanja narodnog blaga kod Vujkova, koji je izdao i posebnu zbirku *Saljive hrvatske narodne pripovijetke* i autor kao da je zaboravio na njih, kao i na solidnu i detaljnu katalogizaciju pripovjednih motiva od strane Marijana Stojkovića.

Primjera jednostranog tretiranja pojedinih pisaca ima prilično i u bibliografiji, kao i u literaturi, gdje se očito potencira konfesionalna literatura, koja i nema književni smisao niti trajnije umjetničke vrijednosti, ali je on ipak

favorizira na štetu svjetovne književnosti. Tako npr. pisac podrobno navodi svaku crkvenu i liturgijsku knjigu Ivana Kujundžića dok potpuno zaboravlja *Zbirku mudrih i poučnih izrekah* od Boze Šarčevića ili feljtonski roman *Hajka u zatvorenom krugu* Balinta Vujkova. Prostor nam ne dozvoljava da ukazemo na sve propuste, koji se nikako ne bi smjeli pojaviti u ovakvoj knjizi. Sekulić nije smio proizvoljno mijenjati deseteračku strukturu stihova *Skorup od ljekarije* – vjerojatno nije bio izvorno suočen s tekstom, koji je napisan hrvatskom ikavicom, dok ga on kombinira sa iekavicom (str. 39); na 72. stranici narodnog pjesnika Šimu Ivića pretvara u Šimić; u imeniku je označen Neoričić 22, kojeg tamo nema, već je na 72. str. Staniša Neoričić; *Novine* su izlazile do kraja 1872., dok je *Vila* počela izlaziti kao književni dodatak *Novinama* 1871., a ne 1870., obustavljena je 1876., a ne 1875. godine.

Teško je naći u prošlosti i danas djelo bez propusta, a pogotovu prvu književnu hrestomatiju, pak ipak ne možemo jednako gledati, na sve propuste, naročito one koji su se mogli i morali izbjeći. Stoga se Sekulićevo djelo i pored sve njegove dobronamjernosti da se ne „ponavlja“ uvijek ostati kao primjer naglašene ideološke tendencioznosti prema tzv. čistoj duhovnoj literaturi, a na štetu svjetovne književnosti.

Od hrvatskih pisaca se s pravom očekuje da se ne ponove Sekulićeve i slične književne anahronizme koji su se očitovali još u prvim počecima književnog stvaranja kod bačkih Hrvata. Nema sumnje da će istaknuti kulturni i književni pregaoci ove nade i svojim djelima potvrditi.

Lazar Merković (Subotica, 1926. – Subotica, 2016.), književnik, prevoditelj s mađarskog, publicist, leksikograf, urednik, kroničar mjesne povijesti grada Subotice. U rodnom gradu završio je pučku školu, a srednjoškolsko obrazovanje prekida rat. Kao pripadnik napredne omladine lijevo orijentirane koja se protivila ratu, sredinom 1943. biva uhićen od strane mađarskih okupacijskih vlasti. Nakon boravka u nekoliko zatvora u Vojvodini interniran je na koncu u njemački logor „Dachau“, iz kojeg se uspijeva živ vratiti u Suboticu. Jedan je od prvih osnivača časopisa književnost, umjetnost i društvena pitanja *Rukovet* (1955.) te Radio Subotice i glavni

i odgovorni urednik Radio Subotice za program na srpskohrvatskom jeziku od 1968. do 1972., kada zbog sudjelovanja u Hrvatskom proljeću biva smijenjen. Nakon toga je proganjan, a zabranjeno mu je objavljivati više od 15 godina. Suradnik je *Žiga* od osnutka. Idejni je tvorca projekta i savjetnik Hrvatskog uredništva Radio Subotice 1998. Od 2002. je predsjednik uređivačkog vijeća *Klasja naših ravni*, časopisa Matice hrvatske iz Subotice, a od 2006. Nakladničkog vijeća NIU *Hrvatska riječ*.

Lazar Merković

Vojislav Sekelj: *Rič fali*

(Vojislav Sekelj – Ivan Balažević, Subotica, 1991.)

Čari bunjevačke ikavice

Nakon tri žanrovski relativno različite knjige pjesama (*Djetinjstvo*, 1972., *Sad znadeš sve*, 1979., *Poljubac izdaje*, 1988.), zatim modernog romana *Daleka zvona* (1983) te zbirke prikaza *23 kritike* (1988), pjesnik, prozaik, kritičar i jedan od najplodnijih pisaca srednje generacije subotičkog književnog kruga, Vojo Sekelj, predočio nam je vrlo zanimljivu zbirku stihova *Rič fali*, pisanu na štokavsko-ikavskom narječju bunjevačkih Hrvata iz sjeverne Bačke.

Po mišljenju mnogih književnih kritičara i teoretičara dijalektalna poezija općenito zahtijeva mnogo stroži kriterij od poezije na standardnom jeziku.

Ako bismo s tog stajališta analizirali rukovet pjesama (37) Vojislava Sekelja dosta spretno ukomponiranih u ovoj knjizi, onda bismo bez ikakve dvojbe mogli pripomenuti da je autor tom zahtjevu u cijelosti udovoljio. U stvari, našem autoru meka, raspjevana i melodična bunjevačka ikavica nije predstavljala samo puku leksičku građu čijim bi se posredstvom na manje ili više deskriptivan način pokazao i prikazao sad već skoro minuli vanjski svijet ovog ravničarskog predjela, tradiciju, duh i jezik njegovih žitelja, ratara očvrslih u stoljetnim borbama sa zemljom i za zemlju radi vlastitog opstojanja, sretnijeg života. On je svjesno išao dalje, ikavica mu je zatrebala prvenstveno stoga da bi ispod površine naoko već banaliziranih, svakodnevnih riječi (kao i onih arhaičnih) na svjetlo dana iznio sve njihovo bogatstvo, slikovitost, metaforičnost, paradigmatičnost.

Jednostavnije, da bi do kraja otkrio i oplemenio unutarnje slojeve i sadržaje riječi, izraza, iskaza, te da bi ih tako u punini njihova vlastita sjaja u igri slobodnih asocijacija pretočio u pjevanje čovjeka suvremenog senzibiliteta. Zahvaljujući tome, dao je sasvim novo značenje onom drevnom, mitskom, i čovjeku i prirodi, i instinktu i emociji, i djelanju i mišljenju, i djelu i cjelini...

Dosljedno jezikom prodirući u suštinu čovjekova bića – uz skladnu orkestraciju ostalih elemenata svoje poetike koju gradi već duže od dva desetljeća – Vojislav Sekelj u knjizi *Rič fali* nudi čitatelju čitavu pregršt autentičnih pjesama. Autor ovih redaka možda nepravedno pada u iskušenje da ih označi minijaturama unutarnjih pejzaža duše, ili pak pejzažima vanjskog svijeta koji su prelomljeni kroz titravu kristalnu prizmu pjesnikove duše.

Među tim minijaturama posebno se izdvajaju one što su bogato natopljene erotikom, ponekad čak do razbludnosti i perverzije. No to je samo privid, jer nakon višekratnog čitanja ostaje dojam da je sve to tako čisto,

skladno i lijepo da se pjesnikovoj interpretaciji može samo diviti. To je možda i najveća čar ove zbirke.

Milovan Miković: *Avaške godine*

(Milovan Miković – Ivan Balažević, Subotica, 1991.)

Poslije dvije knjige pjesama cerebralne instrumentacije *Ispitivanje izdaje* (1989) i *Iza ne* (1990), mozaičnom kompozicijom *Avaške godine*, subotički pjesnik i prozaik srednje generacije Milovan Miković, priredio nam je pravo iznenađenje. Ispjevao je jednu poemu (mada u ulomcima, znači, u formalnom pogledu djelomično još nedovršenu) na štokavsko-ikavskom narječju bunjevačkih Hrvata iz sjeverne Bačke.

Opredjeljujući se za bunjevačko, odnosno ikavsko narječje – inače materinski jezik što mu je odzvanjao u uhu, sluhu i svijesti od najranijeg djetinjstva, od prvih riječi naučenih u roditeljskom domu – Milovan Miković kao da je sasvim ubijeđen da se „za dijalektom posize da bi se iskazalo ono što nije moguće standardnim književnim jezikom iskazati“. Vrlo hrabro se uhvatio u koštac sa leksikom svojih predaka, stoga i rezultati tog ne tako lakog duhovnog hrvanja nisu izostali.

Čitajući knjigu *Avaške godine* pred našim očima kao da ispod pepela zaborava iskrsavaju neki davno zapretani svjetovi, isprva nepoznati, ali kako nas pjesma uvlači u svoj magični krug postepeno nam biva sve jasnije da su ti pjesnikovi predjeli, namah nastanjeni nekim već zaboravljenim a ipak novim bićima, raslinjem, stvarima, predmetima, neobičnim pojavama, odnosima, prepoznatljivim, i da se u njima i sami prepoznajemo... počinjemo shvaćati da je to onaj čarobni svijet našeg davno doživljenog i odbačenog djetinjstva u kojem su, u sasvim drugom okruženju i na drukčijoj civilizacijskoj ravni naši očevi i djedovi (i mi s njima) živjeli jedan sasvim drukčiji život...

Tragom te raskošne leksike, čas melodičnih, milozvučno mekih tonova, čas oštih, reskih i bolnih riječi ispunjenih jaukom, psovkom, prokletstvom kao na filmskoj vrpici te se ređaju slijedovi frapantnih slika davno minulih događanja, metaforičnih prizora, budeći u nama nova sazvučja, nove ritmove, boje i nijanse.

I cio taj koloplet slika, boja i zvukova sliva se i preliva u nama u neko čudno, gusto tkivo sjećanja na pojedinačne i kolektivne sudbine, opstojanja čovjeka, naroda u prastarom kraju pjesnikovog zavičaja gdje se kao u magnovenju prožimaju ono jučer, ono danas i ono naslućeno sutra, toliko intenzivno da se počinju razaznavati dimenzije oživljene historijske svijesti.

Taj koloplet, to tkivo, tu dušu, tu svijest o svijetu u sebi i oko sebe pjesnik iskazuje prividno pojednostavljenim izrazom ali u suštini ravnom rafinmanu, emotivno i misaono zrelo. Ponekad samorazarajuće podsmješljiv ton kao da finom patinom ironije, beznadnog bunta, duboke sjete i gorčine poraza tmurnijom gamom boji stihove, pjesmu, sjećanje, doživljaj.

Sretan spoj zavidno svladane ikavske jezične građe i neospornog artizma daju Mikovićevoj epski koncipiranoj poemi pečat autentične doživljenosti.

Vojslav Sekelj (Subotica, 1946. – Subotica, 2017.), književnik, publicist, urednik. Pisao je pjesme, romane, eseje, poetske drame, književnu kritiku i publicistička djela. Najveći dio radnog vijeka proveo je kao srednjoškolski profesor u subotičkoj Tehničkoj školi. Bio je prvi dopisnik HINA-e i Hrvatskog radija iz Subotice, zatim kolumnist i urednik *Glasa ravnice* te pokretač i glavni urednik dvotjednika *Žig*. Od 2002. član je uredništva časopisa Matice hrvatske iz Subotice *Klasje naših ravni*. Djela su mu prevedena na mađarski, njemački, slovački, slovenski, makedonski, albanski, rumunjski, francuski i engleski. Objavio je prvu knjigu književnih kritika među vojvođanskim Hrvatima *23 kritike* (Novi Sad, 1988.).

Vojislav Sekelj

Petko Vojnić Purčar, *Dom, sve dalji*

(Matica srpska, Novi Sad, 1977.)

Vrijeme između trajanja i prošlosti

Osnova na kojoj Petko Vojnić Purčar gradi roman *Dom, sve dalji*, tvori trajanje i raslojavanje porodice Piuković, od njene realistično romaneskne gustine, zbijene u početku kazivanja pa do fluidne raspršenosti u fantastici na kraju romana. Ta širina u kazivanju dočarava nam atmosferu ravničarske melanholije, naročito raščlanjene i sugerirane stanovitom unutrašnjom potrebom za samouništenjem, jer ravnica, koja u Vojnićevim junacima teče i bježi prema tački, gotovo nirvani, kada se promisli i dotakne, ponovo postaje nova linija kazivanja, nade, pa se tako čitanju možemo neprestano vraćati, a da se svaki put osvjedočimo u svježinu ponovnog rađanja.

Ovdje, prije svega, želimo ukazati na ono osobeno: možda bi jedna „paradoks definicija“ bila adekvatnija: način komponiranja romana nasuprot građenju.

Centralni sloj, koji se provlači kroz cio roman, zahvaćen je dvojako – kroz puku prolaznost i borbenu trajanje što se u vremenu dijalektički prepliću, te odnos dijela i cjeline preobraća se u konkretnost – kao jedinstvo različitog. Porodica Piuković poprima instrumentalni karakter ispitivanja odnosa historije kao trajanja i vremena kao prolaznosti. Pošto su dimenzije vremena i historije izvan linije dodira, njih određuju načini življenja i intencionalnosti djela, dok se kronološki slijed događaja estetski pokazuje kao „dopuna“ gotovo irelevantan. S obzirom da Vojnić estetski konstituira svoje pripovijedanje kroz sukob dijela i cjeline, eksponirajući na taj način shvatanje umjetnosti kao stvaralaštva (čija se bit poklapa sa samoproizvodnjom) – „umjetnička proza tako na razuman način ponovo osvaja izgubljeno carstvo poezije“. Unutar tog carstva Vojnić Purčar nastoji prevladati proturječnosti, nagomilane i nataložene, kao klasne posljedice pasivna odnosa, u relacijama: čovjek – zbilja – djelo. Umjetničkom snagom izraza savladuje proturječnost, polazi od spoznaje da je sinteza znanja o čovjeku, u bilo kojoj konačnoj formi iskazivanja, moguća, i zato postupak sintetiziranja – kao dovršenog umjetničkog čina uživanja – prepušta čitaocu.

Roman *Dom, sve dalji* heraklitskim tokom ostvaruje pred nama diskontinuirano kontinuirani lanac trajanja, gdje je stil koheziona sila svih onih prividno posebnih autonomnih karika, koje u stvaralačkom sučitanju poprimaju puninu jezika, potvrđujući čovjekovo smisleno bavljenje u vremenu i subjektivnom prostoru proze. Vrijeme, naravno, nije mehanički slijed događaja koji organiziraju materiju života, već ono nosi subjektivnu mnogoznačnost raznih odnosa koji se u sustavu romana daju podesno umiriti,

te trenutak ima dimenziju vječnosti, a vječnost puninu trenutka, odnosno jezika, u širem i dubljem kontekstu. I tako čitalac – ako nije zaveden krivim poimanjem umjetnine i ne dopusti da ga prikazana predmetnost zadrži u ravni istog reda i shvatanja realnog i pjesničkog, koji su još uvijek odvojeni – doživljava beskonačnost koja se realizira u potrebi za čitanjem. Sve ovo nas, poslije zatvaranja Vojnićeve knjige upućuje da temeljnije promislimo odnos realnog i pjesničkog svijeta. Jer, granice koje nas omeđuju i određuju unutar jednog, recimo, dobro zatvorenog logičkog, prostorvremenskog bitisanja, pokazat će se da nisu toliko determinirane zbiljom koliko pjesničkom vizijom i pjesničkim ostvarenjem te zbilje. Prije svega, to nije samo ona pojavna strana stvarnosti. Za Vojnića je zbilja prevashodno nešto drugo, tako da on ne gradi samo konkretno na nov način, već zahtijeva i nov način gledanja a to podrazumijeva jedinstvo različitog u romanu, kao i posebno isticanje „šavova“. Stoga cjelina nije puko sumiranje dijelova, već nešto uvijek drugo, istorodno drugo, pomjereno ka neuhvatljivom entitetu estetskog koje zahtijeva našu aktivnost i istovremenost misli i akcije, u ovisnosti od razvijene potrebe za čitanjem, slušanjem, gledanjem. Korespondencija bi ovdje išla ovim shematskim nizom odnosa: Stvaralac (ne-autor) – Djelo (koje se određuje iz kazanog i domišljenog) – Kritika (kao nužni put razvoja djela) – Čitalac (konačna konačnost djela u kojemu se potvrđuje njegova dosegnuta mnogoznačnost). U ovoj shemi, zapravo, naglašena je tendencija stapanja kritičara i čitaoca, stvaraoaca i djela. Na taj način je uspješno izmaknut pasivni odnos čitaoca i djela, jer je stvaralac neprestano prisutan i čitalac se ne identificira kao gutač sadržaja, jer je za novi roman neophodan napor – „tko hoće na more taj se mora razumjeti u čvorove“. Naivno poistovjećivanje, na primjer, Panograda s konkretnim, zemljopisnim gradom i traženje autobiografskih, autonomnih spona vodi provincijalnom određenju pojma umjetnosti, odnosno života samog, obzirom da su te sfere u domeni pojma i zbilje nedjeljivi, pogotovu što se provincijalnom duhu čini (a on tu dijalektiku odnosa teško može i shvatiti) da je dovoljno prepustiti se prikazanoj predmetnosti; zapravo ta svijest još nije u mogućnosti da se uhvati ukoštac sa zbiljom, niti da se trajnije i stabilnije orijentiše izvan tradicionalne formalne logike tipa $A=A$, gdje se grčevito traži izlaz u imaginarnom pličaku vlastite svijesti i jedan zatvoren sustav s početkom, sredinom i krajem.

To novi roman nema, niti je želio imati, s obzirom da sam pristup zbilji i poimanje stvaralaštva mora uvijek biti nov. Stvaralac između zbilje i stvaralaštva ne nalazi diskrepanciju, naprotiv, on tu stavlja znak jednakosti. Analogija sa življenjem je velika. Ako je život sa stajališta formalne logike, uz tumačenje i eshatologije, dobro uređen sistem suprotnih parova, to život kao cjelinu zatvara u sobu s jednim zidom – desperiranja, s obzirom da je dio (trenutak, hip) izložen stalnoj presiji grijeha i nalazi se u sjenci strogo podignutog velikog prsta; smisao života tako se odvija daleko od polja misli i akcije i projicira se izvan duhovnog stvaralaštva. Tu lukavost i površnost novi roman želi da izbjegne. U ovom kontekstu razmišljanja Purčar je načinio kvalitetni skok, jer je u svom romanu uspješno prevazišao (dijalektički

negirao) krizu stila i zbilje. On ne otvara nove probleme vrijednosti, nego, jednostavno, snažno pripovijeda i činom pričanja iznjedrava nove mogućnosti, dinamiku i bogatstvo življenja, raslojavajući centralni sloj – porodicu Piuković – „čisteći“ je od taloga vremena koje je već počelo da opterećuje život. Tako prisustvujemo sve vrijeme, zapravo, čitanju SADAŠNJICE nad ponorom vremena budućeg i prošlog, ali zahvaljujući jedino i samo vremenu budućem i prošlom. Izvan njih to SADA nije ni mrtvo, jer, da bi nešto bilo mrtvo, prethodno mora da živi i poživi, a bez prošlog i budućeg SADA nije ni rođeno. U toj borbi između vremena trajanja, čovjekovog ljudskog trpljenja i vremena prolaznosti, koje se odvija u vječito praznom nerođenom SADA, gdje su egzistencijalne potrebe čovjeka postale i njegove jedine potrebe, Purčar ostvaruje i gradi svoj roman. On se neprestano udaljava od jedne točke kojoj se odmah i vraća, točke koju određuje ravnica, kao dodir plodne zemlje i praznog neba. I u čovjeku, onda, neprestano buja želja da bi trebalo nekuda otići, otputovati, pobjeći, ali, isto tako, kroz ruke i misli struji osjećanje da je samo ostajanje stvarno, jer ravnica je i more koje uzbudljivo šumi, opominje, prijeti, ali i snaži. Možda su zato junaci Vojnićevog romana pomalo izgubljeni, ali se oni protiv te izgubljenosti bore, uporno, to je izvjesnost, ta izgubljenost koja borbu unaprijed ne osuđuje na jalovost, treba je samo započeti; ta izvjesnost je puna sokova. Po načinu shvaćanja vremena, Vojnić Purčar je ovdje blizak Faulkneru – vrijeme teče ali ne prolazi, odnosno svaki trenutak čovjekovog egzistencijalnog i kulturnog trajanja je i njegov pravi trenutak, a samo ime grada Panograd, obilježava imaginarno pomjerenost civilizacije i kulture uopće.

Dodajmo još nekoliko riječi o kraju romana, zapravo o njegovom toku i svršetku pričanja. Dojam je da Petko Vojnić Purčar nije želeo nikako da kraj romana snažnije umiri. Zato *Dom, sve dalje* ostaje na granici pripovjednog i pjevnog.

Mirko Kopunović: *U iskrama nade*

(M. Kopunović, *Subotica*, 2007.)

Kontrolirana spontanost

Ispred sebe imam zbirku pjesama Mirka Kopunovića, naslovljenu *U iskrama nade*, koju čine tri cjeline: *Kaplje*, *Šapat* i *Zauvijek*. Dijelovi čine ontološku cjelinu iskazanu u završnoj pjesmi knjige pod nazivom *U iskrama nade*. Pojedine pjesme spontano osmišljavaju cjelinu knjige, tako da je sam dio veći od cjeline. No bez nje nema ni djela. Cjelina je privid, ona je neuhvatljiva i određena samome čitatelju. Neizravni jezični sklop osvjetljava pjesme iznutra i daje im otklon od izravnog izričaja. Na taj način riječi ne znače što u izravnom govoru znače. U pjesmama riječ kao jedinica značenja ne želi prenijeti neku poruku, ostati u ravni komunikacije niti informacije,

Poezija Mirka Kopunovića puna je slika, blagih ne nategnutih metafora. Ona je lapidarna ekonomija riječi sprovedena doslovno u svim pjesmotvorima. Osnovni lajtmotiv zbirke je prolaznost a nosione riječi su rijeka, voda, poći, dilema: poći ili ostati. Dilema je pjesnika kako izraziti novi modus trajanja, naći ne novi smisao nego drugi put vlastitom biću. Osim teme poći, krenuti druga je tema erotski iskazana na jedan neerotski način. Erotika lišena erotike same. Pjesnik je oprezan i ne želi upasti u stupicu trivijalnosti.

Ovaj rukopis je zrela zbirka, lišena patetike, hermetizma i ostalih modernističkih manira, ali ne naginje ni u suhi tradicionalizam, na njega se naslanja u mjeri u kojoj želi uspostaviti neku komunikaciju s čitateljem ali na fonu surrealističkog.

Dobro ukomponirana i uravnotežena cjelina najbolje se ocrtava u završnoj pjesmi *U iskrama nade*:

U iskrama nade
kaplje
šapat
zauvijek

Pjesma je pomalo dadaistički načinjena od naslovlja i pojedinačnih naslova ciklusa što upućuje da je dio veći od cjeline.

Tekst srdačno preporučujem, nalazim da unosi svježinu koja oplemenjuje, drži čitateljevu pažnju i zahtijeva njegovu suradnju.

Milovan Miković (Subotica, 1947. – Subotica, 2021.), književnik, publicist, urednik. Pisao je pjesme, romane, eseje, književnu kritiku i publicistička djela iz zavičajne kulturne povijesti Hrvata u Bačkoj. Dugogodišnji je novinar Radio Subotice te glavni urednik tjednika *Subotičke novine*. Bio je urednik subotičkog književnog časopis *Rukovet* te član uredništva i potom urednik časopisa za književnost, umjetnost i znanost *Klasje naših ravni*, što ga objavljuju subotički Ogranak Matice hrvatske i NIU „Hrvatska riječ“, te Nakladničkog vijeća iste ustanove. Djela su mu prevedena na više jezika. Objavio je nekoliko knjiga književnih studija i ogleda *Život i smrt u gradu* (Subotica, 1999.), *Iznad žita nebo* (Su-

botica, 2003.), *Rasprave, motrišta, ogledi* (Subotica, 2019.) i *Među mnoštvom lica* (Subotica, 2019.).

Milovan Miković

Tomislav Ketig: *Duga senka svitanja*

(Izdavačka agencija MiR, Novi sad, 2007.)

O otvorenosti za razlike

Govoreći o romanu Tomislava Ketiga *Duga senka svitanja*, koji se pojavio nakladom Novosadske izdavačke agencije MiR, dužni smo najprije reći kako je riječ o povijesnom romanu, te da se danas, gdjekada može čuti kako je vrijeme nad povijesnim romanom već sklopilo korice, zbog čega on navodno pripada povijesti. U hrvatskoj književnosti roman, napose povijesni, postaje omiljeno štivo širokog kruga čitatelja s pojavom Augustina Šenoa (1838. – 1881.), koji je napisao pet romana: *Zlatarovo zlato*, *Čuvaj se senjske ruke*, *Seljačka buna*, *Diogenes* i *Kletva*. Šenoa stvara ugledajući se na pisce poput Waltera Scotta (1771. – 1832.), kojeg naziva i „ocem povijesnog romana“ i njegove sljedbenike. Šenoin utjecaj bio je znatan na pisce koji će nakon njega stupiti na hrvatsku književnu scenu, primjerice Josipa Eugena Tomića (1843. – 1906.), koji je također napisao pet romana: *Zmaj od Bosne*, *Kapitanova kći*, *Emin-agina Ljuba*, *Za kralja – za dom*, *Udovica* i *Melita*, uzgred, on će dovršiti Šenoinu *Kletvu*. Zatim na Eugena Kumičića (1850. – 1904.) koji je među ostalim djelima napisao i dva povijesna romana: *Kraljica Lepa ili propast kraljeva hrvatske krvi* i *Urota Zrinsko-Frankopanska*. Velimir Deželić st. (1864. – 1941.) napisao je čak jedanaest povijesnih romana, koji zahvaćaju razdoblje od III. do XVII. stoljeća. Najprije trilogiju o kralju Tomislavu: *U buri i oluji*, *Prvi kralj* i *Hrvatske slave sjaj*, a zatim o Petru Krešimiru: *U pandžama lava*, *Majka velikog kralja* i *Petar Krešimir*. Uslijedili su: *U službi kalifa*, *Hadžibova kob*, *Car Dioklecijan*, *Mandaljena pobjednica* i *Prokleti grad*. Jagoda Truhelka (1864. – 1957.) među ostalim je napisala povijesni roman *Vojača*, pišući o hrvatskom plemstvu iz Bosne, stvarajući vjerojatno prvu antijunakinju u tadašnjoj hrvatskoj književnosti. Iza Viktora Cara Emina (1870. – 1963.) ostala je romaneskna trilogija *Pusto ognjište*, *Usahlo vrelo* i *Iza planine*. Marija Jurić Zagorka (1873. – 1957.), zacijelo je najčitaniji hrvatski romanopisac, sve do danas. Prihvaćajući se stvaranja povijesnih romana, kao propagandnoga sredstva, na prijedlog biskupa J. J. Strossmayerova, u razdoblju 1912. – 1953.) napisala je od *Gričke vještice*, koja sadrži naslove *Tajna krvavog mosta*, *Kontesa Nera*, *Malleus Maleficarum*, *Suparnica Marije Terezije*, *Dvorska kamarila* i *Buntovnik na prijestolju*, također i romane *Republikanac*, *Kćeri Lotrščaka*, *Kaptolski antikrist*, *Modri đavo*, *Plameni inkvizitori*, *Krijeposni grješnici*, *Gordana*, *Vitez slavonske ravni*, *Kraljica Hrvata*, *Pustolovina novorođenog Petrice Kerempuha*, *Mala revolucionarka* i *Jadranka*, djela koja su odigrala važnu ulogu u očuvanju kontinuiteta hrvatskog povijesnog romana. Milutin Mayer (1874. – 1958.) također je napisao ciklus povijesnih

romana: *Mučenici, Za krst časni i slobodu zlatnu, Pod franačkim jarmom, Dolazak Hrvata, Za sreću i slavu otadžbine, Štit kraljevstva hrvatskog, Život, Posljednji kralj, Izdaja, Svjetlo svijeta, Golgotske ruže, Krvavi sabor križevački, Posljednji svoga roda, Slobodni grad i Medvedgradski jastrebovi*. S njim je, moglo bi se reći, iscrpljen ovaj šenoinski model, budući da je doveden do potpune otrcanosti i banalizacije.

Povijesni roman *Vuci* Milutina Cihlara Nehajeva (1880. – 1931.), predstavlja prvu inovaciju šenoinskog tipa povijesnog romana u hrvatskoj književnosti, a u drugoj polovici XX. stoljeća svjedoci smo različitih, sve učestalijih pokušaja obnove ovoga narativnoga žanra, uz primjenu novih stilskih i retoričkih oznaka i postupaka, kao primjerice kod Višnje Stahuljak (1926.) u romanima *Pustolovka, Crne trubače, Močvarni lovac i Zlatna vuga*. Ipak, ova će se obnova zorno i uvjerljivo očitovati početkom osamdesetih i s pojavom romanesknog opusa Ivana Aralice: *Konjanik, Psi u trgovištu, Put bez sna, Duše robova, Graditelj svratišta, Okvir za mržnju, Asmodejev šal, Tajna sarmatskog orla, Majka Marija i Četverored*. S Aralicom je započela obnova hrvatskog povijesnog romana u koji su se uključili Ivan Supek (1915. – 2007.), *Heretik*, Feđa Šehović (1930.) *Gorak okus duše*, Nedjeljko Fabrio (1937.) *Berenikina kosa*, Petko Vojnić Purčar (1939.) *Dom sve dalji*, Stjepan Tomaš (1947.) *Zlatousti* i drugi. U djelima novopovijesnog hrvatskog romana odnos prema povijesti i povijesnoj građi, i te kako se razlikuje u odnosu na shvaćanja spisatelja šenoinskog modela.

U biti to su i danas djela u kojem povijesna zbivanja iz bliže i dalje prošlosti predstavljaju prostor za prepletanje ljudskih sudbina i najčešće ova vrsta štiva ima *društveni, psihološki ili avanturistički* proserde, ali danas smo svjedoci i udaljavanja od ovih očekivanih i kanoniziranih formi povijesnog romana, a ipak istodobno i stanovitog vraćanja povijesne narative u posjed književnosti. Veliki povijesni tokovi, svima dobro znani, ako ništa drugo ono sa satova povijesti, i male priče o znanim i fikcionalnim likovima, prepleću se sada pred očima nas čitatelja i postaju lijepa književnost.

Junake Tomislava Ketiga u ovom romanu *Duga senka svitanja* upoznajemo kroz životne priče povijesno ovjerovljenih i fiktivnih likova, a razdoblje u kojem oni skupa nastupaju, njihovi postupci i životi koji su u neposrednoj vezi, kolikogod pripadali prošlosti imaju, daleko, jasnu poruku i za sadašnjost.

Junaci romana *Duga senka svitanja* su bečki carevi Josip II., Leopold II. i Franjo II., njihovi kancelari i ministri, među ostalima i knez Metternich, nadalje članovi glasovitih mađarskih obitelji Esterházy i Batthyányi, pripadnici venecijanske obitelji Dandolo, hrvatski biskup Maksimilijan Vrhovac, grof Janko Drašković, a također i Karađorđe, Mustafa-paša, Petar Ičko, Aleksa Nenadović, knez Aleksandar Karađorđević, Ilija Garašanin i dr. Romaneskna uspostava njihovih likova podrazumijevala je dugu i temeljitu pripremu, višegodišnje izučavanje povijesne građe (na njemačkom, mađarskom, hrvatskom, srpskom i drugim jezicima), a kako primjerice sam autor navodi o kancelaru Clemensu Metternichu, kojega su svojedobno zvali kancelarom Europe i koji je njome doista žario i palio, najviše podataka za vjerodostoj-

nu rekonstrukciju njegova lika pronašao je u doktorskoj disertaciji Henryja Kissingera, iz koje uspijeva shvatiti složenost Metternichovog lika koji jeste prototip umješnog pragmatičnog učinkovitog političara, koji unatoč tomu u ime najboljih političkih namjera vuče i krive političke poteze. Ketig je, također, dosta vremena posvetio izučavanju djelovanja slobodnih zidara koji su svojedobno bili i te kako utjecajni u kreiranju društvenih zbivanja u Europi. U tom kontekstu dat je i lik hrvatskog biskupa Maksimilijana Vrhovca, utjecaj se masona vidi od Napoleona, preko austrijskih careva do ruskog cara, a malo je poznato da su čak i Mustafa-paša i sultan selim III. bili članovi masonske lože.

U tim zbivanjima Abraham Kertner, doseljenik iz Njemačke u Vojvodinu, stožerna je, mada fiktivna ličnost, čija životna putanja traje negdje od druge polovice osamnaestoga prema prvoj polovici devetnaestoga stoljeća. Kao što znamo to je razdoblje nastanka i uobličavanja građanske svijesti i ubrzane urbanizacije, upravo ovoga podneblja i vodećih regionalnih središta u njemu – poput, među ostalim i Sombora – kada na javnoj sceni aristokracija polagano prepušta vlast, ili i sama postupno prihvaća ideje racionalizma, jozefinizam, reforme koji je donio i prve znake modernizacije. Roman *Duga senka svitanja* Tomislava Ketiga opisuje događaje i ličnosti u razdoblju od 1780. do 1849. godine u Europi i Austrijskom carstvu, napose na prostoru današnje Vojvodine, koja je bila poprištem značajne kolonizacije Nijemaca, ali, kulturnog uspona i drugih naroda, i stvaranja višenacionalnog društva kakvo je u njoj danas. To je vrijeme velikih promjena i ratova, gospodarskog i tehnološkog napretka, ali i dramatičnih sukoba u društvu što određujuće utječe na mjesto i ulogu obitelji. To je odgovor na pitanje zbog čega autor uzima Nijemca za glavnog junaka romana, što mu omogućava uvid u zbivanja unutar onih društvenih struktura koje su donosile povijesne odluke i, jer je on mogao biti vjerodostojan svjedok onoga što se događalo na relaciji Pariz-Beč-Pešta-Koložvar-Carigrad-Beograd-Zadar-Venecija, i konačno, povijesna zbivanja u Vojvodini nemoguće je razumjeti ako se isključi jedan značajan povijesni čimbenik kakav su bili Nijemci u ovom podneblju. Oni su doista mnogo učinili za civilizacijski i kulturni razvoj Vojvodine. A Nijemci su od svog dolaska pa do tragičnog odlaska bili nekako politički po strani, držali su se svoga posla i nisu se priklanjali ni jednoj ni drugoj od zavedenih strana. Oni su bili neka vrsta tampon zone, posebno u konfrontiranim situacijama kad su se svi ostali žestoko međusobno zavađali.

Junaci Tomislava Ketiga nisu došljaci u ovo podneblje, koji bi ovdje postali njegovim zatočenicima, dapače, došavši ovamo zadržali su sposobnost kretanja, jer za kretanjem imaju potrebu poneseni svojim zamislima i interesima. A kreću se u znatno širem prostoru no što je sama Vojvodina, doslovce u europskom prostoru. Ovakvo je kretanje i tada, a i danas bilo znak emancipacije prije svega onoga koji nije bio aristokrat već „običan čovjek“, danas bismo možda rekli „mali čovjek“. Taj čovjek je izašao iz pasivnosti, nije više samo rubni promatrač povijesnih zbivanja, on sve više upravlja vlastitom sudbinom i postaje stvarateljem povijesti vlastita razdoblja, u ovom slučaju razdoblja izabranog za referencijalni *background* romana. Abraham

U njima, i kada je oslonjen na književna ili umjetnička djela, autor ne razmatra njihovu književnokritičku ili umjetničkocritičku tematiku, već je pozornost usmjerena na današnje tragove i suvremene refleksije, biblijskih i moralno-etičkih sastavnica u misli čovjeka ovog podneblja.

Franciškovićeви ogledi nisu samo rezultat njegovih zapažanja, razmišljanja i zaključivanja, tragom znanosti, filozofije, književnosti i umjetnosti. U njima nam on, sebi dosljedan, hoće ukazati na važnost uviđanja stvarnosti i mnogo čega još, što označavamo kolokvijalnim, u što smo (ne)voljno uvučeni, upleteni, uronjeni, potopljeni. K tomu, čini se – i previše i predugo. I još se čini kako je onoga što nam je neophodno – premalo. Ne spominjući se ni mrve svega što nam suštinski, trajno nedostaje, opasno nam ovdje narušavajući egzistenciju i bitak.

Ne priklanjajući se tekstopiscima koji se ne ustručavaju ogoljene ideologizacije, esejistike, Francišković se oslanja na široku, diskurzivnu osnovu eseja, koja pridonosi njegovoj prilagodljivosti optimalnim komunikacijskim ambicijama i sposobnostima stvaraoaca, radi čega je od osamdesetih godina XX. stoljeća esej dominantan vid retorike (P. Palavestra). Ponajviše se ovo odnosi na razmatranja u ozračju otvorenih nacionalnih, kulturnih i identitetskih pitanja. U tom kontekstu, potrebno je istaknuti, Francišković nije podlegao trendu rastućeg uvezivanja književnosti, umjetnosti i znanosti s politikom, u maniri koja se maligno razrasla ondje gdje joj nije mjesto, nasilno prodirući u sve pore intelektualnog života, što se na ovom mjestu neće (jer se, u ostalom, i ne može) razmatrati.

Od prvih svojih radova, do danas, Francišković se kreće izvan krugova intelektualnih i nacionalnih apologeta, stvarnih i umišljenih bardova. Utoliko njegove moralno-etičke rasprave, nisu olakotno polarizirane na mjestu vidljivih pukotina i razlaza, naizgled, dobra i zla. On hoće više od toga, kani prodirjeti, primjerice, do u sam korijen svih razloga i aspekata nastanka salaša, te drevne nastambe, i njezina značaja do danas. Raspoznatljiv je, također, piščev odnos prema zemlji. Budući da je ona, ta prašina, *materia prima*, polazni kaos nastanka i nestanka. Mjesto umiranja u jednom i rađanja u drugom životu. Poput i vode koja izvire iz zemlje i Kristovih grudi, pa bez nje nema hrane na trpezi, ali ni u duši. Ona gasi žeđ, očisćuje i iscjeljuje ... iz nje je satkana ljepota biserja jutarnje rose u nizini, ali i razarajuća snaga neba, munja i gromova, oluje i tuče...

Poneki je Franciškovićev esej, kao i kod drugih pisaca iz intelektualnog pejzaža, ovdje živućih naroda, filozofski intonirana kratka proza, čija je kreativna moć posebno došla do izražaja u njegovim kratkim romanima *Hodočasnik I. i II.* Ovo je utoliko od značaja što se i u njegovim esejima „brojni tekući prijepori tiču identiteta i funkcije subjekta ili jastva“. Napose, „što je taj ja koji jesam – osoba, djelatni subjekt ili akter, jastvo – i što ga čini onim što jest?“ (Jonathan Culler).

Francišković odgovor traži i nalazi u Riječi samoj. Ona je temelj nastanka, svega stvorenog i nastajućeg, očitovanje je bića koje sebe promišlja, oslušujući tu Riječ. Zato je ona i poput zvuka zvona u koja su gdjekada ulijejane i teško odredljive slitine oružja, oruđa i nakita, pa sva ona isto livena

zvona drugačije trepere dajući neponovljivu boju tona. Ipak, ni njihova snaga, ne može nadjačati romor klasova, bez kojih nema kruha. Ni prihvaćanja i praštanja. I nošenja tereta skupa s drugim. Zato su Riječ i Kruh u ovoj zbirci eseja – opredjeljenje za slobodu bez koje nema Čovjeka. A on je zvan činiti drugačije i novo. Da svi drugačije živimo.

Dodajmo, u završnom dijelu knjige, polazeći od „četiri vječna osnovna elementa“, tih kozmoloških znakova prapočela, što su ih u antičko vrijeme (Empedoklo) pripisivali četirima principima: zemlji, vatri, vodi i zraku, Francišković će, zadržavši vatru i vodu, pridodati im – vino i ljubav. Ustrajavanje na njima omogućava mu da, zapravo, u premijer planu može otvarati i druga pitanja kršćanskog svjetonazora. Primjerice, kroz pitanja savjesti, slobode i zakona, kada provjera istinitosti onoga u što vjerujemo, sadrži praksa, koja će pokazati kako se, u istinu, ponašamo. Vremena (su) teška... (Hrvatska riječ, 491, 24. kolovoza 2012., 35).

Čitajući eseje Lazara Franciškovića, potrebno je podsjetiti se i zapaziti, svako zanimanje umjetnika, pisca, za prošlost – promatramo li dulja vremenska razdoblja – često poprima ciklični karakter, ovisno o vladajućim društvenim, stvaralačkim i drugim prilikama. Pri tom, pogled u minulo, ne znači šamansko prizivanje prošlosti, niti se očituje u koketiranju sa njom. I nije radi promicanja pasatizma, niti je to intelektualno minorni, inverzno-perverzni oblik negacije-afirmacije postojećeg stanja. Pokušamo li Franciškovićeve eseje sagledati i razumjeti ih, iz njihova očista možemo se uvjeriti – stvaralac najčešće samo traga za uzrocima neke pojave. Koliko kroz sadašnjost, toliko i kroz prošlost prema skrivenim estetskim vrijednostima koje mogu biti između povijesnih i arheoloških duhovnih i metafizičkih slojeva.

A mogu li nas prošlost i gdjejoja njena lijepa stranica nečemu poučiti? Što imamo od njezinih tečevina, najčešće već krhotina, u ozračju sveopće devalvacije gospodarskih, kulturnih, općeljudskih vrijednosti. Pritisnuti kultom sadašnjosti i kratkoročnosti. Mitom o blagodatima dezorijentacije, prepuštanja strujanju i besciljnom plutanju, kao tobože do sada nepoznatim i neotkrivenim izričajima slobode. Što, zapravo, ide uz taj promišljeni zaborav i važnih i sporednih događanja i činjenica? Sve više novih krhotina. Cijela smetlišta krhotina. Cijela smetlišta krhotina. Njima se, postupno, učinkovito, uspostavlja vlast amnezije. Kroz odbacivanje svake sustavne memorije – pogotovu ako ne pristaje srozati se u ideologiju – sve dok nam prošlost ne počne, najzad, sličiti nekoj drugoj, nepoznatoj zemlji, ili čak posve drukčijem svemiru. Zar nije upravo taj pogon ovdje na djelu već desetljećima? U kontinuitetu isključivo sam sa sobom. U vlastitu sosu, ako je dopušteno zapaziti.

U uvjetima građanski uređenih društvenih prilika, potreba za povijesnim razmišljanjem dio je popudbine svake i svačije kulture, a izvježbanom oku, uhu i umu ona je, istodobno, ne samo njen iskaz i odsjev, već nedorečeni ogled o barbarizmu. Kako vlastitom, tako i svakom drugom, ma i neizravno sadržanom u njezinu opisu minulog.

Za razliku od povijesnih čitanki i leksikona, ni ne spominjući se do boli učeniha raščlambi o ovome ili onome, ili o bilo čemu, Lazar Francišković nam u svojim esejima ne nudi ni historiografski žanr, niti kakvu (ili nečiju!) služ-

benu povijest, već je u potrazi za fragmentima malih, izostavljenih, ne rijetko svjesno potiskivanih ili nasilno zaturenih i do danas već nevidljivih dijelova prošlosti. Pijeskom navijanih, što je kad učinak vjetera, kad ljudskih ruku...

Poput i znanstvenika koji arhivira, reciklira i reinterpreтира artefakte, Francišković nudi našem oku i umu ono što je zatekao iza svih prethodno provedenih subverzija, a budući da je stvaralac, nad mnogima promišljeno ukida linearno vremenski tijek, pribjegavajući povremeno montaži i premetanju, svojevrsnom kombiniranju, rekli bismo, ne samo dopuštenom, već i potrebnom, ali urađenom s oprezom i mjerom. Raspon i dubina oslikanog, u slučaju ove zbirke eseja, ide u prilog shvaćanju da je dojam o njezinoj cjelovitosti, jedna od temeljnih potvrda uspješnosti djela.

Od nas se očekuje da se, prije ili kasnije, zapitamo; a zbog čega Francišković sve ovo čini? dok obazrivo, ustrajno, upire prstom u mjesta (ne) vidljivih spojeva, potičući suvremenika na recentno i „arhivsko“ učitavanje stvarnosti, što izaziva bizaran, izvanrealni učinak, čim se vlastita tjeskobna zapitanost o ljudskim egzistencijama u uvjetima tranzicije, počinje pretapati s nostalgичnim prizorima ovog podneblja.

U njemu jedni uspijevaju imati prošlost, drugi ne. A neki je i ne žele imati, steći, (raz)otkriti. Ima onih koji je posjeduju jer je mogu podnijeti. Usuđuju se (po)gledati u nju, i znaju iz nje izaći. Drugi se sa tim teško nose i zato je odbacuju. Ima onih koji su trajno u prošlosti jer nisu naučili kako se iz nje izlazi. Takvi je zapravo nemaju. Njima se prošlost premetnula u vječitu sadašnjost u kojoj prividno žive. Ima onih koji sebe iz prošlosti, ne uspijevaju prepoznati. Ne ide im to. Ne mogu, ne žele, ne znaju. I svoju prošlost u hipu će pripisati nekom drugom. Ima onih koji su izgubili, ili su satrli svoj dio zajedničke prošlosti – a ono što je preostalo napadaju, odbacuju, osporavaju. I za sve krive. Pa, i za ono što se možda može dogoditi. Ako se dogodi. Ako ne, onda zato što se nije dogodilo.

Bilo kako bilo Francišković u svojim esejima nije sklon komercijaliziranju prošlosti. On nije za pretvaranje grada i podneblja u povijesnu kulisu. Niti želi pred njom zauzeti čaplinovsku pozu glavnog junaka, a ni statista. Zna on, ili sluti, da je svaki oblik neovlaštene rasprodaje onoga što je zatečeno ponavljanje šablone vladajućih struktura, a njihove je mantre vrijeme odreda pregazilo i odbacilo. On samo, uzalud, nastoji vratiti krhotine u izvorni oblik. I srećom ne uspijeva u tom pokušaju, pa čarolija i dalje traje. U onome, pak, što je otrgnuo od amnezije i zaborava, uspostavlja osobno sjećanje na proživljeno – kroz iskustvo mnogih. Zbog toga su poneki njegovi tekstovi napisani kolaborativno i zahtijevaju od čitatelja, da ih radi sebe, dovrši. Čak sukreira, ako želi i zna. A kada se od svega toga zamori, i sam kreće na performativno putovanje. Uzima veliki starinski kufer, koji poput i drugih, ima negdje uza se, i polazi nekamo, prema vlastitoj povijesti.

(Izrečeno na predstavljanju knjige *Eseji* Lazara Franciškovića, u subotičkoj Gradskoj knjižnici, 27. rujna 2012.).

Katarina Čeliković

Jakov Kopilović: *Molitve vremena sadašnjeg*

(Hrvatska riječ, Subotica, 2012.)

Pjesnička zbirka Jakova Kopilovića (9. srpnja 1918. – 18. studenoga 1996.) *Molitve vremena sadašnjeg* 193 pojavila se gotovo dva desetljeća nakon njegove posljednje za života objavljene knjige stihova (*Moja dužijanca*, 1994.) u nakladi NIU „Hrvatska riječ“ Subotica, u ediciji *Suvremena poezija*, knjiga 7. Knjigu je uredio i pjesme izabrao Milovan Miković, ujedno autor pogovora.

U njoj je sto (100) pjesama, praćenih obiteljskim crno-bijelim fotografijama, u pet cjelina: „Mladost“ (str. 7-37), „Oči čuvarkuće“ (str. 41-53), „Pločnikom oči“ (str. 57-74), „Snijeg bolestan od bjeline“ (str. 77-135) i „Putovi daleki“ (str. 139- 148), kronološki poredano, što se ne može vidjeti ni iz sadržaja ni iz pogovora već podrobnijom analizom, kojom se čitatelj, za pretpostaviti je, neće baviti.

Pjesnik je za života objavio osamnaest knjiga poezije (jedna u prijevodu na mađarski), a u ovoj se zbirci nalaze pjesme iz njih trinaest; najveći je broj pjesama iz pet njegovih zbirki, čak njih osamdeset (o čemu saznajemo uvidom u potpis ispod svake pjesme). Šteta što urednik nije u pogovoru „*Stijene laži vlaži svaki dan, i san, i san i san – o pjesništvu Jakova Kopilovića*“ (str. 149-156) pojasnio razloge objave knjige i sam izbor pjesama, čime bi čitatelj dobio važnu informaciju o pjesničkom unutarnjem tkivu knjige. Milovan Miković nakon biografskih podataka podsjeća kako je riječ o pjesniku koji se stihovima javlja „u vrijeme kada kreće cijeli jedan naraštaj darovitih pjesnika poput Ante Jakšića, Alekse Kokića, Stjepana Bešina, Ante Sekulića“, njegovu poeziju naziva izrazito „urbanom“ jer je „u središtu njegove pozornosti rodni grad – Subotica“.

U pogovoru su otkrivene i manje poznate pojedinosti iz života Jakova Kopilovića vezane uz život koji je proveo kao dječak kod svoga strica na Zobnatici gdje je rastao nesputan i prepušten ljepoti krajolika, u blizini tračnica koje su ostavile tragove u poeziji. I Kopilović je, kao mnogi iz te generacije, sedamdesetih godina 20. stoljeća snosio posljedice svoga angažmana u „hrvatskom proljeću“, bio je društveno izopćen i prije vremena umirovljen.

Kopilović stihove objavljuje od 1938. u *Klasju naših ravni, Glasu, Subotičkoj Danici, Hrvatskoj riječi, Subotičkim novinama, Rukoveti, Reviji, Telegramu*, i dr. On je lirski pjesnik, osjetljiv i posebno okrenut prema svojoj Bačkoj i ljudima ravnice te teško podnosi nepravdu prema svom narodu i nestanak nekadašnjeg života. Zastupljen u više antologija i zbornika. Prevođen na mađarski, talijanski i engleski jezik. Kako su mu pjesme do kraja života objavljivane, možemo zaključiti kako je nakladnik ovom knjigom želio i suvremenom čitatelju približiti pjesništvo Jakova Kopilovića, što je urednik učinio izborom pjesama pisanih gotovo posve standardnim hrvatskim jezikom (tek dvije su pisane na bunjevačkom idiomu).

Kako se približavamo stotoj obljetnici pjesnikova rođenja, za očekivati je da ćemo se kao narod ponosan na svoje velikane odužiti ovom pjesniku bačke ravnice knjigom sabranih stihova kako je to sada učinjeno s, primjeric, Aleksom Kokićem. Kopilović nam jednostavnim riječima svjedoči svoju ljubav prema svojoj ravnici i svome narodu:

*Mi imamo more
lice mu se zlati,
i pjesme se ore
tu žive Hrvati. („Naše more“)*

Franjo Kašik Bertron: *Riječi nasušne* (Hrvatska riječ, Subotica, 2015.)

Umjetničko stvaranje podrazumijeva umjetnički čin, ali i proces u kojem su sastavni dijelovi: nadareni pojedinac/umjetnik – djelo – konzument. Izdvajajući književnost kao umjetnost riječi, čije je sredstvo izražavanja jezik, nužno je podsjetiti kako književnost čine književnik, književno djelo i čitatelj. Upravo u ove tri sastavnice leži odgovor je li neko djelo došlo do čitatelja (pre)kasno. Ne, nikako! Tomu u prilog govori poetski prvijenac Franje Kašika Bertrona pod naslovom *Riječi nasušne*, tiskane u nakladi NIU „Hrvatska riječ“ 2015. godine (83 str.). Autor je rođen 1946. u Vrbasu, diplomirao je na Katedri za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Kako je došlo do toga da mu se prva zbirka pjesama pojavi u njegovim zrelim godinama nećemo ovdje nagađati, jer se o tome u knjizi niti pjesnik ne otkriva. Ono što sigurno možemo ustvrditi je to da je zbirka plod zrelog pjesništva koje samo potvrđuje latinsku poslovicu „Pjesnik se rađa, a govornik postaje“ (lat. *Poet nascitur, orator fit.*). Franjo Kašik jest pjesnik! Da je pjesnik potvrđuje nakladnik koji spaja pjesničko djelo s čitateljem, bez kojega se ne bi zatvorio magični krug, bez kojega poetsko djelo ne bi postalo književnost/umjetnost! Knjigu je uredila i pogovorom ju približila budućem čitatelju Željka Želić.

Stvarajući, pjevajući o životu, o mnogim njegovim sastavnicama, Kašik je kroz pedeset i tri pjesme slobodna stiha, od kojih su neke pisane prije nekoliko desetljeća, prošio univerzalnu poruku o smislu bivstvovanja. On (ih) otvara i promišlja o univerzalnim pitanjima čime se sam isključuje iz tematski zavičajnog miljea, a lirski subjekt progovara o svom intimnom prostoru u kojem se prepliću metafizičke i refleksivne teme.

U četiri tematsko-sadržajne cjeline: „Odjeci vlastitosti“, „Preobražaji nevidljivog“, „Riječi s posvetom“ i „Raspukle čežnje“ Kašik ponajprije sebi odgovara na pitanja smisla bivstvovanja: *Ja birao nisam / slučajno sam ovdje / gdje nešto se zbiva; / mogao sam ne biti uopće / ili biti vjetar / il' na vjetru čun.* („Igra“, str. 7).

Sanjajući o slobodi, odgovora i na pitanje tko je pjesnik: *Kroz tuđe srce vodi pravi put / i bi pjesnik već zbog tih riječi. / Samo ludaci su blaženi / a samo blaženi slobodni su do kraja* („Hodači u snu I.“, str. 11),

Strahovi, tame, pa i *Život i smrt / kao dan i noć / plešu zagrljeni* („Ples“, str. 25), neizbježni su i utkani u svijest pjesnika. Neizmirenost svakodnevnim ritualima tako često rađa pjesnički bijeg: *Sit sam već ovih dana, lica i istog neba / ma koliko ponekad čeznuo za njima, / dosta mi je nedjeljnih ručkova / piletine, pirea, salate i piva*, ali krije i životnu istinu: *Otići / na jedrima trudnima od vjetra / raditi bilo što / biti daleko / onda tiho sjećati se kradom* („Otići“, str. 31).

U cjelini „Riječi s posvetom“ ispjevane pjesme autor posvećuje jednoj nasmiješenoj dami, jednom nepoznatom djevojčurku, ali i Džoniju Štuliću, Branku Miljkoviću, H. Heineu, Chateaubriandu, Lorki, Charlesu Bukowskom i drugima, koji su bili inspiracija životom ili djelom.

Žudeći za ljubavlju, žena biva trajnom inspiracijom i temeljem postojanja: *Ležiš kraj mene / naga i veličanstvena / moćna i nedokučiva... / Podatno je toplo i nježno / tijelo voljene žene / žuđeno i obožavano / osvajano – nikad ukročeno / neumitno i sveprisutno / uzidano u same temelje postojanja* („Zimska noć“, str. 66).

Kao da svoje emocije, obiteljske odnose i snove, želje i strahove pjesnik gura u pjesme u kojima će ostati živjeti, jer *Moja je soba od snova tamnica*. Strah od gubitaka, napose majke, rađa topao odnos: *Tek sada ti zahvaljujem na svemu... / Kako ću gorko plakati jednom / zbog tvojih zgužvanih dana* („Pozdrav majci“, str. 15). Univerzalna ljudska pitanja i univerzalni pjesnički strahovi utemeljeni su u ljudskom životu jer: *Čudo je to najveće / dok raste tijelo djetinje / i rastu noge i ruke / i ta glava amlena / i zriju riječi u glavi / još nemušte i sanjive / i oči bolno iskrene / kao nebo prozirne / i slike svijeta suše se / među prvim zubima / u tim mednim ustima / što još laži ne znaju.// Svijet je opak i zao / kad biće tako nevino / nestvarno prijemčivo / za sve lijepo i dobro / crnim plaštem ovija / od užasa i bezumlja / ipak trune tijelo sagriješno / i gori duša bezbožna / što huli na istinu / u kazni pakla bezmjer-na./* („Metamorfaza“, str. 39).

Nedvojbeno je čast i potvrda pjesniku objava deset pjesama u časopisu *Dubrovnik* br. 3/2011., u izboru Luka Paljetka, čiji život pulsira i u drugim geografskim prostorima. Ipak, Kašik nije pisao kako bi se dopao čitatelju, nije se dokazivao niti pak natjecao, dapače, pomalo skromno otkriva svoju intimu u gotovo „slučajnim“ objavama, poput one u susretu hrvatskih pučkih pjesnika Lira naiva.

Zlatko Romić (Subotica, 1962.) novinar. Zlatko Romić se novinarstvom bavi duže od 20 godina. Novinar je lista *Hrvatska Riječ*, pisao je za *Žig*, *Subotičke novine*, kasnije *Subotičke*, *Radio Suboticu*, bio je dopisnik *Nezavisnih* iz Novog Sada, beogradskog lista *Danas*, novosadskog *Dnevnika*, jedan je od osnivača subotičkog portala Magločistač. Dugi niz godina pratio je i bio urednikom kulturne rubrike u *Subotičkim novinama*. U ediciji *Izabrana djela Balinta Vujkova* je izbornik, lektor i autor tumača manje poznatih riječi.

Zlatko Romić

Tomislav Ketig: *Damin gambit*

(Matica hrvatska, Subotica, 2014.)

Roman Tomislava Ketiga *Damin gambit* osebujan je na više ravni. Prije svega, riječ je o djelu koje svojim obimom (430 stranica) dobro nadmašuje već odavno „utvrđene standarde“ po kojima se ovaj prozni žanr u suvremeno doba reducira na „poželjnu“ razinu, prilagođenu potrebi „brzog čitanja“, odnosno „štiva za jedan dan“. A to *Damin gambit* – ne samo zbog toga – svakako nije.

Osebujnost ovog romana ogleda se i u činjenici da Ketig pred čitatelja – napose kada je riječ o dijaloškim formama – iznosi pravu raskoš već skoro zaboravljenog načina konverzacije, toliko karakteristične za građanski stalež sve do momenta dok se i sam nije izgubio, ustupajući svoje mjesto sveopćem uprosječavanju što ga je nezaustavljivi populizam nanio na ove prostore. Rečenice glavnih, ali i svih „pratećih“ likova u ovome su djelu pune poštovanja prema sugovorniku, nerijetko prožete etikacijom koja kao da izvire sa stranica nekog prašnjavog „bontona“, a ujedno obogaćene kombinacijom životnog iskustva i erudicije što u konačnici čitatelju nerijetko daruje u mudrost definiranu misao nad kojom se valja zamisliti, a ponekad joj se i vratiti („Tko je potrošio sve perspektive, taj se oslanja na prošlost“; „Bojim se, draga gospođo Baumann, da je svijest strano tijelo u vama, neka vrsta priručnika za poželjno društveno ponašanje i uvriježeni, tako zvani „pozitivni“ odnos prema ulozi koju trebate odigrati kao ljudsko biće“...).

Naravno, za ovakav rječnik potrebni su i njega dostojni akteri, a osim takvih u romanu Tomislava Ketiga drugih ni nema. Glavna junakinja Magdalena Baumann (često i gospođa Politeo), pa njeni (živi i pokojni) muževi Andrija Darmanović, Oliver Seldnitzky, Zdenko Morgenstern i Zvonimir Politeo, kćeri Ksenija, Andrijana i Katarina, pa „više od prijatelja, a manje od ljubavnika ili muža“ Karlo Kerstner Sivački i konačno prijateljica-ljubavnica Blanka Derossi i svojim imenima, a još i više statusom (profesori, znanstvenici, poslovni ljudi...) u *Daminom gambitu* otkrivaju detalje „iz života visokog društva“, ali i društva kakvoga se u svim drugim okolnostima rijetko sreće u realnom životu, napose u vremenu u koje ih je autor smjestio, a to je (najvećim dijelom) današnji Zagreb, odnosno suvremena Hrvatska. Ovo je tim zanimljivije što i jedini negativac u romanu, Ksenijin muž Branko Rudić, koji se upetljao u mafijaške poslove, u komunikaciji s ostalima slijedi njihov primjer „stilske izgladenosti“ čak i kada je riječ o otvorenim prijetnjama, ucjenama ili sličnim situacijama u kojima se, napose u današnjoj doba, očekuje bar manja doza verbalne odmjerivosti.

Ako ne baš osebujnost, a ono svakako dodatnu dozu zanimljivosti ovom djelu daje činjenica da je Tomislav Ketig izborom glavnog lika svjesno ušao u „pronicanje“ dubine ženske svijesti. Magdalenu Baumann pri-

E, ta nova je zapravo roman *Posljednji Gizdarev* Ivana Antunovića, koji su ove godine zajednički objavili Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj kao treću knjigu biblioteke *Prinosi za istraživanje književne baštine*, a koju je priredio Petar Vuković.

Posljednji Gizdarev tako je – nakon dobrih 130-140 godina – već i zbog svoje dobi pravo osvježeno stiglo iz arhiva Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost *Ivan Antunović*. Naravno, onima kojima okretanje stranice slijedi samo onda nakon što ju pročitaju.

A što to današnji, što će reći *suvremeni*, čitatelj može pronaći na oko 270 stranica *Posljednjeg Gizdareva*? Prije svega: arhaizam.

Arhaičan je, naime, jezik u romanu s kojim će se današnji čitatelj susresti, a kojega je u izvornom obliku – s dragocjenim pogovorom – priređivač ostavio, kao što su arhaični i naputci Ivana Antunovića o mnogim važnim onodobnim intimnim i društvenim pitanjima.

Stavimo li na stranu samu *profesionalnu orijentaciju* autora (svećenik), vrijeme kada je roman pisao, te njegovu spisateljsku nadarenost, *Posljednji Gizdarev* ipak nam ostavlja dovoljno prostora da na njegov gledamo kao na blago iz škrinje čije će svjetlo tek dobivati na jačini svakim novim čitanjem (i tumačenjem).

Što se potpisnika ovog teksta tiče svakako najjači dojam ostavio je odnos između Bunjevaca i Mađara (Magjara), koji se provlači kroz cijeli roman. Autor – iako izvorni Bunjevac (Hrvat) *u više navrata i kroz više likova* – iskazuje divljenje spram nacionalne samosvjesnosti Mađara (Borča, prije svih), bilo da je riječ o borbi za svoje zastupnike u tijelima vlasti ili (i danas aktualnom) (o)čuvanju materinjeg jezika, pri čemu opisi samih Gizdarevih, Trumićevih ili samih Bunjevaca spadaju jedino u obvezni *default* romantične samozaljubljenosti u vlastiti nacion (uzmimo za ovo primjer, recimo, kako su jedino Bunjevci pravili pravo vino, dok su ga Nijemci „krstili“, a da ne govorimo o tome koliko je u više navrata hiperbolizirana tjelesna ljepota Bunjevaca u odnosu na „konkurentske“ nacije).

Danas bi, naravno, bilo još mnogo toga spornoga u pisanju Antunovića: od usporedbe da Grk nedjeljom ne zatvara svoj dućan do toga da se „otpadnici svoga naroda najbolje po tom poznaju, što su se svojoj vjeri i crkvi iznevjerili“. U tom smislu, čak i iz romantične vizure, sporna bi bila i idilična slika u kojoj okvir za krizmu siromašne djece čine bogatuni me(h)koga sr(d)ca, pri čemu sve slave i pohvale Crkve (od biskupa osobno) dobivaju ovi drugi, dok su im prvi (naravno) dužnici za cijeli život.

Pa ipak, ima kod Antunovića – ma koliko mu roman bio pun *dobrohotnih savjeta* – i objektivnih (i danas svježih, dakle, aktualnih) kritika poput onih o gradnji (nehumanih) višekatnica u gradovima ili pak onih o uzoravanju atarskih putova.

U tom smislu, posebno su dragocjeni dokumentaristički Antunovićeви opisi zima s prve polovice XIX. stoljeća (od Martinja do svetog Josipa), a napose onih koji se tiču preteča današnje *Dužijance* (*gostbe kod Baurea*), gdje se do u detalje navodi što su radile *rukovjetačice*, *nakićene poljskim cviećem*, te koje su pjesme tada pjevale sa svojim muškim parovima.

Zvonko Sarić

Milovan Miković: *Prah obiteljske srebrnine*

(NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2015.)

Ispraznost jedne epohe

Franz Kafka je napisao da treba čitati knjige koje nas ujedaju i bodu. Ovo je jedna od takvih knjiga. Pjesničkim pismom, sadržanom u knjizi poezije Milovana Mikovića *Prah obiteljske srebrnine*, pjesnik promišlja o poziciji individue u aktualnom vremenu, kada dominantna postmodernistička kultura nastoji dekonstruirati tradicijske i humanističke konstante, kao i princip moderne, koji poimamo kao subjektivnost koja sadržava četiri momenta: individualizam, pravo na kritiku, autonomiju djelovanja i idealističku filozofiju, a takav dekonstrukcijski čin je napuštanje univerzalističkih i emancipatorskih težnja.

I kako danas misliti o praznini nestalog čovjeka, kada je osim pokušaja dekonstrukcije, postmoderna epoha proizvela tek malo vrednota, ali jest ispraznost reprezentacijskih praksi, koje generiraju naše predodžbe o stvarnosti, kao i opsenarske ideološko-društvene konstrukte, sve pod bičem vizualne konstrukcije kulture – shvaćenoj u najširem smislu. Nije u pitanju samo skup slika, nego perfidno izgrađen društveni odnos posredovan slikama. Pjesnik Miković stihopisno svjedoči o profilerskim gurmanima i u pjesmi *Noć u muzeju nasilja*, kada piše: „Stoga rat / više nikada / neće biti završen / a proizvodnja će rasti“, a pročitat ćemo u knjizi i zapis pjesničkog subjekta u njegovoj egzistentnosti, prilikom njegovog pogleda u nedavnost: „Mnogo puta moraš pokušati živjeti / prije no što počneš živjeti.“

Miković predočava dokumentarij dijagnoza suvremenog svijeta, razumljenog na paradoksima postmoderne, epohe koja nastoji nametnuti opću politiku istine u društvima, u kojima onda i određeni diskursi važe kao istiniti, a pjesnik to nastoji predočiti, ne vijestima iz Liliputa, nego voljom za znanjem: htijenjem razlikovanja istinitog od lažnog. Posve je jasno da značenje umjetničkog djela ne nastaje izvan aktualnog društvenog konteksta, ali iz kojega autor sagledava i prošlost i upućuje poglede u budućnost.

Miković tako sagledava i aktualne opće prilike glede umjetnosti, koje su vrlo nepovoljne, jer u logici tržišta i procesima masovnih medijskih konstrukcija kulture, umjetnost gubi svoju društvenu težinu. Uz ovu konstataciju, imajmo na umu i da je odavno Baudrillard napisao kako svaki sustav moći u sebi sadrži ukalkulirane i sve pokušaje svoje opstrukcije.

A ono što se non-stop, bjesomučno odvija, Miković u otvorenoj inventuri bilježi i u pjesmi *Književno-stručni performance operativca : Užina i filmski matine: Svijet porno-glumaca i boksača, dokumentarac. / Perverzija i zločin u rasvjeti doktrine šefa – novi putovi kokaina, dokumentarac, dok u*

pjesmi *Svijet bez knjiga* čitamo: „U ‘Fahrenheitu 451’ – pale ih. / U Orwella zabranjene su – ne postoje. / Iz tvoje stvarnosti – uklonjene su.“

Pisanje je izgleda odabralo Mikovića i on jeste umjetnički budan. Tako Miković ovim stihopisom propituje prostore vlastitoga duha i postmoderne kulture, uspostavljajući poetičke koordinate bez stihovne izvjesnosti, bez odrađivanja riječi, nego u okvirima vlastite poetike pronalazi ona nepatvorena mjesta pjesničkoga htijenja, koja nam ovom knjigom vraćaju vjeru u pjesničku praksu, liričnost, daleko izdvojenu od suvremene baruštine tiskane i elektroničke tekstualne hiperprodukcije poezije.

Pjesnik ukazuje i na aktualnu istrošenost ideologija u sklopu potrošačkog društva, ali Miković ne upire prstom prijeteci, nego pjesničkim sažimanjima omogućuje niz interpretacija, a putem našeg čitateljskog iskustva, omogućujući nam tako put za promišljanje pjesnikovih višeznačnih vizija, ali i svjedočanstva o aktualnom društvenom kontekstu i zbilji, izborom onoga što ga najprisnije dira, ukazujući i na slijedeće: „Ovdje se neće zaboravljati / ni pjesme onih koji zlo čine / ni pjesme onih kojima zlo čine“.

Pjesničkom praksom, Miković ovdje tekstualno realizira značenjski sukob sekvenci smisaonih vjerodostojnosti u fragmentiranom nizu, da sada upotrijebim jedan stari izraz – kaleidoskopskom strukturom, ukazujući na kulturno-povijesne značajke, uzroke i posljedice postmoderne epohe čiji smo dio u našem ljudskom postojanju, te dovodi u pitanje napredovanje čovječanstva ka sve većoj slobodi, samosvijesti, svrhovitosti, kao i mogućnost uzimanja sudbine „u svoje ruke“. Također, pjesnik svojom poezijom provjerava i srednjoeuropski kulturni identitet u kulturnom prostoru Subotice, dakle, primanje izravnih tragova i upisa srednjoeuropskog kulturnog pisma u urbanitet Subotice.

Znajući da je suvremeno društvo već odavno postalo društvo promocije, u kojemu su u centru pažnje promotivne strategije vlada, poslovnog svijeta, političkih stranaka, popularnih pokreta, protestnih grupa, te da mediji sredstvima „nesvjesne indoktrinacije“, iza koje se krije oštrina i nemilosrdnost, postuliraju određenu sliku svijeta tzv. vrijednosne sustave, te kvazi-ideološke poruke onih koji medijsku industriju drže u svojim rukama, Miković se bavi i licemjerjem našeg vremena u njegovom globalitetu i konkretnom trajanju – „I koji od igrača nadzire / glavne distribucijske kanale?“, jedno je od brojnih pitanja koja se javljaju u ovoj knjizi.

O pogubnosti stereotipa jasno svjedoči i ova knjiga, dok mediji i dalje utječu na potrošače na osnovu „potkožnog dejstva“, reciklirajući stereotipe, jer simultano, usporedno postoje komercijalne, političke, prirodno-znanstvene, vojne i mnoge druge slike svijeta. Pri svemu, u ovoj situaciji, potrošači takvih stereotipa zaboravljaju da mora postojati etički centar, etički autoritet na kojemu se zasnivaju kulture, na čemu inzistira i Miković, prilikom ovog našeg tekstualnog susreta.

Kao i nekada, tako i danas, a u ova duhom oskudna vremena, umjetnost ukazuje na sveukupnost određene epohe, koja u slučaju postmoderne pluta oko vrijednosnog vakuuma, umjetnička djela ukazuju na taj vakuum, mnoga djela zrcale upravo taj vakuum, tu strahotu ispraznosti jedne epohe.

Među brojnim, o takvom stanju svjedoči i ovo djelo. Miković u takvom društvenom kontekstu propituje vlastitu mjeru, ali i mjeru čovjeka, bez rutinskih primisli i traženju alibija. Pjesničkim pismom, Miković uspjeva deskribirati sliku aktualnog vremena, ujedno uspješno deskribirajući i povijesni kontekst, ali i vlastito-osjećajni kontekst.

To je tematski aspekt ove knjige poezije, koja spada u jedan od reprezentativnih uzoraka suvremenog pjesništva vojvođanskih Hrvata, zbog toga što je u pitanju i stilsko-poetička reprezentativnost, jer stil je – sam pisac! Ovo je važna knjiga, jer *Prah obiteljske srebrnine* posjeduje stilsko-poetičku relevantnost, uz navedenu tematsku reprezentativnost.

Problem forme jest jedno od glavnih pitanja estetike stvaralaštva 20. stoljeća, pa tako i na početku novog Mega-milenija i u tom polju su koncentrirane važne osobine postmodernističke umjetnosti. Tako i ova knjiga poezije u bljeskovima ističe „vanžanrovsku“ narav ovog djela, tekstualnom praksom predočavajući koeficijent razlike.

U pisanje ove knjige poezije je uložen nemali stilistički trud. Miković u svom rukopisu ispoljava i izrazite osobine drame u stihu, uvodeći dramska lica, o njima on ne „pripovijeda“, već ih prikazuje u pjesničkom govoru-razgovoru, kojima ta lica ispoljavaju svoj karakter i težnje. Tu je i kor, koji Miković uvodi u tekstualnu pjesničku avanturu, a u tekst se uvode i didaskalije, onaj dio dramskog teksta, koji se obično stavlja u zagrade, a odnosi se na vizualno-akustički aspekt radnje. Tako se Miković ludički poigrava i s karakteristikama tekstualne prakse moderne, postmoderne, ali i povijesne avangarde. Ova poezija sadrži i ironijske odmake te autorov autoreferencijalni upis u tekst i kolažiranje raznorodnih tekstovnih jedinica. Poetička matrica Milovana Mikovića u ovome rukopisu išarana je metatekstualnim i autoreferencijalnim znakovima koji posredno ili neposredno referiraju na literarnu i neliterarnu tradiciju.

Ovaj rukopis potiče čitatelja na domišljanje i izgradnju, a kako drugačije, i vlastitog smisla pročitanog teksta. I to jest važno, jer ova knjiga posjeduje i inspirativan komunikacijski potencijal. Mikovićev tekst počiva na ukupnosti tematskih i stilskih do autopoetičkih aspekata, stilsko-poetički aspekt pretvara u temu i zbog toga je u pitanju komunikativno djelovanje pjesnika koje svoju osnovu ima u jeziku, čime autor gradi potencijalnu intersubjektivnost s čitateljima. Ali da to ne bi bili tek isprazni adresati pjesnikove kritičke svijesti, i čitatelji moraju posjedovati određeni stupanj aktivizma i moraju imati određeni odnos spram etike i estetike. Pjesnik jest izvor proizvodnosti stvaralačkog teksta, i on jest upućen na sebe i na svijet oko sebe, ali bez intersubjektivnosti, jezičnog akta čitanja, kojim ova knjiga potencijalno uspostavlja interpersonalne odnose – sve naravno pada u vodu. Ovim sam želio istaknuti važnost pisca, ali i čitatelja u svakodnevnoj ranjivoj praksi naših života.

Iako se čini da umjetnost gubi svoj kritički potencijal u društvu spektakla, koje je normirano konzumerističkom logikom, umjetnici-podrivači će sigurno i dalje pronalaziti inventivno artikuliranu misao za postavljanje pitanja o gorućim problemima. A kako? Onim dobrim, esencijalnim, te etičkim i estetskim. Jedan od njih je i književnik Milovan Miković.

Tomislav Žigmanov (Tavankut, 1967.), književnik, filozofski pisac, esejist, publicist, diplomirao je filozofiju u Novom Sadu. Izvršni je urednik *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* (2005. – 2019.) te glavni urednik *Godišnjaka za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata* i *Časopisa za književnost i umjetnost Nova riječ*. Piše pjesme, (refleksivnu) prozu, eseje, studije i znanstvene radove iz zavičajne povijesti, kulture i književnosti Hrvata u Vojvodini te filozofijske radove. Radovi su mu prevedeni na više jezika. Objavio je sedamnaest knjiga, od koje su neke i nagrađene – knjiga *Vivisekcije književnosti : vojvođanske i ine*

književne teme hrvatske dobio je nagradu „Julije Benešić“ za najbolju knjigu književne kritike za 2018. godinu.

Tomislav Žigmanov

Ante Vukov: *Boca bez poruke*

(Hrvatska riječ, Subotica, 2013.)

Poetika kao autobiografski manifest života umjetnika

Ne od jučer s pjesništvom se Ante Vukova mora, barem kada je riječ o njegovim bitnim formalnim odredbama i sadržajnim elementima, računati na izuzetke! Recimo, poetsko stvaralaštvo vrlo rijetka smjera na obuhvat cjeline svijeta i života – ono se radije zadržava na tematiziranju izdvojenih fenomena, nepovezanih detalja i raspršenih pojedinosti, koji onda kao samostalni fragmenti u konačnici pjesničkih napora čine mozaičku, od upojedinjenih slika, cjelinu. Ili, autoreferencijalnost lirskog subjekta, pokazuje to povijest pjesništva, često za ishod neće imati u pjesničkoj zbirci, pa čak i opusu, zaokruženu filozofiju životnog razumijevanja vlastitosti – ono prije hoće u naznakama i pjesničkim slikama progovarati o mudrosnim stajalištima pjesnika. Ili, poetska slika svijeta životnih zadanosti, ne samo u suvremenim pjesničkim praksama, gotovo nikada nije riječima narisana *in continuum* kao posve zgotovljen i autobiografski manifest, već na njega iz pjesama prije upućuje ukupnost značenjskih nanosa o smislovima i vrijednostima života koje autor preferira. Ili...

No, cijeli navedeni niz poetskih atipičnosti zatičemo u lirici Ante Vukova koju je stvorio u posljednjoj godini života, lirici nesvakidašnjih odsjaja mudrosti života i odraza ljepota svijeta, lirici koja počiva na svjetonazorskoj paradigmi Istoka, o čemu je više spoznao tijekom studija indologije u Ljubljani. Naime, vrijednosti uzmicanja od svijeta, nenasilnosti, posvećenosti miru, prihvatu sudbine, traganje za smislom života koji nije zadan u okružju koji se zatiče, stalni rad u duhovnome rastu, zauzetost za trpljenike nepravdi ma gdje oni bili... činit će temeljne odrednice i njegove poetike, duboko refleksivne poetike što će posebno vrhuniti u njegovoj posljednjoj zbirci pjesama *Poruka bez boce*.

A sam nas naslov ove oveće pjesničke knjige radikalno izmješta iz uobičajenoga dominirajućeg, pa tako i očekivanog, značenjskog vidokruga, koji nas nuka da se topos poruke – ono što se smatra važnim za priopćiti drugima – ima situirati u boci. Boca je, pak, kazuje dalje ova interpretativna matrica, omotač, neka vrsta zaštite, poručena – u smislu da se tako, najčešće *hartija* na kojoj je poruka ispisana, ne oštećuje, ali ujedno i čimbenik skrivanja – boca, naime, ne da vidjeti što je to što poručitelj poručuje. Još ćemo dodati kako je poručitelj, po pravilu, uvijek sam, a poruku odašilje u nekom dramatičnom trenutku. Posredovana formalnost umjesto nepatvorene sadržajnosti i lice-mjerne zatamljenosti umjesto ogojene vlastitosti. Tko je pomislio da je riječ o Zapadu i biti njegove civilizacije nimalo nije pogriješio?

prozni žanrovi nabožne književnosti, kao i ona djela koja hrabrije smjeraju na teologiziranje zbilje.

O razlozima za takvo stanje mjesne teološke misli ovoga puta ne bismo govorili..., već smo gotovo bili primorani isto navesti kako bismo iz samoga žanrovskog ishodišta prve, recimo to odmah, izuzetne vrijedne knjige svećenika Dragana Muharema označili njezinu raritetnost – ona, naime, pripada teologiji svakodnevice. Naravno, ovim se ne želi reći kako se njezina tematska i motivska određenost iscrpljuje u nekakvom „katastru“ banalnosti onoga što se u svakodnevlju zatiče, koju bi onda pratilo i moguće naknadnopametno, molarizirajuće ili drugovrsno suhoparno „teologijsko“ praćenje, već, naprotiv, ističemo to da se u Muharemovom štivu pojavnosti, događajnosti, procesi, površnosti u razumijevanju i odnošenjima te stupice koje čovjek, danas i ovdje, u našim svakdanima susreće lucidno teologijski elaboriraju – razgolićuju se lažnosti, razobličuju zablude, razaraju zloće...

Drugim riječima, velečasni Dragan svojim ostrim teološkim vidom, poput kakvog sokola, instintivno promatra te secirajući mudro, poput kakve sove, pravdoljubno tumači zbilju pred nama! Na taj način, samom takvom gestom, takvim promatrajuće-tumačećim držanjem šalje poruku svima nama – kršćanin mora uračunavati ne samo i ne jedino aktivnu budnost već i, a to druga strana bitnosti, dinamičnu kritičnost spram onoga što postoji, spram zbilje. Spomenuti činitelji, to čini nam se ne treba posebno isticati, nadaju se onda kao važni (pred)uvjeti za kršćansku zauzetost za (bolji) svijet i prateće takovrsno djelovanje.

I to je ono što je, čini se, u teologiji u nas, ovdje u Bačkoj, do Dragano-vih kolumni u *Zvoniku*, nedostajalo – na „ovdje i sada“, na zbilju kao takvu, na zbilju kao cjelinu, oprimjenjivati kršćanske svjetonazorske sastavnice! U konkretnome tražiti otklone ili priklone sadržajima kršćanstva (prelo u kontekstu Nietzschea i Boga). U događajima i procesima čiji smo svjedoci ili dionici zaticati ili ne nalaziti kršćanske vrjednute (vidi esej o celebrity kulturi). u skrajnutim, „krajputaškim“, fenomenima i bićima otkrivati ono veliko, vrijedno, nalaziti prostore za izbav... (odličan su primjeri „ispovijed crkvenog pauka“, priče o magarcima i volovima). Nanovo (re)interpretirati povijesne prisodobne poradi otkrivanja zabluda i pogrešaka (vidi briljantnu analizu basne o cvrčku i mravu, zatim o crvenkapici). Stalno kritički propitivati blagdanskost naših kršćanskih blagdana (cijelo je poglavlje tomu posvećeno)...

Osim te radikalne tematske navezanosti na zbilju, u Muharemovoj teologiji imamo i jednu drugu, u nas također rijetku, kvalitetu koja smjera na opremu, na formalnost – spremnost na otklon od „klasičnih“ pravila teoloških narativa (ozbiljnost, apstraktna pojmovnost, racionalnost, logična strukturiranost...). Taj otklon u njeg je uistinu nesvakidašnji: Dragan smjelo poteže za paradoksima, ironija mu nije strana, u duhovitosti je maestralan, majstor je neočekivanosti u značenjskim obrtima svojih naracija, rabi i cinizam radi efektnijega misaonog poentiranja, ne bježi ni od, naoko, apsurdnih tvrdnji... Riječju, njegova je i teologija ispriopovijedana onim sredstvima koje zatiče u zbilji.

No, i to je ono sada od presudne važnost, sve maloprije navedeno ne dovodi do zaključka da je i Dragana teologija takva. Pravoriječnost u Muharema nije upitna! a do nje on dolazi sredstvima posuđenim iz zbilje. U tome je situiran razlog zašto je njegovo štivo posve prijemljivo za mnoge, a napose za generaciju kojoj i on pripada: najmlađim zrelim ljudima. Ljudima socijaliziranim svijetu virtualnih inačica, svijetu visoke posredovanosti, svijetu u kojemu se ne samo Bog nego i čovjek uvelike izgubio. U Dragana su napokon i oni dobili svojeg dobro- i pravogovornika.

Istinogovornika, koji ne tek propovijeda! On, naime, prije svega u ovoj knjizi pripovijeda. Dragan ne zgotovljuje misli drugih. U njega tekst nije hermetični zatvoren! Njegov glas nije glas od „gore“. Nije ni *grajav*... On zbori tiho, odmjereno, više pita... Pitajući se, traga za odgovorima, čiji je „krhkih“ dometa autor i više nego svjestan. Stoga mu je potreban i čitatelj! Jer, knjige, na koncu, zbog njih i postoje. Ne da bi iz njih isijavala autorova pamet, ne da bi se sadržaj autoritarno nametao, ne da bi... već da bi ono napisano bilo kao raz-govorno doznačeno čitatelju. Upravo onako kako to stoji u ovoj knjizi sabranih uvodnika glavnoga i odgovornog urednika katoličkoga mjesečnika *Zvonik* Dragana Muharema.

Tko u to ne vjeruje, neka uzme u šake i pročita ovaj izvrсни knjižuljak mjesne teološke misli. Knjižuljak kojim bi se ponosile i razvijenije teološke sredine. Kljižuljak koji trebamo čitati sebično – sebe radi, to jest radi boljega razumijevanja svijeta i ispravnijih postavljanja u životima nam. A tako ćemo pridonijeti i, toliko danas potrebnom, vlastitom okršćanjenju... Jer, poslije čitanja Muharema malo toga ostaje isto!

Nevena Mlinko: *Vinjete Bola*

(Matica hrvatska, Subotica, 2021.)

Mlinkove vrsni *versi* s pučina B(=b)ola

Znaju (za)udarati daljine, stranosti i tuđosti, znaju, prijeđu li kroz oštrice znatiželjama svladanih kreacija i otvorenosti života, svojim i blizinama i vlastitostima, pa čak, i prisnostima. Vrijedi, također, i obrnuto: blizine, vlastitosti i prisnosti, bez komunikacijskih preradaba, mogu drugima biti daleke, strane i tuđe. I ne znaju onda kao takve (za)udarati! Ne znaju...

Tako je i s B(=b)olom! Bilo da je riječ o mjestošcu na jugu otoka Brača u očima jedne strankinje, Subotičanke, bilo da je riječ o preraširenom egzistencijalu bolu i posljedičnim mu patnjama iz vizura očiju drugih. Bit će oni, naime, drugima posve neznani ukoliko nisu stanovitim preradbama i riječima posredovani... A pjesnici to odavno znaju!

Nevena Mlinko, pak, svojim izvršnim prvijencem – zrelim prvijencem, koje hrvatsko pjesništvo u Vojvodini rijetko kada ima priliku zabilježiti – to na najbolji način posvjedočuje! Dijelovi, naime, (iskust(a)va i njezina, žen-

skog) B(=b)ola više nam nisu strana, daleka i tuđa. Naprotiv, nakon pročitane ove izvanredne knjige lirskih kronika otkrivanja stranog („More“, „Maestral“, „Val“, „Veliki Koštil“...) kroz rakurse učitavanja i prepoznavanja vlastitosti, u kojemu i bol ima značajno mjesto („Bjelina postelje“, „Pralja“, „Daljina“, „Žarište“...), inače odlično naslovljene, „Vinjete Bola“, ona su postala (i) moja, bliza su čitatelju, ne doimlju se više kao strana. Riječju, skovan u obrascima i manirima vrhova ženskog pisma i javno podijeljen, njezin je raskošni B(=b)ol postao dio sebstva sviju!

I čitajući tako ovaj izvanredno strukturiran knjižuljak nanovo smo onda u prilici (p)osvijestiti da život jest i stalno (samo)prepoznavanje u svemu, svugdje i svakad, bez obzira na svu hermetičnost stranoga, dalekog i tuđeg, onoga što je i moje, što nije daleko, nije samo i jedino tuđe... Draž je, pak, pjesništva da se ono ne daje, istina riječima, *oslikati* u cjelini ili cjelinama, propedeutički ili na način *pridika*, nego putem njegovih *vinjeta* – ukrasnih slikovnih minijatura, tih lirskih *žigova* onoga što se u vlastitim impresijama svijeta doima upečatljivo. Tko ne vjeruje, neka još jednom pročita predobro napisane crtice o skulpturama postavljenih kraj šetnice prema čuvenoj plaži Zlatnom ratu u odjeljku „Duž Zlatnog rata“.

A tako to, inače, bude u slučajevima refleksivnih učitavanja egzistencijalnih užljebljivanja u prostore, prateće sadržaje i krajoličke elemente za koje se ne može reći da su „svoji“, da su dio znanih iskustava vanjskih sastavnica svijeta u kojemu se pretežito živi i koji se onda (samo)razumijeva kao „svoj“. Jer, za pjesnikinju Mlinko ne može se reći da je navikla na veliku vodu – more, na brojne i različite vjetrove, valove, brda, kamenja, suhozide, borove, uske staze... Naprotiv! Pa ipak, iščitavši ih u značenjima, s točke motrišta jedne žene i njezinih svjetova, u kojemu uz bol dominiraju još tijelo, čežnja i ljubav, pjesničkim činima ih je prisvojila i sa čitateljem, istog razloga radi, i podijelila.

Na koncu, ponovimo još jednom: tko *dangubi* u i kroz škrtosti referiranja – u tupnjama, blejnjama, smornjama i drugim, dosezima skromnim, jalostima sebičnoga i zatvorenog duha, taj zacijelo sastavnice sebstva života neće kroz istosti prepoznavati nigdje! Ukoliko se, pak, osmjeli otisnuti kao Mlinkova pučinom promišljajućih igara, potičućih impresija i plodnih mašta u tuđinama, riječima će u pjesništvu moći taj svijet nevlastitosti pretočiti u (prepo)znane nam prostore u kojima se isto tako žive punine života, pa onda i egzistencijal bol.

Davor Bašić Palković (Subotica, 1976.), novinar, diplomirao je na Pedagoškom fakultetu u Somboru – smjer profesor razredne nastave. Od 2001. bavi se novinarstvom. Od 2003. piše za tjednik *Hrvatska riječ* iz Subotice, gdje je urednik kulturne rubrike. Urednik je i časopisa za mladež na hrvatskom jeziku *Kužiš?!*. Član je Nakladničkog vijeća NIU „Hrvatska riječ“. Tekstove je objavljivao i u drugim novinama te časopisima (*Karton, Subotičke novine, Nova riječ...*).

Davor Bašić Palković

Ivan Vidak, *Ugljik na suncu*

(Sandorf, Zagreb, 2015.)

Ugljik na suncu zbirka je kratkih priča zagrebačkog autora Ivana Vidaka objavljena krajem 2015. godine za nakladničku kuću Sandorf iz Zagreba. Čini ju osam priča povezanih u svojevrsnu cjelinu preko priče o Stevici Čatalincu „koji je odlučio postati prase“ te zajedničkog mjesta radnje – neimenovanog podunavskog sela (najvjerojatnije autorova zavičajnog Monoštora).

U najkraćem, *Ugljik* je pravo remek djelo, ako se u obzir uzme da se radi o prvijencu relativno mladoga autora (1981. godište). Još ako se promatra u okviru manjinske književnosti Hrvata u Vojvodini, u koju se Vidak kao osoba rođena i odrasla u Monoštoru/Somboru može svrstati, onda je ovu tvrdnju znatno teže osporiti.

Puno se tu stvari poklopilo, da smo dobili ovako kvalitetan književni produkt. Krenimo od, za mene možda i ključnog podatka a kojega saznajemo iz autorova životopisa. Vidak je, kako čitamo u bilješki o piscu, diplomirao dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Dakle, to je vjerojatno najrelevantnija škola koja vas uči što su priče, kako se one pišu te na koncu i kako se čitaju. A *Ugljik na suncu* jesu zanatski maestralno ispričane priče. Od idejne postavke, preko kreiranja radnje i dijaloga do ozračja i portretiranja likova.

Druga stvar koja pridonosi relevantnosti knjige jeste marginalnost kako mjesta radnje tako i društvenog statusa likova, baš kao i uporaba nestandardiziranog jezika – mjesne šokačke ikavice u dijalozima, što su trendovi prepoznati u djelima nekih od najznačajnijih imena suvremene hrvatske književnosti (Kristian Novak, Damir Karakaš, Olja Savičević Ivančević...).

S druge strane, jedini nedostatak knjige vidim u, iako se radi naravno o fikciji, Vidakovoj pretjerano isključivoj predstavi vlastita zavičaja kao „doma okrutnosti“ (*Provincija je dom okrutnosti*, navodi pripovjedač u priči *Berti Foks*), odnosno mjesta gotovo posve izopačenog. Premda razblaženi crnim humorom i određenom dozom suosjećanja/neosuđivanja svojih likova, to su predstava i osjećanje, koji nam ostaju nakon čitanja. Gotovo svim njegovim važnijim likovima (a to su uglavnom muškarci) nešto fali – od sirove neartikuliranosti, preko duševnih smetnji ili alkoholizma do mentalne retardacije. Kao da su unaprijed osuđeni na nesreću, bez obzira na starost i zanimanje, bilo da su mesari, *komparaši* (skelari) ili nezaposleni.

Još jedan prilog akcentuiranoj okrutnosti srećemo u priči *Ništa lijepo* u kojoj nam se poručuje kako čak ni na mjesnoj govoru (šokačkoj ikavici) nije moguće *ništa lipo* izgovoriti. (*Tu gadno zvuči i kad nekog kažeš da ga 'voljiš'? Šta je to? To'lj' tu zvuči tako nakaradno*). Ovakav Vidakov prikaz i odnos razlikuje od većine hrvatskih pisaca iz Vojvodine, koji su nerijetko slijepo zaljubljeni u svoj rodni zavičaj i djetinjstvo provedeno u njemu. Stoga,

možda i ne čudi što je autor u stvarnom životu svoju budućnost potražio izvan zavičajne *idile*, oko 400 kilometara zapadnije u glavnom gradu i kulturnom središtu jedne države. Uzrok za ozračje kojim se krećemo kroz svijet Vidakove knjige moguće je potražiti i u njezinom (meni isprva nejasnom) naslovu koji nam se (možda i kao autorov svjetonazorski pogled) razotkriva u priči *Nevidljivi čovjek*. U njoj se, među ostalim, prepiru seoski svećenik i liječnik, kao reprezenti religioznog i znanstvenog pogleda na svijet, a priča završava citatom ovog drugoga: *Život? Šta je život? Uzmeš ugljenik i ostaviš ga da odstoji na suncu par milijardi godina. To je sve. Nikaka filozofija.*

Sada, s trogodišnjim odmakom od njegova izlaska, možemo reći da je *Ugljik na suncu*, kao prvijenac, imao solidnu recepciju u Hrvatskoj ali i u Srbiji, gdje ga je početkom 2017. objavila *Književna radionica Rašić* iz Beograda. Knjiga se našla i u finalu kratkopričaške nagrade *Edo Budiša* za autore do 35 godina starosti. Valja dodati i to da su Vidakove priče u formi radijske drame izvođene i na državnom Hrvatskom radiju.

Imajući u vidu sve navedeno, Vidak je pisac na kojeg bismo mogli računati i u budućnosti. Ima potencijala da se *upíše* u suvremenu hrvatsku književnost (poput Nevena Ušumovića i odskora Julijane Adamović, autora koji su također podrijetlom iz Vojvodine). A kada je pak u pitanju aktualni vojvođansko-hrvatski književni kontekst, tu bismo ga trebali čuvati kao *malo vode na dlanu*.

Željka Zelić: (intimna) Kronika srca (NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2013.)

Ljubavi Golgota

Premda je u praksi mahom drukčije – da se na književnu scenu stupa s poezijom, a tek onda okušava u prozi – Željka Zelić nam nudi obrnuti model. Nakon romana *Bezdan* iz 2006., sedam godina kasnije pojavljuje se s knjigom pjesama (*intimna*) *Kronika srca*.

Pjesnički prvijenac ove subotičke autorice mlađe generacije jest zbirka ljubavne poezije. Kako se iz naslova da naslutiti, riječ je o literarnom djelu terapijski-ispovjednog tona, čiji je motivacijski okidač pjesničkinjin neostvaren ljubavni odnos s osobom koja – da stvari budu složenije – gaji naklonost prema njoj, ali iz čitatelju nepoznatih razloga tu ljubav ne može/ne smije uzvratiti. *Previše je boljelo/da bi i počelo*, stihovi su kojima se iskazuje polazišna točka ovog odnosa.

Zbirka sadrži 40 pjesama podijeljenih u pet ciklusa: „Početak“, „Borba“, „Rastanak“, „Odlazak“ i „Susret“. Ispisani kao drama u stihovima, ciklusi u pjesničkom tekstu otkrivaju kronologiju, ali i čudesnu putanju ovog emotivnog odnosa. U pojedinim nastojanjima da literarno predoči stanje svoje duše, pjesnikinja se služi i religijskim motivima (obraćanje Svevišnjem). Kada

se odlučite za tako iskonski romantičan žanr – kakva je ljubavna poezija – teško je izbjeći skliznuće u patetiku. Iako joj se na momente može zamjeriti duljina u iscrpljivanju teme, autorica tu ipak dobro balansira, što svakako pridonosi uspješnosti ovoga djela. Ova – kako ju sama autorica naziva – „ljubavi Golgota“ biva ispunjena tonovima čežnje, tuge i nemoći. Međutim, kako se stihovi nižu, mirenje s neostvarenim postupno sazrijeva, prerastujući u neku vrstu „happy end-a“. Naime, uokviren zanimljivim pjesničkim slikama, kraj zbirke nam nudi jedan dublji, gotovo nadnaravni smisao, navodeći nas na zaključak da se ljubav može izboriti sama za sebe i bez obzira na „fizičke“ okolnosti naći put do srca onih koji ljube („Sunce se vratilo u naš stan“, „Privid sna“, „Ti i ne slutiš“).

Stilski i jezično, poezija Željke Zelić oslanja se na klasičnije pjesničke kanone; nema tu mjesta hermetičnosti i (auto)ironijskom otklonu svojstvenom suvremenim poetskim tendencijama, a promatrana kao cjelina, „Kronika“ djeluje ujednačeno i koherentno. U zbirci nailazimo i na nekoliko pjesama kratke forme („Obronci snova“, „Usud“, „Nemoć“, „Susret“) koje svojim ozračjem i načinom građenja ostavljaju jači, konkretniji dojam. U navedenim pjesmama izričaj Željke Zelić (svjesno ili nesvjesno) podsjeća na poetiku pojedinih hrvatskih pjesnika iz Subotice (Lazara Merkovića, Tomislava Žigmanova i Mirka Kopunovića), što se u kontekstu komunikacije s književno-povijesnim naslijeđem može smatrati pozitivnom praksom.

(*intimna*) *Kronika srca* je relevantan pjesnički debi, koji, među ostalim, afirmira i tzv. žensko pismo u književnosti vojvođanskih Hrvata.

Ivana Andrić Penava

Ilija Okrugić: *Lirika*

(Zajednica Hrvata knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“, Zemun, 2017.)

Knjiga *Lirika* Ilije Okrugića, koju je priredila i predgovorila višestruko nagrađivana pjesnikinja, prozaistica, jezikoslovka i sveučilišna profesorica rodom iz Petrovaradina Jasna Melvinger, još je jedno u nizu njezinih djela posvećeno književnome stvaralaštvu toga poznatoga hrvatskoga književnika, skladatelja i hrvatskoga preporoditelja iz Srijema te opata i dugogodišnjega petrovaradinskoga župnika i upravitelja svetišta Tekije u Petrovaradinu (danas: Biskupijsko svetište Gospe Snježne / Tekijske). Dosad je na tome tragu priredila i predgovorila još četiri knjige pjesničkih i dramskih djela Ilije Okrugića Srijemca, a to su: *Glasinke* (2007.), *Tri povijesne drame* (2007.), *Šaljive poeme* (2010.) i *Hunjkava komedija* (2011.), čime je uvelike pridonijela ne samo očuvanju Okrugićevih vrijednih djela, nego je i širu javnost upozнала sa stvaralaštvom i talentom toga uistinu svestranoga svećenika iz Srijema, koji itekako zaslužuje svoje mjesto u okvirima hrvatske književnosti, kulture, povijesti...

Osim na činjenicu da je objavila veliki broj znanstvenih radova iz područja lingvističke stilistike i poetike, sintakse standardnoga hrvatskoga jezika, povijesti hrvatskoga književnoga jezika, frazeologije, terminologije i dr. te napisala više udžbenika za osmogodišnju, srednju školu i sveučilište, u ovome kontekstu posebnu pozornost treba usmjeriti na pjesničko stvaralaštvo Jasne Melvinger koje je, kako je to Milovan Miković u predgovoru njezine knjige „O Iliji Okrugiću Srijemcu“ iz 2011. godine naveo, „lirski intonirano“ te je zapisao da je u poeziji „sklona elegičnosti i introspekciji, a stihovi su joj profinjeno-sofisticirane intertekstualne tvorevine u koje, ponirući prema petrovaradinsko-srijemskoj jezičnoj zbilji – iz nje je izrasla – interpolira prošlo i sadašnje vrijeme, uspostavljajući pokidane niti između nepotrošene poetike srijemskohrvatskoga govornoga idioma i standardnoga hrvatskoga jezika.“ Nadalje, u njezinoj poeziji osjeća se ljubav prema zavičaju, a njezini stihovi ovjekovječuju „drevnost, tišinu i spokoj petrovaradinskih ulica.“ (M. Miković, *isto*)

Na tome tragu je i poezija Ilije Okrugića Srijemca pa ne čudi da je o njegovu stvaralaštvu najposvećenije mogla pristupiti upravo Jasna Melvinger, koja se pritom oslanjala i na književnu kritiku Okrugićeva suvremenika grkokatoličkoga svećenika, političara, hrvatskoga književnika i književnoga kritičara Jovana Hranilovića (1855. – 1924.). Prema njegovim riječima, Okrugić se od najranijih dana svoga pjesničkoga stvaralaštva rado koristio sonetnom formom. O tome da je nadasve njegovao hrvatski jezik, govori i činjenica da je Okrugić za taj talijanskog porijekla književni termin najčešće koristio hrvatsku prevedenicu glasinka, za koju se smatra da je čak moguća Okrugićeva novotvorenica. Nadalje, iz Okrugićevih stihova daju se iščitati njegovi dojmovi o burnim povijesnim zbivanjima iz razdoblja mađarske

revolucije pri čemu je osobito cijenio borbu Slavena za prava naroda pod tuđinskom vlašću. U svojim stihovima nerijetko obuhvaća zemljopisni prostor svoga zavičaja, osjeća se i romantičan zanos kojim slavi ljepotu žene a u kontekstu rodoljubnih čuvstava. Njegove patriotske pjesme odišu panslavizmom i jugoslavenstvom a sve s ciljem promoviranja programatskih ideja Hrvatskoga narodnoga preporoda. Pisao je, dakle, ljubavne i rodoljubne pjesme, pjesme o zavičaju, o prijateljstvu, ali i svjetskome bolu kojega je itekako bio svjestan u doba u kojemu je živio. Okrugićevi stihovi ukazuju na njegov nikad miran domoljuban, narodnjački, slavenski i ilirski duh. Nerijetko je zbog svoje izrazite svjetovne pjesničke inspiracije koja se u prvome redu očitovala u njegovim mladim danima nailazio na nerazumijevanje i neodobravanje o čemu svjedoči i sam Hranilović. Osim svjetovno obojene poezije, u Okrugićevu književnome opusu važno mjesto ima i crkvena, vjerska tematika u čemu se napose očituje njegova naklonost Mariji, Majci Božjoj, o kojoj ne samo da je pisao stihove, nego ih je i uglazbljivao.

U prvoj knjizi Okrugićeve lirike *Srijemska vila* (Osijek, 1863.) objavljen su pjesme koje je autor pisao od svoje devetnaeste do svoje dvadeset četvrte godine. Pišući o Fruškoj gori i samom Srijemom ne divi se samo ljepotama krajolika, nego piše i iz perspektive svojih istraživanja stare slave svoga zavičaja kojemu je bio osobito privržen. No promatrajući širi Okrugićev književni opis, vidi se da nije pisao samo o Srijemu, nego i o ostalim krajevima slavenskoga juga. Dok se Petar Preradović u preporoditeljskome zanosu obratio domoljubnim stihovima Dalmatinu, Okrugić je slao pozdrave dobrodošlice Hrvatima i Slavoncima a sve s ciljem južnoslavenskoga ujedinjenja. Paralelno s tim zagovarao je narodnu prosvjetu, vjersku snošljivost i dobre odnose katoličke i pravoslavne crkve.

U izbor ove knjige uvršten je dio pjesama iz *Srijemske vile* ali ne uvijek u obliku u kojem su tiskane u toj knjizi, nego onako kako su napisane četrdesetih godina. Kao gorljivi ilirac, Okrugić je najljepša sjećanja vezivao upravo na taj period svoga života i književnoga stvaralaštva, što se očituje i u njegovim djelima. To ne treba čuditi jer je bio đakovački sjemeništarač, a uzor mu je bio također gorljivi ilirac biskup đakovački Josip Juraj Strossmayer te je još od mladih dana bio povezan i potican na rad od strane ilirski orijentiranih književnika.

Okrugić je pisao i kazališne komade. U njih je rado unosio i pučke pjesme i one koje je sam napisao, a neke od njih uvrštene su ovaj izbor. Te su pjesme raznovrsne i prema riječima Jasne Melvinger mogu se katkad ubrojiti i među antologijska Okrugićeva ostvarenja. Među tim pjesmama osobito se ističu zavičajna „Lijepo ti je u našem Srijemu“ iz *Saćurice i šubare* te „Marina oproštajna pjesma“ koja je na veoma dramatičan način prožeta vjerskim i rodoljubnim osjećajima, a nalazimo je u povijesnome kazališnome komadu *Varadinka Mara*.

Ostale Okrugićeve pjesme, koje sadrži ova njegova prva posthumna stihozbirka, uzete su iz autorove ostavštine koja se čuva u rukopisnom odjelu Matice srpske u Novome Sadu. Čini se da neke od njih nikad nisu objavljene. Među ta neobjavljena djela ubrajaju se, recimo, njegovi nazdra-

vičarski stihovi, koji, među ostalim, svjedoče da je Okrugić bio vrlo društven čovjek i veliki veseljak.

Posebnost ove zbirke Okrugićevih pjesama očituje se u različitosti objavljenih pjesama. Ta različitost potječe iz činjenice da su iste nastajale u različitim razdobljima njegova života (od njegovih mladih dana do onih napisanih u posljednjoj deceniji njegova života). Dakle, riječ je o rasponu od pedesetak godina stvaralačkog rada. Navedene su pjesme pokatkad pisane s ciljem da razvesele čitatelja, a pokatkad su melankoličnoga tona jer su napisane pod dojmom nekoga teškoga iskustva ili razočaranja. Katkad su laganijeg ritma, a katkad svečanijega tona. Kroz njegovo književno stvaralaštvo prožimaju se i rodoljubne težnje njegova naroda, ali i tu postoje određene razlike ovisno o aktualnim idejnim i programatskim usmjerenjima društvenoga i političkoga života (Melvinger, str. 196). Okrugić je i u lirskoj poeziji izražavao svoje rodoljubne težnje i to na izravno didaktički način, a sve s ciljem da svome rodu bude od što veće koristi.

Ova zbirka Okrugićevih pjesama namijenjena je svima onima koji uživaju u starinskom ugođaju 19. stoljeća. Najveći dio Okrugićevih autorskih djela i objavljenih tekstova sadrži i poneki srijemski lokalizam ili religionizam, ali poštuje propise i ilirske normativne gramatike i ilirske ortografije a sve uz uvažavanje pravopisa Bogoslava Šuleka. Kako Melvinger navodi, u ovoj knjizi taj je pravopis osuvremenjen.

Knjiga Ilija Okrugić, *Lirika* na 201. stranici donosi pjesme odijeljene prema žanru u nekoliko poglavlja: Rodoljubne; Hvalospjevi našim ljudima i krajevima; Podunavke; Apostrofe starim, slavnim gradovima; Anakreontske; Socijalne, satirične, šaljive; Ljubavne; Elegijske; Refleksivne, zavjetne, a završava pogovornim dijelom autorice pod nazivom „Uz ovaj izbor lirskih pjesama Ilije Okrugića Srijemca“. Nakladnici i sufinancijeri su Zajednica Hrvata u Zemunu knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ i Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Beogradu. Izdavači su Zvonimir Rajković i Jasna Melvinger, a urednik je Petko Vojnić Purčar. Recenzenti su dr. sc. Stanislav Marijanović i Milovan Miković. Za lekturu i korekturu zadužena je bila sama autorica Jasna Melvinger, a za grafičku pripremu i tisak BIOGRAF COMP. Naslovnicom dominira fotografija Ilije Okrugića Srijemca čija su djela u knjizi i sabrana. Naklada je 400 komada.

Ljiljana Vasilj: *Dogodine u Vukovaru*

(*Cirilometodska knjižara, Zagreb, 2017.*)

Ljiljana Vasilj rođena je 1955. godine u Srijemskoj Mitrovici. U njoj je provela djetinjstvo i mladost te uspješno završila gimnaziju i visoki studij za socijalni rad. Živi u Zagrebu od 1985. godine. Svoje pjesme je objavljivala u više književnih časopisa. HKD „Sveti Jeronim“ objavio je njezinu prvu zbirku poezije *Ime za moju čežnju* 1997. godine. Dvije neobjavljene zbirke pjesama nose naslov *Rani mi srce pjesmom* i *U zrcalu jedne duše*, a zbirka

pjesama *Dogodine u Vukovaru* objavljena je u Zagrebu 2007. godine. Izdavač je Ćirilometodska knjižara (za izdavača: Damir Puljko), lektorirala je s. Edith B. Budin, korektorica je bila Nevenka Žvan, za grafičku pripremu je bio zadužen Neven Osojnik, a za tisak Intergrafika d. o.o. Zagreb. Na književni rad Ljiljane Vasiljev i na samu zbirku pjesama osvrnuo se hrvatski književni povjesničar, komparatist i teatrolog Slobodan Prosperov Novak (Beograd, 1951.) u ulozi recenzenta.

Zbirka pjesama *Dogodine u Vukovaru* ima 80 stranica. Započinje vrlo emotivnom posvetom a zatim i zahvalom same autorice. Knjigu je posvetila vukovarskim majkama i svojoj obitelji čije je živote obilježio ili prekinuo rat, a koji nije mimoišao ni nju samu. U Zahvali je zapisala: „Nikada neću moći dovoljno zahvaliti svima koji su ispunili moj život! (...) Snagu sam uvijek crpila iz vjere svojih predaka, iz povijesti naroda od kojeg potječem, hrvatskog i ukrajinskog, te njihove nesalomive težnje za slobodom. Iz čudesnog obzora ravnice u kojoj sam rođena! (...)” (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 7). To pokazuju i pjesme kojih je u ovoj zbirci ukupno 51, a u kojima se na nenametljiv način prožetom osobnošću autorice provlače teme rastanka i gubitka, povijesna sudbina Hrvatske, njezinih gradova i njezinih mrtvih. „Apokalipsi koja dominira poetskim slikama Ljiljane Vasilj radost se vraća svaki put kad autoricu raznježi pomirenost svakodnevnice s neizrečenim dubinama, kad je raznježe prizori evociranih ljepota i davno doživljenih istina. Premda ju opsjedaju Himere kolektivne egzistencije, Ljiljana Vasilj u svojim utišanim stihovima nije podlegla njihovom zovu.” (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 73), napisao je o autorici i njezinom poetskom izričaju recenzent Slobodan Prosperov Novak u pogovornom dijelu Na margini novih pjesama Ljiljane Vasilj, s kojom uz Bilješku o piscu i Sadržajem završava ova zbirka poezije. Prosperov također ukazuje da „Ljiljana Vasiljev izravno deklarira kršćanska ishodišta svoje lirike (...). U pjesmama Ljiljane Vasilj stoga mnogo je arhaičnog patosa koji pjesnikinjinje riječi i pjesničke slike brani od banalnosti, koji ih sjedinjuje s iskonom. Ljiljana Vasilj i u ovoj svojoj knjizi dokazuje da se univerzum najbolje zrcali u jeziku, da mu je jezik idealni medij uz pomoć kojega se može skinuti veo s Tajne i doći do Istine.” (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 74). Među navedenim pjesmama su: „Hrvatska”, „Sanjam našu ravnicu”, „Srijem”, „O, Bože”, „Lice iz svakodnevnice”, „Dogodine u Vukovaru”, „Jakovu i Lidiji”, „Marijina šutnja”, „Ljudi velikog srca”, „Već sam isplakala suze”, „Vratila bih se mojoj kući”, „Slava Tebi Kriste”, „Sjećanje”, „Svibanj 92”, „Daj mi podigni ruke” i druge.

Autorica veliki dio svojih pjesama posvećuje ravnici, Srijemu, narodu koji je da bi spasio svoj život morao napustiti svoja ognjišta, ali ni tu se ne prepušta patetici nego kroz kratke i jasne stihove prenosi svoje impresije na papir. Poetski izričaj Ljiljane Vasilj odiše jednostavnošću izraza kojim kroz svoje stihove progovara iskreno te bez zadržke čitatelju otkriva ono što joj je na duši pa čak i kada je riječ o temama koje prenose bolne slike iz njezina života. Ipak, autorica nalazi snage da živi dalje, a istu crpi iz vjere u Boga i neizmjerne ljubavi prema zavičaju i Hrvatskoj na što se osvrnuo i Prosperov Novak: „U svojoj knjizi Ljiljana Vasilj pokazuje da dobro umije ograničiti krug

svojega poetskog prostora. Ona uspijeva kontrolirati vrlo intimni diskurs svog pjevanja čak i onda kad se u njemu naslute gotovo plakatski ritmovi rezignacije. Dok joj suvremenici, kako je znao reći Veselko Tenžera, kasape jezik kao lav antilopu, Ljiljana Vasilj nema problem s definiranjem osobnog glasa u pjesmi. To je zato što se ona ne stidi naslutiti vlastitu mjeru, kako svoju tako i vremena iz kojega je izgovorila ove riječi." (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 74. i 75.).

Stihovi pjesama u zbirci poezije Ljiljane Vasilj *Dogodine u Vukovaru* odišu životnošću i uspomenama na proživljene ratne dane tijekom 1990-ih, kroz autoričino osobno iskustvo oslikavaju sudbinu svih onih ljudi koje je dotaknuo vjor rata, koji su napustili svoj zavičaj i potražili dom negdje drugdje. U njezinim stihovima mogu se prepoznati ne samo Vukovarci, nego i vojvođanski Hrvati, napose oni iz Srijema, koji su tijekom 1990-ih napuštali svoja ognjišta znajući da se više nikad neće vratiti...

Nevena Mlinko

Mirko Kopunović: *Dok je svita*

Okreću se, sijaju i zvone stihovi nadom ili o rukopisu Mirka Kopunovića *Dok je svita – bunjevačke*

Rukopis poetske zbirke se sastoji od deset ciklusa posvećenih po jednoj imenovanoj osobi iz pjesnikovog duhovno i emotivno bliskog i značajnog stvarnosnog i stvaralačkog okružja. Riječ je o posvetama umjetnicima i prijateljima Jurigi (Augustinu), Zvonku (Sariću), Paji, Beljici (Vojislavu Seke-lju), Marinku, Balažu (Ivanu Balaževiću), Tomi (Tomislavu Žigmanovu), Andriji i Sneži te napose peti ciklus je posvećen specifičnom ženskom kolektivu slamarkama. Personaliziranje kroz posvetu cjelokupne i dijelova zbirke nije samo formalnog nego je od višestrukog tematskog značaja. Dvostihe posveta tvore po dva stiha iz ciklusima obuhvaćenih pjesama izuzev prvog ciklusa *Dok se još okreće/ biciglom nuz polja lijepe nam Bačke*. Izdvajanjem stihova ukazano je na najznačajnije note emotivne i tematske popudbine napisanog. Ciklusi su obimno ujednačeni, a sadrže najčešće četiri pa do najviše deset pjesničkih dijelova povezanih motivima, stilom, mišlju i uvjetno rečeno radnjom. Čitanjem pjesama nameće se drugačija matematička analiza od zbira 55 pjesama te preciznije žanrovsko određenje pjesničkih ostvarenja Mirka Kopunovića. S obzirom na tematsku, refleksivnu, izražajnu, kompozicionu oblikovanost i narativnu povezanost dijelova u okviru ciklusa te njihovo skupno imenovanje jednim naslovom trebali bismo govoriti o poemama. Najveći dio zbirke čini devet obimnijih pjesama, od kojih se neke protežu kroz cijele cikluse a neke ne (npr. *Žito, suncokret, kuruz* je poema iz drugog ciklusa pored koje su dvije pjesme *Plešem s voljenom ove noći* i *Plešem s voljenom posljednji put* odvojene iako se nadovezuju težeći da čine jedinstveni sklop), a odlikuju ih naglašena liričnost s posrednim razvijanjem fabule asocijativnim putem i neposrednim lirskim iskazima te psihološki vješto iznijansirana napetost najčešće interpersonalnog sukoba.

U korpusu poetske dijalektalne riječi kod Bunjevaca

Ono što se neizbježno nameće podnaslovnim određenjem *bunjevačke* jest naznačeno dijalektalno jezično ostvarenje pjesama. U zbirci se prepliću hrvatski standardni književni jezik (prvi, veći dio drugog, sedmi, manji dio osmog, deseti ciklus) i bunjevački dijalekt pri čemu drugi obimom odnosi prevagu. S obzirom na jezično-izražajnu dvojnost odrednica *bunjevački* nije netočna, posebice jer je tematsko ishodište i okosnica glavnih obilježja opjevanoga u bunjevačkom mentalitetu i povijesti koje je pjesnik baštinik. Mnoga su poetska djela nastajala na bunjevačkoj ikavici i upitna je njihova klasifika-

cija među djela regionalne, zavičajne ili pak književnosti umjetničke domene. Također, postoje zasebna pjesnička ostvarenja koja su nisu uokvirena u veće cjeline izrazita dijalektalnog predznaka. Drugim riječima, nakon knjiga *Natpivavanja* Ivana Pančića, *Rič fali* Vojislava Sekelja, *Avaške godine* Mikovića, *Pisme za nuz sviću* Milivoja Prčića, *Bunjevački blues* i *(Po)Čuj haiku s piska* Žigmanova dodajemo nov, zaokružen i vrijedan doprinos dijalektalnom hrvatskom pjesništvu na bunjevačkoj ikavici *Dok je svita – bunjevačke* Mirka Kopunovića. Žanrovski profil lirskih pjesama i poema spada među omiljele kod dijalektalnih bunjevačkih pjesnika. Novina ne leži u predmetu i formi pjevanja nego u stilu pjesnika koji opravdava svrstavanje u artističke poetske redove donoseći važan element dramske napetosti kojim održava zategnute tanke narativne niti. Vodeći se važnom komponentom zbirke na tematskom i karakternom planu, a to je dijalog, povući nam je ovlašnu paralelu sa spomenutim djelima. Dvostruku jezikoslovnu komponentu pronalazimo kod Pančićeve poeme, posvećene gradu Subotici, u kojoj su uvodni dijelovi pisani hrvatskim književnim jezikom, a sadržina dijalektom. Mikovićovo djelo *krhotine poeme u nastajanju* izrazitog je postmodernističkog karaktera izmrvljenog fabulativnog tijeka što je najsnažniji odmak u pjevanju o starini kod nas skupa s druge strane formalno eksperimentalnim haikuima Tomislava Žigmanova. Najveći među lyricima ovog korpusa je upravo Sekelj, dok je među navedenima najprjeporniji Prčić, pripovjedač koji iz dječje naivnog kuta opisuje događaje zaogrćući ih poetskim ruhom. Ako bismo sučelili lirizam i narativnost Kopunovićeve zbirke, osobeni lirizam bi odnio prevagu dok se najveća vrijednost i novina kriju upravo načinu izgradnje većih poetskih struktura. Odabrani naslov *Dok je svita* budi neizbježne interliterarne asocijacije na pripovjedno djelo *Saga o svitu koji nestaje* suvremenika Tomislava Žigmanova koji katarzično provodi čitatelje kroz tragičnost pojedinačnih sudbinama iz bunjevački sredine. Oponira jasnija i snažnija nada kod Kopunovića, koju možemo iščitati iz sučeljavanja naslova dijela, kao i iz odnosa prema najdominantnijem motivu zemlje kao uže uzetim i izdvojenim elementom prirode. Žigmanovljevi likova nezaustavljivo gravitiraju pod elementarnom snagom zemlje, mračne i vlažne, koja ih poput pupkovine neraskidivo, bespoštedno i često surovo veže i čini prepoznatljivima u njihovoj tragediji. Pod težinom zemlje za života nestaju. Odnos prema prirodi je kod Kopunovića razigraniji, a crvena magma u njega ne sagorijeva lirskog subjekta nego mu dodatnim emotivnim nijansama žari obraze i boji krajobraz duše.

Proslava života

Zbirka je okupana u aliteracijskoj zlatnoj boji zvijezde, zemlje, žita. Osnovni motiv prvog ciklusa je sunce metonimijski razloženo i reflektirano u suncokrete, motive *sunca zaručnike* te *sunca mladenaca*. Iz bogate simboličke proizlaze dva osnovna tijeka pjesničke misli temeljna na cikličnosti kruga, odnosno *ponavljanju ponovljenoga/ trajanja* i život, odnosno *dar neba*. Pjesme ditirampskom ritmičnošću ostvaruju dojam proslave života nad kojim se vijori i na drugi ciklus proteže motiv plesa. Dinamičnost poetskog jezika i

misli ostvaruje se jezičnim igrama opkoračenja i inverzije koji prenose polove oprečnih pojmova lako i prirodno kao u dječjoj igri na klackalici. Život koji se proslavlja nije jednodimenzioniran već obuhvaća krajnje oblike svoje pojavnosti često do granica oksimorona *glazbe i tišine, objašnjivog i neobjašnjivog, dobra i zla, tuge i radosti, straha i nade, zemlje i neba, odlaska i dolaska*. Na strukturnom planu zbirku otvaraju dvije vrste pjesama koje *plove njivama*, a to su svatovska kao pjesma trenutačnog zanosnog slavlja koje ne vidi i ne želi drugo do da taj tren zauvijek traje i pjesma plača koju donosi trajanje u mijenama briga, rada, borbe, dobrote. Osobitost toga plača nije tužbalička nego dječja čistota i povjerenje. Brojne su razvijene pjesničke slike opravdale posezanje za kontrastnim sintagmama poput *plešem s voljenom/ za sve osamljene, znaš da si dobro io/ al se i ne sjećaš tih večeri, nemiri mira ištu, slike nikad dovršene skice, toplina kamena hladnog* ne iscrpljujući se u efektu literarne senzacionalnosti, pretencioznosti sentencija te nedorečenosti. Deskriptivnost i refleksivnost nužno se križaju u omiljelim motivima prirode koji tvore pjesnički svijet Mirka Kopunovića. Njihova povlaštenost krije se u psihološkoj teksturi lirskog subjekta, osnovno i najšire shvaćenog kao čovjeka, koji je u suživotu s prirodom kao čuvarom njegova oblića i njegovom inspiracijom. U prvom ciklusu, a osobito u pjesmi *Sunaca zaručnici zemljom, nebom putuju*, prepoznaju se stilski i formalno refleksivno-meditativne *impresije svakodnevlja* iz *Ljestvi za panonsko nebo*. Nasuprot tomu, urbano i samotnjački progovara pjesnik u drugom ciklusu primičući se na kratko gradu, i to konkretno Subotici, u noći i hladnoći zime. Prostor grada ispražnjen je od riječi, odnosa s ljudima i sjećanja, a kao jedini odgovor na te stvarne ili potencijalne nemogućnosti lirski subjekt priziva ples sa voljenom, odnosno gradskim sjenama ili gradom, te molitvu anđelu čuvaru i odlazak. Naime, i nakon odaha *pusti riječi* u pjesmi *Plešem s voljenom posljednji put*, lirski subjekt ili pjesnik izazivački ponavlja *ili imaš li još što reći*. Iznimno je zanimljiva posveta ovoga ciklusa i koautorstvo u pjesmi *Vrime je za poč* s jednim od najurbanijih hrvatskih vođanskih pjesnika Zvonkom Sarićem. Svoga prijatelja i grubo uzete postulate njegove poetike Kopunović apostrofira vlastitim pjesničkim jezikom ostavljajući mu riječi uz stvaralačku provokaciju. Naznake urbanoga i to specifično morskog okruženja vidljive su u još dva ciklusa, odnosno u poemama *Kad slike teku u valovlju dobroga/ valjalo je tebi preko rijeke* i *Dok je vjetra u jedrima/ budi čovjek čovjeku*, a konotirane su pozitivnim odrednicama ljepote i dobrote, ljubavi i prijateljstva. Ove plutajuće oaze identificirane u oku, ruci i slikama prijatelja, te locirane u vapaju dijaloške prošnje, odnosno u riječima lirskog subjekta upućenih izabranoj i voljenoj ženi. Sedmi ciklus osobito je zanimljiv zbog tematiziranja interdisciplinarnog stvaralačkog čina koji je u sprezi s konkretnim životnim ishodištima i kontekstima, a pronalazimo ga i u ciklusu posvećenog slamarkama.

Kôd starine

Motiv starine je nezaobilazan u svim ciklusima, ako ne kao osnovni ambijent i glavna tema (u *Žito, suncokret, kuruz, Dok na svojoj zemlji stojim/*

Bog sve vidi, Bog sve zna, Dok sjaji zlato zemlje naše/ Bože, pogledaj me još jedared, Dok zvizda grije/ nemiri mira uvik ištu, Tri slike nikad dovršene skice/ dok rumeni zapad, Dok se jato sjajni zvizda okuplja/ kratka je litnja noć) onda kao ovlaš pomenut motiv (npr. *nevrijedan samog sebe/ u zavjeri s prošlosti*) koji kodira sadašnjost i budućnost. Možda je po neočekivanoj referencijalnosti i autoreferencijalnosti poetskog izričaja zanimljiviji pristup prošlosti u poemi *Dok šikšo bili zrije/ na tamburi drot puko*. Poema je posvećena i sadržava stihove pokojnog pjesnika Vojislava Sekelja. Uporišno je iako ne i formalno dijaloško oblikovanje ove poeme koja predstavlja produžetak razgovora i mjerenja stvarnosti lirskog subjekta s prijateljem koje je smrt uvjetno prekinula. Refrenski se ponavlja tri puta Sekeljev stih *bronca o broncu bronca* na što svaki puta Kopunović dodaje u svojoj stilskoj maniri umnažanja po jedan novi stih kao potvrdni odgovor: *čujem, ta čujem i da, da čujem, čujem*. Biti u živom dosluhu s književnošću koja postaje od suvremene povijesna jedan je od aspekata prošlosti u ovoj pjesmi, drugi je konkretno Sekeljevo djelo koje svojim najzastupljenijim u poemi dijelom tematizira i jezično je obučeno u bunjevačku baštinu, a treće je motiv starine izravno spomenut u stihu *buđavu so starine čapali* kao poetska slika njihova razgovora pejorativnog, ali istovremenog neodoljivog asocijativnog značenja. Bavljenje poviješću nikada neće biti do kraja dovršeno niti iscrpljeno. Dakako, uzaludnost ne prati samo motiv poslova oko prošlosti nego i motiv riječi, ali s izvjesnom lančanom začkoljicom: poviješću se ne može osigurati budućnost, ali se riječima može osigurati povijest. I dok sve odjekuje prazninom i tupošću metala, poput zvuka zvona na ovčjim vratovima, pjesniku je dano znati i osjećati više, poput Sekelju, u čast čijeg je pjesničkog spoznanja Kopunović ispjevao prekrasnu deskriptivno-metaforičnu odu. Kopunovićeva poema slijeva se do kraja potpuno u Sekeljeve stihove i njima završava snažno odajući, sada na drugačiji način, osobno priznanje i počast prijatelju s tankom replikom *šikšoa* koji tek ili još uvijek samozatajno sazrijeva, ponekad nemoćno spram pjesme jer je simbolično *na tamburi drot puko*, ali uvijek u ozračju nježnosti i topline zajedništva koje vrijeme ne može narušiti.

Bunjevačke poeme

Ponajbolje ostvarene poeme su upravo one u kojima pronalazimo ambijent bunjevačkog života, a to su u cijelosti pjesme trećeg, petog, šestog, osmog i devetog ciklusa. One najbolje govore i djeluju na čitatelja svojim stihovima, te je teško dodatno o njima uvjerljivo dobro govoriti. U svakoj poemi ističe se najčešće jedan psihološki i emotivno tankočutno karakteriziran junak koji se nalazi u elementarnim i na oko običnim životnim situacijama koje punokrvno i višeslojno refleksivno, jezično i osjećajno reflektira. Zajednički imenitelji predmetnosti pjevanja su trajanje u cikličnom obrtanju vremena neodvojivim od prošlosti te iščekivanju, vjeri i svojevrsnom dohvatanju nade izlaza u budućnost. Vrlo umješana nabranja i paralelizmi, kako na planu stiha tako i na planu većih kompozicionih dijelova, ispunje-

na grcanjima lirskog subjekta uslijed naboja i količine emocija dočaravaju jačinu ushita pred životom koji nije moguće artikulirati mirnim i konvencionalnim tokovima riječi. U ozračju zabranjenoga ljubavnog iščekivanja petog ciklusa, odnosno poeme *Dok sjaji zlato zemlje naše/ Bože, pogledaj me još jedared* najreprezentativnije je oslikan primjer osobne nutarnje drame lirskog subjekta kroz strukturno, leksičko i unutarleksičko udvajanje kratkih riječi, sintagmi i dijelova stihova, npr. *na pendžer kogod kvrca/ dada da kvrca/ ta on je/ .... čujem/ dobro čujem/ da/ kogod kvrca*. Ponavljanja u ponekim pjesmama zadobivaju refrenski prizvuk s dojmom posezanja za stvarnošću i vraćanja na krhki narativni kolosijek kako se lirski subjekt ne bi utopio pod valovima vlastitih refleksija i emocija kao u osmom ciklusu *Tri slike nikad dovršene skice/ dok rumeni zapad* dok u poemi *Dok zvizda grije/ nemiri mira ištu* nizanje okoštalih i ispražnjenih stihova i fraza uvjerljivo dočarava rešetke u zatvoru trpeljivog i mučnog trajanja koliko naslijeđenog i toliko uzrokovanog i vlastitim ograničenjima. Višestruko ostvareni krugovi u poemama stvaraju uvjerljivo ozračje težine i napetosti, ali junaci ne bivaju njima poput omčom zagušeni: otac poljodjelnik je ponosan na školovanog sina tako da biva prekratka ljetna noć za kako nekada za odmor tako sada za druženje sa sinom pod zvijezdama, žena iščekivanje ljubavi i emotivnu neostvarenost ljubavnice sublimira u stvaralaštvu, seljak srneće duše ispunjen nemoći, samoćom i srdžbom okajava povlačenje oroza i zavjetuje sa na život te tako zalazak sunca ne označava kraj nego toplinu kvotoka, pregaranje zemljanina simboličnog imena Đuka pjesnik dahom vjetra potvrđuje u nadi da će progledati.

Mirko Kopunović stvorio je i stvara autentična književna dobra za koja je ovjenčan 2019. godine prestižnom Nagradom za životno djelo na 18. Danima hrvatske knjige i riječi. U samoobnavljajućoj panonskoj snazi i nadi ulaštenih stihova zbirke *Dok je svita – bunjevačke* želim dobru recepciju i dug život ovome i drugim napisanim djelima, kao i onima koja treba da nastanu.

Darko Baštovanović: Cijeli cjelovi tuge

(NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2020.)

Čežnja za totalitetom

Pjesnički prvenac Darka Baštovanovića *Cijeli cjelovi tuge* zaokružena je poetska cjelina u kojoj mladi pjesnik jasno i upečatljivo pjeva o dubinama temelja iz kojih crpi nadahnuće za svoje stvaralaštvo te postavlja okosnice vlastitog pjesničkog izričaja. Dominantna tema *Cijelih cjelova tuge* je tema pripadnosti problematizirana iz različitih i međusobno teško odvojivih vizura s željom obuhvaćanja temeljnih ljudskih i međuljudskih identitetskih sastavnica. Imenovanjem dijelova zbirke: *Cjelovi zemlje, Cjelovi žene, Cjelovi*

povijest i identitet zaboravi bez obzira na utjecaj i pritisak sredine (*isprali / znake kerstjanske.... nastavljajš prekopavat / križne puteve*).

Pripadnost hrvatskom narodu sa konkretnim kolektivnim i individualnim mijenama kroz povijest obujmljena je refleksijama i prožeta živim dijalogom sa prvenstveno hrvatskom književnom baštinom. Odsjevi stilskih i tematskih osobenosti poetika određenih pjesničkih velikana vidljivi su kroz cijelu Baštovanovićevu zbirku, a ne samo u ciklusu *Cjelovi umorenih glasova*. Autor ne samo naslovima nego i intertekstualnim poveznicama doživlja poetike pisaca kao što su perjanice hrvatske lirike Antun Gustav Matoš, Antun Branko Šimić, Josip Pupačić, Gustav Krklec, sudbinski nepravedno zaboravljene veličine poput Stojana Vučićevića, prvake srpske lirike Branka Miljkovića s kojim osobito druguje u *Cjelovima samoće* te zavičajna hrvatska pera Lazara Merkovića i Tomislava Žigmanova, također, romantičare svjetskog glasa Byrona i Shellyja čime se ukupno oglašava kao pjesnik velikog čitalačkog iskustva. Utjecaji literature su iznimno zanimljivi za praćenje, posebice jer se ne razaznaju jasne dijaloške granice između autora i njegova sugovornika što nameće potrebu komparativnog iščitavanja, otkrivanja vlastitosti Baštovanovićeva poetskog ključa te mjere odnosa između epoha i konkretnih književnih ostvarenja. Naglašenu referencijalnost pjesama prati i autoreferencijalnost, odnosno samosvijest o pjesničkom pozivu i sudbini pjesnika, pjesničkom stvaralačkom procesu, ulozi pjesme i validnosti riječi koja neskriveno i izazovno odudara od tijeka aktualne poetske scene. Zanimljiva je kontrastna osnova na kojoj pjesnik gradi emotivnu silu razornih dimenzija koja preplavljuje lirski subjekt. Pjeva o pripadnosti iz pozicije izgnanika, izopćenika, onoga tko je iz nenaznačenih razloga izgubio i nema pravo biti dio cjeline, u potpunosti nečemu ili nekome pripadati. Prokletost sudbinske osuđenosti na promašaje izražena je u stihovima *Vjernosti usuda* gdje je lirski subjekt kontrastno *kljast* i *velik* sred svojih pokušaja. Luđački predodređen za snivanje lirski subjekt je tituliran *zanesenjakom* u *Ogoljenoj čestitki*, a dugovi se podmiruju umirućim riječima. Riječi *svoj iskon u sebe ne povrate*, kako čitamo u *Skućenim elegijama*, a smrt je ta koja će doreći lirskog subjekta upravo u pjesmi kako čitamo *Crni sonet*. Imajući na umu rodoljubno i povijesno tematsko područje, vezane forme te autereferencijalne zahvate prepoznaje se najsnažniji utjecaj literature romantičarske provenijencije. Baštovanović zrcali svijet iz budničarskog rakursa preporodne lirike s vremenskim i kvalitativnim odmakom, odnosno jazom koji nijedan pokret ili skupina autora ne premošćava u zavičajnoj književnosti vojvođanskih Hrvata. Autor se prikazuje kao poznavatelj i privrženik klasičnih poetskih formi i vrsta, te pored najzastupljenijeg oblika soneta, kojeg uspješno varira po različitim metrički obrascima, donosi i pjesme u formi rondela, te jasno imenuje književne vrste u kojima se okušava, na primjer elegije. U korpusu hrvatske zavičajne književnosti u Vojvodini nije učestalo pjevanje u poznatim klasičnim formama te Baštovanović nakon najpoznatijih naših sonetista (uvjetno Matoša), Jakšića, (uvjetno Vukovića) i Merkovića upotpunjuje zjapeći prazan prostor kvalitetom. Suvereno vladajući hrvatskim standardnim jezikom autor se slobodno i s lakoćom kreće kroz jezično bogatstvo gradeći

razuđene i izbrušene slike poetskog svijeta lirskog subjekta natopljene živim emocijama i sugestivnim promišljanjima o neprolaznim temama. Ako se držimo teze da nedvojbeno obnova jezika, kroz stilsku kultiviranost standardnog hrvatskog jezika kojom efektno i uvjerljivo odsjevne varijabilnost kronotopnih jezičnih idioma, obnavlja i kut pod kojim promatramo svijet, postavlja se pitanje hoće li stilski uglancan i formalno upregnut Baštovanovićev jezik, od kog je općenito uzev čitalaštvo odviknuto, izuzev antipodskog mu pučkog rimovanog iskaza, preoblikovati naš svijet ili barem pogled na teme o kojima on pjeva – ostaje vremenu i povijesti na prosudbu.

Paletu različitih, a neodjeljivih rakursa pripadnosti sjenči bolna odsutnost ovog elementarnog pozitivnog ljudskog stanja, odnosno motiv samoće, izgnanstva, nepravde i čežnje. Posebno je zanimljivo u ovom kontekstu osvrnuti se na siluete poetskih veličina naslovljenih posljednjim ciklusom, kao i u cijeloj zbirci prizivanje prošlih, upokojenih vremena i njenih ljudi. Obilje dijaloga s prošlosti ili bolje rečeno bolno stanje raskoraka između svijeta živih i mrtvih o kojima pjevajući svjedoči lirski subjekt, sadašnjih i prošlih vremena, staraca i zemaljskih bijednika završava stihovima *Zavještanja*. Lirski subjekt, nakon što se sretno ostvari sjedinjenje sa svijetom mrtvih i prošlih jer se *sa sjenama uspio uklopiti*, obznanjuje da je *posljednji potpis uspio odgoditi* jer on ipak ne može živ do kraja pripadati svijetu o kom pjeva. Stihovi su natopljeni melankolijom i sjetom te opravdano nose naziv „cjelovi tuge“ asocirajući na spoj najsvetijih pozivnih osjećaja pripadnosti i razarajućih osjećaja iznevjerene punine, ljepote i mira. Čežnja za totalitetom emotivnog i misaonog ostvarenja na pojedinačnom, međusobnom i kolektivnom planu izmiče, a *Cijeli cjelovi tuge* primiču nas k sebi tematskom zapečaćenosti, zaokruženošću i jasnošću, stilskom vještinom i rafiniranošću, formalnošću vezanih stihova i obrazaca, punokrvnošću pjesničkog jezika i pjesničkih slika te anakronošću odabira i načinom opjevanih opsesivnosti.

Suvremenost je u posljednjim dekadama prošloga stoljeća ispitivala validnost cjeline rasparčavajući je kaleidoskopski u iluzornu nesagledivost opsjene i poigravajući se s vjerodostojnošću povijesne istine i identiteta. Postmoderna je progutala autora skupa s njegovim riječima i mislima postavivši ga u mrežu kombinatorike odnosa. Svaki oblik žudnje za totalitetom neminovno svršava u tuzi, jer čovjek ništa ne može u sveukupnosti objumiti, iskusiti, možda čak ni nazreti – što je stara općeljudska istina neovisno o epohi kojoj pripadamo i stvaramo. Međutim, osuđenost na neuspjeh ne znači nužno potonuće u besmisao i odustajanje. Možda smo upravo zbog te neostvarive čežnje koja nas pokreće posebni, izrazito vrijedni i lijepi kao ljudi.

*Taknuta sjajem ko lilom
Proletka je mjeseca mijena*

...venskom kraju lapa evaso
...dobi besplatu se svigim;
...ladom Nole...
...ne spleto iz brajama,
...ubav proslavilo a njima.

L.

Darko Baštovanović (Novi Sad, 1989.) je osnovnu školu završio u Beočinu, a srednju u Novome Sadu. Master je politologije i europskih studija s diplomom novosadskog Sveučilišta. Kada ne piše i ne referira na društvene ili političke procese u Srbiji, voli o važnim životnim procesima referirati kroz pjesme. Piše književne studije i kritike iz književnosti vojvođanskih Hrvata.

Darko Baštovanović

Mladen Franjo Nikšić: **A ČA: Izabrane i nove pjesme**

(HKUPD „Stanislav Preprek“ – Novi Sad, Novi Sad, 2019.)

Mladen Franjo Nikšić spada u stariju generaciju autora koji su pisali na hrvatskome jeziku, bilo da se radi o standardu ili nekome od narječja našega jezika. Rođen daleke 1929. godine, svoje je ovozemaljski život završio 2022. u 93. godini. Nastojao se umjetnički izraziti na različite načine, pjevanjem, slikanjem i pisanjem. Do sada je objavio pet zbirki pjesama: *Pjesme* (1996.), *Poezija trećeg doba* (1997.), *Pjesme* (2014.), *Prokleta i sveto* (2018.) i *A ča* (2019.).

Knjiga pred nama je zbirka pjesama pod nazivom *A ČA – Izabrane i nove pjesme* koju je objavilo Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Stanislav Preprek“ iz Novoga Sada, čiji je Nikšić bio član. Zbirka sadrži ukupno 51 pjesmu, podijeljenih u dva ciklusa. Prva cjelina pod nazivom „Stare pisme“ ima 42 naslova, a druga cjelina „Nove pisme“ 9 naslova. Urednica knjige Dragana V. Todorškov potpisuje i predgovor, iznimno pohvalan, jer je istim nastojala odati poštovanje autoru i istaknuti pozitivne strane objave ove knjige i samih pjesama autora. Predgovor naslovljen „Libar nostalgije“ svakako treba iščitati, jer osim toga što je napisan stručno, koncizno pa čak dapače i nadahnuto, on će i najstrože čitatelje i poznavatelje pjesništva zadržati pri knjizi. Pjesme pisane na dalmatinskoj ikavici i čakavskome narječju su svakako zanimljive po leksiku koji nije toliko čest u književnosti vojođanskih Hrvata, ali ove pjesme ne odišu jezičnom raskošnošću. Pjesme se sastoje od jedne do četiri kitice, očevidna je autorova želja pisanja u strožoj formi temeljenoj na katrenima. No posezanje za ovakvim vidom pisanja nosi i svoje izazove, koje autor nije mogao doseći, te se često čini kako je rima previše predvidljiva, usiljena, a naivno rimovanje ne prati svaki, nego svaki drugi stih:

*Bit će nam lipi dani
delat ćemo ka i drugi
voliti se znamo kako
za svoj život lipi dugi. („Cvit“)*

No, suglasni smo s urednicom knjige koja ističe kako su zapravo ove pjesme zabilježene impresije iz pjesnikova zavičaja s vremenskom distancom duljom od pola stoljeća kojima se idealizira i nostalgичnim tonovima oživljava vrijeme koje je minulo. Dakle, ukoliko i strožemu čitatelju ova zbirka nekako dopadne ruku, mora se biti svjestan kako postoji i onaj moment koji se naziva utočištem, i kako pojedina djela imaju veliku vrednotu u životu autora. Vraćajući se svojim korijenima Nikšić zapravo nastoji primaći se svojim počecima, što zapravo i jest karakteristika svakoga čovjeka, sučeljenoga s vremenom koje neumorno prevrće pješčani sat trajanja ovozemaljskoga života.

Klara Dulić Ševčić (Subotica, 1991.) završila je osnovnu školu u rodnome Đurđinu, a gimnaziju u Subotici. Upisala je Komparativnu književnost s teorijom književnosti na Filozofskom fakultetu u Novome Sadu gdje je diplomirala 2016. i stekla zvanje master profesor jezika i književnosti. Ima najveći broj objavljenih književnih kritika i studija u mjesnoj hrvatskoj periodici. Dobitnica je „Povelje uspješnosti Julije Benešić“ za 2020. godinu, koja se dodjeljuje mladim književnim kritičarima u okviru manifestacije „Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara“.

Klara Dulić Ševčić

Miroslav S. Mađer: *Izabrana proza II.*

(Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Osijek – Subotica, 2016.)

Autopoetičnost kao obilježje polizanrovske proze

Izabrana proza II. druga je knjiga *Izabranih djela Miroslava S. Mađera*, u nakladi Društva hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemskog i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Knjiga je tiskana u Osijeku 2016. Tekstove je odabrala i pripremila dr. sc. Hrvojka Mihanović – Salopek, koja je napisala i predgovor knjizi poetičnog naslova *U vrenju unutarnjeg života*. Znakovit naslov upućuje na uzbudljivo štivo koje izmiče žanrovskoj i tematskoj određenosti.

Kako se navodi u predgovoru, izbor prozних djela dat je prema kronološkom redosljedu izlaženja prozних zbirki Miroslava S. Mađera. Najprije su dani romani sljedećim redosljedom: *Asser savus* koji u podnaslovu glasi *feljtoni od mladosti iz 1978.*, *Gdje lopoči cvjetaju*, 1996., *Lirski susjed* 2003. i *Snovi*, 2006. Osim romana, u izbor su ušle i 2 zbirke kraćih priča – *Oči neba*, 2005. i *Domaće stvari* iz 2010. Mađerovih 5 prozних zbirki također su se našle u ovom izboru. Ove zbirke sadrže kritičke prikaze, memoarske zapise, polemike, novinske kolumne i dnevničku prozu. Ove zbirke redom su: *Neput*, 1989., *Pjesnikova lektira*, 2004., *Studij pjesme*, 2007., *Zavičajni zapisi o Vinkovcima i Vinkovčanima*, 2009. i *Privatni časopis* iz 2012. Razlog za ovakav izbor tekstova, gdje se skupa nalaze književnoumjetnički i književnokritički tekstovi autorica predgovora i prirediteljica *Izabranih proza II.* vidi u Mađerovom nadilaženju žanrovskih granica. Na samom kraju ovog izbora nalaze se i bibliografski podatci o autoru.

U ovom izboru našla su se i dva poglavlja romana *Lirski susjed*, koji je svojevrsni završetak trilogije o životu pisca, započete u romanima *Asser savus* i *Gdje lopoči cvjetaju*. Radnja romana prati život pisca od 1965. do 1990. godine. Zanimljivo je kako se odabrana poglavlja mogu čitati i kao kratke priče, nezavisno od cjelovitog romana. Šesnaesto poglavlje romana *Lirski susjed* govori o pjesniku Milivoju Kunjiću koji doživljava kratku epizodu sna. Struktura ovoga poglavlja je ciklična, započinje pjesnikovim budnim opservacijama o trajnom stanju *nesanjanja*, a završava buđenjem iz sna. Premda je motivacija ovoga poglavlja svojstvena zapletu realistične priče, tematski se približava fantastičnom žanru.

Zanimljiv je izbor motiva koji vječitog *nesnovića*, Kunjića, konačno nagonu u San, pisan velikim slovom radi isticanja svoje jedinstvenosti i osebnosti. Motivacija se javlja u televizijskoj emisiji o najezdi Marsovaca, zatim u novinskim napisima i uopće medijima. Važno je naglasiti kako je Milivoj

Kunjić poeta. Pjesnik koji ne sanja, tj. ne pamti snove i misli kako nikada ne sanja neobična je figura. U ovaj tekst Mađer je utkao i autopoetička preispitivanja. Ona se javljaju upravo kroz motive medija koji u suvremenom svijetu pokreću čak i pjesnike. Pjesnik je utonuo u san s riječima *Umoran sam od dneva i grjeva*, što implicitno ukazuje na pjesnikovu zasićenost svakodnevnicom, svojim budnim stanjem. Pjesnik koji ne sanja nužno mora svoju inspiraciju crpsti iz budnosti, čime mu je cio jedan svijet nedostupan. Ne sanjati moglo bi značiti isto što i ne postojati, o čemu i pjesnik razmišlja. Pjesnik iz svoje ustaljene i naizgled osiromašene jave upada u san, prvi puta u životu i sanja strahovit potres u kome je jedino preživjelo biće nešto neprirodno, nalik na dječaka, čudni lutak, koga pjesnik spašava. Kunjić se u snu boji kako ne smije ostaviti ili taknuti tu pojavu, jer bi stanje sna moglo postati zamjenom za stvarni svijet.

Kao da je tek sablazan koja diše – pa ukoliko ga se takne ili ostavi doći će do katastrofe življenja u tim obrnutim prostorima srušene jave. Zapravo: svijet se izgubio u nesvijet! (Lirski susjed, *Izabrana djela II.*, str. 395)

Ovo poglavlje romana *Lirski susjed* nosi u sebi suvremeni strah od jave, od zbiljskih potresa, kako onih fizičkih, tako i duševnih. Postmodernistička priča „zapakirana“ u fabulu provjerena učinka: od gledanja televizijskog programa, preko strašnoga, znanstveno-fantastična sadržaja sna, do buđenja izazvana stvarnim potresom, razotkriva malo pomalo užas budna sna. Poznata „priča“ o dolasku Onih, na kraju ovoga poglavlja *Lirskoga susjeda* postaje ironizirana kliše rečenicom: *Hvala Bogu da nisu Oni*. Strah od Onih, od svemiraca ovdje postaje strahom od Onih koji su ovdje, jer, na koncu, ovo je bio san o životu, koji može biti strašniji od sna. Upravo ovakav spoj očekivanog raspleta i nepredvidivog ironiziranja istog stvara efekt začudnosti.

Mađerov pluralitet žanrova primjetan je i ako ostanemo pri romanu *Lirski susjed* i obratimo pozornost na XX. poglavlje, koje je prirediteljica uvrstila u ovaj izbor. Poglavlje nosi naziv *Pismo samome sebi* i nedvosmisleno upućuje na ono što doista i jest, intimna prepiska sa samim sobom. Interesantno je korištenje pojma „dopisivanje samom sebi“ koji istovremeno označuje vođenje pisanog dijaloga sa samim sobom, ali i svojevrsno dodavanje sebe, tj. svojih osobina bjelini papira. Pjesnik Kunjić se samome sebi obraća sa „mili moj“, ispitujući tako vlastite postupke, nalazeći među njima i one zbog kojih je ponosan, ali i one kojih se stidi, no smatra kako je pismo pravo mjesto za otkrivanje istih, citirajući Ciceronovu misao „Pisma ne rumene“ (Lirski susjed, *Izabrana djela II.*, str. 397). Mađer preispituje kroz Kunjićevo pismo i vlastita autopoetička nastojanja i postupke, rugajući se samome sebi i vlastitoj potrebi zapisivanja i samoopisivanja. Preispitivanje vlastitih umjetničkih pobuda nije nov postupak, dakako, ali je u postmodernizmu zadobio novu dimenziju. Pisac Kunjić uspoređuje postupak pisanja ispovjednim tonom s posjetom psihijatrijskoj ordinaciji, gdje pjesnik zagledan nad sobom nešto otkriva. Sumnja u nemogućnost otkrivanja sebe, izvora svoje inspiracije, sumnja je i u svrhu pisanja. Razlažući postupno svoj život, Kunjić samosvjesno zaključuje kako uzrok svemu njegovu pisanju, ži-

votu, izborima, može biti u nekakvom sudbinskom spletu, u onome što su drugi za njega željeli, a može biti i da je uzrok svemu – u knjigama.

Mađer se u ovome poglavlju poigrava romantičarskim predodžbama o predodređenosti pjesnika, traži izvore pjesničke inspiracije i vrlo nenametljivo i vješto, bez ogorčenja moderna čovjeka, uspijeva baciti sjenu na takva promišljanja zaključkom kako su i pjesnici dovedeni u situaciju gubitka iluzija o sebi i stvaranju. Introspekcija koju Kunjić provodi bliska je svakome čovjeku, ali je njegova duboko prožeta zrelim razmišljanjem o umjetnosti. Pjesnik postavlja pitanje i o snazi i učinku pjesničke umjetnosti, opet smjelo stavljajući upit na moderne poetike.

A uostalom, čemu ispoljavati probleme tkivom krhke pjesme, koja inače najviše luta oko smisla i što je besmislenija, to je kažu – bolja. (Lirski susjed, *Izabrana djela II.*, str. 400)

U *Izabranoj prozi II.* uvrštena je i kao zasebni odjeljak *Pjesnikova lektira*, koja se vrlo logično nastavlja na *Pismo samome sebi*, te se nakon propitivanja izvorišta vlastite inspiracije, zaključuje kako je ona ipak, u knjigama, a već u sljedećem poglavlju saznajemo i koja je lektira utjecala na Mađera, pjesnika i pisca, što se može vidjeti i kroz njegove intertekstualne intervencije u nekim proznim djelima uvrštenim u ovaj Izbor.

Izabrana proza II. dragocjeni je doprinos čitanju i razumijevanju Mađerova djela. Izbor je poredan kronološki, što omogućava i praćenje razvoja određene ideje ili motiva i načina na koji oni sazrijevaju u piscu s godinama i okolnostima života. Također, ne manje važno je što se kroz ovakav izbor uočavaju i Mađerove glavne teme, vezane uz zavičaj, ljude koji su ostali i otišli, kao i one koji su se vratili, vječite lutalice i putnike. Tema putovanja česta je kod Miroslava S. Mađera i kroz topos stvarnog putovanja, koje se problematizira kroz brojne pojedince u njegovom proznom opusu, ali i kao putovanje unutar sebe, koje je uočila Katica Čorkalo u analizi Mađerova djela *Put u neput Miroslava S. Mađera*.

U svojoj prozi Mađer nije manje pjesnik nego u svojoj poeziji i to se ističe i u predgovoru ovome Izboru i pozorni čitatelj uočiti će kako se proza i poezija Miroslava S. Mađera nadopunjuju i prožimaju, kako to i biva kod velikih pjesnika.

Petko Vojnić Purčar: *Prstenovani gavran*

(Izdavačka radna organizacija Matice srpske, Novi Sad, 1983.)

***Prstenovani gavran* – kružno vrijeme u beskonačnom tekstu**

Novele Petka Vojnića Purčara sabrane u djelu *Prstenovani gavran* izraziti su primjer kako moderna proza odražava svijest i svijet modernog poje-

dinca. Iako smještene u različita razdoblja, zajednička im je fragmentarnost, koja je i jedno od bitnih obilježja moderne proze.

Novele su tematski raznolike. Prevladavaju sjećanja na neke događaje, iz pozicije najčešće neimenovanog pripovjedača, subjekta koji suosjeća sa svojim likovima. Često sjećanje koje daje neophodnu vremensku distancu utječe na oblikovanje opisanih događaja. Na primjer, u noveli „Bijeli bubrezi“ mladost jednog čovjeka svodi se na tek nekoliko teza, mehanički nabrojanih stavki jedne beznačajne biografije. „Karkovićevo momaštvo. Ništa iznimno. Tri odijela, vožnja tatinim autom, ljubav prema domaćim životinjama što ga odvede na studij veterine u Gracu. Ljubavi: mlada Poljakinja...“ (Vojnić Purčar, 1983, 6). Slijedi kratko nabranje još nekoliko ljubavnih doživljaja iz mladosti, da bi na kraju zaključio kako „Vrijeme zasipa ljigavim pijeskom i njihovu vezu, i obećanja, i pisma“ (Vojnić Purčar, 1983, 7).

Iz mnogih novela čak i pod maskom smislenog i uređenog života izrađa besmisao koji snažno djeluje dvosmjerno: on zasipa pojedince, vreba ih svakog dana iz njihovih uobičajenih rituala, ali, istovremeno besmislenošću i beznađem zrače sami pojedinci. Sukob modernog čovjeka sa samim sobom, proturječnost njegovih misli i htijenja i sukobljenost unutar individue između misli i djela stvara gotovo apsurdnu situaciju u nekim novelama.

Vrijeme je kružno, „prstenovano“ vrijeme, zatvoreno samo u sebe, kao što su likovi novela zatvoreni u istom tom vječitom ponavljanju. „Kakav bi-jaše njegov privatni život? Mogao bi stati u dva-tri dana koji se ciklično javljaju, ponavljajući slijed istih događaja.“ (Vojnić Purčar 1983, 9). Sam autor nerijetko upotrebljava razmišljanja o vremenu koje se ponavlja, poput lajt-motiva.

Beznađe ovih pojedinaca ipak nije potpuno i trajno. Oni još uvijek imaju želja i nada i to je ono što ih drži podalje od apsurdna i mnogo bliže modernom, novom realizmu. Nije u svim novelama moderna ljudska rascijepjenost glavni motiv, ali je protok vremena uvijek bitan element strukture novela.

U noveli „Stoj, pucam“ već u naslovu uhvaćen je trenutak koji je vrlo jasno određen sadašnjošću i značenjski obojen naredbom koju daje. Osim očitog značenja nametnutog u samom tekstu, moglo bi se govoriti i o manje uočljivom značenju. Riječ je o neumoljivom tijeku vremena što ga subjekt želi zaustaviti. Sjećajući se svoje mladosti, pripovjedač govori o svojim prijateljima koji su obilježili opisan dio njegova života i na kraju zatvara krug pitajući se što rade oni sada. Pita se i gdje je djevojka što ih je zamalo stajala glave. Primjetno je relativiziranje osjećaja viđenih s vremenske distance, to je postupak vrlo moderan, pa i postmoderan, imajući u vidu stajalište L. Huchea u „Poetici postmodernizma“ gdje izjednačava pisanje povijesti i pisanje fikcije, tj. književnog teksta. Pripovjedači mogu isključiti izvjesne ljude ili zbivanja iz prošlosti, nesumnjivo to čine i povjesničari. Naredba „Stoj, pucam“ koju mladićima u bijegu izgovara milicionar postaje razlogom smijeha, kao i takva neizravna naredba vremenu u protjecanju.

U noveli „Oproštaj od Subotice“ prikazano je također sjećanje na mladenačke dane u Subotici i na grupu mladića koja je zajedno odrastala i

borila se za sebe. U prikazima njihovih uličnih sukoba dano je određeno razdoblje iz ugla pripovjedača koji je objektivan, ali blizak svojim likovima. Njegovo slikanje karaktera ovdje je vrlo konkretno prikazano. Dodjeljujući svakom od sudionika u kvartovskim tučnjavama nekakvo karakteristično oruđe, on im pridaje i određene osobine i tipizirana ponašanja.

Ova novela je od početka do kraja vezana čvrsto isprepletenim događajima koji kulminiraju tek pri samom kraju. Svaki naredni sukob vodi sljedećem i na kraju onom konačnom koji ubraja sve prethodne. Sukobi koji izbijaju među grupama mladića iz različitih gradskih kvartova proistječu iz trenutnih nesuglasica i „rješavaju“ se odmah. Onaj dublji sukob, Kalorov sa samim sobom i s nizanjem dana bez dubljeg smisla kulminira ubojstvom željezničara, koje je samo produžetak i rezultat njegova besmislena života. Novela se završava poricanjem postojanja i glavnog lika i svih koji su nekada utjecali na njegov život. Dolazi do sumnje u prethodno ispričano i sumnje u postojanje likova, te kao opće mjesto moderne književnosti i do sumnje u vjerodostojnost pripovjedača.

Novela nosi simboličan naziv „Oproštaj od Subotice“ te postavlja pitanje je li to oproštaj glavnoga lika koga ondje potpuno zaboravljaju ili je pripovjedački oproštaj od teme i jednog vremena. Život glavnog lika i njegovih prijatelja dan je u nekoliko glavnih slika zgusnutih čvrsto ulančanim pripovjednim tijekom. Sjećanje je i ovdje dominantna pripovjedačka pozicija i ono daje i vremensku udaljenost i na kraju povratak u sadašnje vrijeme kazivanja. Prostor zbivanja dan je prilično precizno, no, s obzirom na to da je u funkciji poprišta brojnih sukobljavanja i on ima neprijateljsku notu. Ovdje se opet javlja pojedinac koji ne funkcionira kao dio cjeline društva. On je dio koji se ne uklapa i zbog svojih osobina postaje društvenim viškom, na samoj društvenoj margini, u zatvoru. Kalor je mladić koji voli golubove, bavi se golubarstvom i istovremeno je agresivan. Ovaj neobični spoj nago vještava moguću točku u kojoj će se prelomiti njegov karakter i tako i biva u trenutku rastrojstva.

Namjerno izazivanje sumnje u postojanje ovog lika nameće pitanje nisu li svi žitelji modernog svijeta suvišni ljudi. Petko Vojnić Purčar svoje likove stavlja u osobni poredak stvari koji se teško uklapa u opći poredak.

Novela „Stolica za ljuljanje“ donosi još jednu osobnost koja je gotovo mehanički vezana za predmet, stolicu za ljuljanje. On je doživljava kao produžetak sebe, a drugi to vide kao vrlo čudan hendikep; zdrav čovjek koji se svojevolumeno vezao za stolicu. Slutimo kritiziranje materijalizma suvremenog čovjeka u ovoj višeslojnoj noveli. Takva vezanost za predmet kakvu izražava ovaj subjekt signal je za prepoznavanje otuđenosti od ljudi. Književni lik svoju stolicu za ljuljanje poistovjećuje čak i s majčinskom utrobom. Izbjegava ljude kako bi mogao provoditi vrijeme nesmetano u toj stolici. Stolica ga svugdje prati, pa i na njegovim brojnim putovanjima. Oslobodivši se te stolice on ostaje potpuno sam i pita se gdje je „onaj što gata i znade sve o nama“ (Vojnić-Purčar 1983, 123).

Zanimljiva je njegova utjeha u događajima koji se kružno sustižu. Događaji koji se kružno sustižu su dani, mjeseci i godine – vrijeme na koga

čovjek ne može utjecati i koje ga neminovno vodi do smrti kao konačnog razriješenja. Vrijeme, koje je kružno i neminovno, postaje utjehom za pojedince opterećene svijetom.

Čovjek izgubljen u svakodnevnicu, u beskrajnom ponavljanju dana pomalo gubi svoj identitet, ali ga ti svakodnevni rituali ipak održavaju u kontaktu s ljudima. „Danas ne sličiš na sebe“ (Vojnić-Purčar 1983, 124) koje je izrekla žena svom mužu bez mnogo razmišljanja postaje njegovom opsesivnom mišlju u „Prepoznavanju“. Te riječi koje sam sebi ponavlja, provjера pred ogledalom i traži u pogledima znanaca, njegov su strah koji ga iz dana u dan prati. Vrijeme ga istovremeno i tješi svojim stalnim ponavljanjem i plaši svojim protjecanjem. Plaše ga posljedice proteklog vremena, ali to je ono općeljudsko u njemu.

Najjače uporište tvrdnje da je vrijeme bitan motiv i istovremeno strukturalni element ovih novela nalazimo u riječima samog aktera „Prepoznavanja“. „Ipak, kad sam ono htio razbiti baš taj djedovski sat? Koliko sam puta htio biti kirurg tog vanjskog vremena i ostati jedino s vlastitim unutarnjim vremenom?“ (Vojnić-Purčar, 1983, 128). Podjela na vlastito, unutarnje vrijeme i vanjsko vrijeme još jedan je segment u kojemu se suvremena individua doživljava podijeljenom unutar sebe, kao i odijeljenom od svijeta koji je pritiska. Vanjsko vrijeme protječe brže i vidljivo je na licima i stvarima. Nesklad između ta dva vremena neiscrpna je književna tema, kojoj Petko Vojnić Purčar daje značajan doprinos u ovim novelama.

Veživanje za predmet kao simbolično otuđenje tema je i novele s elementima fantastike „Mrav na dlanu“. Čovjek koga su još u djetinjstvu prozvali Žučan zbog stalnog nošenja žutih cipela, naime, cijeli život nosi žute cipele, kao znak sjećanja na pokojnu majku. Motiv žutih cipela može se tumačiti na nekoliko načina. Majka koja je smatrala da dječak treba nositi žute cipele „jer one idu uz sve“ i sebe i svoje dijete stavlja u neobičan položaj spram društva, jer ih već sama činjenica nošenja žutih cipela čini pomalo neprilagođenima.

Vremenom dječak svoj unutarnji monolog počinje voditi slušajući dva glasa, glas svoje lijeve i desne cipele. Cipele počinju ometati njegov svakodnevni život svojim razgovorima i on ne može normalno razgovarati sa ljudima jer čuje svoje cipele kako naglas izgovaraju njegove misli. Ovaj fantastični element u noveli samo naglašava udaljenost ovog čovjeka od ljudi.

Žute cipele imaju ulogu i u formiranju njegova doživljaja vremena. Svaki put kad bi se jedan par istrošio, on kupuje isti takav i to osjeća kao prozužetak roka trajanja starima. On svojim cipelama posvećuje mnogo vremena i u nekom trenutku zaključuje kako su mu one odnijele dobar dio života, ne uzvativši mu dovoljno za to. Želi ih se otarasiti prije nego umre, da ga cipele ne bi nadživjele i u grobu. Pokušava ih baciti, no vraća se po njih.

Čitav ljudski život potrošen i koncentriran oko nečeg nevažnog možda je motiv koji proviruje iza ovako konstruirane priče.

Svaka sadašnjost postaje prošlost i time se autor često poigrava u svom pripovijedanju. Često se s vraćanjima u prošlost prepliću razmišljanja o budućnosti, bližoj ili daljoj, te se prikazuje potencijalni razvoj situacije.

U ovakvom preplitanju čitatelj ostaje u nedoumici je li nešto dio sjećanja na prošlost, sadašnji trenutak, ono što se upravo zbiva akteru priče ili tek proizvod njegove svijesti. Proza o kojoj govorimo fiktivno, pripovjedačko i realno, povijesno vrijeme ne razgraničava strogo.

Tema ljudskog sjećanja propituje se i u noveli „Prstenovani gavran“. Ova novela ima poseban ton naracije, ujednačen i skladan, tako da vrijeme neosjetno protječe od početka do kraja svake zasebne priče koje ulančane tvore novelu. Specifičnost ove novele je gavran koji ima ulogu čuvara sjećanja. Gavran ima bogato simboličko značenje, ponajviše smrti i lošeg predskazanja ovdje utjelovljuje trajanje. Unutar ove novele gavran ima više značenja. Mijenjajući gospodare ili, bolje reći, privremene suputnike, gavran uči nekoliko riječi koje ponavlja sve do smrti nekoga od njih i tada zaboravlja njihova imena. Prstenje koje mu stavljaju njegovi vlasnici njihov je pokušaj ostavljanja traga u povijesti. Gavran nosi sa sobom i neminovnost protjecanja vremena i konačnu smrt. U ovom kontekstu mogao bi se shvatiti ne kao proricanje smrti, kao loš znak, nego čak i kao sam život, sačinjen od mnogih pojedinačnih života, koji traje i poslije smrti pojedinaca.

Ovaj gavran govori. On pamti imena svojih vlasnika i izgovara ih naglas, ali nakon njihove smrti uvijek ostaju samo pogrdne riječi koje je naučio i kratak uzvik „O Bože, o Bože!“. Ovaj izvrstan motiv rugaње je trajanja nad prolaznošću i vremena nad nezatnošću ljudskog vijeka. Svaki od njihovih života zaokružen je u jednu veću priču, koju svaki put otvara i zatvara gavran, nadlijećući i nadživljujući sva njihova trajanja.

Gavran je nekim ljudima kod kojih je boravio znao biti i prijatelj, a u noveli „Zimski vlak“ pas se javlja kao simbol smrti. Ova inverzija simbola upućuje na mogućnost različitih tumačenja. Prostor u kome se našao lik ove priče učini mu se kao kažnjenički prostor, ali ne priziva beznađe. Kroz ovu inverziju simbola može se razmatrati i njegovo zatomičavanje svih sjećanja iz djetinjstva kada je ugledao psa.

Vrijeme i prostor kao bitne odrednice u građenju priče, kao i u njenoj strukturi, u ovim novelama zadobivaju povlašteni položaj, posebice vrijeme. Vrijeme zbivanja svih novela proteže se na dugo vremensko razdoblje, ali konkretno, realno mjerenje vremena ovdje nema značajnu funkciju, osim u noveli „Prstenovani gavran“ gdje je precizno odmjeravanje tijeka vrijeme uprijebljeno za sugeriranje negativnih promjena.

Prstenovanje gavrana simbolički predstavlja i bilježenje imena i zbivanja u povijesti, u pisanom obliku, kao trajni znak. Književnost kao neprekidni lanac tekstova koji traju u vremenu polaže pravo na superiornost u trajanju. Za pisca najvažnije je ostaviti traga u tom sveobuhvatnom tekstu, uhvatiti intertekstualnu nit i preživjeti i živjeti unutar beskonačnog teksta.

Mnoge od ovih novela koncentrirane su oko nekog naoko svakodnevnog događaja, ali su višeslojne. Bogatim unutrašnjim monologom, a ponegdje i strujom svijesti svakidašnji događaji dobivaju nova značenja i mogućnost različitih tumačenja i ishoda. Naracija je isprekidana strujom svijesti koja povremeno sugerira nedostatnost ljudskog sjećanja. Ono može biti sjećanje na stvarna zbivanja, a nekada vrijeme samo preoblikuje u svijesti

mjesta, sva ona su značenjski obojena kao dobra ili loša, ovisi o tome koga se pita. Postoji mjesto sigurnosti, to je babina topla kuća, njezine perine, kuhinja u kojoj se pripremaju topla i mirisna jela, pet stranica dječje Biblije prije spavanja i babino toplo tijelo. Međutim, ovo mjesto lijepo i sigurno za mamu djevojčica je zabranjeno mjesto. Majka moli djevojčice da ne idu kod babe, a one joj iznova obećavaju da neće. Svaki lijep osjećaj, lijepa uspomena koja se upravo stvara mogla bi rezultirati nekakvom kaznom i to djevojčice točno osjećaju i opisuju knedlom u grlu i svojim postupcima. Svaka sloboda mogla bi biti skupo plaćena nečijim prijekorima ili onim čega se najviše plaše – nedostatkom ljubavi. Ljubav koju na ovaj način dobivaju bolja je od nikakve, bar u njihovim malim opterećenim glavama. Uvjetovana ljubav, prepuna zabrana i ucjena gorčina je koja malo po malo skuplja usta djevojčicama. Ono što naliči na sreću, uskoro postaje novom tugom i tako u krug.

Divlje guske roman je koji jezičnom i stilskom umjetnošću dočarava jedno djetinjstvo kakvo ne bi trebalo biti i kakvim ga obično ne zamišljamo. Veoma vještima opisima i kroz unutrašnji monolog djevojčica ulazimo u svijet djetinjstva s druge strane ogledala djetinjstva kakvim ga zamišljamo.

Vladimir Nimčević (Subotica, 1991.) je završio osnovnu školu u Bajmaku, a gimnaziju u Subotici. Master iz povijesti stekao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Novom Sadu. Najviše znanstvenih i stručnih radnji objavio je iz povijesti bačkih Hrvata u 18. stoljeću te međuratnom razdoblju 20. stoljeća. Književno-povijesne studije i kritike piše iz rakursa kulturoloških i povijesno-znanstvenih perspektiva.

Vladimir Nimčević

Tomislav Žigmanov: *(Ne)sklad(a)ni divani*

(Hrvatsko akademsko društvo; Kuća na mrginju; Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Subotica-Čikerija-Osijek, 2015.)

„Lipa naša, dok nas ima“, tako je započeo svoju pjesmu o Bačkoj (*Lipa naša*) pjesnik Jakov Kopilović, duboko svjestan da ona nije postala mila sama od sebe. Omeđena dvjema plovnim rijekama, u gotovo svakom povijesnom razdoblju predstavljala je više tranzitno i promjenljivo područje, nego zatvorenu i stalnu cjelinu. Narodi koji su se zadesili u njoj, kao da su naslućivali svu njenu izazovnost, radije su je prelazili, nego nastanjivali. Upravo su ondje, poslije brojnih izazova, čiju veličinu možemo samo naslućivati iz škrte povijesne tradicije, našli svoje obitavalište bunjevački Hrvati, u čijoj pojavi na povijesnoj sceni ima nečeg viteškog. Naime, dok su ostali narodi pravili nečuvenosti, Bunjevci su, kako izvori pokazuju, otimali od jačeg kako bi prehranili svoje nejake. Ništa manje velikima pokazali su se i u mirnodopsko vrijeme, kada su oganj i mač zamijenili sjeme i plug. Tako su njihovom poduzimljivošću Subotica i Sombor od neuglednih krajiških kasaba postali slobodni kraljevski gradovi primamljivi za strane doseljenike. Međutim, ovi uspjesi im nisu donijeli sigurnu budućnost, već samo nove izazove. Došavši u dodir sa strancima, počeli su gubiti ne samo inicijativu, nego i sebe – svoj identitet. Ukratko rečeno, postali su podstanari u vlastitom stanu, koji su godinama gradili znojem i/li krvlju. Da tragedija bude potpunija, njihove ratne i mirnodopske podvige drugi narodi dijelom su zatamili, a dijelom prisvojili.

Živeći stalno pod asimilacijskim pritiscima, Bunjevcima je trebalo mnogo vremena da postanu svjesni razmjera svoje tragedije. Jedan od rijetkih koji je stekao približnu predstavu o tragediji svojih sunarodnjaka je Tomislav Žigmanov. Ušavši u kulturni život Subotice i tamošnje hrvatske zajednice na mala vrata velikog uredništva *Žiga*, mogao je iz prve ruke spoznati sve posljedice palanačke politike na psihu svojih sunarodnjaka. Naime, ni nakon „demokratizacije“ vlasti, Subotica se nije rasteretila teških naslaga prošlosti, niti je doživjela kulturni preporod u očekivanoj mjeri. Kultura straha je našla u svim strukturama moći svoje podupirače-mecene, donoseći sa sobom, logički, identitet obrazovan po kalupu straha – identitet straha. Slobodna misao, ni ne oporavivši se nimalo od zastrašivanja i progona iz vremena „bratstva i jedinstva“, opet se našla u pustinji silom nametnutog i prešutno prihvaćenog jednomylja. Sigurno utočište je našla na stranicama časopisa *Žig*, a iskrenog prijatelja u njegovom uredništvu, kom je pripadao Žigmanov.

Stupanje Žigmanova na kulturnu scenu grada i zajednice vremenski je koincidiralo s početcima još jednog u nizu asimilacijskih pritisaka koje su iskusili bunjevački i šokački Hrvati u Bačkoj. Naime, u usijanoj atmosferi srpsko-hrvatskih tenzija, palanački moćnici su se, tobože u najboljoj na-

viđenje o sudbini pojedinca i zajednice. U tom smislu naročito je ilustrativna pripovijetka „Lozija na proplanku“, čija radnja je smještena u blisku budućnost, u vrijeme neposredno nakon početka pregovora Srbije za članstvo u Europskoj uniji. Izuzimajući par faktografskih pogrešaka, koje su proistekle iz maglovite predstave o tehnološkim postignućima s početka 20. stoljeća, pisac je u cjelini gledano s dosta vjernosti prikazao svoje junake i njihove toliko specifične a toliko opet zajedničke muke. Naime, čitatelj će vjerojatno pod dojmom psihološke raznolikosti aktera pomisliti da njihove tragedije međusobno nemaju ništa zajedničko. Međutim, daljim i pažljivijim čitanjem postat će svjestan da im je zajednički uzrok (položaj Bunjevaca), a da im razlike proistječu otuda što netko tragediju podnosi s manjom, a netko opet s većom otpornošću.

Kohezivni elementi najbolje se očituju u pripovijetci „Ispovijedanja i propovijedanja u profesora Sigismunda Tomaševića“, koja donosi svojevrsni naputak za čitanje ostalih pripovijedaka. Akter je iskusio nepravdu, koja ga je, kako će se kasnije pokazati, samo prividno ušutkala. Zapravo, cijelo vrijeme joj je posvećivao svoje misli, tražeći u filozofskim učenjima objašnjenja i rješenja ne samo za svoj slučaj, nego i za slučaj čitave zajednice. U promišljanju je toliko daleko odmakao da je umio ne samo nadovezati se na sugovornikove riječi, kako vidimo iz njegovog razgovora sa svećenikom Josipom Temunovićem, nego običan razgovor o pukoj svakodnevnici pretvoriti u plodnu filozofsku debatu.

– *Izbav, ako ga uopće i ima, uslijedit će ako se osvijeste i sagledaju njegovi uzroci, razlozi, korijeni...*

– *... i ako poradimo da se ono vlastito, u svom svojemu bogatstvu usadržnja, razumije kao poželjno a ne pogibeljno.*

Plod ove debate je zaključak da treba „biti otvoren za susret s drugima i ostati svoj“, koji predstavlja centralnu misao ove zbirke pripovijedaka.

**NAGRAĐENE
KRATKE PRIČE**

Općina Tovarnik, Slavonsko-baranjsko-srijemski Ogranak Društva hrvatskih književnika i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice objavili su 31. listopada 2022. javni poziv suvremenim autorima i autoricama da napišu kratku priču nadahnutu životom ili djelima Antuna Gustava Matoša, prigodom obilježavanja 150. obljetnice rođenja. Natječajem se htjelo ne samo odati počast jednom od najvećih hrvatskih književnika te uveličati ovogodišnje Dane Antuna Gustava Matoša, već i potaknuti autore i autorice na nova čitanja i promišljanja djela velikog umjetnika. Odaziv autora i autorica, različite dobi i različitih autorskih pristupa, pokazao je kako je interes za AGM-a i njegovo djelo i danas vrlo velik te je urodio nizom vrlo uspješnih prozih tekstova. Na natječaj je pristiglo 46 priča, a potpisuje ih 48 autora i autorica (dvije su priče nastale u suautorstvu), koje su uvrštene u konkurenciju za jednu od tri nagrade.

Nagrađene priče

Prosudbeno povjerenstvo u sastavu: Josip Cvenić, predsjednik, Klara Dučić Ševčić i Paula Rem, članice, donijelo je odluku o najboljim pričama. Treće mjesto osvojila je hrvatska književnica Slavica Sarkotić s pričom „Utjeha kose“. Drugo mjesto pripalo je hrvatskom književniku Tomislavu Žigmanovu za priču „Martina svjetla svijeta“, dok je kao najbolja odabrana kratka priča Stjepana Tomaša pod nazivom „Moć štampe“. Nova riječ donosi tri najbolje priče.

Stjepan Tomaš

RATNI IZVJESTITELJ

potaknuto pričom A. G. Matoša „Moć štampe“

1.

– Želite?!

– Status hrvatskog branitelja 1991.

Činovnik u maskirnoj košulji uhvati se za glavu.

– Ni manje, ni više.

Prelistavao je gomilu papira klimajući nepovjerljivo glavom.

– Vi ste?

– Ivan Runović Sivi.

– Sivi vam je ratni nadimak?!

Runović klimne potvrdno glavom, iako to nije bila istina. Sivi mu je bio nadimak od djetinjstva. Činovnik pogleda na zidni kalendar.

– Šesti je svibnja ljeta Gospodnjega '96. – Vi ste 235.223. sa zahtjevom za statusom branitelja... Pa gdje ste bili, što ste radili? Ratovali? – nagađao je.

– Prije rata bio sam profesor u osnovnoj školi, kasnije sam diplomirao... vojne oblasti... Istovremeno sam slikao: ulja na platnu, gvaševe, uglavnom slavonske pejzaže, pri čemu sam imao, neka ne zvuči neskromno – reče skromno – prilično uspjeha. Izlagao sam u inozemstvu, prodavao ih...

– Vaš privatni život nas ne zanima.

– Kad je počela agresija na Hrvatsku, vratio sam se u domovinu i... – Sivi ne završi rečenicu.

– Pa gdje ste ratovali?

– Bio sam ratni izvjestitelj 109. Vinkovačke brigade i 11. Domobranske pukovnije, zadužen za informativno-politički rad. Izvještavao sam za HINU s vukovarskog i vinkovačkog ratišta, poslije iz Bosanske Posavine.

– Bosanske ili hrvatske? – cjepidlačio je činovnik u maskirnoj košulji, u mirnodopskim uvjetima. – Posavinu ne spominjite. – promrmlja. – Na koji ste način pridonijeli obrani suvereniteta Republike Hrvatske? Borili ste se perom?

Mora pisati. Zna da su ljudi skloni zaboravu – ono što nije zapisano kao da se i nije dogodilo.

Ne mogu izgovoriti ime grada, zapisao je pjesnik, a on ga je izgovorio/ napisao tisuću puta. Kao što je nekoć u središtu njegova izvještavanja bio Vukovar, sada su pod povećalom njegova zapisivanja sva istočnoslavenska bojišta, šire se koncentrični krugovi sve do Bosanske Posavine.

Drugi pišu o '41., koja se stalno vraća, on o '91., koju mnogi žele zatajiti, što prije zaboraviti. Ako ne zaboraviti, a onda što manje govoriti i pisati o njoj. Šutjeti.

Objavljuje tvrdo ukoričene knjige. U nijednoj manje od šest stotina stranica, velikog su formata, uskih margina. Izvor neiscrpan, ruka neumorna. Objavljuje ih u vlastitoj nakladi. Zlobnici bi rekli: u vlastitoj nasladi.

Uzalud su mu prijatelji govorili da je u šutnji sigurnost. *Neka govori malo i ne zapisuje ništa*. Savjetuju mu dobronamjerni *da se čuva ugroženih ljudi i ljudi koji misle da su ugroženi. Oni osjećaju potrebu da se štite i brane, i zbog toga često i neočekivano i podmuklo napadaju*.

Runović svjedoči, istražuje istinu. Nije shvatio zašto su mu isripovijedali priču o ratniku koji se nije vratio iz akcije, pa su ga proglasili mrtvim. Javili su o njegovoj smrti i roditeljima, telegramom crnim rubom uokvirenim, ono: vaš je sin poginuo junačkom smrću, tijelo mu, nažalost, nije pronađeno... Ali 'mrtav' borac ispuzao je iduće noći ispod gomile leševa, iz jame, i vratio se u svoju četu. Doveo ih je u veliku nepriliku. I što su uradili? Ubili su ga njegovi suborci.

3.

Ivan Runović Sivi počeo je sumnjati u sebe. Mora da su u pravu toliki koji ga obeshrabruju u pisanju, a ne on. Bacio je pero u trnje, latio se platna i kista. Niti govori, niti zapisuje, samo slika. Jesu li motivi iz Domovinskog rata? Nisu, apstraktni su. Na poleđini slike zapisuje naslove koji su također apstraktni: Prirodno stanje, Na putu prema dolje i slično. Potpisuje se samo nadimkom – Sivi. Atribucija njegovih slika je zajamčena. I položaj slike apstraktnog motiva da je slabiji poznavatelji slikarstva ne bi izvjesili naopako, na zid. Događalo se to i poznatijima od njega.

Sumnje u ono što je godinama radio potpuno ga obuzeše. Najzad povjeruje da je lakše ubiti istinu nego čovjeka: nema leša ni krvi, nema ožalošćene rodbine, kojoj se uz počasne plotune uručuje hrvatska zastava, država nema troška s mirovinom, nema naslijeđenih prava. Shvati da je godinama samo ružno sanjao. San bijaše mora iz koje se napokon probudio. Nije napisao dvadeset knjiga, nema ratnog puta, nije bio ratni izvjestitelj, nije zadužio pušku.

Nema ga ni u kompjutoru.

MARTINA SVJETLA SVIJETA

Jutro je bilo vedro. Svanulo je još prije četiri. Plavnu je kupalo Sunce. Martu su kroz *pendžericu* doticale zrake. Miline jutra, koje su joj bile znane. I godile su joj, pa sretnija nekako bila je i sada. Više negoli u dane kada Sunca zbog oblaka nije bilo. S jeseni i zimi osobito. Ili kada ustaje prije negoli sva-ne. No, tada je milina bilo drugih. Zvuk rominjanja kiše po trščanom krovu starije kuće od naboja, recimo. Ili tajnovitih tišina kasnojesenskih maglenih jutara. Ili pomalo jezovita nijemost onih lednih i snježnih u siječnju. Dragosti za život uvijek su tu, samo ih treba nalaziti. Ili bolje prepoznavati. Naučila je od malena kako za sreću nije potrebno puno onoga što je vani. Ona se bistri u prihvatima ljepota svijeta i brojnih dragosti života. Nesklada i onoga što drugo prlja u njegov gotovo da onda nema. Nutarnje nečistoće unose nemire i mrlje...

Ležala je i molila krunicu. Najčešće je to činila izjutra. Kada je bila najviše svoja sa sobom. Mirna. I sabrana. U svome svijetu posvećena više zahvalama negoli prošnjama. Usmjerena na se i na Nj. Neopterećena sadržajima iz svijeta. I ljudima. Njih je bilo u Plavni, istina, sve manje. Starijih je vremenom bivalo više. No, zagušljivosti kao da je ostajalo isto. Klizio je svijet u buke oko malenoga i onoga što nije važno. Bez svestranijeg razumijevanja. Previše se na brige davalo, a razloga za njih, onih pravih, zapravo, nije niti bilo. Površnosti kao da su vladale. Ali, svijet je išao svojim putem. Marta nije na to pristajala. Sklanjala se. S dosta uspjeha.

Odlazili su i iz Plavne. Njezin sin Antun Andrić i kći Klara, udana Šimudvarac. S obiteljima. Antun za vrijeme ovog rata, a Klara kada rata više nije bilo. Nisu ostali blizu. Oboje zbog nesnošljivih prilika i odsuća perspektiva. Antuna još i danas proganja vonj mokraće sa stubišta za kor plavanjske crkve svetog Jakova Apostola, kojeg su obijesni i pijani mladići uz povike i buku zapišavali na polnoćku sada već daleke 1989. godine. Istog onog stubišta po kojem se stoljeće i pol ranije na kor lagano počeo penjati i Grgo Matoš – *meštar Grga* – kada je za učitelja i kantora iz Kačmara došao u Plavnu. Martinu šukunbaku Martu Matoš doveo je sa sobom. O Grgi se još i danas, istina sve manje, govori po selu – bio je *dida* Antunu

Gustavu Matošu, učiteljevao je u selu i svirao na orguljama u crkvi. One su odavno zanijemjele. Augustin Matoš ovdje je i rođen. I on je otišao. U Tovarnik, pa u Zagreb. Antun je kasnije znao navratiti u Plavnu do *dida* Grge za njegova života, bježeći iz tamnica i od ruku neprijatelja. Nije bio razumljen. Napisao je i koji redak o „ubavom šokačkom mjestu“ Plavni. Antun Andrić nije.

Josipa, muža joj, to je razdiralo. Sušilo ga. Nije se mirio s tim da ono što je za života nakalemio na obiteljsko nasljeđe, dakle, svoje imanje – i zemlju i kuću i ljepote plavanjskog svijeta naslonjenog na Dunav – neće imati tko od njegovih baštiniti. Odlasci Antuna i Klare nisu uračunavali povratke. Kao ni odlazak Augustina Matoša. A nije bilo bez znoja niti je sve išlo glatko u naraštajima Andrića u Plavni. Česti ratovi, zatiranja i otimanja vlasti jednostavno nisu dali. I stvarale su se rane od nanesenih boli. Nepravdi je činjeno i iz obitelji. Cijelile su se one, istina, vremenom, no ožiljci nisu nestajali. Sjećanja nisu dala...

– Nestalo je skoro drugog sve. – pomisli Marta ustajući iz kreveta. Na tako što ju je naveo pogled na ulicu kroz malene pendžere. – Sokak je pust. A kirbaj je danas. Ono, u mojoj mladosti, bilo je dice već od ujutro po cilom selu. Grajilo se i trčalo. U kući odrana živo, spremalo se i za goste. Dvor se i isprid kuće moralo dan ranije pospremat. I svega napripravljat. Veselje nije nikog zaobašlo. Stariji uzimali dan od žetve. Ni se radilo na ovaj god. Bude se uz odušak, bez teškog rada u vrile dane. Tako je bilo kad se sveti Jakov slavi u Plavni. A danas? Na misu će makar doć biskup. Iz Hrvatske je.

Pripremala je doručak. Slanine i *kruva*, koji još uvijek, ima Marta snage, sama mijesi i peče. *Paradičku* više ne može uzgajati, pa kupi. Ili dobije iz *komšiluka*. Nema joj *ko bašču prikopat*, pa *nikoliko* godina unatrag ni ne sadi. Nije k'o njezina što je bila. Ni slanina nije takva. – *Malo je tog ostalo istog*, zaključi opet u razgovorima sa sobom.

Vodila ih je iz dana u dan. Samoće ne daju previše izbora ne samo kada je razgovor u pitanju. Josipa već četiri godine nije bilo s njom. Antun i Klara s obiteljima dolazili su jednom godišnje. Ili nijednom. Svratili bi tek. Obično o Svisvetima. Obišli bi grobove pokojnih, naučila ih je ona, i došli na kratko kod mame. Svratili tek. *Naša su mista postala svratištima*, govorila je Marta. Ne od danas. Nije da im je bilo neugodno od svojih, već više zbog žalosti i nemirenja zbog odlazaka. *Nisu imali rad!* I *meštar Grga* je, na koncu, morao pod starost otići iz Plavne. Ni oni nisu htjeli. Otišli su u mladosti. Doživjeli su poraze. Nelagoda tjera u bjegove...

Široka i zelena Plavna, vedra majka Marta i rodni dom odisali su toplinama i mamili sjećanja. Često. Ali iz daljina. Antun je znao zaplakati na izlazu iz Plavne, obično kraj stoljetne hrastove šume, gdje je onda auto i zaustavljao. Stao je i plakao. Dugo i jako. Osobito kad se vraćao sam. Bez žene i dvojice sinova. Plakao je možda kraj iste one hrastove šume preko koje je i Antun, ali Matoš, bježao iz uništva prije stotinu godina iz Petrovaradina pri povratku u Trojednu Kraljevinu. No, Antunu Andriću povratka nije više bilo. I ne samo njemu i ne samo za njegov. Svijet je, i Antun s njim, ali kroz drukčije tamnice, išao dalje. Klara je bila tvrđa na suzama.

I u Marte život. Ritam godine ostao je isti. I svi *godovi* vezani uz vjeru – te točke orijentira za nju, sa znanim i ustaljenim redosljedima i vrstama događaja – do kojih je držala. Vremenom, mijenjali su se stubokom sadržaji i prilike i u Plavni. Siromašilo je svega od njezina svijeta. Novine su joj bile zbog stranosti i tuđosti daleke. Nije htjela, a kasnije više nije mogla, pratiti i prilagođavati se svim mijenama. Isprva ih je razumijevala, no odbacivala. Od načina odijevanja, pa do navika koji se tiču prehrane. Ni slobodno vrijeme nije ispunjala gledanjem televizije. Sebe vremenom nije izgubila! Telefonom se nikada nije služila. Rijetko je slušala radio. Novine češće čitala. I štivo koje je donosila od župnika. Osobito zimi. I knjige koje je dobivala od Zvonimira Pelajića. Iz njih je osvježavala vrela života i sjećanja iz nestaloga života Plavne. Za njezin svijet bilo je dovoljno.

Vijesti su ga rijetko punile. Znala je da ih ne može zadržati i da ju se nije ticalo previše. Puninu su donosili spokojni sadržaja smještenih u dubine vlastita svijeta. Živjela je od prošlosti i sebe. Praznine zbog odlazaka drugih teško je nadomještala. Odlazaka, ne toliko iz Plavne, već s ovoga svijeta. Osobito bliskih. A drugi od njezinih bliskih nisu više dolazili. Barem ne k njoj.

Kirbaj je u Plavni, a selo prazno. Ni Sveti Jakov više ne okuplja niti je razlogom veselja, pomisli. Živosti i vreve od ljudi, tog 25. srpnja, smješteni su u sjećanjima malog broja živih. Pristavila je *gušći* paprikaš. Tradicije radi – navikla je. Takvo što se podrazumijevalo oduvijek – *Ist ću malo masnije. Dvor je*, koliko je mogla, spremila dan ranije. I pomela ispred kuće. Travu joj kosi Adam Sotinac, daljnji rođak, *mator* momak. Vrijedan je, no odao se piću. Više ih je takvih u Plavni. Stari su, sami i piju. Krčkat će se lagano, a *valjuške* će *ukuvat* kad se vrati s mise. Odjenut će se na *starovinsko*. Bez marame nije, otkad se udala, izlazila van. Crnu boju nije skidala od smrti Josipa.

Otac mu je Antun bio iz ugledne obitelji Andrić. Daljnji je rođak Josipa Andrića, najčuvenijeg Šokca u okolici. Po njemu je Josip i dobio ime. Svracao je i on u Plavnu. Tu mu je i poprsje *isprid* crkve. Antun je držao do Andrića *ko čovika – skroman i radišan, nije ga svit iskvario*, govorio je, *i nije zaboravio na svoje*. Držao je *divanima* živim sjećanje na *dida* Grgu...

Kao mladić glumio je u opereti „Na vrbi svirala“ koju je Josip skladao. Radnja je smještena u Plavni, odvijala se baš za vrijeme kirbaja, a ticala se predženidbenih i predudadbenih, pomalo i grotesknih, zavrzlama mladih – siromašnih momaka i bogatih djevojaka za udaju, općeg nerazumijevanja i priječenja roditelja i podržaka rođaka, nenadanih povoljnih drugih okolnosti i sretnih raspleta i krajeva. A sve to uz glazbu i pjevanje. Glumio je Josip siromašnog Plavanjca Stipana, kojemu nisu dali oženiti bogatu Janju.

U životu je bilo drukčije – njemu su kao bogatom momku roditelji priječili ženidbu za siromašnu Martu. Izveli su je u Plavni, nekoliko mjeseci nakon priprava, početkom veljače 1956. godine. Ne jednom, već pet uza-stopnih večeri. Bio je to, razumljivo, događaj kakvog u selu nije bilo, o kojem se još i danas, istina ne tako često, *pripovida*. Dvorana doma kulture tih veljačnih dana bila je dupke puna. U dvorani bez grijanja sjedilo se *stisnuto*,

u *kožusima*, brkati muškarci sa *šubarama* na glavama, mnogi s ugrijanim ciglama pod nogama i s vrućim kuhanim vinom u rukama. Marta je kao mlada djevojka s *kraja sela* dospjela tek petu večer pogledati predstavu. Josip je dosta vremena potrošio dok njezine crne oči nije pronašao u publici. Zbog sjaja su vrijedile duljine napora...

Zvonilo je s crkve. Zvonila su ista ona zvona čije su zvonove slušali i *meštar Grga* i sin Augustin i unuk mu Antun i Josip Andrić i svi koji su u Plavni živjeli i svi koji su u Plavnu svračali. Bio je to znak za Martu da krene na misu. Pogleda još jednom vrije li paprikaš *kako triba* i promiješa. Obično dođe ranije. Nije se zadržavala ispred crkve na *divanu* prije mise, već *posli*. Ne dugo. Ionako nema puno ljudi. A i zna već skoro sve. U Plavni svi znaju sve! Svečano se odjenula. U crninu, dakako. Sparina je već, a tek je 9 sati. Krunica joj u ruci. Isto ona samo za crkvu. Hoda lagano, malo pognuto. Od godina. *Stazom* glavne ulice. Njezina je pri kraju, a Matoševa u sredini. Stoji sada nova, drukčija. I *dida* Grginu krušku novi su vlasnici izvadili. Nisu morali. Zasadio ju je *Meštar* kada je unuk Antun, bjegunac, svratio *do dide*. U spomen dolasku! I za *sriću* odlaska! Postala je stoljetnom. I rađala obilato. Usput se javlja rijetkim prolaznicima. Boli je pustoš. Odzvanja tišinama. No, vedra je.

Uvijek s osmijehom pozdravi i Josipa Andrića *prid crkvom*. Radovali su se ona i Josip kada je bista vraćena *na staro mjesto prije desetak godina*. Komunisti su je dali ukloniti *nikoliko* godina nakon što je poprsje otkriveno. Bila je 1972., kada se Klara, malo *zakasnilo*, rodila. Ni župnik Lazar Beretić nije izdržao – slomili su i njega. Jako i na brzinu!

Malo je više ljudi na misi nego obično. Dođu gosti kod rodbine. Mladih gotovo da i nema. *Kirbaj je*, ponavlja Marta u sebi. A i zbog biskupa. Oltar je lijepo, ali skromno, ukrašen „domaćim“, plavanjskim cvijećem – vjernice su ga i ovaj put darivale. Još par obitelji uzgajaju cvijeće samo zbog crkve. Evica kiti. Sjela je na svoje mjesto. I molila... Župnik je stavio nove bijele svijeće, primijetila je. Tri ministranta je i danas. Ni malobrojni zbor nije uvećan. Nema tko. Zvonimir svira harmonij. Najavljen i predstavljen kako priliči visokom gostu, biskup je služio misu. Čitači su isti. Marti je srce *cilo vrime* bilo na *mistu*.

– Braćo i sestre, srdačno vas pozdravljam u ovoj prekrasnoj crkvi. Lije-po je danas biti ovdje u Plavni. Čestitam vam svima kirbaj, a župniku Josipu sam zahvalan što me je pozvao da predvodim ovo sveto misno slavlje. Bit je čovjeka u komunikaciji. Može se čak i reći da bez komunikacije nema ni čovjeka! Tako što vrijedi i za nas vjernike. To se vidi i u životu našeg Gospodina – susret s drugim nije moguć bez komunikacije. Komunikacija i samo komunikacija, kazuje ovaj antropološki uvid bitan i za nas kršćane. Zato čovjek danas, okružen novim mogućnostima koje nudi suvremena tehnika, mora koristiti sva dostupna komunikacijska sredstva. To vrijedi i za nas, vjernike Katoličke Crkve. Vidite, ja kao biskup već nekoliko godina unatrag imam svoj *Facebook* profil. Uistinu! Isprva sam se protivio, nisam prihvaćao, imao sam strahove, nisam razumio... Danas mi dan, nakon prve jutarnje molitve, počinje pogledom na moj *Facebook* profil. Eto, vidite na

Marta je šutjela. Slušala je revno, no malo je toga, gotovo nimalo, razumjela. Očekivala je nešto drugo. Bliže njoj i toplije. Ono što je čula je daleko od nje. Predaleko! Činilo joj se tako kao i, vjeruje, većini onih koji su na misi. Pričestila se. Misa se odužila zahvalnim govorom župnika biskupu Stjepanu. I kraće se Marta nego obično *posli mise* zadržala *prid* crkvom. Žurila je kući. Strahovala je da joj gušćji paprikaš *ne uvre* jako pa da onda *neće moć ukuvat valjuške*.

UTJEHA KOSE

Nakon pretrpljenog moždanog udara moj se Stjepan samo smije. Sve mu odjednom dođe smiješno. Sretna sam što je preživio taj udar, ali ponekad mi je malo neugodno zbog tih njegovih napada smijeha.

Recimo, dođu nam gosti. Razgovaramo, netko priča o svojoj bolesti, netko o tome kako je slupao auto. A moj Stjepan prasne u smijeh. Ljudi se pogledavaju. Zašute. Razumiju valjda.

Sve manje zovemo goste.

Zbog bolesti Stjepana su poslali u prijevremenu mirovinu s nepunih šezdeset. Znala sam da će se teško snaći jer volio je svoj posao i volio se družiti s ljudima.

Nije imao težak posao, bio je šef skladišta, jedini je u toj grupi radnika imao srednju ekonomsku školu.

Ni plaća nije bila velika, ali s mojom nastavničkom snalazili smo se, djeca su odrasla, imaju svoje obitelji, odselili se.

U mojoj obitelji ja sam oduvijek bila ona koja najviše čita. Uostalom, to je i normalno, ipak sam nastavnica. U stvari učiteljica razredne nastave. Svejedno. Oduvijek sam voljela čitati. Stjepan ne.

Zato me iznenadilo kad se jedan dan motao po boravku (ne znam, u zadnje vrijeme mi je stalno na putu), i zastao pred mojom policom s knjigama.

Gledala sam što će napraviti. Stajao je neko vrijeme i pregledavao naslove. Onda je izvukao jednu knjigu. Matoševe putopise *Okolobora* plave tvrde korice. Okretao ju je u rukama.

– To će ti biti teško za čitanje. – rekla sam. – To su putopisi. Ni meni takva vrsta literature uvijek ne sjedne.

Gledao me.

– Misliš da sam zbog moždanog zaboravio čitati? – upitao je uvrijeđeno.

– Ma ne, ne mislim, nego mislim ako već želiš čitati Matoša, uzmi pjesme. Bit će ti lakše za čitati.

Još je prevrtao knjigu u ruci.

– Gdje su ti te pjesme?

– Tu su. – rekla sam i izvukla knjigu.

Odložio je onu prvu, uzeo knjigu pjesama i otišao u drugu sobu.

Znam da mu nije lako. Silno je volio neke svoje hobije. Na primjer izrađivati predmete od drva. Izrađivao je prekrasne stolčiće. Police, posude za cvijeće, čak i manje komode.

Poslije moždanog udara desna ruka mu je ostala slabije pokretna i više to nije mogao raditi. Frustriralo ga je to, znam.

Volio je i igrati šah sa susjedom Zvonkom, ali ni to više nije mogao jer ga je ljutilo što mu se ruka stalno tresse.

Knjigu može listati i s lijevom rukom, pomislila sam. Ali da njega zanima poezija? Pa još Matoš. Ali dobro. Neka se zabavlja s nečim.

Prvih par dana nisam ga ništa pitala. Ni on nije spominjao čitanje. Bila je došla kuma Vera pa sam s njom otišla u kuhinju. Bojala sam se da će početi pričati o svojoj nedavnoj brakorazvodnoj parnici, a Stjepan da će udariti u smijeh. Ali on se nije pojavljivao iz sobe.

Kad je kuma otišla navirila sam se u sobu. Mislila sam da možda spava. Ali nije. Sjedio je kraj prozora s otvorenom knjigom na krilu. Onom slabijom desnom rukom pridržavao je knjigu, lijevom je okretao stranice.

Nije uopće podigao pogled kad sam ušla, ali mi se činilo da mu na obrazu vidim suzu. Ne znam, možda mi se samo pričnilo.

Potihom sam izašla iz sobe.

Pred kraj polugodišta uvijek imamo najviše posla u školi, tako da i nisam obraćala previše pažnje na Stjepana. Skuhala bih ručak navečer i ostavila mu da si podgrije. Ali on ne voli da ga se dvori, kaže – mogu ja sam, nisam bogalj. Pa ga pustim. Samo nek je mir.

Kad djeci pričam o tome kako se smije kad to nije primjereno, a i sami su par puta to čuli, umiruju me, kažu glavno da je živ, proći će ga to.

Prijateljica mi priča o sličnom slučaju, samo taj čovjek, njen muž, nakon moždanog samo plače. Gleda kako se djeca igraju i plače. Gleda utakmicu, svi slave, navijaju, pjevaju, on plače. Što ti je život.

Jedan dan dođem kući, uđem u sobu i ne mogu vjerovati. Moj Stjepan svoju prosijedu kosu ofarbao u crnu. Kad sam pitala zašto, veli – takav je Matoš na slici, zar ne vidiš sličnost. Sad ću početi i brkove puštati, veli. Stojim osupnuta i ne znam što reći. Mislim što će djeca reći, što će reći susjedi.

– Tko te ofarbao? – pitam

– Frizerka. – veli on. – Tvoja. I rekla je da mi baš dobro stoji ova boja kose. I prasne u smijeh.

Meni se naravno plače.

Razgovaram drugi dan na poslu s kolegicom.

– Pusti ga – veli ona – proći će ga to. Dirnulo ga je valjda nešto u toj knjizi.

Zamišljena sam, izgubljena, gubim kontrolu nad djecom u razredu. Što mi se to događa s mužem, pitam se. Kad će ga to proći, hoće li. Neće valjda skrenuti pameću.

U ponedjeljak smo morali na kontrolu. U stvari Stjepan je morao, a ja sam srećom taj dan imala nastavu poslijepodne. Nadala sam se da nećemo predugo čekati, Stjepan je bio naručen u 9.

Razmišljala sam o reakciji liječnika kad vidi Stjepana s crnom kosom. Brkovi su mu tek počeli rasti i bili su prosijedi. Smišljala sam što reći. Bila sam sretna što su me puštali da ulazim s njim. To sam mogla zahvaliti sestrični koja je radila na susjednom odjelu.

Dok smo sjedili čekaonica se polako punila. Sva sreća pa smo bili naručeni prvi, do 9 liječnici imaju sastanak. Jedna mlada žena imala je turban na glavi. Lijepi, moderan, tamnoplave boje. Na jednoj strani ispod turbana virio je pramen plave kose.

Stjepan je gledao u nju i odjednom se počeo glasno smijati. Svi su se okrenuli prema nama. Bilo mi je užasno neugodno. Stisnula sam Stjepana za ruku, ali on se i dalje smijao, oči su mu bile crvene i suzne od smijanja.

– Oprostite. – rekla sam djevojci, ali i svima ostalima. – Oprostite, moj suprug nije dobro. Bolestan je.

Svi su šutjeli. Ona mlada žena sagnula je glavu i gledala u pločice na podu.

Uto je sestra prozvala Stjepana. Ušla sam za njim. Liječnik je podigao pogled s laptopa, na kratko ga zadržao na Stjepanovoj glavi, ali nije ništa rekao. Obavio je uobičajeni pregled, prepisao terapiju i fizikalnu terapiju i naručio ga na kontrolu za šest mjeseci.

Šuteći smo se vraćali kući. Ja sam vozila, Stjepan nije bio u stanju voziti zbog ruke.

Kad smo stigli kući razmišljala sam ima li smisla bilo što mu reći, prigovoriti. Odustala sam.

Popodne na poslu nisam bila pribrana. Razmišljala sam o naših zajedničkih trideset godina života. Znala sam da je bio oženjen, doduše kratko, znala sam da mu je ona bila prva ljubav još iz osnovne škole, znala sam da ju je veoma volio. I znala sam da je umrla vrlo brzo nakon udaje. Trebalo mu je dosta godina da je preboli, ako uopće ikada jest. Ali nije to pokazivao. Bio je dobar muž i otac.

Nisam kanila čačkati po incidentu u čekaonici neurološke ambulante. Došla sam kući umorna. Željela sam pod tuš i u krevet. Zaspati. Odmoriti se. Bilo mi je čudno što televizor nije uključen.

Stjepan voli gledati „Potjeru“. Nije ga bilo u boravku.

Ušla sam u njegovu sobu. Već neko vrijeme imamo odvojene sobe. On se diže više puta noću, a ja svaki drugi tjedan idem raditi ujutro. Ali sobe su blizu, ako nešto treba uvijek me može pozvati.

U sobi je bila upaljena samo mala noćna svjetiljka. Stjepana sam zatekla kako sjedi na krevetu. U lijevoj ruci je držao malu fotografiju u crno bijeloj tehnici i gledao u nju. Na noćnom ormariću bila je otvorena kutijica u kakvoj se drži nakit. Kad sam prišla vidjela sam u njoj pramen plave kose vezan svilenom vrpcom.

Stjepan me pogledao i prasnuo u glasan smijeh. Shvatila sam. Znala sam tko je na fotografiji i čiji je onaj pramen kose. I onda sam shvatila sve.

Stjepanov smijeh u stvari je bio plač. Kako to prije nisam spoznala. Sjetila sam se mlade žene iz čekaonice i plavog pramena kose koji joj je izvirio ispod turbana. Bilo mi je jasno na koga ga je podsjetila.

Ništa nisam rekla. Prišla sam mu i uzela fotografiju na kojoj se smiješila lijepa mlada žena plave kose i svijetlih očiju. Vidjela sam kako Stjepanova desna ruka nekontrolirano drhti.

Vratila sam mu fotografiju i čvrsto mu stisnula prste desne ruke.

I onda se njegov smijeh pretvorio u jecaj.

Odložio je fotografiju u ladicu i iz nje izvadio Matoševu knjigu pjesama.

– A sad mi daj te putopise. – rekao je odjednom čvrstim glasom. – Siguran sam da su zanimljivi.

Uzela sam knjigu. Označivač stranica bio je u sredini knjige. Otvorila sam knjigu. Bila je to stranica s pjesmom „Utjeha kose“.

*Najlepšem rivom Kaštela
Promiču mačje sjene*

Na slavenskom kraju topa cvasto

O tje staba bršljan se vijuga;

Pokraj blatom Vile se igruje,

Za koga kojim krug dolje

Uzom topu, Jellačića B.

Podle mu vile i čitajmo,

Za koga kojim krug dolje

Uzom topu, Jellačića B.

Podle mu vile i čitajmo,

Za koga kojim krug dolje

Uzom topu, Jellačića B.

L. V.

**KNJIŽEVNA SUSRETANJA
DRUŠTVO HRVATSKIH
KNJIŽEVNIKA
HERCEG-BOSNE**

Nova riječ kao časopis za književnost i umjetnost Hrvata u Vojvodini otvara prostor za književnost Hrvata u državama u okruženju. Tako u ovom broju predstavljamo izbor lirike Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne s kojima nas vežu brojna susretanja.

I ovaj izbor je na tragu razmjene suvremene poezije kojom se obogaćuju kako pjesnici tako i čitateljska publika upoznajući tako recentnu hrvatsku poeziju i obogaćujući svoj vlastiti prostor.

Ružica Soldo

OPET

jata istih
vrana
na ogradi mog
dvorišta
magleno jutro
na prag mi
donose

ZVIJEZDE

zanoćile
u krošnji hrasta

Gavrani nijemo
iz gnijezda
promatraju
obrise dimnjaka
u titravoj
mjesečini

HLADNA

kiša
usnuli grad
ljubi

Na uličnim
svjetiljkama
prah noćnih
leptira

MAGLE

su zagrlile šumu
na pustom drumu
šuštanje lišća
pod prozorom

NA STAROM

zvoniku
lijeno otkucava
ura
dok hladna
bura
oblake
k Biokovu tjera

U OČIMA

sunce
na tijelu
osušeno more
bore na licu

Starica sina
čeka
a suza meka
niz obraz klizi

Miriše bilje
juga
dok se tuga
u kristale soli
razbija

PROBUĐENA

kasnojletnim brujem
cvrčaka
gledam baršunaste
noćne leptire
kako traže zaklon
od sunca

Dok se nebom
ptica gubi
u ružičastim oblacima
horizonta
Biokovo čelom
nebo ljubi

Miro Petrović

MOJ STRIC MIJO

On potihom otvara vrata
na kojima piše Skupština općine Ljubuški
i nevješto rukama priča
da suviše malo kruha se nađe,
a porez je, znate, dosta velik.
Moj stric Mijo
ispreda povijest kruha na motici,
moj stric Mijo priča muški, bez suvišnih riječi.
Moj stric Mijo je direktor na svojoj oranici
on je i poslovođa na tom rodilištu kruha,
on je tu i orač i kopač.
On je tu sve!
To je moj stric Mijo.
Moj stric Mijo je odlični prijatelj
njenog veličanstva – najljepše motike
na njegovoj njivi.
On ima ruke prepune nažuljene krvi,
ruke koje snivaju lice nježne žene,
on ima čelo od ožiljaka vremena,
čelo koje se znoju ispovijeda.
On je u naslijeđe od moga djeda
dobio ponešto škrtog kamenjara
u zemlji Hercegovoj
i kućicu, malenu, na najkrajnjem kraju sela
i beskrajnu lepezu širine duše.
On kradom izlazi na njivu,
tiho i polako da ne probudi jutro.
On se lično poznaje sa suncem
i svako jutro on mu kaže: Dobro jutro!
To je moj stric Mijo!

LEPTIRICA

(Angeli)

Vidim kristal
i zvijezdu što treperi
dúgu vidim
u blagosti sna
pastiricu slušam
dok od pjesme sja

Dojili svoje matere
i čekali umorne očeve
s oranica i polja
ili iz nedjeljnog lova
na sjeveru Apenina.
Kad malo porasli su
vidjelo se s Marsa i Venere
da zanatu slikarskom oba su isto
i odlično vični.
Jedan zamisli zlatno brdo puno sjaja,
drugi nad njim već sunce iz ruku prosipa.
Jedan more bojama plâvi
drugi iz školjke glazbu sluša.
I selo se divilo dvojici momaka.
Nitko nije znao koji je bolji slikar.
U ono vrijeme kroz selo
naiđe vojvoda od Milana
sa svitom svojom u lov.
Psi goniči, sokolovi i konjanici
na raskrižju krenuše desnim putom
i tako vojvoda od Milana
u zlatnu jesen 1482.
slučajno naiđe pored dvorišta
jednog od dvojice onih slikara.
Zapanjen je vojvoda stajao pred prizorom
i za tren slikara pozvao
na svoj dvor,
što siromah slikar rado prihvatiti.
Tada je imao trideset godina.
Selo se zove Vinca.
Slikar se zvao Leonardo da Vinci.
Ja sam Miro Petrović.
Kako se zvao onaj drugi slikar u selu,
pored kojeg vojvoda
nije naišao
do dana današnjega
nitko nije odgonetnuo.

FOJNIČKA ZVONA

Dovršili smo naš skroman objed,
pjevamo – *Tihu noć*.
Naša su srca čista i spremna
Isus može doći!

Dječaci su naši nemirni, bučni
 al ne čujem ih ja,
 na trepavice snijeg mi pada,
 u oknu svijeća sja.

Poznati zvuk nam ispunja sobu,
 to zove Sveti Duh,
 ne štedeć` zvonâ narod poziva,
 dušama nudi kruh.

Sva čeljad oblači tople kapute
 nazire zvijezde se na trak,
 domaćin svoju baklju pali,
 svjetlošću razgoni mrak.

Prateći zvijezdu, sve selo žuri,
 s bakljama, prteći snijeg,
 na poklon djetetu u štalici,
 spuštaju se niz brijeg.

Kao rijeka se slijevaju baklje,
 svjetlost nam srca grije,
 i svim na zemlji, mir, veselje,
 pjevamo kao i prije.

Sve glasnija je pjesma
 i radost poznatih lica,
 pjevaju i prognani i sužnji,
 glasom najljepših ptica.

Padaju zidovi sobe,
 pjesma nas nosi u zrak
 gdje grad se naš sa svijetom spaja,
 zvjezdani slijedeći trak.

Miro Petrović (Klobuk kraj Ljubuškog, 1954.), po završetku Pedagoške akademije kratko je radio u školama u Fojnici, Sarajevu i Vitini. Do rata je živio u Sarajevu kao samostalni umjetnik. Od 1990. do 1992. radi kao ravnatelj Narodnog sveučilišta i Gradske knjižnice u Fojnici, a od 1996. do 2000. radio je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Mostaru. Zajedno s Krešimirom Šegom 2000. godine pokrenuo je i kao izvršni urednik uređivao dva bosanskohercegovačka dječja lista s hrvatskim kulturnim identitetom: *Cvitak* – list za sretno djetinjstvo i *Školarac* – list za cure i dečke. Bio je glavni i odgovorni urednik časopisa *Motrišta*, glasila Matice hrvatske Mostar.

Uvršten je u čitanke. Danas je predsjednik Kulturno-prosvjetnog vijeća časopisa *Cvitak* i koordinator urednik časopisa *Motrišta*. Član-suradnik je Hrvatske akademije za znanost i umjetnost u Bosni i Hercegovini. Živi u Mostaru.

GRAH ZA ILIJU

Dobio sam poziv
 Na grah za moga pokojnog prijatelja
 Bit će ih tamo na objedu
 Sve sami pjesnici.

Ja ne ću doći
 Grah se kuha u Kreševu
 Ja sam u Zagrebu
 Tko bi Zagreb zamijenio Kreševom
 I ne zato što nisam pjesnik
 Kao Ilija Ladin Kozić
 Moj nekadašnji cimer
 Koji je strahovao da nas susjedi
 Ne izgnaju iz podruma
 U kojem smo stanovali
 Jer sam uvijek kašljao
 Kad bi došao iz vedre Hercegovine
 U sarajevski smog.

Nije mogao čitati dnevne novine
 Koje je godinama skupljao
 Nije stizao napisati knjigu
 Do jutra, zbog mene
 Nije mi bilo drago jer
 Njegove knjige su bile
 Vrlo dobre i on je odličan pjesnik
 Tako sam mislio ja
 Drugi su ga smatrali budalom.

A što bi ljudi
 Koji nemaju vremena za osjećaje
 Koji su potrošili prostor u srcu
 Za druge stvari.
 Ja ću izmoliti Očenaš
 Za Iliju, ako je u čistilištu
 U raju sigurno nije, tamo se on
 Ne bi ni snašao
 U paklu je dovoljno prebivao

U Kreševu je grah za Iliju Ladina
Tko može neka dođe
Ja sam u Zagrebu.

PRIJATELJI

Sve čaše i flaše su razbijene
Staklo pucka pod nogama
I okolo pijani prijatelji
Razbijeni
Ali ne pucketaju
Kad gazim po njima.

Što ću s pijanim prijateljima
Kad tako neodgovorno spavaju
A ja – nisam takav
Ja patim od nesanice
Kad god sam pijan

Prijatelji već složeni na hrpu
Spavaju
Ja bdijem i gledam
Njihova ozbiljna i važna lica
I pravim se da ništa ne znam.

Sarajevo, 1973.

MATE PETRUŠIĆ

Mate je bio u Čerinu
Bio je najbolji
U bacanju koplja i kugle
Na Balkanijadi.
Zatim je predavao sve predmete
Jer nije bilo drugih učitelja
A potom samo Tjelesni odgoj,
OTO i Glazbu.
Nije se ženio nijednom.
O njegovim se ljubavima malo zna
Osim violina volio je đake
Glazbu i vino
Svoju kuću i samoću.

Dakle, u početku
Bio je i trg.

(Ili sam samo izmislio?)

Možda?
K. Gradac, 2002.

MOJ GRB

Na ploči šezdeset četiri
Izmjenjuju se polja –
Polja svijetla
Polja tamna.
Osam razina
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
Osam kolona
A, B, C, D, E, F, G, H

U prijateljstvu s pločom
Pobijedih tri puta
Dužda Petra II. Orseola
Ja Stjepan Držislav.

Zahvalan matematici
Od geometrije pravim grb.
Od trideset dva svijetla i
Trideset dva tamna.
O hijerarhiji ne ću ni riječ
(Kralj, kraljica, kule, lovci,
Skakači, pješaci...)
No ne ću osam puta osam
Bilo bi previše
Bilo bi grubo
Izrezujem pet puta pet

Ploču ne ću okrenuti naopako
Prvo polje grba nek bude A8
Prvo na vrhu.
Jer se ne smije
Preturati redove i kolone
Zato će Svijetlo polje
Biti prvo.

Moji će ljudi poslije mnogih ljeta
Radosno pojati
„... Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Silni gromi, silni udi; –
To je naša domovina... “

Mostar, 2002.

Ivan Sivrić (Krehin Gradac 1950., Čitluk), pohađao je Učiteljsku školu u Mostaru, a na Filozofskom fakultetu u Sarajevu je diplomirao na grupi filozofija-sociologija. Radio je kao profesor, a kasnije obnašao razne javne dužnosti. U Matici hrvatskoj Mostar bio je glavnim tajnikom. Jedan je od inicijatora Hrvatskog intelektualnog zbora BiH i u toj udruzi članom je upravnih tijela te je član Hrvatskog društva za znanost i umjetnost (HDZU). Bio je predsjednik Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne (DHK HB), dva mandata. Član je i suradnik HAZU-a BiH. Predsjednik je Upravnog odbora Fondacije za izdavaštvo u F.

BiH. Nositelj je odličja prvog reda, spomenice Domovinskog rata, Kristalne Matice, brojnih zahvalnica te drugih priznanja. Ima čin pukovnika.

Autor je više knjiga, priredio je više zbornika te četiri monografije. Idejni je začetnik, pokretač te glavni urednik časopisa *Suvremena pitanja* (šestomjesečnik, izašla 32 broja, referiran u CEEOL-u) te je bio glavni urednik *Osvita* (referiran u CEEOL-u), časopisa za književnost, kulturu i društvene teme DHK HB. Član je uredništva časopisa *Radovi* (HDZU Sarajevo). Bio je članom uredništva međunarodnog znanstvenog časopisa *Mistariensia*. Recenzent je, urednik, promotor i lektor više književnih i stručnih knjiga. Sudjelovao je u brojnim empirijskim istraživanjima kao suradnik, istraživač i voditelj projekta; na znanstvenim i stručnim skupovima kao organizator, uvodničar i referent itd.

Miljenko Stojić

TO JE TAKO

Na zidu mi sobe poklon – goblen,
lađa se bori s valovima,
ja sam se borio sa životom,
tih tamo nekih godina.

I nije mi sada žao.

More sam uvijek volio,
za valove nije me bilo briga,
otići će kako su i došli,
uz dah pobjede u nosnicama.

A za to se isplati pomučiti.

Ne znam, sestro, za tvoje bitke,
život nas odavno prerano razdvojio,
slagali smo se ti starija i ja mali,
svitali su novi zahtjevni dani.

Svatko je svojom lađom sjekao more.

Godine već pritišću nam pleća,
a mi djetinjstvo još uvijek živimo,
gledamo kroz prozor dolazak zime,
ovo je naše vrijeme i naši snovi.

Ma kakvi snovi, život u šaci!
Daj, odrasti već jednom!

BLIZU

Ostavila mi život,
ostavila mi krunicu,
moja dobra majka,
meni neposlušnu djetetu.

Sada je gore na nebu.

Zrnca ta pažljivo promatram,
prebitali su ih njezini prsti,

Božja, prijateljska... ta blizina,
gori i ovoga dana u dahu mi bića.

SAGA O PROZORIMA

Opet me privlače prozori.
Sada ovi moji.
Iza njih živim, spavam,
sanjarim i pišem pjesme,
ovakve i onakve,
ali pjesme su,
srž moje duše.
Bilo bi bolje bez njih,
padalo mi to na pamet,
jednako tako i drugima,
tvrdoglav kakav jesam
ipak ustrajno dalje
dišem prašinu toga puta.

I nekadašnji prozori mojih soba,
prozori mojih lutalačkih gradova,
još žestoko žive u meni:
Jeruzalem, poglavito on,
Zagreb pod crvenom čizmom,
napirlitani Pariz s kavanama,
bahati i gordi London,
razigrani i vjerujući Rim,
te još razni drugi.

Unatoč svemu uvijek znam
da svi staju u onaj mali,
širok kao dječji zagrljaj,
gdje isplakah prvi plač,
u Dragićini, živopisnom selu.
Eh, da, danas ga više nema,
presudilo mu vrijeme,
a i meni će jednom.

Dotle još uvijek pod prozorom mi
važni se zbivaju događaji.
Prolaze ljudi puni nadanja,
prolaze ljudi puni strahova.
Kada sam sit svega,
zatvorim prozorska okna.

Život nastavlja svojim putem.
S obje strane prozora.

Putnici smo zagledani u vječnost.

Miljenko Stojić (Dragičina kod Međugorja, 1960.), suvremeni hrvatski književnik, novinar i franjevac. Nakon Franjevačke klasične gimnazije u Visokom, studij filozofije i teologije pohađao je u Zagrebu, Sarajevu i Jeruzalemu te magistrirao kršćansku duhovnost u Rimu. Pokretač je Informativnog centra „Mir“ Međugorje (1993.), a 25. studenoga 1997. i Radiopostaje „Mir“ Međugorje, novinske agencije „MIRIAM“, kao i više portala. Član je više udruga. Piše pjesme, ogleda, djela za djecu, kratke priče, aforizme, književnu kritiku, stručne i novinarske članke, kolumne, uređuje knjige te prevodi. Zastupljen je u različitim antologijama, a uvršten je i u čitanke i lektiru hrvatskoga naroda u BiH. Prevođen je na različite jezike te nagrađivan. Objavio je više knjiga pjesama, knjiga kratkih priča, knjiga za djecu, slikovnica, knjiga ogleda, književni kritika i prijevoda.

Jose Živković – Soja

ČAVLI

Sinoć sam susreo Krista,
mučili smo i šutjeli skupa.
„Da“ – izusti jedva čujno –
„mene Bogom zovu.“

I jest,
rane božanske imao je na sebi.
A čavle,
začudo, čavle nije imao.
„Čavli su na zemlji“ –
prozbori žalosno i nestade.

KORIJENJE

Uvijek sam htio udahnuti
plućima punim svjetla
i vječnosti iz daljina,
a presretao sam mrakove i ponore,
predjele zasijane kostima pradjedova,
puste i tužne bez pčela i peluda.
Kad bi mi jednom zvijezda sišla na dlan
da se napijem do volje
sokova iz njedara neba,
ja ni tad ne bih zaboravio
skelete oko sebe.

I čini mi se, još bih dublje
u zemlju pustio korijenje.

TRAGOVI

Koliko puta sam htio
pogledati tragove stopala svojih
sve do izvora,
no nikad nisam imao snage
jer sam se plašio
da ne ostavljam tragove ljudske.

Ispred mene nitko prošao nije,
 tragova nema,
 ili vazda idem stranputicom.
 To nikad dokučio nisam
 i jedino što znam to je
 da su mi tabani sve trošnji.

SELJENJE

Jesen ulazi u kuće i ljude,
 u polja i oblake.
 Ptice nebom u klinu lete,
 sele se.

Vlakovi odvoze strance
 i kofere.
 Miriše nevrjeme.
 Ostaju samo rođeni ovdje.

BLIZINA ŽENE

Svake noći
 u pobuni protiv samoće
 tražio sam blizinu žene.

Prije sna i tihovanja
 zajedno smo pili nektar
 i dugo mirisali.

A u jutro uvijek isto:
 kao da nismo skupa disali.

Joso Živković – Soja (Kostrč, Općina Orašje, 1960.), radio je u inozemstvu, putovao je po svim kontinentima, što je vidljivo i u njegovu stvaralaštvu. Objavljivao je u brojnim časopisima i sudjelovao na književnim skupovima u zemlji i inozemstvu. Pjesme su mu zastupljene u zajedničkim zbirkama, antologijama i zbornicima pjesama u Europi i svijetu. Pjesme su mu prevedene na desetak jezika. Za svoj pjesnički rad dobio je nagrade „Antun Branko Šimić“, „Dubravko Horvatić“, „Fra Martin Nedić“, „Dubravka“ i druge. Član je Društva hrvatskih književnika, Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne, Društva pisaca u Bosni i Hercegovini i Društva novinara Bosne i Hercegovine.

...na
...no ime;
...za braljama,
...ostavilo Anjima.
L. V.

...krug do kruga.
...ie u Bani;
...no ime;
...za braljama,
...ostavilo Anjima.
L. V.

Jedna me posebno mami
Da uđem u jastuk zove

**GRAĐA HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI
U VOJVODINI**

Povodom obilježavanja 120. obljetnice rođenja Martina Robotića, ovog nedovoljno poznatog književnika u rodnoj mu Vojvodini, dipl. novinar i dipl. knjižničar, publicist Goran Pavlović, glavni i odgovorni urednik časopisa Hrašće, pripremio je rukopis kojeg čine prikupljene brojne bibliografske jedinice (pjesme, crtice i priče, dramski tekstovi te književne i kazališne kritike) koje, prije svega, svojim opsegom svjedoče o Robotićevoj značajnoj zastupljenosti u hrvatskom književnom, pa tako i u prostoru vojvođanskih Hrvata. Nova riječ u ovom broju predstavlja Robotićevo dramsko stvaralaštvo u dvama dramskim tekstovima.

Goran Pavlović

MARTIN ROBOTIĆ**Ususret 120. obljetnici rođenja**

Robotić, Martin, hrvatski pedagog (Maradik, Vojvodina, 14. III. 1904. – Zagreb, 29. I. 1968.). Završio učiteljsku školu i Visoku pedagošku školu u Zagrebu. Radio kao učitelj pučkih škola, profesor učiteljskih škola (Kastav, Banja Luka, Šibenik, Čakovec, Osijek, Slavonski Brod) te kao profesor i ravnatelj gimnazije u Županji. U pedagogiji i odgojnoj praksi bio je sljedbenik radne škole pa su mu i radovi većinom iz toga područja: *Crtanje kao uzgojno-obrazovni faktor* (1929.), *Uvod u novu školu i savremenu nastavu* (1930.), *Metodika računske i mjerstvene nastave u pučkim, produžnim i nižim srednjim školama* (1943.), *Pedagogija Silvija Strahimira Kranjčevića* (1965.) i dr.

Pisao je priče i pjesme za djecu i mladež te dramske tekstove i pučke igrokaze.

Ova kratka biografska crtica o Martinu Robotiću, objavljena u *Hrvatskom leksikonu* Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“, bila bi jedini javno vidljiv trag o ovom iznimnom i svestranom čovjeku da prof. dr. sc. Vlatko Previšić nije još 1974. u monografiji *Život i rad Martina Robotića* cjelovito prikazao svu Robotićevu ostavštinu.

Četrdeset pet godina kasnije, a u spomen na 50. obljetnicu smrti ovog istaknutog Županjca, održan je Okrugli stol o Martinu Robotiću u čijem radu su sudjelovali dr. sc. Tatjana Dujić (Vinkovci): „Priče i crtice Martina Robotića“, mr. sc. Vera Erl (Osijek): „Eruditi, Martin Robotić i Dionizije Švagelj“, Franjo Nagulov (Vinkovci): „Poezija M. Robotića“, izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan (Osijek): „Didaktički koncept kazališnih kritika Martina Robotića“, Milidrag Marković, prof. (Županja): „Robotić i županjska gimnazija“, Goran Pavlović (Drenovci): „Robotićev put od Maradika do Županje“. Skup je moderirao prof. dr. sc. Vlatko Previšić.

Još kao učenik pučke škole pokazivao je Martin i literarnu nadarenost te smisao za pismeno izražavanje. Njegove školske bilježnice bile su često išarane pjesmicama koje je sam sastavljao, za što su ga učitelji u početku čak i kažnjavali. Zanimljivo je da su se neke od tih pjesmica pojavile i u pojedinim časopisima i listovima za djecu i omladinu, a najprije u *Smilju*, časopisu za mladež, te *Anđelu čuvaru* u rubrici „Suradnja najmlađih“, koju su obično

ispunjavali radovi početnika. Sve te pjesme – prvijenci književnih ostvarenja Martina Robotića – koje su izlazile u *Smilju*, *Čarobnom vrelu*, *Vjernom drugu*, *Omladini* i drugima – vezane su najčešće uz prirodu, prirodne pojave i godišnja doba. Sam ih je Robotić s mnogo dječje ljubavi sakupljao, izrezivao i lijepio u svoju posebnu mapu. Spomenimo samo neke (od 1917. do 1919. godine): „Kiša“, „Čuj“, „Žapčevi jadi“, „Tamburica“, „Vuk i ovca“, „Sunce“, „Leptir“ i dr. Ne zaboravimo da je Martin tada imao 13 godina.

Otad će Robotić do kraja svoga života vrlo rado pisati za djecu i omladinu. I ne samo pjesme, već i vrlo uspjele priče. Robotić je znao što djeca vole, što ih privlači i što rado čitaju. Zato u njegovim književnim radovima za djecu nalazimo vrlo zanimljive fabule o junacima koji dječju pažnju drže napetom, koji golicaju njihovu maštu i koji ih privlače svojim postupcima. Posebno je Robotić bio blizak djeci pjesmama o prirodi, prirodnim ljepotama i onima koje su vjerno kao doživljaj opisivale pojedina godišnja doba.

Robotić je 1935. godine prešao, na molbu Ministarstva prosvjete, u Banjoj Luci na tamošnju državnu učiteljsku školu. Iako mu se činilo da će se tamo kratko zadržati, Martin, predajući didaktiku i metodiku, u Banjoj Luci ostaje tri godine. U kulturnom životu grada redovito je bio prisutan u kazališnom životu. Bio je član stručnih kolegija gradske kazališne kuće. Zapaženi su i njegovi redoviti kritički osvrti na igrane predstave koje je objavljivao u *Vrbaskim novinama*. Rubrika kazališne kritike spomenutog lista se rado čitala, jer je Robotić bio dobar poznavatelj književnosti, dramske i uopće kazališne umjetnosti.

Pedagoško-književni zbor iz Zagreba izdao je 1934. godine zbirku pripovjedaka Martina Robotića koje je napisao za djecu pod naslovom *Šumski kralj*. Djeca, roditelji i prosvjetni radnici primili su zbirku s oduševljenjem, jer je cijela napisana jednostavnim stilom, primjerena dječjoj dobi i puna mašte.

Robotić je, kako smo dosad već spominjali, pisao u raznim književnim listovima i revijama: *Vijencu*, *Savremeniku*, *Hrvatskoj prosvjeti*, *Omladini* i drugima. U *Vijencu*, listu za zabavu i pouku, javio se 1923. godine pjesmom „Orač“, koja, iako pripada njegovim prvim ozbiljnijim pjesničkim ostvarenjima, istodobno je i jedna od uspješnijih. Ona je ujedno bila velik poticaj za njegov daljnji književni rad, napose nakon zapaženih osvrta kritike što je izrečena u osvrtima na neke brojeve *Vijenca* u kojima su se pojavile, uz ostale radove, i Robotićeve pjesme.

Možemo reći da su Robotića njegovi pjesnički radovi posve brzo afirmirali, što se vidi po mnogobrojnim uglednim listovima u kojima se javljao, ali i po tome što je u razdoblju od nekoliko godina dok se nalazio na studiju u Zagrebu pisao vrlo čitane prikaze, kritike i osvrte na novoizašle književne radove u dnevnom listu *Obzor*.

Godine 1964. izašla je u Županji zbirka pjesama *Lirika 3* čiji su autori Martin Robotić, Ivan Boždar i Mika Zečev (Nikola Galović). U toj zbirci Robotić je napisao prvi dio, koji je sam nazvao „Stabla života i smrti“. Njegove su pjesme u toj zbirci posvećene drveću – hrastu, lipi, vrbi, boru, jasiki, trešnji, jablanu – i specifično su autorovo poniranje u svijet prirode i ljudskih sudbina koje su nerazdvojno vezane u životu. On je k tome uz to vezao specifičan pjesnički izraz i narodni jezični melos, koji spomenutim pjesmama daje osebnju autohtonost forme i sadržaja.

U bogatom književnom opusu Martina Robotića posebno mjesto zauzimaju dramski radovi. U toj književnoj vrsti okušao se vrlo rano. Napisao je naime još 1920. godine, kada mu je bilo 16 godina, kratku dramu socijalno-pedagoškog sadržaja „Iskrivljena usta“. Od većeg broja napisanih dramskih radova četiri mu je nagradila Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca iz Zagreba. To su: „Bez svoje zemlje“ (drama u tri čina, 1934.), „Dukati“ (aktovka, 1934.), „Bogata kuća“ (drama u tri čina, 1935.), „Momak iz drugog sela“ (aktovka, 1935.).

GRDENOVO CARSTVO.¹

Pozorišna priča u tri čina.

Napisao: Martin Robotić

LICA:

Grden-car. Carev doglavnik. Jedan dvoranin. Prvi dvorjanik. Drugi dvorjanik. Careva pratnja. Dječak. Djevojčica. Pustinjač. Prosjak. Anđeo božićne noći. Kor anđela. Glas jednog drveta. Glas drugog drveta. Kor šume.

I. ČIN – UKLETO CARSTVO

PUSTINJAK ulazi na pozornicu. Pozornica je šuma, s malom čistinom na srijedi. Stabla stara i kvrgava, mnoga nalik na pogurena bića. Tišina.

PUSTINJAK: Gle! ... Baš čudne šume gdje sad stojim.

Pusta ... Pomalo je ja se bojim!

Zar baš nikog (*gleda okolo*), nikog tuđe nema?

Gdje ću noćit: Već i noć se sprema.

Ha! Tu nešto šušnu! Tko govori? (*Gleda u jedno drvo.*)

Nitko? Ipak nešto ko da zbori!

JEDNO DRVO: Krasno sam bilo djevojče,

Poznato svuda plavojče.

U kletom carstvu Grden-cara

Zgrbljena ja sam breza stara.

DRUGO DRVO: Kršan sam bio momčina,

Daleko znam junačina;

Ukleo mene Grden-car,

Hrast sam sada zgrbljen, star.

ŠUMA: Živjet je bilo radosno

U cvjetno doba mladosno.

A tu u šumi Grden-cara

U bol se sada sve pretvara.

PUSTINJAK: Čudni glasi! Ko da slušam ljude,

Ali nikog ne vidim ja tuđe! (*Gleda tražeći.*)

¹ Martin Robotić: *Grdenovo carstvo*, Vrelo, Zagreb 1930., br. 3

Ništa! Opet mir je. Valjda grana
Koja sušnu vjetrom zanjihana. –
Tu ću noćit (*sjeda pod jedno drvo*). Kud ću šumom dalje
Bogu slava! Na me evo san već šalje.

Dječak i djevojčica (brat i sestra) ulaze zagrljeni i staju začudi pred starcem PUSTINJAKOM.

DJEČAK: Dobar večer starče! Otkud? Tko si?
Zar baš ovdje noćit smislio si?
Taj ti izbor jako malo vrijedi;
Koga car Grden nađe, tog ne štedi!

DJEVOJČICA: Sva ta stabla tu što smo med njimi
Nekad ljudi bijahu ko i mi.
Grden-car ih tu u carstvu spazi
U stabla ih taj hip preobrazi.

PUSTINJAK: Zbilja? Čudno! Zlotvora zar toga
Još ne stiže kazna dobrog Boga?

DJEČAK: Još ne! Al i to će da se zbude.
Nego bježi... što si zasio se tude!

PUSTINJAK: Ne bojim se, pa ni Grden-cara
Mada tijela slaba sam i stara.
Moj je pos' o nad sve drugo veći.
Želite li mogu vam i reći?

DJEČAK: Samo brzo – ili nemoj rade,
Grden-car bi mogo da nas nađe.

DJEVOJČICA: No pa sada valjda ne uhodi –
Kazuj starče, što te svijetom vodi!

PUSTINJAK: Nek je kratko. – Davno ja već krenu'
Tražit svijetom grančicu zelenu.
Grančica je ta iz Božjeg vrta
Na sam Božić jednom ustrgnuta.
Na njoj trag je Božje ruke osto –
S nje bi čovjek svaki dobar posto!

DJEČAK: Da doista, to bi krasno bilo,
Zlo u dobro bi se prevorilo.

DJEVOJČICA: Al hajdemo ... Mrak sve gušći biva.
Bog zna gdje se Grden sada skriva.

PUSTINJAK: A vi hajte, potecite spretno
Svojoj kući da stignete sretno.

DJEČAK I DJEVOJČICA:
I vi, starče, srećnu zoru ranu
Dočekali, našli zelen-granu!

PUSTINJAK opet pada u san, a noć se smrkava. Uto zatutnji sa sviju strana. Sjajni bljesci prosijeku tamu, istina se rasvijetli, a Grden s pratnjom napuni pozornicu.

PRATNJA: Silan je, velik, Grden-car,
Gordi naš, moćni gospodar.
U dvorcu njegovom zlatan sjaj,
Daleko seže njegov kraj.
Još dalje seže njegov va moć
Kog stigne aj zlo će baš proć.
Silan je, velik, Grden-car,
Gordi naš, moćni gospodar!

GRDEN-CAR: Doglavniče, amo se pokaži,
I čistinu dobro tu pretraži.
Obično si tu za konak često
Mnogi ljudi odaberu mjesto.
Ne oklijevaj, već potraži samo,
Jošte mnogo obić mi imamo!

Doglavnik trči okolo i vraća se pred Grden-cara.

DOGLAVNIK: Pretrčo sam, skoro sam i susto,
Nigdje ništa, sve je prazno, pusto.

GRDEN-CAR: Pusto veliš, a meni se čini
Da je netko tude u blizini.
Da pogledam – tu se nešto miče (*ide prema PUSTINJAKU*)
To bi bilo preogromno ptiče,
Starac to je – duge brade bijele,
Sanak sniva – tu mu sudbu dijele.
Zdrmajte ga, da vidimo tko je,
Kud ga vodi put kroz carstvo moje.

JEDAN DVORANIN:
Ustaj, starče! Grden-car
Tvoj je odsad gospodar!

PUSTINJAK (*budi se*):
Jednog imam gospodara samo
To je onaj, što kraljuje tamo, (*pokazuje nebo*)
A ovi drugi samo su mu sluge,
Pa i oni, što s' dižu nad druge.

GRDEN-CAR: Smion ti si kada zboriš tako,
Smioni mi sviđaju se jako.
Vodite ga, kud i čeljad druga,
Dobar bit će na dvoru mi sluga.

PUSTINJAKA uhvate i odvedu.

Grden-car odlazi sa svojom pratnjom, a oko njega poskakuju i pjevaju.

PRATNJA: Silan je, velik, Grden-car

Gordi naš, moćni gospodar!

Kad se sve stiša, opet dolaze dječak i djevojčica i traže nešto.

DJEČAK: Tu je mjesto. Gle zgnječenu travu

Gdje je starac priklonio glavu.

Al ga nema, kud je samo nesto?

Da si nije promijenio mjesto!

DJEVOJČICA (*traži ga svuda*):

Nigdje ništa. Sigurno je pošo

Da do zore na mjesto bi došo

Gdje će granu Božjeg vrta naći

I s njom onda među ljude zaći.

DJEČAK (*zdvojno*):

Da bi tako! Al' se bojim toga:

U ruke je pao cara zloga.

Pa sad on ga ili drvom stvori

Il će starac morat da ga dvori!

DJEVOJČICA: Da smo barem pozvali ga k sebi

Zlo nikakvo zgodilo se ne bi.

Spavali bi u kolibi s njime

Zaštićeni od noći i zime.

DJEČAK: Sad je kasno. Pomoć prava ta je,

Što se odmah bez smišljanja daje.

DJEVOJČICA: Nema - - - nigdje ... Nesto u noć hladnu.

DJEČAK: Bože, starcu ti pomози jadnu.

DJEČAK I DJEVOJČICA:

Dobri Bože, Oče Sveti

Starcu budi u pomoć,

Stazu njegovu rasvijeti,

Da ne skrene kroz tu noć! ...

II. ČIN – U KOLIBICI

Dječak i djevojčica živo su zabrinuti za PUSTINJAKA.

DJEČAK: Dan za danom sve to brže juri,

Vrijeme ide, sve se više žuri.

Onaj starac ne ide mi s uma,

Što ga onda progutala šuma.

A sad zbogom (*dječaku i djevojčici*) pa bilo vam sretno.
Nisam kriv što u zlo ja vas metn'o!
Grden-car mi dô naredbu taku,
A ja vršim zapovijed mu svaku. (*Odlazi.*)

DJEČAK (*viče za njim*):
Doglavniče, pa sretno ti bilo,
Grden-caru nek se posrećilo!

DJEVOJČICA (*u strahu*):
Šuti, još će i nas da uhvati.
Što tko čini. Bog će već da plati!

DJEČAK: Pravo veliš, al' me briga samo,
Kako Božić sad da dočekamo.

DJEVOJČICA: Kako? Lijepo! Ostali smo živi,
Drugo dat će Bog nam milostivi.

Dječak sjeda, podnima ruke pod glavu. Djevojčica se smiruje uz njega, i gledaju tako pred sebe.
Opet netko lupa, ali tiho.

DJEVOJČICA: Netko lupa! Bit će duša plaha,
Tiho lupa ko od nekog straha.

Dječak otvara vrata.

PROSJAK: Pomoz' Bože! Ima l' živog koga,
Da me spasi od snijega lednoga?

DJEČAK (*vuče ga unutra*):
Hej požuri, malo ima vatre,
Grij se samo dok se žar ne zatre.

Prosjak sjeda kraj zidane peći i grije se.

DJEČAK (*sestri*):
Ded pogledaj, možda ostalo je,
Od večere gdje parčence koje!

DJEVOJČICA: Negdje ima još komadić kruha.

DJEČAK: Bit će dobra i ta kriška suha.

DJEVOJČICA (*vadi iz police komad kruha i nosi prosjaku*):
Uzmi starče i oprostí nama
Na tim tvrdim kruha mrvicama,
Ostadosmo sami bez ičega,
A za sutra trebali bi svega.

PROSJAK (*jede kruh*):

Hvala Bogu i na takvu daru!

DJEČAK: Oš li spavat, ti se pruži samo.

PROSJAK: Evala vam, ja ću u kut tamo. (*Baci gunj pod sebe i legne, te zaspe.*)

Dječak i djevojčica sjede opet tužni. Ali najednom rasvijetli se soba. Sve se zablista. – Nevidljivi kor anđela zapjeva.

KOR ANĐELA: Sveta je, Badnja noć,

Isus će med nas doć.

Već sva su drvca zlato i sjaj,

U svakoj kući radost i raj.

Sveta je, Badnja noć

Isus će med nas doć!

Dok to anđeli pjevaju, ulazi sav u sjaju i rasvijetljen anđeo božićne noći u kolibicu i nosi zelenu grančicu kao malo drvce.

ANĐEO BOŽIĆNE NOĆI:

Sa zlatnog, svetog drveta svog

Tu granu ubra Gospod Bog.

U crni, zemaljski vir

Šalje je, da nosi mir.

DJEČAK I DJEVOJČICA (*kleknu i mole se*):

Anđele Božji pozdravljen budi!

ANĐEO: Mir Božji evo sad vam se nudi.

Premda vam dom je maločas strado.

Prosjaka ovog (*pokazuje ga*) primiste rado.

Bog će već pamtiti; u zlatnu knjigu

Ovu će vašu zapisat brigu.

DJEČAK I DJEVOJČICA:

Anđele sveti, želju nam vruću

Ispuni sada, posveti kuću!

ANĐEO (*maše grančicom*):

Mir kući ovoj. Makar malena

Svakoj siroti nek je otvorena!

Dječak i djevojčica krste se i ustaju.

DJEČAK: A sad slušaj naš dobri anđele,

Nešto, što svi ljudi ovdje žele.

Tu je blizu Grden-carev prijesto.

Pred njim mnogi sa života nesto.

On ubija, pretvara u drvo,

Od dva djela zlo će činit prvo.
Pođi sa mnom, odvest ću te k njemu,
Spas ćeš donijet jadnom svijetu svemu.

ANĐEO: Vodite me, slijedit ću vas rada.
Pomoć treba onom, koji strada.

Dječak i djevojčica (izlaze pred anđelom).

DJEČAK: Samo brzo tom zlotvoru kletu,
Onda treba na ponoćku svetu.

DJEVOJČICA: Godinu sam ja žudjela dana,
Čuti zvona sveta, raspjevana!

Anđeo se smiješi, a nevidljivi kor anđela zapjeva tihano.

KOR ANĐELA: Sveta je, Badnja noć,
Isus će med nas doć!...

III. ČIN – GRDENOV DVOR

Badnja noć. Tiha i hladna. Grden-car sjedi na prijestolju.

GRDEN-CAR: Pusto. Tiho. Tu veselja nema.
Sve je mrtvo, sve već sankom drijema.
Što će sve mi, kad je sve proketo,
Sve je tužno, jer sve je oteto.

Vani snijeg i vijavica. I huk noćnog vjetra.

GRDEN-CAR: Doglavnika nisam slati trebo,
Da bi danas gdje god što uvrebo.
Nek je danas noć ta mirna svakom,
Bar na Božić ne treba bit lakom.

Opet vijavica... Dva dvorjanika se bude, gledaju Grden-cara, i šapću.

PRVI DVORJANIK: Što je caru, što je tako čudan?

DRUGI DVORJANIK: I kasno je, a još sjedi budan!

PRVI DVORJANIK: Zbilja! Danas jeste sveto, Badnje večel!

DRUGI DVORJANIK: Pa valjda ga Grden slaviti ne će?

PRVI DVORJANIK: Nikad jošte, što se sjetit mogu,
Grden nije ugodio Bogu,

Ni molitvom, niti bilo čime,
Već ga huli, i njegovo ime.

DRUGI DVORJANIK: Pazi! Amo gleda u nas sada.
Koga čuje mogo bi da strada.

PRVI DVORJANIK: Spavaj dalje! Nek je budna nada,
Bog će već nas od tog spasit gada!

Spavaju dalje.

PUSTINJAK (*džže se*):

Sveta noć je, a ne mogu eto
Poć u crkvu, na to mjesto sveto,
Da pozdravim Boga i njeg'vo rođenje
I zaželim svijetu od zla izbavljenje.

GRDEN-CAR: Kuda starče teškom stupaš nogom,
Zašto s tvojim ne smiriš se Bogom?

PUSTINJAK: Mira nemam otkad tu ja živim
U tim tvojim zidinama sivim.

GRDEN-CAR: Nego što bi, opet svijetom bijelim?

PUSTINJAK: Dâ, da opet svemu se veselim:
I ptičici na zelenoj hvoji,
I crkvici, što vrh brda stoji,
I oblaku, što sredi neba kruži,
I leptiru, i rumenoj ruži...

GRDEN-CAR (*podrugljivo*):
Dosta starče. To su smiješne stvari.
Djetinjast si ko svi ljudi stari.
No mi reci, kudi si svijetom htio,
Te na svome nisi ostat htio?

PUSTINJAK (*zamišljeno*):
Kud sam htio, to su moji puti,
Al' kad želiš, odmah kazat ću ti!

Ali uto stražari, koji su na vratima, zakrivaju oči pred svjetlošću, koja izvana dolazi. Jaka svjetlost rasvijetli dvoranu, a svi se prenu oda sna i gledaju na vrata, na koja ulazi anđeo u bijeloj haljini s grančicom u ruci, obasjan svjetlošću, praćen tihom pjesmom. Svi pokleknu, te i oni tiho, u koru, zapjevaju:

SVI: Danas je Badnja noć,
Isus će med nas doć...

GRDEN-CAR (*skoči ljutit s prijestolja*):
Tko to amo tako doći smije?
Gdje ste – stražo – vojsko? – Sram vas li je!

Grden-car bori se sa svjetlošću, koja mu udara u oči. Zaklanja rukom oči i sklanja se, ali zalud. Svjetlo postaje sve jače.

ANĐEO: Ovo je svjetlo svijeta,
Šalje ga ruka presveta!
Ovo je grana milosti,
Mira i svete radosti!
Tko njojzi priđe pošteno,
Sve će mu biti prošteno!

GRDEN-CAR (*sklanja ruku s očiju*):
Već ga gledam – sveto Božje lice,
I već padam pred njim dolje, nice! (*Prilazi drvцу i pada na koljena.*)
Tiha blagost u srce mi teče,
Bogu hvala za to sveto večer! (*Diže se i govori svima*)
Odsad, znajte, kraj je svakoj tuzi,
Kraj robovat svakom ovdje služi.
Slobodan je svaki, koj' si želi.
Carstvo moje nek se med vas dijeli.
A ja sam ću dal'kim krenut krajem,
Dobro činit, grijeha da okajem.

(Htjede da ode, ali ga anđeo zadržī.)

ANĐEO: Čekaj care, jošte neki stoje,
Postradali radi zloće tvoje.
Znaš li stabla sred šumske čistine,
To su ljudi nesrećne sudbine.

DJEČAK: Da, da, to su siromašni ljudi.
Ova večer spas i njima budi!

DJEVOJČICA: Nek i oni sred zime osjete
Toplu ljubav Božje grane svete!

PUSTINJAK (*koji je dugo gledao i sve dosad nije mogao da povjeruje u toliku sreću*):

Božja grana! ... da, kao da sniva
Gleda srce, što se tude zbiva.
Grana to je puna svete moći,
Do nje teško na svijetu je doći.
(Pada pred drvćem.)

ANĐEO: Pustinjače, dobri starče, vrlī,
Ustaj, pa sad u šumu pohrlī.
Uzmi drvce, u šumu poteci,
Takni svako drvo, pa mu reci:
„Budi opet, što si bilo pređe,
Prosti svima, – Boga hvali svede!“

A ti care priđi onda svakom,
Da ti prosti, moli molbom 'vakom:
„Prosti brate, što te ja uvrijedi,
Srce prašta kad prošlo ne gledi!“
Evo drvca, ti sa starče primi,
Spas donesi šumi u toj zimi!

Doglavnik i dvorjani ulaze noseći sa sobom plijen. Čude se.

DOGLAVNIK: Gdje je vladar izmed ljudi ovi',
a pred noge plijen mu stavim novi?
ANĐEO: Tvoj je vladar – pogledaj ga nude,
Često dobre zlostavljao ljude.
Sve to presta – on se pokajao
I skrušeno na tla ova pao.
Božja milost i na njeg je sašla,
Njeg'va duša pravi put je našla.

Doglavnik pada pred PUSTINJAKOM i sjajnom grančicom u njegovoj ruci.

DOGLAVNIK: I ja padam – Bože prosti meni,
Moju stazu drugim smjerom kreni!
ANĐEO: Ustaj sada i ponesi namah
Namah plijen ovim sirotama. *(Pokazuje na dječaka i djevojčicu.)*
DJEČAK: Hvala tebi, ti anđele s neba!
DJEVOJČICA: Na ponoćku požurit se treba!
SVI: Da, doista, zvona već se čuju.
DJEVOJČICA: Ona radost svetu oglašuju.

Svi slušaju zvona. PUSTINJAK i Grden žurno odlaze. Za njima doglavnik i dvorani iznose doneseni plijen. Zatim polako izlazi anđeo božićne noći, obasjan jarkom svjetlošću, za njim dječak i djevojčica, a za ovima polagano svi ostali, tiho pjevajući:

SVI: Sveta je, Badnja noć,
Isus će med nas doć!

SVRŠETAK.

DUKATI

ŠALA U JEDNOM ČINU

Lica:

TINA i FABA, seoski momci

STANA i FRANCA, seoske djevojke

Vrijeme sadašnje.

Radnja se odigrava na seoskom sokaku.

TINA: E, baš ti je družo FABO, fino sidit vako prid večer na klupčici prid kućom.

FABA: E, e ladovinasto!

TINA: Samo da još ni 've prašine sa drumu.

FABA: Ne bi nje bilo toliko od naši vozova, da nisu ti vraži tomobili počeli ić kroz selo!

TINA: Lako njima! Samo šišnu kroz selo, a ti sidi pa gutaj prašinu!

FABA: Da Bog da sronjali se sa bosutske ćuprije!

TINA: Pusti i' – i onako ih se već dosta sronjalo sa drumu u kanal!

FABA: Ma ništa ti družo TINA, ne volim toliko, ko kad im se pokvari mašina, pa ostanu nasrid drumu. – Tako ja njeki dan čuvo goveda kod Lenić stanova, a istom ti se jedan tomobil zatrka, pa rssi sa drumu u kanal. Da s vidio gospode – poizlazili, pa ne znaju ni kud će, ni šta će. Tud se baš desio Đura ciganin sa svojim kolicima i onom Ragom, što je već jezik isplazila do kopita od gladi. Napali oni njega da izvlači tomobil iz kanala. A što 'š, ne može Raga ni njegova kola da izvuče, a ne tomobil! I bome morala gospoda i gospoje da potiskuju – jedva ga izvukli. A on ne će da ide, jedva se krenio.

TINA: E moj FABO druge mene brige more, a ne gospodski' tomobili!

FABA: Kake brige, družo TINA?

TINA: Eh brige...

FABA: Brige, brige, pa dobro, ne vidim ja ništa od tiju briga. Eto sjediš tu zdrav i čitav, sutra ćeš ići čili dan kosit otavu, i prekosutra orat – i kake da se tu onda još brige gledaju!

TINA: Jao ne gledale me one, da Bog da!

FABA: Ta de TINA šališ li se ti, ili zbiljam...

TINA: Ne šalim se, nego eto... muče me, pa muče...

FABA: I baš brige veliš?

TINA: Brige...

FABA: Pa dobro TINA, šta ti je?

TINA: Uh ti FABA, ko da nisi momak!

FABA: Aha! Tu li si sokole moj! Pa te brige muče samo divojke!

TINA: E jest za ašik, družu FABA, al...

FABA: Šta al...

TINA: Pa tako mislim – za jedan dan-dva, svaka je dobra, al ja mislim...

FABA: Ohohoho! – Gle, gle, da ne misliš ti, da se za uvik s kojom svežeš?!

TINA: Jest, pogodio si FABA! Ja bi ćeo da se oženim...

FABA: E pa družu TINA u zdravlje! Evo ti ruke!!!

TINA: Ta čekaj malo, ja se ne ženim, neg bi ćeo da se ženim...!

FABA: Aha, aha!... još ni curu nisi izabrao!

TINA: Uuuuh! To je ono... nisam!

FABA: Jesu li to, TINA, te tvoje brige?

TINA: To, to...

FABA: I nikako da ih se otarasiš?

TINA: Nikako! Ni jedna mi se cura ne sviđa, nako, kako da ti kažem, zauvik!

FABA: Eh, eh, šta li se nisi u Turskoj rodio!

TINA: To nije, FABA zbog toga, nego...

FABA: Nego...

TINA: Hja, šta da ti kažem...! Eto vidiš, na priliku Liza Josičina. Pripovida, da je Bog ubije. Jedan-dva dana bi je sluša, al onda, neblag joj njezin, krsta bi joj pribio, da mi više ne laje po kući!

FABA: Lako je za to – ha, ha, ha! Odeš od kuće u bircaus, pa ne laje!

TINA: Jest, a ti ćeš plaćat! Il na priliku Manda Đuričina... ma sve... ve... sam da ni uvik nafarbana, ko Bože mi prosti frajla...

FABA: He, he, TINA... oće, cura, da bude lipša – da zamami...

TINA: Idi do bisa i ti i ona, ne trebam ja taki. Zar ne znaš Pomeljarčevu snašu, i ona se uvik maljala, pa eno već i baba će postat, a još se farba. Ne bi volio da mi tako strašilo čilog vika po kući oda.

FABA: Ako ćeš ti družu TINA, na tako šta gledat, onda zbiljam za tebe cure nema...! A koja se cura ne malja?

TINA: Poštena!

FABA: Zar i ti još na poštenje gledaš? – Stara lolo!... Al da... oće čoik, da se ženi – pa mu odmah do poštenja... E sad vidim, grdne su to brige...!

TINA: Jest, jest! – Al najveća je ta, što sam ja siromah...

FABA: Svi smo mi siromaci.

TINA: Ta, pa nije baš selo bogato, al eto ja sam siromah...

FABA: Idi! Ti bi i poštenu i bogatu... Puno tražiš TINA! Brige su to, vidim, brige!

TINA: Pa sad ono, znaš... poštena... nisam bio ni ja baš svetac...

FABA: Znam, znam, TINA!

TINA: Al prćiju da bar donese, da se okučim.

FABA: Pa, ako ćeš, da ti pravo kažem, i nije to tako teško. Evo baš mi sada pade na pamet. STANA, did Luke Tadića! E baš zgodna cura, jedra, a dukati sve poigravaju na prsiju – najprije oni veliki dukati na njedrima, pa sve do pod vrat oni sićušni ko naprsci... igraju na prsiju, ko kan da su živi, i ko kan da šapuću: Evo me, uzimajte me...

TINA: Je l isTINA, FABA?

FABA: IsTINA!

TINA: I veliš, ko kan da poigravaju i govore: Uzmite me!

FABA: Pa tako se meni učinilo u nedilju, pri crkvom u kolu. – A zar ti nisi bio tamo?

TINA: Pa bio sam, ali nisam opazio.

FABA: Uh i ti si mi! Tražio si valjda poštenu, pa nisi vidio bogatu!

TINA: Ajd, nemoj me sad bantuvat tu, nego...

FABA: Sunce ti tvoje TINA, pazi ko dolazi!

TINA: Ko?!

FABA: Evo je... upravo ovuda će proći...

TINA: Ma jest upravo je ona!

Dolazi STANA, nosi motičicu na leđima, ide s posla.

FABA: Idem ja, družu TINA, da te ne smetam, a ti je zaustavi, pa... no pa onda u stvar... već i sam znaš što i kako! Nemoj da sad izpuštaš! Dukati!!!

Stanka.

TINA: Vidi, vidi Stane, ona zadnja s posla!

STANA: Ne može svako da se odmara po ladovini, ko ti!

TINA: E baš se odmara. – Umorio sam se znaš kako, pa mislio sam, da sid-nem malo. Ajd oš i ti: Sidi malo na klupčicu, pa se odmaraj, imaš kad!

STANA: Ju TINA, jesi li lud? Šta će svit kazat...
 TINA: Ko bi slušo, šta svit govori...
 STANA: Pa da... momci ne slušaju, al mi divojke...
 TINA: Ta de, sidi... Ne ću te valjda pojesti!
 STANA: Ne ću!
 TINA: E, a kad ne ćeš, a ti moraš!
 STANA: Pusti me, ta šta si me uhvatio tako jako!
 TINA: Znam ja i jače!
 STANA: Jaoj, pusti ruku, zdrobit ćeš je. Ta evo već sam sjela... Šta ti je, ludo?
 TINA: Stano ništa! Nisam ni znao...
 STANA: Šta nisi znao?...
 TINA: A ništa, ništa... nješto mi palo na pamet.
 STANA: Čudan si danas. Jaoj pusti mi ruku... šta štipaš...
 TINA: Ništa, ništa, Stano, znam ja i drugo...
 STANA: Ju, Bože sveti, ti si lud! Dalje od mene... ludove... tu da me poljubiš na klupčici, gdi svi gledaju...
 TINA: Mrak je, Stano, ne vidi se... a da se i vidi, pa nek gledaju...
 STANA: Šta – nek gledaju?!...
 TINA: Pa da, nek gledaju! – Evo... (*poljubac*)
 STANA: Jaoj! TINA, ujede me...
 TINA: Neka... i još ću!
 STANA: Poludio si... Šta ti je?!
 TINA: Šta mi je?! E pa čuj... Oću da se ženim!...
 STANA: Zbiljam?
 TINA: Zbiljam!
 STANA: Ta ženi se... ko ti brani?
 TINA: Ako mi ti ne braniš, ženit ću se.
 STANA: Zašto ja da ti branim?
 TINA: Pa ti, ti – ako ne ćeš biti moja, onda mi braniš, da se ženim!
 STANA: TINA... pa tako naglo?!
 TINA: Ništa, Stano... žuri mi se!
 STANA: E, pa ako je Božja volja...
 TINA: Ti oćeš, Stano?!
 STANA: Pa ne znam... dok pitam...
 TINA: A ti oćeš?...
 STANA: Pa... ja...
 TINA: Ti?!...

STANA: Ja... ja... no oću luda ludo.

TINA: Stano!!... (*poljubac*)

STANA: Samo lakše, TINA! (*Čuje se klepka od goveda.*) Ju, eto i goveda idu kući, a ja još tu!

TINA: Doć ćeš, ne boj se, izpratit ću te!

STANA: A gle evo i France!

FRANCA: Faljen Isus, ljudi!

STANA: Uvik faljen!

TINA: Uvik faljen!

STANA: Kud ćeš ti, Franco?

FRANCA: Eto malo u selo. A ti?

STANA: Idem s njive.

FRANCA: Da, zbiljam, Stano, kad sam već tu, da ne zaboravim! One moje dukate, što sam ti pozajmila, trebala bi za nedilju, pa bi te molila...

STANA: Odma, odma, Franco!

TINA: Štaaa?!

STANA: Čekaj najbolje sad odma. – Pričekaj tu s Tinom, a ja ću ti i odma donit...

FRANCA: Pa ajde baš, nek sam bez brige.

STANA: Sad ću ja odma! (*ode*)

TINA: Propade mi sve!

FRANCA: Šta ti propade?

TINA: A ništa, ništa, tako nješto mi palo na pamet. – Sidi Franco...

FRANCA: Ju pa znaš... ne znam, šta će svit kazat...

TINA: Pa šta će da će, neš sad valda stojeć čekat, dok se STANA vrati!

FRANCA: Pa pravo imaš TINA.

TINA: Ded, evo tu kraj mene ima još dosta mista na klupčici!

FRANCA: Nismo još tako debeli!

TINA: Al smo zato punački!

FRANCA: Eto baš ću se odmaknuti od tebe!

TINA: A ja ću se primaknuti...

FRANCA: Idi vraže od mene dalje!

TINA: Bliže... bliže...

FRANCA: Već si me doguro do kraj klupčice... spast ću dole...

TINA: A ti mi sidi na krilo, pa neš spast...

FRANCA: Vraže...

TINA: Anđele...

FRANCA: Pusti, šta si me tako stego?

TINA: Ne puštam!

FRANCA: Pusti, sad ću te... uuuh... ne diraj!

TINA: Moram te poljubiti... (*poljubac*)

FRANCA: TINA!

TINA: Franco! (*poljubac*)

Stanka.

Čuje se tamburica, a zatim momačka pjesma.

U dike mi crna kosa
Crni brci ispod nosa,
Crne oči, ko kukinje,
Dođi diko, poljubi me...

FRANCA: TINA!

TINA: Šta je?

FRANCA: Već idu cure po selu... vidit će nas...

TINA: Nek nas vide...!

FRANCA: Šta?!

TINA: Pa ja tebe volim!

FRANCA: Ti se šališ!...

TINA: Zbiljam Franco. Ti to i ne znaš. – A ja sve mislim, kako da i prid oltar odem s tobom!

FRANCA: TINA, pa ja i ne znam...

TINA: Pa eto sad znaš...!

FRANCA: Znam...

TINA: Pa oš li?

FRANCA: Ne znam TINA, šta će moji kazat!...

TINA: A šta ti kažeš?

FRANCA: Pa ja TINA, kako da ti kažem... ja... no... pa ti znaš, da i ja tebe...

TINA: Franco!

FRANCA: Pst! Neko ide!

TINA: Uff! Baš sad je morala doć!

FRANCA: Oh Stano! Zar ti tako brzo?

STANA: Pa da brzo, kad si me napala, za te dukate, ko da sam ti i ukrala...
Evo ti i...

FRANCA: Pa nisi morala odma!

STANA: Ne ću da na mene vičeš, a Bog zna rad čiji dukata!

TINA: Kako? Pa zar nisu Francini dukati?

FRANCA: Ja sam i' pozajmila od babe Martine; njihova cura umrla, pa ostali dukati. – Bilo me stid pred Tinom, da ištem pozajmljene dukate, pa ja rekla, da su moji... A šta će mi sada i dukati... odma ću ih vratiti babi Martini, sad mi ne trebaju... sad imam tebe,... moj TINA!

STANA: Kako? Zar je TINA tvoj?!

FRANCA: Pa da!

STANA: Pa malo prije je rekao, da je moj i da će me ženit...

FRANCA: A jok... meni je reko!

TINA: Nisam ja ni tvoj ni njezin, kao što ni dukati ovi nisu ni tvoji ni njezini... nego dajte i' ovamo, da ih ja nosim babi Martini i da je ja pitam, ima l' u selu bar jedna cura, pa da ne nosi tuđe dukate...

STANA (*izmiče mu s dukatima – tjera ga*): Nevoljo nevoljna... Prebio nogu, da Bog da! Odnio te đavo!

FRANCA (*zlobno*): Pazi, da ne zaprosiš krezubu babu Martinu. – Njezini su dukati... njezini...

(Dolaze druge žene i svirač.)

SVI (*smiju se Tini i pjevaju.*)

Krezuba je nadžak baba Marta,
U nje ima iljada dukata...

TINA (*odlazi postiđeno*).

Svršetak.

**KRITIČKO IŠČITAVANJE
HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI
U VOJVODINI**

Vladimir Nimčević

BUNJEVCI I PROSVJETA OD 1870. DO 1930.

Prosvjetne prilike bačkih Bunjevaca (Hrvata) uključuju brojne segmente, koji su samo djelomično rasvijetljeni u historiografiji i publicistici. Zapravo, to je jedna od onih tema, koje imaju veliki potencijal. Međuratni istraživač Vasa Stajić bavio se u svojim studijama asimilacijom Bunjevaca Subotičana, koja se odvijala kroz školski sustav.¹ Ove studije predstavljaju u stvari reakciju na knjigu *Povijest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929.*, koju je sastavio bibliotekar po ugovoru (kontraktualni bibliotekar) Petar Pekić. Stajić je s pravom ukazao na faktografske nedostatke knjige. Ujedno je skrenuo pozornost na širok spektar mogućnosti, kada je u pitanju tema prosvjeta u Bunjevaca. Imajući u vidu da tematizacija događaja iz 1930-ih i 1940-ih budi u znanstvenoj i široj publici asocijacije na totalitarizam i njegove žalosne posljedice (holokaust nad Srbima, Židovima itd.), uradak obuhvaća samo vremenski raspon od 1868. do 1930. Spomenute asocijacije donose sa sobom emocionalni naboj, koji se ne da neutralizirati ni akademskim ogradama, ni kombinacijama učenih riječi. Godine 1868. je u Ugarskoj donesen zakon o narodnostima koji je u teoriji jamčio brojna prava manjinama (narodnostima). U praksi, međutim, ta prava nisu ostvarivana. Godine 1929. je u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca uveden šestosiječanjska diktatura, koji je donio ideologiju integralnog jugoslavenstva i s tim u svezi nove trendove u prosvjeti.

Prosvjetne prilike 1868. – 1918.

Povijest bunjevačkog školstva pod mađarskom vlašću 1868. – 1918. slabo je istražena. Bunjevačkim učiteljima najviše se bavio Mijo Mandić, koji je i sam bio učitelj. Na stranicama starih bunjevačkih novina (*Bunjevačke i šokačke novine*, *Naše novine*, *Neven* itd.) mogu se pronaći podaci o pojedinim prosvjetnim radnicima bunjevačkog podrijetla u razdoblju 1868. – 1918.

¹ Vasa Stajić, Mađarizacija i demađarizacija Bunjevaca, *Letopis Matice srpske*, god. 104, knj. 325, sv. 1/3 (juli-avg.-sept. 1930.), str. 158-209; Vasa Stajić, Mađarizacija i preporod Bunjevaca, *Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu* VIII/1, Sremski Karlovci 1935., str. 50-93.

Mijo Mandić

U Čonoplji su tada na glasu bili Bernat (Bernardin) Andrin, Nikola Božić i Matija Budimac.² U Subotici su epohu obilježili Antun Budanović, Pere Rajčić, Etelka Bačić, Ferko (Franjo) Meznerić, Marijan Matković, Mijo Mandić, Toško Temunović, Matija Išpanović, Stipan Pančić, Mariška Mačković, Veco Romić, Giza Vojnić Hajduk, Juliška Vidaković (rođ. Jurković), Pere Horvacki, Pajo Vujković Lamić i drugi.³ Od svih njih najviše se proslavio Mijo Mandić, koji je kao učitelj u Kačmaru pokrenuo 1884. list *Neven*.⁴ U Somboru su slavu stekli Ljudevit Kuzmić, Ivan Zetović i Ivan Kalčan.⁵ Ivan Zetović, učitelj u Sonti, izdao je *Zemljopis Bačke* (1881.).⁶ Ljudevit Kuzmić je u Somboru zamjenjivao Miju Mandića u uređivanju *Nevena*.⁷ U Vancagi (Baja) se odlikovala učiteljica Luca Vujković, koja je predavala i u Subotici.⁸ U Baji se isticao Ivan Mihalović, profesor državne učiteljske škole.⁹

Međutim, iako je bilo učitelja bunjevačke narodnosti, nije bilo ili nije bilo u dovoljnom broju udžbenika prilagođenih za bunjevačku djecu. Josip Mamužić je za *Subatički glasnik* pisao da hrvatske knjige mogu poslužiti kao alternativa (zamjena) za nepostojeće bunjevačke udžbenike: „Ako pak g. učiteljima se nedopadaju stranske knjige, a ono znadu da je nadmećanje slobodno nek si uzmu izgled ugarski švabski učitelja koji na nimačkim jeziku pučko školske knjige pišu i izdaju putom tiskarnice, pa tako nek i bunjevački učitelji uzmu sebi truda; gubitak imat nećedu jerbo u narodu koji broji više sedamdeset hiljada duša proće. A eno prilika biskupa jurska gyróri, gdisu

² *Bunjevačke i šokačke novine*, 6. travnja 1871, br. 14, str. 4; *Neven*, 1. ožujka 1891., br. 3, str. 57-58; *Neven*, 1. travnja 1891., br. 4, str. 69-70; *Neven*, 1. listopada 1891., br. 10, str. 172.

³ *Subatički glasnik*, 9. augusta 1873., br. 2, str. 4; *Neven*, 1. siječnja 1890., br. 1, str. 15; *Neven*, 1. travnja 1891., br. 4, str. 71; *Neven*, 1. prosinca 1891., br. 12, str. 206; *Neven*, 1. travnja 1892., br. 4, str. 65; *Neven*, 1. studena 1892., br. 11, str. 181; *Subotičke novine*, 5. siječanj (januar) 1896., br. 2, str. 2; *Neven*, 1. rujna 1897., br. 9, str. 144; *Neven*: zabavno-poučni misečnik za Bunjevce i Šokce, 1. srpnja 1900., br. 7, str. 109; *Neven*, 2. ožujka 1912., br. 10, str. 3; *Neven*, 15. listopada 1910., br. 10, str. 76; *Neven*, 4. srpnja 1914., br. 27, str. 3.

⁴ *Neven*, juni-juli 1935., br. 6, str. 36-45.

⁵ *Neven*, 15. veljače 1886., br. 2, str. 46.

⁶ *Neven*, 14. listopada 1920., br. 229, str. 1-2.

⁷ *Naše slovo*, nedjelja, 29. juli 1934., br. 18, str. 2.

⁸ *Neven*, 15. travnja 1889., br. 4, str. 64.

⁹ *Neven*, 23. rujna 1922., br. 37, str. 1.

sve knjige izdate na jeziku slavenskim njenog dijalekta. Ako pak bunj. jezik negovore, oni neka uzmu malo truda, pa priko dana nekoliko časova neka i o njemu posvetu mjesto: népkóra, kafane itd: a zavrime dok nebude baš bunjevački knjiga mogle bi se i horvatske upotribovati, a zato čerez čega se mlogima ledja groze, horvatsku politiku nemoradu priobčiti.“¹⁰ Ivan Mihalović je 1870. i 1871. izdao bunjevačku abecedu, čitanku i gramatiku.¹¹ Međutim, izgleda da ona nije odmah ušla u uporabu.

Gore spomenuti Josip Mamužić je također ukazao na negativan trend odnarođivanja bunjevačke inteligencije, naročito prosvjetnih radnika: „Koliko nas izkustvo uči, nama nisu državni zakoni nepriatelji – koji još obstalnost osiguravaju, garantiraju; nama i bunjevštini su zlotvori prvog reda izroditice, koji čim su štogod ma i vrlo naplitko učili – konda više nije je bunjevačka majka dojila taj u svoje pokolenje mjesto da se šnjim diče pa evo uzrok što dok magjar, nimac, srb, vlah ima izobraženi svoji muževa, - a bunjevci?“¹² Prosvjetne prilike u Subotici 1870-ih su bile poražavajuće po Bunjevce. Karlo Milodanović, urednik *Subatičkog glasnika*, piše: „O bunjevački učitelji nemogu vam ništa kazati, jel po mojim svaćanju ni nema ji u Subatici. Vidite i na to mi treba dilovat da bude bunjevački učitelja u Subatici!“¹³ Lazo Mamužić, odbornik subotičke skupštine 1870-ih, govorio je „da je glavni i tako reći jedini uzrok, što dica naša škole ne pohode, u tome: što se u osnovne škole učitelji postavljaju, koji ni riči bunjevački ne znaju, te tako sa dicom bunjevačkom općiti, istu dicu poučavati u stanju nisu“. Nasuprot Lazi Mamužiću, stajao je odvjetnik Petar Manić, koji se protivio promjenama u nastavnom programu. Drugim riječima, on nije htio da u bunjevačkim školama hrvatski postane nastavni jezik.¹⁴

Rijetki su bili učitelji nebunjevačkog podrijetla, koji su naučili hrvatski jezik. Takav je bio I. Peacsek. *Subotički glasnik* piše o njemu: „U njegovu pohvalu moram reći; da je bunjevački jezik već prilično prisvojio, i našu dicu u školi sa našim jezikom podstrekava na redovno dolaženje u školu. Kamo sriće, da su i ostala braća učitelji ugledali se na njega, pa da su naučili bunjevački jezik: al to mogu samo svome jogunluku zahvaliti koji može vrlo lako za sobom povući – zle posledice.“¹⁵ Međutim, Peacsek je bio iznimka. Većina učitelja, koji su držali nastavu bunjevačkoj djeci, nisu znali hrvatski: „Naš puk obično veli: zabadava šaljem dicu u škulu kada ništa neuče. – Može biti i istina da dica slabo uče, ali to nemože biti uzrok nešiljanje dice u škulu, nego triba se, postarat da se ti uzroci zbog čega dica neuče odstrane – a toje po našim mnenju uzrok što naši učitelji od većine neznadu bunjevački, ako koji štogod znadu ti ili nećedu ili nesmidu govoriti bunjevački, pa onda nije čudo kada se dite čuvši iz usta učitelja nepoznati jezik, tudjise od škole, - eno treći krug ima

¹⁰ *Subatički glasnik*, 11. oktobra 1873., br. 11, str. 2-3.

¹¹ *Neven*, 23. rujna 1922., br. 37, str. 1.

¹² *Subatički glasnik*, 18. oktobra 1873., br. 12, str. 2-3.

¹³ *Subatički glasnik*, 22. studeni 1873., br. 17, str. 2.

¹⁴ *Subatički glasnik*, 3. januara 1874., br. 1, str. 1-2.

¹⁵ *Subatički glasnik*, 28. februara 1874., br. 9, str. 1.

u njemu jedan učitelj za malince (kisdedovodás) koji ni riči nezna bunjevački, pa nijeli ovo ruglo slobode. Uzdamo se daće školske stolice predsjednik kao bunjevac g. Ive Skenderović potruditi se i razviditi u čemu stvar stoji.¹⁶

Subatički glasnik je vodio polemiku s listom *Bácskai Híradó* o svrsishodnosti uvođenja hrvatskog jezika u nastavu. Dokazivao je da hrvatski jezik zaslužuje mjesto u Subotici, jer se on poučava i u Baji u državnoj učiteljskoj školi: „Mi mislimo da Bačkai Hirado hrdjavu uslugu pravi svojima pristašama kao i gospodjicama koje se pripravljaaju za učiteljke. Ono što navodi dalje o državni školama, da te moraju biti izključivo mađjarske, nije istina. Eno Baja, i tima koju su bajsku državnu preperandiju ustanovili, letilože prid očima, što Bačkai Hiradovu leti, - ako tako štogod prid očima možemo kome letiti – zato opet u njozi se uči bunjevački jezik, i Baju još nije Dunov odno.“¹⁷ Župnik sv. Roka Matija Mokošai (Mokossi) kao član školske stolice grada Subotice pridonio je da u Suboticu uđu u uporabu knjige prilagođene za bunjevačke đake. Njih je preveo Ivan Mihaljević, učitelj bajske učiteljske škole.¹⁸ Nedostatak kompletne nastave na hrvatskom jeziku nadomjestili su bunjevački svećenici koji su držali po školama vjeronauka na hrvatskom jeziku. Jedan od takvih svećenika je bio Bariša Matković, učitelj vjeronauka u subotičkoj gimnaziji i državnoj učiteljskoj školi.¹⁹ Njegov nasljednik na položaju vjeroučitelja u subotičkoj gimnaziji je bio Pajo Kujundžić.²⁰ Pajo Kujundžić je 24 godine bio vjeroučitelj u subotičkoj gimnaziji (od 1885.).²¹ Ilija Kujundžić je bio vjeroučitelj u pučkim (osnovnim) školama u Subotici.²² Grgo Romić je bio učitelj bunjevačkog jezika u velikom sjemeništu u Kalači.²³

Međutim, u manjim mjestima prosvjetne prilike su bile loše. Tako je redakcija *Bunjevačke i šokačke vile* pisala jednom čitatelju u Dušniku: „Da se Vi i mnogi bunjevačko-šokački učitelji popikavate u slovnici jugoslavenskoj najviše je kriv duh tudjinstva, kruhoborstvo, nehajstvo i naše občine, koje nebiraju po duši zakonu sebi bilježnikah i učiteljah. Nestidite se međjutim točno naučiti bujnu bunjevštinu, te odprto reći svim i svakomu: én törzsökös Bunyevác z vagyok!“²⁴

Međutim, prosvjetne prilike u posljednjem desetljeću 19. stoljeća samo su se pogoršale u odnosu na one iz 1870-ih, iako su 1892. rodoljubivi Bunjevci dobili pojačanje u liku Mije Mandića, koji je do tada bio seoski uči-

16 *Subatički glasnik*, 4. aprila 1874., br. 14, str. 2.

17 *Subatički glasnik*, 26. septembra 1874., br. 39, str. 3.

18 *Subatički glasnik*, 31. oktobra 1874., br. 44, str. 3-4.

19 *Neven*, 15. sičnja 1885., br. 1, str. 14.

20 *Subatički glasnik*, 7. novembra 1874., br. 45, str. 3.

21 *Naše slovo*, 8. juli 1934., br. 15, str. 3.

22 *Neven*, 15. lipnja 1889., br. 6, str. 95.

23 *Neven*, 15. studena 1884., br. 11, str. 174.

24 *Bunjevačka i šokačka vila*, 1. lipanj 1876., br. 11, str. 46.

telj.²⁵ Godine. 1879. donesen je školski zakon, po kojem je i mađarska nastava unesena u nemađarske škole.²⁶ *Neven* je izvještavao o novim prilikama: „Koja škula ovaj cilj nedostigne, nije škula. Tu nepomaže govoriti da dica neznadu pridavni jezik, jer nesudi škuli pridavni jezik, jer nesudi škuli ni učitelj, kako triba u kojoj škuli učiti, već sude dica i njeve okolnosti.”²⁷ Štoviše, glasovi protiv hrvatskog jezika su samo pojačani: „Ima ovdi kod nas u mistu nikih novina, za koje se doduše nezna imaju li koga za legjima, ili ako imaju, ko je taj, nu dvoje se ipak zna: Jedno da im je urednik niki knjižar, koji se nikada zvao Schäffer, danas se zove Székely, a kako će se sutra zvati to ne znamo, drugo je javno u tim novinama da mrze Bunjevce. One su čak smile govoriti, da bi tribalo onog batinati koji bi smio želiti, da u bunjevačkim školama učitelji bunjevački govore: one su hvalile lani gvardiana, što je iztisnuo bunjevačku pismu iz fratarske crkve; one su klele i kaljale našu braću, što su se usudila na javnom mistu bunjevački govoriti i t. d.”²⁸

Hrvatski jezik je doista 1890-ih istisnut iz brojnih prosvjetnih ustanova, o čemu piše *Neven*: „Naš jezik u pripravnim strukovnim školama. Za sad samo u kalačkom velikom simeništu pridaju – kako tako – bunjevački jezik po klericima. Jedan klerik uči ostale. – Ali u učiteljskim pripravnim školama kao u Subotici, u Baji, u Kalači, u Segedinu i t. d. nigdi se ne uči bunjevački jezik niti se osposobljava mladež za bunj. škole. Kako čujemo u Kalači kod duvna se na osobiti način stide bunjevačkog jezika.”²⁹ Miško Matković pučki učitelj u Santovu lišen je učiteljskog položaja.³⁰ Matija lšpanović je suspendiran zato što je njegovo vjenčanje s Mariškom Mačković obavljeno na hrvatskom.³¹ U Čonoplji je učitelj Nikola Božić poučavao bunjevačku omladinu na mađarskom jeziku: „Iz Čonoplje nam piše jedan bunjevac, da kod njih ima izim 3 švabske škole i 3 magjarsko-bunjevačke, u ovim posljednjim, veli, uči se i magjarski i bunjevački, samo jedan učitelj g. Nikola Božić ne poučava svoju bunjevačku omladinu bunjevački; što više još i na izpovid magjarski pripravlja mladež sa: kérem a lelkiatyát, što nikako ne prudi za duševni život. Isti učitelj govori, da bi velik prezent (poklon) dobio, ne zna se od ministerije il od biskupije, samo da mož bunjevce pomagjarit.”³²

Pred Prvi svjetski rat situacija je postala još kritičnija. Klerikalni list *Naše novine* osvrće se na žalosne prilike u Subotici: „Šta smo dosada dočekali? Evo šta. U varoši u bunjevačke diškrete, gdi sama bunjevčad idje u školu, pomećali same madžare učitelje, koji neznadu racki. Eno Golubove škole, u Rundovu... Ako koji učitelj Bunjevac, smi samo obilit zuba, pomoliti se, da

25 *Neven*, septembar 1935., br. 9, str. 25-31.

26 *Neven*, 23. rujna 1922, br. 37, str. 1.

27 *Neven*, 1. rujna 1891, br. 9, str. 143-145.

28 *Subotičke novine*, 29. sičanj (januar) 1893., br. 5, str. 1.

29 *Neven*, 1. srpnja 1895., br. 7, str. 105-106.

30 *Neven*, 1. prosinca 1898., br. 12, str. 177-181.

31 *Neven*, 1. rujna 1900., br. 9, str. 129-131.

32 *Neven*, 1. ožujka 1891., br. 3, str. 57.

štogod učine za Bunjevce, da ih pouči, uputi, taj je panslav, toga progone, sekiraju, lome mu vrat, gdi god ga se dočepaju.”³³ Subotički gradonačelnik Károly Bíró (1902. – 1918.) izbacio je iz natječaja znanje hrvatskog kao preduvjet za rad u onim školama gdje su Bunjevci većina: „Za Lazine i Mukićeve vlade svaka se varoška objava, koja je bila narodu naminjena, i bunjevački izdavalja, na pr. kako triba zdravlje čuvati od zaražljive bolesti od kolere, od sušice itd. i kako triba marvu čuvati od marvenske kuge. Nadalje i to je bio običaj prije Birova, da su škulski natečaji zaktivali znanje bunjevačkoga jezika tamo di su naša dica u većini; i prema tome u bunjevačke krajeve našem jeziku višti učitelji biše namišteni. Sada je sve to zemlja progutala.”³⁴

Usprkos lošim prosvjetnim uvjetima, Bunjevci su zabilježili vrijedne rezultate na polju prosvjete. Boza Šarčević je sastavio nekoliko mađarsko-hrvatskih rječnika u cilju popularizacije hrvatskog jezika u školama.³⁵ Vranje Sudarević postao je liječnik: „Dr. Vranje Sudarević se u srićnoj planeti rodio. Dok se drugi naši mladići koji svećeničkom, koji učiteljskome, a koji odvitničkom zvanju, obrtu ili trgovini posvetiše, dotle je naš Dr. Vranje na neobradjeno, ali plodno polje stupio.”³⁶ Ivan Vojnić Tunić je postao profesor matematike i fizike.³⁷ I kraj negativne reklame, hrvatski jezik je ipak postao tražen. Ferenc Fenyves, novinar *Bácsmegyei Naplóa*, poželio je naučiti hrvatski i zamolio je Matiju Išpanovića da pokrene školu za hrvatski jezik.³⁸

Prosvjetne prilike 1918. – 1930.

Prvi svjetski rat je donio novi val nevolja. Za vrijeme rata hrvatski je jezik bio zabranjen djelomično i u crkvi. O tome je slikovito pisao Neven: „U Franjevačkoj crkvi je za vrijeme rata ukinuta vrhodišnja pobožnost na našem jeziku bez ikakvog razloga. Zabranjena je bila u velikoj crkvi i ona pjesma Gospina Kraljici Hrvata, jer ona po njihovom mišljenju ne smije biti Kraljica Hrvata, nego samo Kraljica Madjara.”³⁹ Kada je Bačka ušla u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, onda su se i prosvjetne prilike izmijenile. Hrvatski i srpski jezik su ušli u škole, u kojima su do tada imali samo minornu ulogu. Promjena nastavnog jezika u školama međutim nije tekla glatko. O tome svjedoči Neven: „U škole je uveden naš jezik samo kao obligatni predmet, pa tako 73.000 subotičkih Bunjevaca još i danas ima mađarski za nastavni jezik u nekoliko desetaka pučkih škola i gimnazija jer nema nijedne bunjevačke škole. Sve je tako moralo ostati, jer nemamo učitelja i učiteljica, te profesora. Ali od nove

33 *Naše novine*, 31. kolovoza 1913., br. 35, str. 2.

34 *Neven*, 18. listopada 1913, br. 42, str. 3.

35 *Subotičke novine*, 11. lipnja (juna) 1893., br. 24, str. 2.

36 *Neven*, 1. kolovoza 1899, br. 8, str. 113-115.

37 *Neven*, 7. ožujka 1914, br. 10, str. 3.

38 *Neven*, 4. travnja 1914, br. 14, str. 2.

39 *Neven*, 21. prosinca 1918., br. 30, str. 1-2.

školske godine mora se stvar promijeniti!"⁴⁰ U Subotici je osnovano posebno državno nadzorništvo, na čije čelo je imenovan Mijo Mandić.⁴¹ U subotičkoj gimnaziji je za ravnatelja imenovan Ivan Vojnić Tunić.⁴² Također je nastao novi učiteljski pomladak. Među imenima izdvaja se Ilija Džinić iz Čonoplje te Matija Evetović i Ivan Malagurski Tanar iz Subotice.⁴³ Matija Evetović i Matija Išpanović držali su tečaj hrvatskog jezika za mađarske činovnike i prosvjetare.⁴⁴

Stari mađarski udžbenici zamijenjeni su novim srpskim i hrvatskim udžbenicima. Međutim, taj proces nije tekao glatko. Naime, Školsko upraviteljstvo u Subotici je naredilo učiteljima da iz hrvatskih udžbenika brišu riječ Hrvat, hrvatski.⁴⁵ Nastavnička vijećanja o ćirilici i vjeronauku su također bila kamen spoticanja. Pod ministrom prosvjete Svetozarom Pribičevićem prosvjetne prilike su se pogoršale na štetu Bunjevaca. Naredbom Ministarstva prosvjete 8465/1920. iz uporabe su praktički izbačeni udžbenici pisani latinicom.⁴⁶ Također su favorizirani srpski učitelji na štetu bunjevačkih.⁴⁷ Štoviše, čak je i vjeronauk stavljen u nadležnost učitelja, a ne vjeroučitelja, kakva je bila praksa ranije.⁴⁸ Sve ove pojave su izazvale revolt Bunjevaca. Narodni zastupnik Bunjevačko-šokačke stranke Vranje Sudarević je pisao: „Ako uz ovo uzmemo u obzir, da su zapostavljeni baš oni svjesni Bunjevci, – koji su i za vrijeme mađarske vladavine bili gonjeni i zapostavljeni zbog rodoljublja i odlučnog slavenskog duha, onda izgleda da se kod nas vodi prosvjetna politika, koja je uperena protiv cjelokupnog Bunjevačkog naroda“.⁴⁹

U narednim godinama *Neven* je bio pun tirada protiv situacije u državi. Zahtijevao je pravdu: „Dajte Hrvatima i ostaloj braći ono pravo koje im pripada u ovoj državi. Povratite i, sve što ste im oteli u toku ovih triju godina. U gradovima kamo je hrvatski narod u većini, dajte narodnu slobodu, neka svojom voljom upravlja svoju sudbinu, izabere sebi načelnika i zvaničnike. Sve one učitelje i profesore, koje ste izbacili iz škola povratite na njihovo mjesto. Vjeronauk uvedite opet u škole, da umirite katolički živalj. Povucite natrag srpske knjige u hrvatskim krajevima i uvedite hrvatske.“⁵⁰ Međutim, najveću nepravdu prosječan Bunjevac vidio je u udaru na svećenstvo i vjeronauk: „Min. prosvjete Svetozar Pribičević odlukom svojom odredio je, da se razjure škole subotičkih opatica, stoga će učenici, kako osnovnih, tako

40 *Neven*, 8. veljače 1919., br. 29, str. 1.

41 *Neven*, 17. travnja 1919., br. 86, str. 3.

42 *Subotičke novine*, 18. rujna 1920., br. 19, str. 1.

43 *Neven*, 25. veljače 1920., str. 3; *Neven*, 20. kolovoza 1920., br. 185, str. 3; *Neven*, 5. studenog 1920., br. 247, str. 3.

44 *Neven*, 24. kolovoza 1920., br. 187, str. 3.

45 *Neven*, 13. veljače 1920., br. 34, str. 2.

46 *Neven*, 4. studenog 1920., br. 246, str. 1.

47 *Neven*, 5. studenog 1920., br. 247, str. 3.

48 *Subotičke novine*, 6. studenog 1920, br. 26, str. 2.

49 *Neven*, 27. svibnja 1922, br. 20, str. 1.

50 *Neven*, 24. lipnja 1922, br. 24, str. 1.

Barnaba Mandić

Tridesetih je nastao nov učiteljski pomladak. Najznačajniji je bio Barnaba Mandić, sin Mije Mandića, koji je s drugim bunjevačkih rodoljubima osnovao Jugoslavensko nacionalno društvo „Ivan Antunović“.⁵⁹ Barnaba Mandić je napisao za *Novo slovo* članak „Narodna prosvjeta kod Bunjevaca“, gdje je ukazao na izazove koji pogađaju njegov narod na polju prosvjete: „Velika je nesrića za nas Bunjevce, što se ukinula subotička učiteljska škola, pa time je onemogućeno, da bunjevački roditelji daju svoju dicu za učitelje. Vrlo malo bunjevačkih roditelja su u stanju, da školare svoju dicu na strani, a i od tih većina daje dicu da uče za sve ostalo, samo za učitelja ne. Zato eto rad na prosviđivanju Bunjevaca vrše ostala naša braća Jugoslaveni. Naš seljak nije nepristupačan, njega se da naučiti, ali zato treba načina i vrmena pa

i strpljenja. (...) Prosviđivanjem ljudi je opet težnja, da se od čovika stvori razuman i razborit muž, otac, koji je takodjer na dostojnoj visini i koji će biti koristan svojoj porodici, svome kraju i ciloj bunjevštini, a time i cilom jugoslavenskom narodu. Pošto smo mi u prvom redu seljački narod, zato se u prvom redu obraća veća pažnja na prosviđivanje seljaštva, a tu se još ima u vidu i ta okolnost, da je prosviđivanje seljaka i najteža zadaća.“⁶⁰ Tridesetih godina 20. stoljeća su umrla neka značajna imena, koja su obilježila prosvjetu u ranijoj epohi. Od njih je najznačajniji Matija Išpanović.⁶¹

Zaključak

Dugo razdoblje od donošenja narodnosnog zakona u Ugarskoj 1868. do uvođenja šestosiječanjske diktature 1930. može se gledati kao jedna cjelina. Međutim, ono se može također podijeliti u dvije cjeline, od kojih jedna obuhvaća vrijeme od 1868. do 1918., a drugo od 1918. do 1929. Prvo razdoblje se vremenski poklapa s postnagodbenom Ugarskom, a drugo s prvom etapom međuratne jugoslavenske državne zajednice. Te dvije na prvi pogled različite epohe zapravo dijele mnogo zajedničkih crta. Skupa, one predstavljaju jedan prosječan ljudski vijek (oko 60 godina). Tijekom tog razdoblja izmijenilo se nekoliko generacija prosvjetnih radnika. Najstarije generacije su odgojene u potpuno mađarskom duhu. Mlađe generacije su

⁵⁹ *Jugoslovenski dnevnik*, 3. decembar 1933., br. 281, str. 3.

⁶⁰ *Naše slovo*, 15. decembra 1935., br. 90, str. 1.

⁶¹ *Naše slovo*, nedjelja, 12. maja 1935., br. 59, str. 1-2.

TRAGOVI UMJETNIKA

Branimir Kopilović

SLIKAR I LIKOVNI PEDAGOG STIPAN ŠABIĆ

U povodu 20. obljetnice smrti Stipana Šabića

Prigodom 20. obljetnice odlaska Stipana Šabića sa životne i likovne scene, posljednjeg tjedna listopada 2023. godine, u organizaciji HLU-a „Croart“ iz Subotice održana je retrospektivna izložba u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici pod nazivom „Omaž Stipanu Šabiću 2003. – 2023.“.

Prikazani su radovi Stipana Šabića iz privatnih kolekcija koji su, u većini slučajeva, ovom prigodom prvi puta predstavljani subotičkoj javnosti. Tiskan je i prigodni katalog s tekstovima Ljubice Vuković Dulić i autora ovoga napisa. Ono što je važno napomenuti jest da se radi o trećoj posthumnoj izložbi posvećenoj radovima ovog istaknutog subotičkog likovnog pedagoga i slikara, dobitnika nagrade „Pro Urbe“ 2003. godine. Ubrzo nakon njegove smrti bile su mu priređene izložbe retrospektivnog tipa u HKC-u „Bunjevačko kolo“ 2004. i Zavičajnoj galeriji „Dr. Vinko Perčić“ u Subotici 2005. godine. Najnovija izložba, kao što i sam njezin naslov (naziv) govori, predstavlja jedan simbolički omaž njegovom liku i djelu koji se tako čuva od zaborava, a ujedno donosi i jedan novi likovni prilog subotičkoj kulturnoj sceni. Radi se o slikama mahom u tehnici pastela te nekoliko crteža ugljenom, tušem i rapidografom koje je on izrađivao i poklanjao svojim osobnim prijateljima, poznanicima i ljubiteljima slikarstva.

Nakon srednje Učiteljske škole, Šabić 1949. godine nalazi posao prvo u osnovnim školama u Tavankutu i Bikovu, kasnije postaje i ravnatelj Osnovne škole „Sonja Marinković“ u Subotici. Svoje školovanje nastavlja 1958. godine na likovnom smjeru Više pedagoške škole u Novom Sadu. Umjesto nastavka obrazovanja na Akademiji, Šabić odlučuje ostati u Tavankutu i Subotici s obitelji, te se vraća i na pozicije ravnatelja OŠ „Matija Gubec“ u Tavankutu te ponovno OŠ „Sonja Marinković“. Bio je i član Likovne sekcije pri tadašnjem Radničkom univerzitetu u Subotici. S kolegama iz sekcije nastavlja rad te oni tijekom 1961. godine osnivaju Grupu šestorice i koloniju pri HKPD-u „Matija Gubec“ u Tavankutu. Navedene kolege bili su članovi i suosnivači: Ivan Jandrić, Lajčo Evetović, László Ludvig, Žarko Rafajlović i Lajos Gyurcsi.

Sve do turbulentnih događanja tzv. Hrvatskog proljeća početkom sedamdesetih godina njegov pedagoški rad uključivao je edukaciju mladih talenata, potom rad sa slikarima, slikaricama naive kao i potporu slamarkama koje su tih godina imale svoje prve proboje na likovnoj sceni. Nešto kasnije, 1975. godine napušta rad u prosvjeti te do mirovine (1983.) radi kao trgovački putnik za Izdavačko poduzeće „Naprijed“ iz Zagreba. Od 1992. godine sudjelovao je u radu obnovljene likovne sekcije pri tadašnjem KUD-u, a današnjem HKC-u „Bunjevačko kolo“ iz Subotice.

Redatelj Rajko Ljubić snimio je 2002. godine dokumentarni film o njegovom životu i radu pod nazivom „Slikar Stipan Šabić“. Likovna udruga „Croart“, počevši od 2011. godine održava svoju programsku manifestaciju pod nazivom Međunarodna likovna kolonija „Stipan Šabić“ kojoj se odazivaju akademski umjetnici slikari/ice (i slikarice) (povremeno i kipari i kiparice) iz više europskih zemalja.

Zanimljiv je podatak iz Šabićeve biografije o tome kako njegovo ozbiljnije bavljenje slikarstvom zapravo počinje tek nakon niza godina pedagoškog rada i jedne dekade rada kao trgovačkog putnika. U tom periodu – nakon odlaska u mirovinu 1983., a intenzivnije od 1988. godine – nastaju radovi koji čine većinu njegovog slikarskog opusa. Ovaj podatak upućuje nas na poznatu rečenicu o tome kako „carstvo slobode počinje tek onkraj carstva nužnosti“. Preneseno na njegovu osobnu situaciju – svakodnevne

Tunje, pastel, 1990.

Odjek laveža, pastel, 1963.

obveze u kojima je provodio najveći dio svog dana nisu mu ostavljale dovoljno vremena za kontinuirano bavljenje slikarstvom. Promatrajući njegove crtačke radove (datirane u 1970-te i 1980-te), kako tušem, odnosno olovkom i rapidografom tako i one nešto ranije izrađene u tehnici ugljena (1960-ih godina), jasno je da je Šabić imao spretnu ruku i donekle je šteta da je on zapravo crtanje smatrao manje bitnim segmentom svoga rada, odnosno nije mu pridavao veću pozornost. Vjerojatno bi njegov crtački opus bio mnogo veći i osebujniji da mu je pristupio posvećenije od samoga početka svoga bavljenja umjetnošću. S obzirom na to da nije produžio svoje školovanje akademskim obrazovanjem, može se pretpostaviti i kako bi njegov umjetnički put u tom slučaju išao u smjeru klasičnog izraza, te bi se on sigurno i preciznije profilirao na likovnoj sceni i pronašao svoj izraz u ranijoj životnoj dobi. Nadomjestak njegovom slikarskom opusu zasigurno je njegov vrlo značajan pedagoški rad koji je pružio dobre rezultate, imajući na umu neke od njegovih učenika koji su postali poznatim akademskim umjetnicima (npr. Josip Ago Skenderović, Ivan Balažević, Goran Kujundžić i dr.).

Promatrajući radove zastupljene na ovoj izložbi, potvrđuju se ranija zapažanja iz kataloških tekstova kustosica Gradskog muzeja Subotice Olge Kovačev Ninkov i Ljubice Vuković Dulić (katalog izložbe *Crteži sa puta*, 2005.), a uočavaju se i neke nove odlike. Čini se kako je Šabić bio otvoren i eksperimentu po pitanju motiva, odnosno tematike. Tako su radovi poput

Dida, rapidograf 1977.

„Odjeka laveža“ te „Grane zaljubljenice u misec“ primjeri sklonosti ka ne-uobičajenoj simbolici, k iskoraku iz „zavičajnosti“ – po atmosferi, oni nas na trenutke podsjećaju na radove magičnog realizma ili na mistikom obavijene (i pomalo romantičarski zakašnjele) poetike. Njegova „Studija akta“ iz ranijeg razdoblja dobar je pokazatelj njegovog crtačkog talenta koji se doduše nije nikada sasvim realizirao značajnijim opusom u većim formatima. Što se njegovog izričaja tiče, možemo uočiti kako su njegove slike izvedene s istančanim smislom za proporcije i perspektivu. Pažljivom oku promatrača neće pro-maknuti na njegovim platnima uočiti bogatstvo oblika, kolorita, snagu ekspresije i usklađenosti kompozicije. Dominacija boje na njegovim platnima je neupitna, ona je osnovni element kojim je Šabić određivao svoje gotovo spokojne i tihe scene.

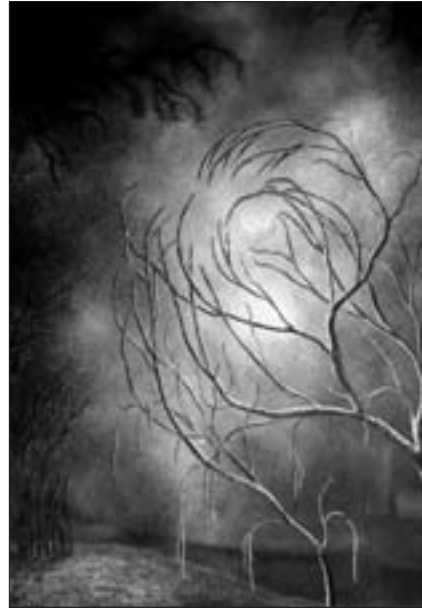
Treba navesti i kako je većini radova zajednička jedna posebna nit, jedna doza životnog iskustva koje se utiskuje u platnima koja stoga odišu intimističkom atmosferom. To je pokazatelj Šabićeveg samoispitivanja, introspekcije, koji i nama daje (daju) uvid u njegov unutarnji svijet, njegov pogled na ljude oko sebe i bliske ravničarske pejzaže u okolini Subotice i Palića. Ta platna pokazuju nam dobro poznati bački krajolik u bojama koje odstupaju od onih koje vidimo u realnosti i koje su svakako odraz Šabićeveg dojma odnosno iskustva slikanja vani koje potom filtrira na svoja platna, kao što su to primjerice činili francuski impresionisti krajem 19. stoljeća.

Ostatak predstavljenih radova ne odskače od klasičnih motiva. Šabić pristupajući slikarskim temama traži svoj izraz u ustaljenim žanrovima poput mrtve prirode („Tunje“), pejzaža („Misec na Paliću II“, „Rit pod granicom“, „Salašić na kanalu“) kao i portretnom i figuralnom slikarstvu („Portret Ane Letović“, „Quo vadis“). Ovi radovi pokazuju kako je Šabić, godinama radeći u pastelu, u poznom periodu došao do svojevrsnog manira u načinu građenja kompozicije, koji dolazi do izraza u koherentnim proporcijama, smirenom potezu kista te koloritu koji odaje jednu sjetu, dozu melankolije, ali i zrelosti koju samo životno iskustvo može donijeti. Kada je uslijed naravi svog posla, putujući nekadašnjom državom imao prilike „usputno“ stvarati crteže, skice rapidografom, nastao je segment radova koji predstavlja zapažanja ljudi i krajolika na koje je nailazio te su prikaz jednog spontanog trenutka. Oni možda nikada i ne bi nastali da nije bilo spleta životnih okolnosti

zbog kojega je morao napustiti rad u obrazovanju te postati trgovačkim putnikom. Posljedično, Šabić je uspijevao iskoristiti vrijeme predaha koje je posvetio crtežu te nastaju skice njegovih svakodnevnih zapažanja.

Na kraju, treba istaknuti da su na izložbi prikazana djela u širokom vremenskom rasponu, od početka 1960-ih pa sve do zadnjih (posljednjih) godina Šabićeveg životnog puta, što je rezultiralo jednim širim pogledom na njegov opus. Jasno je i da je on bio svestran i otvoren k iskoraku iz zavičajnosti koristeći ne-svakidašnje simbole ili tematiku, ali i svakako čvrsto oslonjen na tradiciju klasičnog figuralnog slikarstva.

Ova su djela u vlasništvu pojedinih i obitelji koji su ih posudili udruzi „Croart“ kako bi bila izložena i predstavljena publici u vidu mementa, odnosno spomena subotičkom likovnom pedagogu i slikaru iz redova bunjevačkih Hrvata. Time je još jednom simbolički zaokružena posthumna retrospektiva njegovog opusa.

Grane zaljubljene u misec,
pastel, oko 1990.

*Ne zna se koraka broja
Kale o tome šute*

**HRVATSKA KNJIGA
U 2022. GODINI**

U ovoj rubrici otvaramo prostor aktualnoj književnoj produkciji u Hrvatskoj i produkciji Hrvata u Srbiji s ciljem predstavljanja književne scene, one koja ima svoj izgrađen sustav i one koja pokazuje vitalnost usprkos nedostatka takvog sustava.

U nadi davanja poticaja čitateljima za traženje novih naslova, možda i otvaranja novih načina dolaženja do njih budući da je komunikacija s tržištem nerazvijena i time i knjige gotovo nedostupne, u rubrici se daju pregledi aktualne književne produkcije u dvjema državama, kojima čitatelj biva informiran o već valoriziranim naslovima i onima koje ćemo tek uzeti u ruke.

Uredništvo

Neven Ušumović

HRVATSKA KNJIGA U 2022. GODINI

U ovoj rubrici posvećenoj aktualnoj književnoj produkciji u Hrvatskoj, pokušat ću dati poticajni pregled naslova za sve čitatelje hrvatske knjige u godini koja je iza nas i koja se „zaokružila“ – ne u kalendarskom smislu, nego u smislu prvog vala recepcije i valorizacije. Pri tome ću dati neke osnovne podatke o različitim segmentima hrvatskog književnog sustava koji su u toj godini imali utjecaj na kvalitativnu selekciju i reprezentaciju aktualnog književnog stvaralaštva. Posebno ću istaknuti one knjižne naslove koje je hrvatska književna kritika i publika prihvatila s tolikom pozornošću da se može pretpostaviti kako će ta djela živjeti duže od godine u kojoj je objavljeno njihovo prvo izdanje.

Potpore Ministarstva kulture i medija književnom stvaralaštvu i nakladnicima

U današnjoj Hrvatskoj „teško je govoriti o tržištu knjige u pravom smislu, a institucije (državne i lokalne) nastoje kompenzirati te strukturne probleme raznim programima i poticajima. Tako Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske svake godine osigurava potpore izdavačima, potpore književnom stvaralaštvu (autorima i prevoditeljima), otkupe za knjižnice te stimulacije za najuspješnije autore i prevoditelje. Također financira i književne programe, knjižarsku i knjižničnu djelatnost te programe digitalizacije književnih sadržaja...“. U nedavno objavljenoj knjizi *Prijevod i recepcija talijanske književnosti u Hrvatskoj od 1991. do 2020.*, autorice Marta Hubert i Vanda Mikšić ovako sažimlju višestrani utjecaj Ministarstva kulture i medija na život knjige u Hrvatskoj. Zbog toga ćemo i ovogodišnji prikaz početi s podacima koji se tiču kulturne politike i književnih preferencija Ministarstva.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske podupire hrvatske pisce i spisateljice putem Javnog poziva za dodjelu potpora za poticanje književnoga stvaralaštva. Nakon dobivene potpore, veći dio autora nalazi nakladnika i objavljuje svoje djelo u sljedećoj godini. Kako su nama u fokusu knjige objavljene u 2022. godini, to znači da krećemo od poziva raspisanog

2020. pod nazivom Javni poziv za dodjelu potpora za poticanje književnoga stvaralaštva u 2021. godini.

Podsjećamo da je upravo u 2022. Hrvatska započela sa službenim uvođenjem nove valute – eura, po fiksnom tečaju 1 euro = 7,5345 kuna. Budući da je euro postala primarna, a zatim i jedina valuta tek u 2023. godini, ostajemo u ovom prikazu još uvijek pri kunama jer je u toj valuti i Ministarstvo iskazivalo sve iznose.

Povjerenstvo je odabralo 89 autorskih projekata (37 % više nego prethodne godine) kojima će se odlukom ministrice dodijeliti potpora za poticanje književnog stvaralaštva u ukupnom iznosu od 2.205.000,00 kn (33 % više).

Tromjesečnu potporu od 21.000,00 kn u 2022. godini koristilo je za svoj autorski rad 73 autora. Polugodišnju potporu od 42.000,00 kn neto dobio je 16 autora. Prema prijedlogu Povjerenstva i odluci ministrice godišnja potpora nije dodijeljena.

Među sufinanciranim projektima je najveći broj romana (45), slijede zbirke priča (14), poezija (12), strip (6), eseji (5), dramski tekstovi (4) te 3 teksta autobiografskog karaktera (dnevnik, putopis).

Od 13 sufinanciranih prijevodnih projekata pet je prijevoda s engleskoga, dva s poljskoga i po jedan sa starogrčkoga, novogrčkoga, francuskoga, mađarskoga, portugalskoga i španjolskoga.

Od 16 autorskih projekata koji su dobili najveće povjerenje stručnog vijeća Ministarstva i koji su pod istim ili drugim naslovom i tiskani u 2022. godini (veći dio tiskat će se tek 2023. godine) izdvajamo:

- * roman Kristine Gavran *Između* (Disput)
- * roman Roberta Međurečana *Domovina to go* (Sandorf)
- * roman Zorana Žmirića *Hotel Wartburg* (Fraktura).

Drugi način na koji Ministarstvo kulture i medija financijski nagrađuje književno stvaralaštvo realizira se na kraju prvog vala recepcije objavljenog naslova i preko Javnog poziva za dodjelu stimulacija autorima za najbolja ostvarenja na području književnog stvaralaštva i prevoditeljstva. Prema praksi posljednjih godina ovaj Javni poziv raspisuje se za dvije godine. U listopadu 2023. objavljeni su rezultati za 2021. i 2022. godinu. Autorima su se za 20 najboljih djela izvorno napisanih na hrvatskom jeziku te za 10 prijevoda dodijelile pojedinačne stimulacije u iznosu od 2.000,00 eura. Budući da je time još jednom izvršena evaluacija protekle književne produkcije, izdvojiti ćemo neke od naslova objavljene 2022. godine čija je književna vrijednost istaknuta i na ovaj način:

- * zbirka putopisnih priča Tatjane Gromač *Berlin, Pula, Varšava* (Sandorf)
- * zbirka priča Miljenka Jergovića *Trojica za Kartal* (Bodoni)

- * zbirka pjesama Senka Karuze *Otimanje* (Meandarmedia)
- * roman Roberta Perišića *Brod za Issu* (Sandorf)
- * roman Olje Savičević Ivančević *Ljeta s Marijom* (Fraktura)
- * romana Ivane Šojat *Sama* (Fraktura)
- * roman Zorana Žmirića *Hotel Wartburg* (Fraktura).

Hrvatske nakladnike Ministarstvo financira preko potpore izdavanju knjiga. Potpora izdavanju knjiga u 2022. dodijeljena je u okviru Poziva za financiranje javnih potreba u 2022. godini. Od 2018. godine nakladnicima se za izdavanje knjiga dodjeljuje potpora prema novom modelu koji se u odnosu na prethodne razlikuje u vrednovanju kompletnog nakladničkog portfelja, odnosno nakladničke prijave u cjelini, a sredstva se ne dodjeljuju za svaku knjigu pojedinačno kao ranijih godina. Potporu je u 2022. godini dobio 71 nakladnik (šest manje nego u 2021.) u ukupnom iznosu od 7.799.000,00 kn (279.000,00 kuna manje nego u 2021.). Odobreni iznosi kreću se od 20.000,00 kn do 350.000,00 kn.

Najveći iznos dobili su sljedeći nakladnici:

- * Fraktura
- * Hena.com
- * Naklada Ljevak
- * Sandorf
- * V. B. Z.

Otkup

Ministarstvo podupire nakladništvo i putem Javnog poziva za otkup knjiga za narodne knjižnice. Otkupljuju se knjige domaćih izdavača na hrvatskome jeziku i to: djela suvremene domaće književnosti, prijevodi djela suvremene svjetske književnosti, djela od temeljne vrijednosti za nacionalnu kulturu i umjetnost, vrijedne knjige i slikovnice za djecu i mlade.

Budući da se rok za prijavu na taj Javni poziv zaključuje početkom studenog, u obzir se uzimaju djela objavljena od listopada prošle godine i tijekom tekuće godine. Otkup knjiga u 2022. godini odobren je u tri navrata – u svibnju je otkupljeno 205 knjiga od 73 nakladnika, u listopadu 250 naslova od 84 nakladnika, a u studenom čak 303 naslova od 99 nakladnika! Osim već gore spomenutih nakladničkih kuća, Ministarstvo u većem broju otkupljuje izdanja sljedećih nakladnika: Bodoni, Disput, Ibis grafika, Matica hrvatska, Naklada Fibra (umjetnički strip!), Naklada OceanMore, Petrine knjige, Profil knjiga, Školska knjiga, TIM press, Vuković & Runjić...

Broj primjeraka jednog otkupljenog naslova kretao se od 86 do 247. Vrijedi nabrojati naslove koji su otkupljeni u najvećem broju primjeraka, a objavljeni su 2022. godine:

- Zoran Ferić, *Dok prelaziš rijeku* (V. B. Z.)
- *Ima li pjesnika u Monte Carlu: antologija suvremene europske poezije* (odabrao, preveo i pripremio Damir Šodan, Hrvatski P. E. N. centar)
- *Od Batine do Žminja: hrvatski krajevi u usmenim pripovijetkama i predajama* (priredila Neli Mindoljević, Leykam international)

- Vesna Parun, *Izabrana djela, sv. I* (Matica hrvatska)
- Robert Perišić *Brod za Issu* (Šandorf)
- Ivan Rogić Nehajev, *Prašinarski zapisi na putu od mlijeka* (Hrvatska sveučilišna naklada)
- Antun Šoljan, *Osumnjičeni* (Vuković & Runjić)
- Goran Tribuson, *Zbogom, Izabel* (Mozaik knjiga)
- Milko Valent, *Ledene haljine* (Profil knjiga)
- Tomislav Zagoda, *Fric: ilustrirana biografija Miroslava Krleže* (Opus Gradna)
- Danijel Žeželj, Aleš Kot, *Dani mržnje* (strip, Udruga Crtani romani šou).

Najposuđivanije i najprodavanije knjige

Uz sve navedeno, Ministarstvo kulture i medija RH osigurava i sredstva za autorske honorare, odnosno za isplatu autorske naknade za javnu posudbu u 20 županijskih narodnih knjižnica. Autorski honorari isplaćuju se nositeljima prava za književna djela, književnicima, prevoditeljima i ilustratorima. U ovoj 2023. obračunavala se 2021. godina: iznos naknade po jednoj posudbi iznosi 0,078 eura za pisce, 0,039 eura za ilustratore (50 % vrijednosti posudbe) i 0,031 eura za prevoditelje (40 % vrijednosti posudbe). U ukupnom iznosu to znači da su se sredstva Ministarstva u iznosu od 265.000 eura raspodijelila na ukupno 1.332 autora i njihovih 5.176.079 obrađenih posudbi.

U složenu proceduru ovog financiranja autora uključeni su Društvo hrvatskih književnika i stručna Služba zaštite autorskih muzičkih prava (ZAMP) Hrvatskog društva skladatelja (HDS). Na njihovoj mrežnoj stranici mogu se naći i popisi najposuđivanije domaće i strane beletristike u 20 županijskih knjižnica, koji su relevantni za praćenje čitateljskih tendencija u Hrvatskoj.

Naime, uobičajeno je da su neki naslovi vrlo dugovječni i da su u vrhu posuđivanih naslova nekoliko godina. Usporedba ovih popisa koji se odnose na 2021., sa statistikom posudbe naslova u knjižnicama Istarske županije u 2022. godini (s kojom raspoložem), omogućava mi izdvajanje nekih od autora i naslova koji se osobito ističu.

U 2022. godini objavljeno je 4. izdanje romana Ivane Bodrožić *Sinovi, kćeri* (Corto Literary, 2020.) i, osim što je i u toj godini ostao u vrhu najposuđivanih hrvatskih naslova, ovaj roman koji se bavi transrodnim temama i patrijarhalnim nasiljem ima i sve veću međunarodnu recepciju.

Izvanrednu pozornost u Francuskoj (pet književnih nagrada!) privukao je pisac, filmski kritičar i kolumnist Jurica Pavičić. Kao pisac društvenih krimića Pavičić uživa jednaku slavu i kod književnih kritičara i kod članova knjižnice. Najčitaniji su njegovi romani *Crvena voda* (Profil knjiga, 2017.) i *Prometejev sin* (Profil knjiga, 2020.), a u 2022. godini objavio je novi roman *Mater Dolorosa* (Stilus knjiga), koji se odmah pridružio ovim naslovima po popularnosti u knjižnicama.

Počevši od sredine 2020. godine portal za knjigu i kulturu čitanja „Moderna vremena“ pokrenuo je projekt „Top lista najprodavanijih knjiga“ pre-

ma podacima o prodaji u knjižarama. Projekt je pokrenut s ciljem objektivnog, neovisnog informiranja šire javnosti o najprodavanijim naslovima u Hrvatskoj, iz područja beletristike, publicistike i knjiga za djecu, ali i ostalih tematskih niša i žanrova. Top lista knjiga objedinjuje mjesečne izvještaje o prodaji koje „Moderna vremena“ prikupljaju iz reprezentativnog uzorka od 40 i više knjižara u Hrvatskoj (uključujući i njihovu internetsku prodaju).

Dakako, u Hrvatskoj se top liste prodavnosti i posudbe u knjižnicama uvelike podudaraju. Od naslova objavljenih 2022. veliki interes čitatelja (i kupaca i članova knjižnice) postigle su sljedeće knjige:

- Vedrana Rudan, *Doživotna robija* (V. B. Z.)
- Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (Fraktura)
- Zoran Ferić, *Dok prelaziš rijeku* (V. B. Z.)
- Zoran Žmirić, *Hotel Wartburg* (Fraktura)
- Robert Perišić, *Brod za Issu* (Sandorf).

Književne nagrade

Književne nagrade i književna kritika u književnom polju između ostalog imaju i ulogu stručnog korektiva popularnih trendova među čitateljima. Vrijednost popularnih naslova znaju staviti pod upitnik, a u medijski fokus staviti knjige koje je laička publika previdjela ili zanemarila. Tako su dvije mlade autorice Magdalena Blažević (Žepče, 1982.) i Dora Šustić (Rijeka, 1991.), koje su objavile svoje romane u 2022. godini, zahvaljujući književnoj kritici i nagradama naknadno privukle pozornost i šire publike.

Književna nagrada tportala

Od 2008. godine tportalova književna nagrada za najbolji hrvatski roman dodijeljena je 16 puta, a s godinama je postala relevantnom činjenicom domaće kulturne scene. Za 16. književnu nagradu tportala bilo je prijavljeno 44 naslova. Nagrada sada iznosi 10.000,00 eura. Književna nagrada tportala pruža dobitniku i dodanu vrijednost u obliku audioizdanja pobjedničkog romana na platformi Book&Zvook. Vrijedi navesti svih deset naslova koji su bili u užoj konkurenciji:

- Luka Bekavac, *Urania* (Fraktura)
- Magdalena Blažević, *U kasno ljeto* (Fraktura)
- Zoran Ferić, *Dok prelaziš rijeku* (V. B. Z.)
- Dragan Jurak, *Peléov priručnik* (V. B. Z.)
- Robert Međurečan, *Domovina to go* (Sandorf)
- Jurica Pavičić, *Mater Dolorosa* (Stilus knjiga)
- Denis Perišić, *San o Križaniću* (Hena com)

- Vedrana Rudan, *Doživotna robija* (V. B. Z.)
- Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (Fraktura)
- Marina Šur Puhlovski, *Virus, potres, brak* (V. B. Z.)
- Dora Šustić, *Psi* (Gradska knjižnica Rijeka).

Nagradu je dobio roman *U kasno ljeto* Magdalene Blažević.

Obrazloženje žirija:

Roman *U kasno ljeto* Magdalene Blažević jedinstven je književni događaj koji pomiče horizont čitateljskog očekivanja i pritom zadržava vjeru u moć književne riječi.

Snaga romana leži u ujednačenu pripovjedačkom tonu i discipliniranoj rečenici. Za pripovjedača je autorica odabrala mrtvu djevojčicu stradalu u napadu na bosansko selo 1990-ih. Premda se radnja kronotopski smješta u ratno područje, majstorski vođen pripovjedni glas ne zauzima strane; paratekstualna informacija (posveta stanovnicima sela Kiseljak) prije svega je autorska gesta, a ne interpretacijski smjerokaz. Dapače, u pripovijesti su likovi svedeni na svoje obiteljske uloge (djed, baka, otac, brat, majka), bez istaknutih oznaka etničke ili religijske pripadnosti. Djevojčica Ivana – odabir česta ženskog imena također nije slučajna, upućujući na egzemplarnost – utjelovljuje glas bez tijela, smrt bez razloga, tragediju bez iskupljenja, pa je utoliko roman, paradoksalno, nemoguće svjedočanstvo, riječima Shoshane Felman, „događaja bez svjedoka“, koji je i Maurice Blanchot pokušao pisanjem oživotvoriti, naime svjedočenje trenutku vlastite smrti. Promišljena spisateljska odluka da nas u pripovjedni svijet uvodi mladi ljudski glas, neljudski poslan u neljudsko iz kojega želi govoriti baš o svojoj ljudskosti, nužno u čitatelju izaziva tjeskobu (...)

Veličina ovoga romana nije u etičkoj poruci (kako bi se ishitreno i pomalo naivno moglo zaključiti), nego u iskazanoj brizi i nadzoru nad tekстом koji se protežu od najmanje razine riječi do najveće, kompozicijske i strukturne. Što roman više odmiče kraju, to se priča sve češće prekida pripovjedaččinim obraćanjem čitatelju, postižući tako paradoksalan učinak da čitatelja otima uronjenosti u fiktionalni svijet baš onda kad bi mu se on dobrovoljno i najviše prepustio. Autorica, tako, u etičke svrhe iskorištava potencijale autoreferencijalnosti, iskušavajući moć književnosti u suvremenom svijetu da nas i dalje potrese, dirne, razuvjeri, ali ništa manje i moć same fikcije da joj opet povjerujemo voljno suspregnuvši nevjericu.

Nagrada „Fric“

Po kontinuiranoj kampanji u hrvatskim medijima s tportalovom nagradom može se mjeriti jedino književna nagrada novijeg datuma koja nosi ime po Krležinom nadimku Fric. Ova nagrada otvara vrata i piscima iz re-

gije, kao i prozaicima koji svoje djelo nisu nazvali romanom. Nagrađuje se najbolje prozno djelo objavljeno od 1. srpnja prošle godine do 30. lipnja tekuće godine, prvotno objavljeno kod hrvatskog nakladnika. Iza ove nagrade stoji medijska kuća „24sata“, bogati prilozi o širem, pa o užem izboru za nagradu objavljuju se u tjedniku *Express* koji posljednjih godina privlači čitatelje raznovrsnim i aktualnim tekstovima o kulturi, a pogotovo s podlistkom za knjigu o Bestbook. Nagrada iznosi 10.000,00 eura.

2021./2022.

U širi izbor za najbolje prozno djelo objavljeno od srpnja 2021. do srpnja 2022. godine ušlo je 13 autora, od toga tri iz 2022. godine:

- Amir Alagić, *Ogledalo za krletku* (Durieux)
- Magdalena Blažević, *U kasno ljeto* (Fraktura)
- Miljenko Jergović, *Trojica za Kartal* (Bodoni).

Nagrada je početkom 2023. godine dodijeljena Miljenku Jergoviću za zbirku priča *Trojica za Kartal*.

„Jergovićeva *Trojica za Kartal* iskazuju vjeru u književnost kao izravan govor o zbilji, premda s jasnom sviješću kako literarizacija podrazumijeva i otklon od onoga kako se doista dogodilo i određeni stupanj transformacije, čak i onda kad se u zbiljske događaje ne intervenira, već ih se ostavlja onakvima kakve se čulo od svjedoka. Po njima ćemo, tim malim pričama, biti sigurni da smo nešto doživjeli, piše na jednom mjestu ove knjige, čime se između ostaloga književnosti, pripovijedanju, priči daje ona uloga u odnosu na zbilju kakvu uistinu i zaslužuju“, stoji u obrazloženju žirija.

2022./2023.

Početkom studenog 2023. godine, žiri je odabrao 13 naslova koji konkuriraju za nagradu, od toga su iz 2022. godine u konkurenciju ušli sljedeći naslovi:

- Zoran Ferić, *Dok prelaziš rijeku* (V. B. Z.)
- Svjetlana Gjoni, *Shengbidebao* (V. B. Z.)
- Dragan Jurak, *Peléov priručnik* (V. B. Z.)
- Dunja Matić, *Mirovanje* (V. B. Z.)
- Želimir Periš, *Gracija od čempresa* (OceanMore)
- Robert Perišić, *Brod za Issu* (Sandorf)
- Ivica Prtenjača, *Kino Sloga* (V. B. Z.)
- Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (Fraktura)
- Ivana Šojat, *Sama* (Naklada Ljevak).

Nagrada će biti dodijeljena početkom 2024. godine.

Nagrada „Ivan Goran Kovačić“

Nagrada „Ivan Goran Kovačić“ dodjeljuje se od 2019. godine za najbolju izvornu pjesničku zbirku tiskanu u dvogodišnjem razdoblju čije su prvo izdanje objavili nakladnici registrirani u Republici Hrvatskoj i koja nije posredovana prijevodom. Za nagradu mogu konkurirati i pjesničke knjige izvorno napisane i tiskane na hrvatskom jeziku kod registriranih nakladnika, bez obzira na mjesto objavljivanja. Nagrada se dodjeljuje naizmjenično s dodjelom nagrade „Goranov vijenac“ za izniman doprinos hrvatskoj poeziji, dodjeljuje je SKUD „Ivan Goran Kovačić“ u sklopu festivala „Goranovo proljeće“.

Sastoji se od novčanog dijela u iznosu od 10.000 kuna (1.327,23 eura), plakete i skulpture, rada akademskog kipara Igora Rufa.

Ove se godine, u sklopu jubilarnog 60. „Goranovog proljeća“, nagrada dodijelila treći put. Prva dobitnica bila je Martina Vidaić za knjigu *Mehanika peluda*, druga Evelina Rudan za knjigu *Smiljko i ja si mahnemo*, a novi laureat proglašen je 15. ožujka, uoči početka „Goranovog proljeća“.

U konkurenciji su se našle knjige objavljene u razdoblju od 1. studenog 2020. do 31. listopada 2022. godine.

Žiri u sastavu Dorta Jagić, Miroslav Mićanović i Branislav Oblučar imao je težak zadatak izabrati pet finalista među stotinjak pristiglih naslova iz dvogodišnje domaće pjesničke produkcije:

- Krešimir Bagić, *Ponornice* (Meandarmedia, 2021.)
- Goran Bogunović, *Vježbe hrabrosti* (Durieux, 2021.)
- Senko Karuza, *Nestajanje* (Meandarmedia, 2020.)
- Sanja Lovrenčić, *Skica za junakinju* (Mala zvona, 2021.)
- Darko Šeparović, *Proces gorenja* (Durieux, 2022.).

Nagradu je dobio Senko Karuza za zbirku *Nestajanje*.

Iz obrazloženja žirija: „... može se reći da je *Nestajanje* ujedno i ispovijest, i svođenje računa, i puštanje mašti na volju; knjiga koja ne pravi razliku između velikih tema i malih stvari. Moglo bi se reći da se radi o poeziji stečenoga iskustva, ali stvar je u tome da upravo to iskustvo dolazi pod znak pitanja – da poezija počinje tamo gdje se iskustvo provjerava, prihvaća ili odbacuje. Tamo gdje se miješaju očaj i smijeh Karuza ispisuje svoje najbolje stihove, pjesme koje se pamte“.

Regionalna književna nagrada „Meša Selimović“

Nagrada „Meša Selimović“ dodjeljuje se u sklopu književnih susreta „Cum Grano Salis“. Stručni žiri, pod predsjedavanjem Semezdina Mehmedovića, predsjednik, Andrea Lešić, Mirjana Đurđević, Andrej Nikolaidis i Branko Čegec odabrao je pet romana.

Odabrani romani su:

- Aleksandar Bečanović, *Planinski orao* (Nova knjiga)
- Bora Ćosić, *Bergotova udovica* (Lom)
- Mirjana Drljević, *Niko nije zaboravljen i ničega se ne sjećamo* (Booka)

– Robert Perišić, *Brod za Issu* (Sandorf)
 – Milan Tripković, *Klub istinskih stvaralaca* (Fabrika knjiga).
 Inače, Jagna Pogačnik, selektorica iz Hrvatske, predložila je sljedeće hrvatske romane:

- Luka Bekavac, *Urania* (Fraktura)
  - Zoran Ferić, *Dok prelaziš rijeku* (V. B. Z.)
  - Robert Perišić, *Brod za Issu* (Sandorf)
  - Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (Fraktura)
  - Dora Šustić, *Psi* (Gradska knjižnica Rijeka).
- Nagradu je dobio srpski pisac Bora Ćosić za roman *Bergotova udovica*.

Regionalna nagrada „Štefica Cvek“

Nagrada „Štefica Cvek“ zamišljena je kao priznanje vrijednim tekstovima koje neće isticati kompetitivnost u književnom polju, neće praviti strogo rangirane hijerarhije i neće ukalupljivati produkciju svake godine u jedan zauvijek zadan uski kalup, najčešće jednog najboljeg djela. Obuhvatila je BHSC govorno područje i sve prozne knjige koje su objavljene od 1. siječnja do 1. prosinca 2022. godine.

Iza ovogodišnjeg izbora stoje Pobunjene čitateljke (Srbija), Kulturtreger/Booksa (Hrvatska), PEN Centar u Bosni i Hercegovini i Koalicija MARGI-NI (Sjeverna Makedonija).

Kada su sve nedoumice upeglane i kritički šavovi učvršćeni, drugi krug žirija „Štefice Cvek“ dodijelio je priznanja sljedećim autoricama i autorima:

- Ana Avramovska, *Vodena tijela* (roman, Паблицшер, 2022.)
- Dunja Matić, *Mirovanje* (roman, V. B. Z., 2022.)
- Maja Solar, *A htela sam* (zbirka poezije, Enklava, 2022.)
- Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (roman, Fraktura, 2022.)
- Selma Asotić, *Reci vatra* (zbirka poezije, Buybook, 2022.)
- Stefan Alijević, *Noćni autobus* (zbirka priča, Или-Или, 2022.)
- Želimir Periš, *Gracija od čempresa* (zbirka priča, OceanMore, 2022.)

Nagrada „Ksaver Šandor Gjalski“

Književna nagrada „Ksaver Šandor Gjalski“ ustanovljena je u Zaboku 1979. godine povodom 125. godišnjice rođenja Ksavera Šandora Gjalskog. U početku se nagrada dodjeljivala svake druge godine za rukopis neobjavljenog djela. Godine 1985. postala je godišnja književna nagrada za najbolje objavljeno prozno književno djelo u Republici Hrvatskoj. O najboljem književnom djelu odluku donosi prosudbeno povjerenstvo od pet članova, predstavnika Društva hrvatskih književnika i profesora književnosti iz Zabolka. Nagrada se sastoji od statue s imenom dobitnika, povelje i novčanog iznosa. Za nagradu koja se dodjeljuje za najbolje objavljeno prozno književno djelo domaćih autora natječu se književna djela objavljena od rujna prošle do kolovoza tekuće godine.

2021./2022.

Prosudbeno povjerenstvo u sastavu: Julijana Matanović (predsjednica), Sofija Keča, Ingrid Lončar, Ivica Matičević i Zoran Ferić, na sjednici održanoj 4. listopada 2022., većinom je glasova odlučilo da se nagrada „Ksaver Šandor Gjalski“ za 2022. dodijeli Ludwigu Baueru za roman *Dvostruki život Eve Braun* (Fraktura, 2022.).

U najuži su izbor osim Bauerovog romana ušli:

- Ivica Prtenjača, *Sine, idemo kući* (V. B. Z., 2021.)
- Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (Fraktura, 2022.)
- Robert Međurečan, *Domovina to go* (Sandorf, 2022.)
- Franjo Janeš, *Strano tijelo* (Hena com, 2022.).

Iz obrazloženja žirija: „U nagrađenom romanu *Dvostruki život Eve Braun* pripovijeda se o sudbini nekolicine osoba povezanih obiteljskim i ljubavnim sponama, osoba koje posve različito reaguju na burne političke i društvene promjene u drugoj polovici XX. stoljeća, i to ovdje, u našim krajevima. Radnja, naime, traje od vremena kad su junaci bili još djeca – tamo negdje šezdesetih godina – pa sve do rata i još dalje, kad se njihove sudbine na razne načine zaokružuju. U dobrom dijelu razvijanja priče ne znamo tko je u njoj glavni, pa se naslovna junakinja – a njezino ime namjerno je izazovno – ispočetka pojavljuje samo u epizodama. Isto se tako nekim naoko nevažnim zbivanjima iz života junaka posvećuje velika pažnja, dok se o tzv. sudbinskim prekretnicama govori ukratko i uzgred“.

Povjerenstvo u sastavu Ludwig Bauer (predsjednik), Sofija Keča, Ingrid Lončar, Ivica Matičević i Antun Pavešković odlučilo je da u uži izbor za nagradu „Gjalski“ za 2023. uđu sljedeći autori i djela:

- Marko Gregur, *Šalaporite* (Hena com, 2023.)
- Ivan Lovrenović, *U sjeni fantoma* (Bodoni, 2023.)
- Jurica Pavičić, *Mater Dolorosa* (Stilus knjiga, 2022.)
- Robert Perišić, *Brod za Issu* (Sandorf, 2022.)
- Sibila Petlevski, *Točka poraza* (Sandorf, 2023.)
- Ivica Prtenjača, *Kino Sloga* (V. B. Z., 2022.)
- Marina Šur Puhlovski, *Virus, potres, brak* (V. B. Z., 2022.).

Nagrada je dodijeljena Ivanu Lovrenoviću za autobiografski roman *U sjeni fantoma*.

Nagrada „Fran Galović“

Nagrada „Fran Galović“ dodjeljuje se za najbolje samostalno objavljeno književno djelo hrvatskih autora na temu zavičaja i/ili identiteta, prvi put objavljeno između 1. srpnja 2022. i 30. lipnja 2023.

Prosudbeno povjerenstvo za ovogodišnju nagradu „Fran Galović“, koje je djelovalo u sastavu Mario Kolar (predsjednik), Julijana Matanović i Zlatko Krilič, od 79 knjiga pristiglih na natječaj, odabralo je 10 finalistica i finalista.

Od izdanja iz 2022. godine u polufinale su ušli:

- Denis Peričić, *San o Križaniću* (Hena com)
- Robert Peričić, *Brod za Issu* (Sandorf)
- Ivica Prtenjača, *Kino Sloga* (V. B. Z.)
- Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom* (Fraktura).

Nagradu je dobio vukovarski autor Igor Beleš za roman koji je objavljen 2023. godine *Listanje kupusa* (Hena com).

Nagrada „Janko Polić Kamov“

Nagradu „Janko Polić Kamov“ ustanovilo je Hrvatsko društvo pisaca 2014. godine, a kriterij odabira prvenstveno je književna izvrsnost. Nagrada istovremeno promiče inovativnost, bilo u stilsko-jezičnom ili u tematskom smislu.

Žiri nagrade „Janko Polić Kamov“ (Nadežda Čačinovič, Irena Matijašević i Nikola Petković, predsjednik žirija) odabrao je 10 polufinalista nagrade koja se dodjeljuje za najbolje književno djelo napisano na hrvatskom jeziku.

Uoči dodjele nagrade bit će proglašeno pet finalista, a nagrada se dodjeljuje na Kamovljev rođendan, 17. studenog u Rijeci.

Od izdanja iz 2022. godine u polufinale su ušli:

- Zoran Ferić, *Dok prelaziš rijeku* (V. B. Z.)
- Robert Peričić, *Brod za Issu* (Sandorf)
- Zrinka Posavec, *Maria Callas se baca u more* (Fraktura)
- Dora Šustić, *Psi* (Gradska knjižnica Rijeka).

Medijska vidljivost knjige

Već je prošlo više od dvadeset godina otkako se književna recepcija počela širiti virtualnim poljem i digitalnim medijima. Stabilnost hrvatskom književnom polju svakako daje činjenica da imaju dva vrlo dugovječna, a kvalitetna mrežna portala za književnost „Moderna vremena info“ i „Booksa“. Godine 2020. pridružio im se portal „Kritika h,d,p,“, specijalizirani portal Hrvatskog društva pisaca za književnost, kritiku i srodne kulturno-umjetničke i društvene teme. Ovaj portal redovito prati i vrednuje knjižnu produkciju, objavljuje recenzije novijih izdanja domaće i prijevodne književnosti, teorije i publicistike, informativno-istraživačke tekstove i komentare.

Razvoj informatičke tehnologije omogućio je razvoj digitalnih formata knjige; tu prije svega mislimo na e-knjige i zvučne knjige. Novi formati do-

stupnosti utječu i na popularnost pojedinih naslova, ali, nažalost, hrvatsko nakladništvo sporo izlazi u susret novim čitateljskim navikama. Društvo za promicanje književnosti na novim medijima (DPKM) objavilo je u okviru internetskog projekta Besplatne elektroničke knjige (BEK) tijekom 2022. godine 24 nova naslova, tako da je trenutno na mrežnim stranicama projekta (elektronickeknjige.com) dostupno 287 naslova. Vezano uz najčitanije naslove u 2022. godini, iz BEK-a navode: „Najčitaniji je prozni naslov u 2022. roman *Sloboština Barbie* Maše Kolanović (4389 čitatelja), a zanimljivo je da iza njega slijede još tri prozna naslova koje potpisuju domaće autorice: roman *Ono što sam prešutjela* Aleksandre Kardum (3802), zbirka priča *100 % pamuk* Ivane Bodrožić (3651) te roman *Tuđi život* Marine Vujčić (2685)“.

Godine 2019. pokrenuta je virtualna knjižara za audioknjige na hrvatskom i drugim srodnim jezicima, dostupna za pametne uređaje book&zvook. Riječ je o prvoj takvoj platformi u Hrvatskoj, koju su kreirale Ljubica Letinić i Lana Deban iz Audio Store Transonica, a koja danas broji više od pedeset naslova. Audioizdavaštvo danas je globalno najbrže rastući segment digitalnog izdavaštva. Upravo je 2022. godine književna nagrada tportala napravila „iskorak književnosti u digitalno“, time što su u sklopu nagrade omogućili izdavanje zvučne knjige pobjedničkog romana – *Zemlje bez sutona* (Fraktura, 2021.) Marije Andrijašević – i time pridonijeli njegovoj vidljivosti i čitanosti. Da će to biti nova tradicija ove utjecajne nagrade govori činjenica da je isti projekt ponovljen i 2023. godine kada je objavljena i sljedeća nagrađena knjiga u audio formatu, roman Magdalene Blažević *U kasno ljeto* (Fraktura, 2022.).

Ipak, televizija je po mnogo čemu još uvijek vodeći medij u Hrvatskoj: ako se spisateljica ili pisac pojavi u nekoj od najgledanijih emisija kao što su „Nedjeljom u 2“ Aleksandra Stankovića i „U svom filmu“ Tončice Čeljuske, čitanost njezinih/njegovih knjiga sljedećih nekoliko tjedana gotovo sigurno raste. Specijalizirane emisije kao što su „Knjiga ili život“, čiji su urednici Koralka Kirinčić i Gordana Nuhanović, te emisije urednice i voditeljice Karoline Lisak Vidović imaju manji utjecaj, ali privlače kvalitetom i relevantnošću sadržaja.

Osobito ističemo utjecaj Lisak Vidović na čitanje: njezina emisija „Što je klasik?“, nakon sedam godina postojanja, emitira se od jeseni 2022. godine na Prvom programu (u reprizi na Trećem) i okuplja pred ekranima brojne ljubitelje književnosti u Hrvatskoj i regiji. Lisak Vidović uređuje i radio emisiju „Kutija slova“, koja sustavno prati aktualnosti domaće književne scene, kao i prijevodnu literaturu zanimljivu hrvatskoj publici. S književnom kritičarkom Jagnom Pogačnik izmjenjuje se utorkom u predstavljanju recentne književne produkcije u vrlo gledanoj emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“.

No, književna kritika opstoji u svim bitnijim hrvatskim dnevnim listovima i tjednicima (*Jutarnji list*, *Večernji list*, *Novi list*, *Express*, *Globus*, *Novosti*, *Vijenac*...). Vrijedi nabrojati barem neke od književnih kritičara koji su pratili aktualnu književnu produkciju u Hrvatskoj u 2022. godini: Maja Abadžija, Dunja Ilić, Jagna Pogačnik, Jadranka Pintarić, Franjo Nagulov, Boris Postnikov, Vladimir Arsenić, Denis Derk, Vanja Kulaš, Ana Fazekas...

Uredničke bilješke uz knjige i izvodi iz kritika

Na kraju, slijedi urednički opis i izvodi iz kritika nekih od književnih naslova iz 2022. godine o kojima se puno pisalo i koji su ušli u konkurenciju različitih književnih natječaja, a o kojima nismo do sada dali više informacija.

Olja Savičević Ivančević, *Ljeta s Marijom (Fraktura)*

U neimenovanom dalmatinskom gradiću u staroj kamenoj kući stotinu godina sjećanja prenose žene koje sve nose ime Marija ili neku od inačica tog imena – Mare, Marijola, Maša, Mara... U nizu epizoda, prije svega ljeti, pred nama se kao u kaleidoskopu otvaraju slike povijesti i promjena, prvih menstruacija, ratnih godina, zaljublivanja, prijateljevanja, obiteljskih okupljanja, radosti, tragedija, putovanja, nerazumijevanja... Ova velika ženska povijest naših obitelji pokazuje snagu ženskoga, moć i nemoć u patrijarhalnom svijetu, odrastanje i starenje, dolaske i odlaske, brakove i prevare, ali nadasve ljubav koja se kroz generacije žena grana i raste poput nepokorenog stabla bugenvilije uz obiteljsku kuću u dalmatinskom gradiću.

Konačno, ako je ova knjiga autofikcionalnog karaktera, kako jedna od kritika sugerira, onda je ona, ujedno, i masterclass ovog žanra u postjugoslovenskoj književnosti, pokazujući kako autofikcija može uposliti složene romaneskne strategije bez posljedica po pristupačnost. No pravi efekti i značenja romana „Ljeta s Marijom“ otkrivaju se tek ako ga čitamo kao autentičnu feminističku dekonstrukciju klasičnog muškog žanra porodične sage. (Maja Abadžija, Booksa)

Robert Perišić, *Broda za Issu (Sandorf)*

Novi roman Roberta Perišića pripovijeda priču o egipatskoj mački Miu koja u 4. stoljeću prije naše ere s grčkim kolonizatorima dolazi na Jadran i svjedoči osnutku grada Isse (današnjeg Visa). Miu je pri tome prva mačka na Jadranu, a roman, uz ostalo, osvjetljava postojanje životinjske povijesti, te neraskidive povezanosti brodskih migracija i povijesti mačaka. Horizont *Broda za Issu* je ekološko-historijski (pri čemu Perišić nema puno prethodnika, ne samo u hrvatskoj književnosti), u njemu se sreću povijest i priroda, kreće se kroz milenije i uspijeva održati vertikalnu priču. Tražeći nove putove, roman pronalazi način da iz suvremenosti reinkarnira mit: o Issi, prvom gradu na Jadranu.

Neosporno je da je Perišićev tematsko-žanrovski zaokret nagao i neočekivan, ali upravo je Perišić onaj tip autora (k)od kojeg je pametno očekivati neočekivano. Postavljen nekako „iskosa“, a istovremeno „uronjen“ u polje, on redovno iskače iz matrice i nerijetko prepoznaje teme i postupke koji tek dolaze. Odatle eko-dimenzija „Broda za Issu“, ali odatle i druga tematska linija romana

koja je dosadašnjim kritičarkama i kritičarima, začudo, posve promakla: riječ je o motivu migracija. (Boris Postnikov, Bilten)

Dora Šustić, *Psi* (1. izd. Gradska knjižnica Rijeka, 2. izd. Fraktura)

Kada upiše slavnu Filmsku akademiju u Pragu neimenovana glavna junakinja nada se da će od života dobiti sve što želi – „znanje, slobodu, seks, posao, uspjeh, ljubav i pare“. Zlatni Prag grad je njezinih snova, ali i mjesto gdje će se suočiti sa svim izazovima života. Kada se na jednoj zabavi upozna sa starijim karizmatičnim fotografom, zaljubljuje se i prepušta strastima, niti ne sluteći koliko je moćna njegova tamna energija. I dok je on za nju prva velika ljubav, dotle je ona za njega, jer joj nevjerojatno sličí, reminiscencija pokojne mu žene, Andaluzanke koju je beskrajno volio. *Psi* je roman generacije milenijalaca željnih slobode, odraslih da vjeruju kako je sve moguće dok ih surovost liberalnog kapitalizma ne svede na prekarni rad u kojem nema mjesta za ideale mladosti. Djevojke i žene u moćnom generacijskom romanu Dore Šustić spremne su prekinuti mušku dominaciju i mizoginiju unatoč klopnama nesretnih ljubavi i smrtima koje ih okružuju.

Dora Šustić napisala je pametan i zavodljiv roman koji nas navodi da ga, čim smo ga završili, krenemo čitati ispočetka i ponovno prođemo kroz alkemijski obred u kojem spisateljica kao da nam poručuje: „Ovo je, naime, tijelo moje“. (Dean Trdak, Moderna vremena info)

Jurica Pavičić, *Mater Dolorosa* (Stilus knjiga)

U ranu jesen 2022. Split polako ispraća posljednje turiste pripremajući se za zimsku hibernaciju. Mlada Ines Runjić sprema se za nedjeljnu smjenu na recepciji hotela u centru grada. Njezina majka Katja obavlja kućanske poslove uznemirena zbog susjeda koji je prisvojio zajednički prostor svih stanara i počinje ga pretvarati u vlastiti apartman. Policajac Zvone Carev žuri pak u napuštenu tvornicu zbog vijesti o pronađenom tijelu. Neće proći dugo dok se ne dozna da je riječ o tijelu sedamnaestogodišnje Viktorije Zeba, kćeri jedinici iz ugledne obitelji. I dok policija, pritisnuta bijesom javnosti, medija, ali i moćnih poznanika obitelji Zeba, užurbano pokušava privesti počinitelja, sudbine dotad međusobno nepoznatih ljudi zauvijek će se ispreplesti...

Kod Pavičića onaj površinski, blještavi i teatarski Split postoji tek kao potemkinovska fasada koja skriva raspad društva, obitelji i arhitekture jednog modernističkog doba i grada, raspada koji jednako precizno opisuje u esejističkim knjigama, kao i u romanima. I to je jednako vrijedilo i za zbirke priča „Patrola na cesti“ i „Brod u dvorištu“, kao i za romane „Žena s drugog kata“, „Crvena voda“ i „Prometejev sin“. Ono što je s njegovim najnovijim romanom-krimičem „Mater Dolorosa“ novo u čitavoj priči i poetici jest zaključak da su stvari beznadne i da se iz zadanih društvenih, klasnih, karakternih i obiteljskih uloga nemoguće izvući. (Dragan Markovina, Telegram)

Zoran Žmirić, *Hotel Wartburg* (Fraktura)

U romanu *Hotel Wartburg* Zoran Žmirić pripovijeda o jednoj naizgled sasvim običnoj obitelji, nesretnoj na svoj način. Kroz tu nesreću, na koju svaka obitelj ima svoje autentično pravo, pisac nas vodi automobilom marke Wartburg. Wartburg iz naslova romana prostor je naknadnog obračuna s ocem, lajtmotiv koji pokreće sjećanja na ključne situacije odrastanja i sazrijevanja u kojima glavni junak razrješava neraščišćene račune s roditeljem koji je često više bio vlasnik Wartburga nego roditelj. Dvotaktni motor, koji je zbog godine proizvodnje već odavno utihnuo, zaštektaće će ponovno u memoriji pripovjedača kako bi jednom zauvijek raskrstio sa svime zbog čega je njegovo paljenje zvučalo kako treba jedino kad bi otac nekamo odlazio. Tim posljednjim paljenjem motora Wartburg je u pripovjedačevoj perspektivi napravio puni krug od teških uspomena do praštanja ocu koji to nije znao biti ili je to bio onako kako je jedino znao i mogao. Za taj oprost Zoran Žmirić zalaže se ekonomičnim, naizgled škrtim jezikom koji pogoda točnu mjeru emocije koju mora izazvati kod čitatelja; čini to kratkim, gotovo filmskim sekvencama s dijalogom kao nosivim materijalom, prizorima koji obiluju nužnim emotivnim rezovima iz kojih progovara pravi omjer izgovorenoga i prešućenoga, gorčine i nježnosti, sjećanja i zaborava – vladajući jezikom i pričom onako kako znaju samo pisci u čiju ćemo književnost neupitno povjerovati, ne pitajući se jesu li ispisali fikciju ili fakciju.

„Hotel Wartburg“ roman je duhovite vedrine koju autor ne može zatomiti čak ni u trenucima kada opisuje krajnje tragične i bolne događaje obiteljskog nasilja ili ljudskih gubitaka. A ta nam je egzistencijalistička vedrina sada potrebnija nego ikada prije... Prožno, krajnje zbijeno i pročišćeno zdanje u kojem doista nema niti zarezova viška, a to je za hrvatske prilike popriličan uspjeh. (Denis derk, *Večernji list*)

Želimir Periš, *Gracija od čempresa* (OceanMore)

Zbirka *Gracija od čempresa* Želimira Periša sastoji se od šest priča koje se protežu od srednjeg vijeka do postapokaliptičnog futura, preskačući sadašnjost. Različiti pripovjedači(ce), koji se uglavnom ne libe komentarima pokazati svoju prisutnost u tekstu, progovoriti će o svijetu u kojem korumpirani i kvarni svjetovni i duhovni vođe manipuliraju i eksploatiraju druge, slabije, sve s agendom deus vult, posebice žene. Utoliko će u galeriji likova, raznih grofova, knezova, opata, ali i seljaka i siromaha, iskočiti portreti u krupnom planu nekoliko buntovnica, revolucionarki, čak utopistica. Ove su priče neodoljiva i duhovita žanrovska mutacija bajke, na kojoj groteska tako lijepo raste, i satire koja im daje težinu, vezu sa suvremenosti, kritičnost, čak angažiranost.

Sve u svemu, čak i ako već živimo apokalipsu, nema baš nikakva razloga da ne čitamo „Graciju

od čempresa" Želimira Periša, pisca. Ona možda neće roditi optimizam, no znat će nas gogoljevski nasmijati. Osim toga, navest će nas na analizu zbilje u kojoj živimo i koja napokon nije toliko drukčija od zbilje minulih vjekova. Upravo je to ono što bi najviše trebalo brinuti i što bi trebalo poslužiti kao dodatni čitalački poticaj. Nemamo mnogo vremena na raspolaganju i bila bi šteta tratiti ga na trivijalnosti. Knjige poput ove zbirke nude nam se kao rješenje. Takve knjige valja čitati opsesivno, upijajući sve njihove komponente: od jezične vještine do zapanjujuće imaginacije koju istovremeno možemo interpretirati kao opis današnjice. (Franjo Nagulov, Moderna vremena info)

Zlata Vasiljević

KNJIŠKA PRODUKCIJA HRVATA U SRBIJI 2022. – 2023.

U razdoblju od listopada 2022. do listopada 2023. godine, odnosno „Od Dana do Dana“, pratimo knjišku produkciju u okviru najveće književne manifestacije Hrvata u Srbiji pod nazivom *Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova*. Hrvatska zajednica u Republici Srbiji bilježi 33 nova naslova što je na tragu prethodnih godina.

Kako autori i nakladnici još uvijek nemaju praksu redovitog slanja svojih knjiga Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata, to jest u fond Zavičajne knjižnice *Biblioteca Croatica*, moguće je da ovaj pregled knjiške produkcije nije potpun.

Poezija

Među novim naslovima najviše je poezije – čak je 13 knjiga pjesama. Tri su zbirke pjesama: u kontinuitetu *Lira naiva* i *Prepekovo proljeće*, te zbirka pjesama *Škatulja riči*. Ovogodišnja zbirka *Lire naive* nosi naziv *Duša od zlata*, tiskana je u nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ Subotica i *Hrvatske čitaonice* Subotica, a zastupljeno 56 autora. Izbor pjesama sačinila je Klara Dulić Ševčić, a urednica je Katarina Čeliković. Ovogodišnja pak zbirka *Prepekovo proljeće 2022* (Novi Sad) plod je manifestacije „Prepekovo proljeće“. Pisana je standardnim hrvatskim jezikom, štokavskim narječjem, ijekavskim izgovorom, a prisutni su i čakavsko i kajkavsko narječje i ikavski izgovor. *Škatulja riči* (2023.) koja je tiskana u nakladi UG „Urbani Šokci“ iz Sombora zbirka je lirskih pjesama hrvatskih pjesnika koji pišu na slavonskom dijalektu. U knjizi je 71 pjesma 21 pučkog pjesnika iz Vojvodine i Hrvatske.

Povod za književni prvijenac Franje Ivankovića *Imati i dati: pjesme moje duše* (Subotica: Hrvatska čitaonica, 2023.) bio je pjesnikov 85. rođendan. Knjigu je uredila i predgovorila Katarina Čeliković.

Od devet autorskih naslova tri je u vlastitoj nakladi objavio Zvonimir Nemet (Dugo Selo): *Drhtaji, Minijature duše, Prva šaka zraka*.

U pjesničkoj produkciji bilježimo još i autorska djela Željke Zelić Nedeljković *Ravničarska elegija* (Subotica: NIU „Hrvatska riječ“, 2023.), Franje

Zvonimira Vuka *Mrak svjetlosti* (Subotica: NIU *Hrvatska riječ*, 2022.), Ivan Tumbas *Stešćalo se* (Subotica: vlastita naklada, 2022.), Lajče Perušića *Jarka svitanja: pjesme* (Zagreb: Društvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata, 2023.), Marice Mikrut *Korak do sna* (Sombor: vlastita naklada, 2023.), te pjesme Antuna Gustava Matoša *Domovini iz tuđine*, izbor i predgovor Nevena Baštovanović (Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2023.).

Proza – kratka priča

Objavljeno je sedam naslova kratkih priča, a među njima je i sedma knjiga izabranih djela Balinta Vujkova *Resto i Tumač*. HKUPD „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada tiskao je dvije zbirke kratkih priča: *Preprekova jesen 2022.: zbirka kratkih priča*, [uredništvo Dragana V. Todoroskov ... et al.], i *Preprekova jesen 2023. : zbirka kratkih priča*, [uredništvo Dragana V. Todoroskov ... et al.]. U nakladi ove udruge ove godine tiskana je i knjiga Mirjane Kiževski *Shavasana*. Zvonimir Nemet ove godine javlja se i kao autor kratkih priča, a u vlastitoj nakladi tiskana je knjiga *Drhtaji*. Katoličko društvo „Ivan Antunović“ i Sestre dominikanke, Kongregacija svetih Anđela Čuvara Korčula tiskali su prošle godine knjigu Blaženke Rudić *Ispunjeno vrijeme: priče o nama*. U povodu 150. obljetnice rođenja pjesnika Antuna Gustava Matoša tiskana je njegova prva knjiga *Iverje: skice i sličice*, s uvodnom studijom Antuna Lučića i dva autobiografska teksta Antuna Gustava Matoša, priređivač Mirko Ćurić (Osijek-Subotica-Mostar: Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i Društvo hrvatskih književnika Herceg Bosne Mostar).

Publicistika

U području publicistike tri su naslova. U povodu 20 godina od tiskanja prvog broja *Hrvatske riječi* NIU „Hrvatska riječ“ tiskala je knjigu izbora iz intervjua objavljenih u prethodnih 20 godina u tom tjedniku *Fragmenti; izbor iz intervjua 2002. – 2023.*, urednica Jasminka Dulić. U knjizi su objavljeni intervjui s osobama iz političkog, društvenog i kulturnog života Srbije i Hrvatske, a akcent je dan manjinskim pravima, odnosima Srbije i Hrvatske, političkoj situaciji i društvenim kretanjima. U nakladi Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, čije je sjedište u Zagrebu ove godine objavljena je knjiga *Hrvatska duša Srijema* autora Zvonimira Pažina. Autor je i sam prognanik iz Srijema, točnije iz Slankamena koji je morao napustiti u političkim i društvenim previranjima 1991. godine. Knjiga govori o povijesti srijemskih Hrvata.

Dražen Prčić objavio je ove godine knjigu *Subotica: priča o fotografiji. 2.*

Znanost

U području znanosti bilježimo naslove iz povijesti, demografije, etnologije i leksikografije, a četiri su objavljene knjige iz područja umjetnosti.

U povodu obilježavanja 150 godina od rođenja biskupa Lajče Budanovića ove godine je u nakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata tiskan prigodni katalog *Biskup Lajčo Budanović : (Bajmak, 27. III. 1873. – Subotica, 16. III. 1958)*, priređivačice Katarine Čeliković. U nakladi Katoličkog društva *Ivan Antunović* krajem prošle godine tiskana je knjiga *Božićnjaci: 25 godina izložbe božićnjaka*, [uredila Jelena Piuković ; predgovor Stjepan Beretić ; fotografije Nada Sudarević ... et. al.]. Hrvatsko akademsko društvo nastavilo je sa svojim značajnim projektom *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. Ove godine tiskan je 16. svezak (*Malj-Mu*), [glavni urednik Slaven Bačić]. HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta nakon svoje 52 izložbe koje su nastale u godinu predstavilo je u publikaciji *Pedeset dvi nedilje tradicijske kulture u Tavankutu*, publikacija je tiskana ove godine, uvodni tekst napisala je Katarina Čeliković. U nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ tiskana je knjiga Stjepana Beretića *Prilozi za povijest Katoličke Crkve u Bačkoj*.

U nakladi Hrvatske čitaonice Subotica i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (Subotica) tiskan je zbornik radova *Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova : zbornik radova s Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2022. „Storytelling“ za djecu i odrasle – ljudi i priče, Subotica, 21. i 22. X. 2022.*, uredila Katarina Čeliković.

U području umjetnosti Hrvatska likovna udruga CroArt tiskala je tri kataloga 2022. godine: *Umjetnička kolonija „Panon“ : Subotica, 18-19. lipnja 2022.*, [tekst Larisa Đurić, Branimir Kopilović ; fotografije Nada Sudarević, Verona Vujinović], *Umjetnička kolonija „Stipan Šabić“ : Subotica, 8-13. kolovoza 2022. godine*, [tekst Ljubica Vuković Dulić, Nela Horvat i Branimir Kopilović ; fotografije Verona Vujinović i Nada Sudarević], a ove godine *Omaž Stipanu Šabiću : [Galerija Otvorenog sveučilišta, Subotica, listopad (oktobar) 2023. godine.] : 2003-2023 / [tekst Branimir Kopilović, Ljubica Vuković Dulić] ; [fotografije Nada Sudarević]*.

U nakladi Hrvatskog kulturnog centra Novi Sad i Fondacije Spomenom bana Josipa Jelačića Petrovaradin prošle godine tiskana su *Djela velikana hrvatske umjetnosti 20. stoljeća u Novom Sadu : Ivan Meštrović, Ivan Vitić, Josip Seissel*, autora Vladimira Mitrovića, s prijevodom na hrvatski jezik koji je uradila Ivana Andrić Penava.

Kontinuirane edicije

Moglo bi se reći kako se dio objavljenih naslova odnosi na već poznate projekte unutar hrvatske zajednice u Srbiji kao što su *Izabrana djela Balinta Vujkova, Lira naiva, Preprekovo proljeće, Preprekova jesen, Leksikon podunavskih Hrvata-Bunjevaca i Šokaca*, zbornik radova *Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova*.

Recimo na kraju kako je kao i prijašnjih godina pjesnička produkcija, ove godine s čak 13 naslova, ostala je najizraženija. Književnost za djecu ove godine nije bila zastupljena.

Romana ove godine nije bilo.

9. Nemet, Zvonimir, *Prva šaka zraka*, Dugo Selo: vlastita naklada, 2023. (Dugo Selo: Tiskara Točka), 103 str. – 40.

10. Perušić, Lajčo, *Jarka svitanja : pjesme*, Zagreb : Društvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata, 2023., 64 str.

11. Tumbas, Ivan, *Stežalo se*, Subotica : I. Tumbas, 2022 (Subotica : Minerva), 163. str. – 500.

12. Vuk, Zvonimir Franjo, *Mrak svjetlosti*, Subotica : Hrvatska riječ, 2022 (Petrovaradin : Zack), 127 str. – 500.

13. Zelić Nedeljković, Željka: *Ravničarska elegija*, Subotica: NIU Hrvatska rijec, 2023., str. 88. – 300.

b) proza – kratke priče

14. *Prepekova jesen 2022. : zbirka kratkih priča*, [uredništvo Dragana V. Todoreskov ... et al.], Novi Sad : Hrvatsko kulturno-umjetničko-prosvjetno društvo „Stanislav Prepek“, 2022 (Novi Sad : Agapé), 318 str. : slike autora. – 150.

15. *Prepekova jesen 2023. : zbirka kratkih priča*, [uredništvo Dragana V. Todoreskov ... et al.], Novi Sad : Hrvatsko kulturno-umjetničko-prosvjetno društvo „Stanislav Prepek“, 2023 (Novi Sad : Agapé), 152 str. : slike autora. – 100.

16. Kiževski, Mirjana, *Shavasana*, Novi Sad : Hrvatsko kulturno-umjetničko-prosvjetno društvo „Stanislav Prepek“, 2023 (Novi Sad : Agape), 82 str. – 150.

17. Matoš, Antun Gustav, *Iverje : skice i sličice*, s uvodnom studijom Antuna Lučića i dva autobiografska teksta Antuna Gustava Matoša, priredio Mirko Ćurić, Osijek : Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski ; Subotica : Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata ; Mostar : Društvo hrvatskih književnika Herceg Bosne (Osijek : Krešendo), 2023., 155 str.

18. 14. Nemet, Zvonimir, *Drhtaji*, Dugo Selo: Z. Nemet, 2023 (Dugo Selo: Tiskara Točka), 81 str. – 40.

19. Rudić, Blaženka, *Ispunjeno vrijeme : priče o nama*, Subotica : Katoličko društvo „ivan Antunović“ ; Korčula : Sestre dominikanke. Kongregacija svetih Anđela Čuvara, 2022. 79 str. : ilustr ; 20 cm. – 300.

20. Vujkov, Balint, *Resto i Tumač*, [izbor Zlatko Romić ; knjigu uredila Katarina Čeliković], Hrvatska čitaonica, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2022. (Subotica : Printex), 687 str. – 600.

II. Publicistika – politika

21. *Fragmenti : izbor intervjuva 2003.-2022.*, [urednica Jasminka Dulić], Subotica : Hrvatska riječ, 2023 (Subotica : Rotografika), 235 str. : fotogr. – 300.

22. Pažin, Zvonimir, *Hrvatska duša Srijema*, Zagreb : Zajednica protjera-nih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, 2023., 328 str.

23. Prčić, Dražen, *Subotica : priča o fotografiji. 2*, Subotica : 1909. Minerva, 2023 (Subotica : Minerva), 190 str. : fotogr. – 100.

III. Znanost

Povijest, demografija, etnologija i leksikografija

24. *Biskup Lajčo Budanović : (Bajmak, 27. III. 1873. – Subotica, 16. III. 1958)*, priredila Katarina Čeliković, Subotica : Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2023 (Subotica : Printex), 23 str. : ilustr. – 700.

25. *Božićnjaci : 25 godina izložbe božićnjaka*, [uredila Jelena Piuković ; predgovor Stjepan Beretić ; fotografije Nada Sudarević ... et. al.], Subotica : Katoličko društvo „Ivan Antunović“, 2022 (Subotica : Printex), 86 str. : ilustr. – 300.

26. *Leksikon podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca. [Knj.] 16, Malj-Mu*, [glavni urednik Slaven Bačić], Subotica : Hrvatsko akademsko društvo, 2023 (Subotica : Printex), IV, 308 str. : ilustr. – 500.

27. *Pedeset dvi nedilje tradicijske kulture u Tavankutu*, uvodni tekst Katarina Čeliković, Tavankut : HKPD „Matija Gubec“, 2023 (Subotica : Rotografika), 74 str. : ilustr. – 300.

28. Beretić, Stjepan, *Prilozi za povijest Katoličke crkve u Bačkoj*, Subotica: Katoličko društvo „Ivan Antunović“, 2023 (Subotica : Printex), 600 str. – 300.

29. *Dani hrvatske knjige i riječi - dani Balinta Vujkova : zbornik radova s Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2022. „Storytelling“ za djecu i odrasle - ljudi i priče*, Subotica, 21. i 22. X. 2022., uredila Katarina Čeliković ; [prijevod sažetaka na engleski Ivana Groznica], Subotica : Hrvatska čitaonica : Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2023 (Subotica : Printex), 287 str. – 200.

Umjetnost

30. *Omaž Stipanu Šabiću* : [Galerija Otvorenog sveučilišta, Subotica, listopad (oktobar) 2023. godine.] : 2003-2023 / [tekst Branimir Kopilović, Ljubica Vuković Dulić] ; [fotografije Nada Sudarević], Subotica : Hrvatska likovna udruga Croart, 2023 (Subotica : Svitak art), [16] str. : ilustr. ; 21 cm. – 100.

31. *Umjetnička kolonija „Panon“ : Subotica, 18-19. lipnja 2022.*, [tekst Larisa Đurić, Branimir Kopilović ; fotografije Nada Sudarević, Verona Vujinović], Subotica : Hrvatska likovna udruga „Croart“, 2022 (Subotica : Svitak art), 87 str. : ilustr. u boji ; 16 x 16 cm. – 150.

32. *Umjetnička kolonija „Stipan Šabić“ : Subotica, 8-13. kolovoza 2022. godine*, [tekst Ljubica Vuković Dulić, Nela Horvat i Branimir Kopilović ; fotografije Verona Vujinović i Nada Sudarević], Subotica : Hrvatska likovna udruga Croart, 2022 (Subotica : Svitak art), 39 str. : ilustr. – 100.

33. Mitrović, Vladimir, *Djela velikana hrvatske umjetnosti 20. stoljeća u Novom Sadu : Ivan Meštrović, Ivan Vitić, Josip Seissel*, prijevod na hrvatski jezik Ivana Andrić Penava, Novi Sad : Hrvatski kulturni centar ; Petrovaradin : Fondacija „Spomen-dom bana Josipa Jelačića“, 2022 (Novi Sad : Constanta), 89 str. : ilustr. – 250.

Periodika

Časopisi

Blagovijest : časopis Beogradske nadbiskupije, izlazi mjesečno, Beogradska nadbiskupija, Beograd, redovito izlazi, str. 30. – ISSN 0006-4505

Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, br. 13, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2022. (tiskano 2023.), str. 300+LXXVIII.

Nova riječ : časopis za književnost i umjetnost, 1-2 (dvobroj) 2022, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, 2022., str. 324 +[20].

Revija Dužijanca: ilustrirani časopis Udruge Bunjevačkih Hrvata Dužijanca za kulturu življenja, Udruga bunjevačkih Hrvata Dužijanca, Subotica, br 12., 2023., str.115.

Subotička Danica (nova): Kalendar za 2023., godišnjak, Katoličko društvo „Ivan Antunović“ Subotica, 2022., str. 270.

Novine i listovi

Hrvatska riječ, tjednik, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, redovito izlazio, str. 56.

Hrcko, mjesečnik, dječji podlistak „Hrvatske riječi“, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, redovito izlazio, str. 24.

Kužiš, mjesečnik, list za mladež, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, redovito izlazio, str. 24.

Zvonik, mjesečnik, Katoličko društvo „Ivan Antunović“, Subotica, redovito izlazio, str. 56.

Miroljub, tromjesečnik, glasilo Hrvatskog kulturno umjetničkog društva „Vladimir Nazor“ iz Sombora, Sombor, redovito izlazio, str. 20.

Nada : informativno-pastoralni list Srijemske biskupije, izlazi tromjesečno, Srijemska biskupija, br. 11, 2023., str. 100. – ISSN 2406-3193

Otac Gerard, dva puta godišnje, Hrvatska karmelska provincija Svetog oca Josipa, Sombor, Glasilo Vicepostulature za upoznavanje Sluge Božjega o. Gerarda Tome Stantića, karmelićanina, str. 48.

*Legenda
o ljubavi
zna domovina
Ma
Kak' se
voljelo
Mila*

*... i po Jellatien Hana;
... i po vido vprno ime;
... i po spleto iz braljuna,
... i po ljubav proslavilo a njlmo.
L. V.*

*Oduvijek tamo hodim
Misli pašu mom biću*

**ČITANJA KNJIŽEVNE
PRODUKCIJE**

Marija Šeremešić

MONOŠTOR U RIJEČI, SLICI I PJESMI

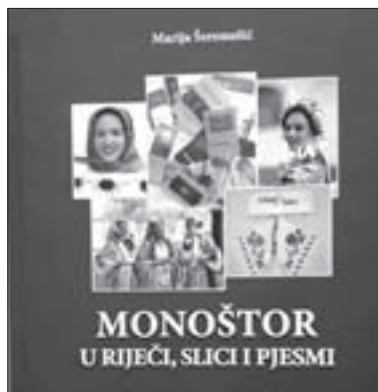
*Udruženje građana „Urbani Šokci“,
Sombor, 2020., str. 146*

Monoštor u riječi, slici i pjesmi autorice Marije Šeremešić, treća je knjiga iz serije o navedenom selu koja, po njezinim riječima, treba prikazati sadašnjost sela iz aspekta turističke ponude. Sadržaj je podijeljen u devet poglavlja, na ukupno 146 stranica, bogato ilustriranih fotografijama.

Prvo poglavlje „Bački Monoštor“ (str. 7-24) detaljno opisuje selo kroz povijest, pojašnjava etimologiju sela i njegov povijesni razvoj. Objašnjene su i društvene okolnosti ključne za razvoj Monoštora kakav je danas, položaj vodenih površina, specifičnosti i urbanizacija mjesta. Promjenom folklornih značajki kroz vrijeme stvoreni su uvjeti za razvoj turizma. Autorica potom u poglavlju „Monoštorski rit“ (str. 25-34) piše o lovu i ribolovu, predstavljena su seoska domaćinstva, etno-kuće i restorani s autentičnom gastronomskom ponudom, specifičnom za Monoštorski rit.

Slijedi poglavlje „Riznica tradicije“ (str. 35-42), u kojem je opisano tradicijsko odijevanje, dijelovi muške i ženske nošnje, izrada ruha, tkanje prostirki, torbi i krpara, i *ne-covanje* čipke. Platnena obuća, poznatije kao *šule*, neizostavni su dio kako muške tako i ženske nošnje ovog kraja.

Važan detalj spomenut je u dijelu „Stari zanati“ (str. 43-50), riječ je o jedinoj registriranoj radionici

za izradu drvenih čamaca u cijeloj Srbiji, no selo osim čamčizija ima i mnoštvo drugih zanatlija koji svojim rukama osiguravaju primarnu ili dodatnu zaradu. Tako u tekstu dalje nailazimo na klompare (za izradu drvenih klompi), rogozare (kojima je glavna sirovina rogoz iz monoštorskog rita), korpore, pletače ribarskih mreža i kovače.

Potrebe suvremenog društva diktiraju svakodnevne potrebe, pa je tako ovaj kraj poznat po izradi svadbenih torti i kolača, po kuhanju ribljeg paprikaša i mljevenoj crvenoj paprici, pečenju domaće rakije, i vinogradarstvu. O tome govori poglavlje „I staro i novo“ (str. 51-60).

„Festivali i događanja“ (str. 61-64) kratko prikazuje ono što privlači turiste i posjetitelje u monoštorski kraj. Od festivala ćemo spomenuti vjerojatno najpoznatije, „Bodrog fest“ i Regeneracija Dunava“.

U selu i okolici djeluju brojna udruženja, o čemu se govori u istoimenom poglavlju (str. 65-94), koja u sklopu svojih programa brinu o tradicijskom, prosvjetnom i ekološkom životu ovoga kraja. Opisana su udruženja, njihova povijest, organizacija i rad, kao i manifestacije koje

„Odlazak“, „Iza podignutih zidova“, „U ime ljubavi“, „Znaš li što može ljubav“, „Ta velika mati“, „Moje molitve“, „Ako odete“, te posebno „Vratit ću se, Zemljo“, ne samo da ilustriraju bogatstvo i raznolikost autoričinog izraza, već i snažno odražavaju njezinu emotivnu vezu sa zemljom koja je izvor njezine inspiracije, ali i duboke tuge. Autoričina lirika je prožeta osjećajem za rodnu grudu, oslikavajući je kao izvor ne samo njezinih pjesničkih stvaranja, već i kao svjedoka velikih povijesnih previranja. Posebno poglavlje autoričine poezije posvećeno je tragičnim događajima Domovinskog rata, koji su ostavili neizbrisiv trag na Srijem i njegove stanovnike. Ove pjesme odražavaju autoričinu empatiju i solidarnost s patnjama svojih zemljaka, posebno ističući posljedice jedne anticivilizacijske i totalitarne politike koja se žestoko okomila na Hrvate u Srijemu (i koja je na koncu na vrhu svoje agende imala potpuno uništenje najistočnije grane hrvatskoga naroda). Ovaj emotivni i povijesni kontekst daje autoričinih pjesmama ne samo dubinu i slojevitost, već ih čini i snažnim svjedočanstvom o otporu, gubitku, i nadolazećoj nadi.

Knjiga *Stopama mojih predaka* nije samo zbirka poezije; to je emotivno putovanje kroz vrijeme i prostor, koje povezuje čitatelja s dubokim korijenima i kolektivnom memorijom hrvatskoga naroda iz Srijema. Autorica svojim riječima stvara most između prošlosti i sadašnjosti, između osobnog i univerzalnog, nudeći tako ne samo literarnu vrijednost već i važan povijesni dokument. U srcu ove knjige je Srijem, ne samo kao geografska lokacija, već kao emocionalni i kulturni topos. Autoričina intimna povezanost s ovim krajem isijava iz svake stranice, bilo da je riječ o sjećanjima na mirne, sretne dane ili o bolnim uspomena na ratne strahote i gubitak. Ova emocionalna slojevitost je ključna za razumijevanje dubine i snage njezinih pjesama.

Kolarić-Dumić kroz svoje stihove istražuje različite teme – od ljubavi, gubitka, i nostalgije do molitve i nade. Ona također uspijeva uspostaviti vezu između osobnog i kolektivnog identiteta, gdje njezine osobne priče postaju odraz šireg društvenog i povijesnog konteksta. Ovo daje knjizi sloj univerzalnosti, čineći je relevantnom i izvan granica njezine izravne kulturne i povijesne pozadine. Njezina pjesnička vještina dolazi do izražaja kroz upotrebu metafora i simbola koji slikovito prenose emocionalno stanje lirskog subjekta. Njezin stil je izravan, ali poetski, osiguravajući čitatelju istinski osjetiti težinu emocija koje se prenose kroz stihove.

Posebno snažan aspekt ove zbirke jest njezina svjedodžba povijesti. Pjesme poput „Vratit ću se, Zemljo“ su više od osobnih izraza tuge i čežnje; one su svjedočanstva o rat-

stranice s kratkim biografijama pjesnika te pogovor pod nazivom „Bilo riječi“ Klare Dulić.

Početak godine objavljen je poziv za osamnaesti susret hrvatskih pučkih pjesnika pod nazivom „Lira naiva 2020“; zainteresirani pjesnici trebali su poslati 3 do 5 svojih (neobjavljenih) pjesama. To su pjesme pisane standardnim hrvatskim jezikom ili ikavicom, bunjevačkom, šokačkom ili nekom drugom (istarском, dalmatinskom i sl.).

Susret je održan s reduciranim brojem sudionika, a u odnosu na protekle godine i reduciranim programom, krajem rujna u Somboru, u prostorijama HKUD-a „Vladimir Nazor“. Umjesto uobičajenog obilaska mjesta održavanja manifestacije i upoznavanja s njegovom poviješću, zbog situacije uvjetovane pandemijom covid-19, domaćini su sudionike upoznali s bogatom poviješću Društva i somborske Dužionice, a potom ih povelu u obilazak prostorija i na zajednički ručak. Tako je za naslovnicu upotrijebljena fotografija sa somborske Dužionice, odnosno vijenac od slame u rukama mladih u bunjevačkoj nošnji.

Gošća pjesnikinja susreta bila je višegodišnja sudionica „Lire naive“ te osnivačica i predsjednica Udruženja balkanskih umjetnika Dijana Uhrek Stevanović.

Stihovi u ovoj zbirki prožeti su jakim emocijama, koje autorima služe kao naboj i pokretačka snaga, od kojih su najčešće čežnja, ljubav, tuga i bol. Dosta je pjesama u kojima se žali za mladošću, uz osvrt na davno prošla vremena, koja u sjećanju budu lijepa i baršunasta, jer prašina vremena umanjuje oporost uspomena. Tuguje sa za onima kojih više nema:

za majkom, za ocem, djetetom, bakom ili djedom. Ostaju neprolivene suze, gorak okus boli, ali utjeha se nalazi u vjeri, koja je neizostavna. obraća se prijatelju i Bogu, Mariji nebeskoj majci, s nadom u bolje sutra, u put spasenja, u život s Bogom i piše se pjesma kao molitva Gospi. U svojim stihovima autori osjete miris zemlje svog zavičaja, lete mislima po Bačkoj, Šokadiji, Srijemu, Slavoniji, sve do Dalmacije i dalje do neba. Kroz mnoge pjesme „teče voda“, koja je u obliku kiše ili mora, Save, Dunava ili Bune. Promatrana kao simbol, voda predstavlja mjesto nastanka egzistencijalnih potencijalnosti, a u vjeri voda nam je poveznica s Ocem. U drugim pak pjesmama majka zemlja se budi, oživljava priroda u proljeće, nadahnjuje naše pjesnike, vraća energiju i motivira da se dalje traga za srećom. Ovu zbirku možemo promatrati i etnografski: stihovi su nepresušani izvor istraživanja, zabilježeni u obliku sjećanja na svakodnevni život na salašu, igranke i prela, običaje nedjeljom i u vrijeme blagdana.

„Lira naiva“ kao mjesto okupljanja odavno je prepoznata u

zajedničkom životu („Prava žena“) ili pak o posljedicama traumatičnog djetinjstva („Hladnjak i lanac“); bilo da je riječ o greškama iz mladosti („Nataša“) ili životu u ćeliji nesretnog braka („Slike djetinjstva“, „Mara se pokliznula na život“), dominantni dojam koji ostaje nakon čitanja pripovjedaka spomenutih autora je onaj o patrijarhalnom klišeju koji ženi s ovih prostora ne ostavlja ništa drugo do li podređen položaj, prebogat poniženjima i presiromašan slobodom.

U ovoj zbirci zastupljene su i (auto)biografske priče ili bar one koje na to neodoljivo podsjećaju. Spoj nostalgичnog „nepovratnog vremena“ i lokalnih govora (šokačka i bunjevačka ikavica) jednostavno dominira nad osnovnom radnjom u njima, dajući im dokumentarnu vrijednost i otkrivajući na taj način djeliće načina života, životne filozofije ili pak autorskog stava spram prošlosti. Ponajprije se ovo odnosi na priče Ruže Silađev („Tunel jevtinoće“), Ivana Tumbasa („Dida je mrtav kapital“ i „Vađenje zuba“), Bosiljka Kostića („Berba grožđa“), te Nade Vukašinić („Čarolija“). U odnosu na ostale, pa i na najveći dio

priča u zbirci, kod Nade Vukašinić upečatljiv ostaje način pričanja: slikovit i bogat mudrim zapažanjima. Gotovo svaka rečenica u „Čaroliji“ odaje sjetu, ali i dostojanstvo stare i napuštene slavonske kuće koju su vlasnici „odavno skinuli kao tijesnu košuljicu“ zbog čega je ona danas ništa drugo do li „puževa ljuštura“. Ovo su, zapravo, ulomci samo iz prve dvije rečenice „Čarolije“ kao najbolji uvod da se ova priča pročita do kraja i onda razmisli o bogatstvu inteligentno rabljenih stilsko-izražajnih sredstava, kojima se ostali autori u zbirci baš i ne mogu pohvaliti.

Ovo se, naravno, ne odnosi na poeziju u prozi koja je, iz samo priređivačima znanih razloga, dobila status kratke priče i našla se u zbirci *Preprekova jesen 2020.* Ni krive ni dužne, Aranka Kiš („Skrivene zvijezde“), Kata Kovač („Sjeme božje ljubavi“) i Ljerka Radović („Onda kada je mirisala zemlja“) svojim su lirskim impresijama o ljubavi (erotici) i vjeri učinile da se, na primjeru ove zbirke, o pojmu kratke priče malo dublje razmisli, ponajprije u samom Književnom klubu HKUPD-a „Stanislav Prepek“.

Niti registar neobičnih priča u ovoj zbirci ne ostaje nepopunjen, nažalost kvalitativno veoma elastičan. I dok Antun Kovač u „Biserima Mediterana“ iznosi vlastitu priču o putovanju koje je poznato već iz naslova (i kakvih svatko od nas ima, bogatijih ili siromašnijih), vrijedno je – makar i zbog samog odnosa autora prema vremenu rata u Hrvatskoj s početka devedesetih – zabilježiti priču Ivana Gaćine „Drugarica Milica“ u kojoj se autor – riječima odrasla čovjeka, ali očima djeteta – usredotočuje na osnovno:

čiste emocije spram svoje učiteljice, lišene svih „zlopnih“ etiketa koje se na čovjeka lijepo protokom godina. Iako tematski posve drukčija, njegova „Zima svih zima“ svojom bajkovitošću i dalje otkriva dijete u ovom sredovječnom čovjeku. Svojom fantastičnom sadržinom u ovu grupu spadaju i priče „Golubica“ Denisa Peričića i „Rosa Grapefruit“ Marice Žanetić Malenice. Prva svojom apokaliptičnom inspiracijom Noine arke iz *Knjige postanka*, a druga personifikacijom grejpfruta ženskoga roda u društvu svoje vrste i njihovom raspravom „o vrijednosti života“. Konačno, riječ-dvije i o favoritu ove zbirke. Iako priča „Dan kada pokušavaš biti svoj, ali dan nije tvoj“ Gorkića Taradija nije „jaka“ poput onih o položaju žena ili intrigantna poput onih s „tri točke“, autor će prije svega svojim izborom teme, a posebno načinom njene „obrade“, privući čitateljevu pozornost. Ovaj pedesetgodišnji Čakovčanin izabrao je da na neobičan način priča o danu (ponedjeljak) koji najveći broj nas najviše ne voli, i to kroz situacije koje nam se svima svakodnevno obično događaju. Njegova priča, jednostavna, šaljiva i topla, svojevrsni je hommage kod nas ustuknule „rock filozofije“, i da su kojim slučajem vitalni kantautori bi od nje mogli sačiniti zgodnu pjesmu.

Na koncu, recimo nešto i o samim izdavačima ove zbirke. Opće je poznato kako je od ideje do realizacije nerijetko dug i trnovit put. Koliko se to odnosi na ovu zbirku najbolje znaju oni sami. Ali, na temelju iščitanoga, zaista je preambiciozno reći kako je promicanje hrvatskoga jezika i pisma (!) „misija“ Književnog kluba pri HKUPD-u „Stanislav

Prepek“. Već sama činjenica da je lekturu tekstova obavilo uredništvo (!) u startu otklanja mogućnost adresiranja odgovornog za eventualne pravopisne ili gramatičke greške i navodi na dodatnu pažnju prigodom čitanja. A njih je u zbirci „mali milijun“, pa se upravo zbog skrivanja iza kolektiviteta ne može odrediti čak niti to koliko su pismeni autori, a koliko jedna ili više osoba iz uredništva. Na temelju viđenog, rekli bismo: podjednako. Nedopustivo je, naime, da se u predgovoru kroz kolektivne oči „lektora“ pojavljuju frazeološke greške („po peti puta“), pisanja općih imenica velikim slovom (Covid – 19) ili pak u autorskim tekstovima potkradaju brojne greške poput izostavljanja točke iza rednog broja, nepravilnog razdvajanja riječi, pisanja naziva institucija početnim velikim slovima (Matica Hrvatska, str. 88), potpune izgubljenosti u pravilima pisanja maloga ili velikoga slova (Bunjevačkim Rvati- ma, Rimokatoličke vire, velika nedilja... str. 158 i 163), te popriličnom nepoznavanju (kako lektorskog tako i autorskog) bunjevačkog govora (odvijao, drugih, graditi, il', trojice, svojih, fajde, čovičja... str. 158-163).

Ovakav odnos spram jezika u znatnoj mjeri odstupa od „misije“ na koju se članovi Književnog kluba u predgovoru pozivaju, što kao posljedicu ima upravo suprotno: jedan nedovoljno brižno odgajan skup tekstova prije njegova objavljivanja i pokazivanja javnosti.

Zlatko Romić

PJESME PUTUJUĆIH – LIRA NAIVA 2021.

Hrvatska čitaonica Subotica i KD „Ivan Antunović“ Subotica, Subotica, 2021., str. 183

Bez obzira na afinitete čitatelja i umjetničke dosege autora koje okuplja, a iz godine u godinu ih je sve više, kada je u pitanju Pokrajinski susret hrvatskih pučkih pjesnika pod nazivom „Lira naiva“, pritom imajući u vidu njegovo trajanje dulje od dva desetljeća ali i manjinski predznak, bez veće sumnje možemo govoriti da se radi o kulturnome „brandu“ ovdašnje hrvatske zajednice. Kao rezultat ovih godišnjih susreta tiska se i zbirka sa stihovima sudionika, a 2021., kada je domaćin bila Vajska, bile su to *Pjesme putujućih*.

Na više od 180 stranica ova zbirka donosi nam pjesme 54-ero autorica i autora. U prvom redu u pitanju su autori iz Vojvodine, ali tu su i njihove kolege, pjesnici iz Hrvatske. Neki su zastupljeni s jednom a neki s više pjesama (dvije ili tri).

Njihov je poetski izraz mahom jednostavan i nepretenciozan (na što ukazuje i ono „naiva“ iz naziva manifestacije). Stilski šarenoliko, autori se izražavaju u slobodnom stihu ili u rimama, kraćoj ili dužoj formi. Slično je, za pretpostaviti, i glede tema i motiva; u pitanju je široki pluralizam ovog literarnog mikrouniverzuma. „Lirini“ autori pišu o prošlosti i sadašnjosti, životu kakav je nekad bio (što može biti i neka vrsta etnografske građe), a puno je stiho-va posvećenih svojim najbližima ili onih duhovno-religijski intoniranih. Velikim dijelom pjesme su duboko zavičajno ukorijenjene; pred nama

se nižu i „zemlja djedova“ i „pisma praotaca“ dok jedan stih veli „Zavičaj me ko zemljina teža privlači“.

Na stranicama knjige sabrani su njihovi trenuci sreće, ali i strepnje, izazovi i nadanja. Nailazimo i na šaljive stihove, male životne mudrosti dok se propituju iskušenja što ih život stavlja pred nas. Potkradaju se čak i pokoje pjesme koje bismo dali svrstati u poeziju za djecu. Općenito promatrano, sve navedeno otkriva nam osjećanje života i svijeta ovih autorica i autora pretočeno u liriku, u svim svojim specifičnostima.

Valja naglasiti da jedan manji dio autora svojim stvaralaštvom nadilazi okvire tzv. pučkog pjesništva, ali su se oni, očito, pronašli u toplini i otvorenosti ovog pokreta. To nam ujedno govori i o poticajnom okruženju unutar tog segmenta kulturnoga amaterizma u vojvođanskih Hrvata. U tom smislu, pohvale idu organizatorima „Lire“ – Hrvatskoj čitaonici i Katoličkom društvu „Ivan Antunović“ iz Subotice. Možda tu ne bi bilo zgorog spomenuti i sljedeće: nedavno je objavljen podatak o istraživanju koje je pokazalo kako su društva u kojima je razvijen amate-

rizam, pa tako i onaj kulturni, općenito sretnija.

Manjinski kulturni kontekst je, kako sam već spomenuo, ono što prati ovo izdanje. Dio autora piše na hrvatskom književnom standardu a dio na bunjevačkoj i šokačkoj, pa i dalmatinskoj ikavici. A to je također jedna od misija „Lire naive“, očuvanje govora ovdašnjih Hrvata, govora koji s brojnim izazovima suvremenosti neumitno izumiru.

Pjesme za ovu zbirku odabrala je profesorica književnosti Klara Dulić Ševčić koja u pogovoru, među ostalim, ističe kako su *Pjesme putujućih* „pjesme svih nas koji ovuda prolazimo i nadamo se da svojim hodanjem ovdje ostavljamo trag koji se može slijediti“. Nakon čitanja ove zbirke, a u smislu općega dojma, nije teško složiti se s ovim nadahnutim viđenjem.

A pridjev „putujućih“ iz naslova, nadam se da ćete se složiti, možemo promatrati na više načina... Autori putem poezije ne samo da putuju kroz vlastite živote, samim time i kroz vrijeme, putuju, sukladno kršćanskom svjetonazoru u brojnim ostvarajima prema krajnjem božanskom ishodištu, a također putuju svake godine u drugo mjesto u kojem se manifestacija „Lira naiva“ ustrajno održava i gdje se s radošću nanovo susreću. I kao stihotvorci, ali i kao, nimalo manje bitno, ljudi otvorenog srca.

Davor Bašić Palković

Ljerka Radović

OSLUHNUTA TIŠINA

Zbirka pjesama

Novi Sad, Hrvatsko kulturno-umjetničko-prosvjetno društvo „Stanislav Prepek“ Novi Sad, Novi Sad, 2021., str. 87

Knjiga pjesama *Osluhnuta tišina* Ljerke Radović objavljena je 2021. godine u nakladi HKUPD-a „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada, u ediciji Prepekovi pjesnici, kao sedma knjiga. Ovo je njezina zadnja knjiga, Ljerka je 2022. godine preminula.

U ovoj stihozbirci nalazi se na nešto više od osamdeset stranica šezdeset pjesama podijeljenih na četiri cjeline: „Ljubavne“, „Kad izgubiš sve“, „Bogomokrepljujuće pjesme“ i „Moj zavičaj i Fruškogorska noć“. Pjesme su pročitale i svojim pisanjem potvrdile urednica (i recenzentica) Dragana V. Todoreskov te druga recenzentica Branka Ilić.

„Sabrane u četiri ciklusa, nje-ne su pjesme zrcala pjesničke duše, iznijansiranih osjeta, mirisa, zvukova, neizgovorenih riječi, šutnji, emocija. Lirski svijet ove autorice satkan je od želja, snova i uspomena koje hrane njenu suptilnu i ranjivu prirodu, nagoneći je da svoje dragocjene trenutke bilježi pjesmama“, zapisala je u predgovoru urednica knjige dr. Dragana V. Todoreskov.

Po struci diplomirana psihologica (psihologinja, op. a.) Branka Ilić poznaje poeziju Ljerke Radović, njezin život te piše: „Bogatstvo unutarnjih doživljaja i dalje usmjerava Ljerkin život i skoro u potpunosti ga vraća u prošlost. Partnerska ljubav

prekinuta smrću, kao i gubitak i smrt najbližih članova obitelji i dalje su za nju neiscrpa inspiracija i čini se da tugovanje, očajanje i nedostatnost istom jačinom vladaju njenim bićem kao i prije pet godina. Velike se rane dugo liječe i često nam mnogo treba da ih zacijelimo. Njena poezija, igra tužnih i prelijepih stihova, skoro da je jedini iskorak u stvarnost.“

Kako i autorica ovih redova poznaje pjesnikinju kao ranjenu i vrlo emotivnu osobu, lako će potpisati sve prethodno zapisano. Tišina koju je živjela i osluškivala ostala je tu negdje među nama koji smo s njom prijateljevali. Kroz poeziju je davala ono što je u sebi nosila – svijet potpuno svoj, ali ipak prijemčiv čitatelju poezije. Moramo primijetiti kako jezikom dodiruje svoj zavičaj, u kajkavskom izrazu, ali je primila u poetski svijet i topose novog prebivališta, od Novoga Sada do Fruške gore. Svijet Ljerke Radović završava ovom knjigom poezije o kojoj će čitatelji donijeti svoj sud.

Prateći nakladu ovog novosadskog izdavača, hrvatske udruge, ne može se ne primijetiti pomalo očima neugodno velik slovni font, koji prati sva izdanja. U jednakoj se mjeri mora vidjeti i jezični nemar, što se

može pripisati nepostojanju lekture i korekture (vidljivo u impresumu), o čemu bi nakladnik trebao voditi više brige (neka procjena bude ostavljena čitatelju osjetljivom na hrvatski jezik jer će se susresti s više pravopisnih i jezičnih pogrešaka).

Ljerka Radović je rođena 1951. u Zablatju kod Koprivnice. U Zagrebu je pohađala osnovnu i srednju školu, a Pravni fakultet završila je u Novom Sadu. Radila je u Općinskom sudu u Novom Sadu i kao sutkinja otišla u mirovinu. Objavila je već ranije dvije zbirke poezije – *Osmijeh u mokrom kaputu* i *Refleksija nutrine*. Pjesme su joj objavljivane i u zbirka-ma *Lira naiva*, *Preprekovo proljeće*, *Rešetarski susreti pjesnika* te drugima.

Katarina Čeliković

Mirko Kopunović

FAJRUNT U ISTARSKOJ ULICI

Inovativna mreža, Subotica, 2021., str. 108

Mirko Kopunović (Subotica, 1952.) hrvatski je književnik iz Vojvodine. Pisati je počeo u zrelijim godinama te se spostavio kao veoma plodan autor s (dosadašnjih) devet knjiga – šest knjiga poezije i tri naslova pripovjedaka/kratkih priča.

Fajrunt u Istarskoj ulici njegov je nastavak istraživanja i stvaranja u području kratke proze. I dalje su u piščevom fokusu takozvani mali, obični ljudi, sa svim svojim nadama i strahovima, manjkavostima ali i vrlinama. Specifikum ove knjige je

što Kopunović svoje priče sada locira u jedan kvart – subotičko naselje Bajnat, gdje se nalazi i spomenuta Istarska ulica. U pitanju su stvarni toponimi (postojeći i danas) ali još važnije za knjigu – dio grada i ulica u kojoj Kopunović živi praktično cijeli svoj život. Iako je književnost, u najužem smislu, fikcija, za vjerovati je da mu inspiracije ili vremena za elaboraciju kvartovskih specifičnosti, nije manjkalo.

Za Kopunovićev realizam/naturalizam Bajnat je odlična scenografija: mjesto je to u kojem, kako piše u uvodnoj priči, nema „bogzna čega i koga“ a „nikad nije ni bilo“.

Fajrunt jest pogled u prošlost (druga polovina 20. stoljeća), ali to nema bitniju funkciju u knjizi. Osim možda kao „arhiv“ predmeta i pojava koje su nestale te bunjevačkog ikavskog govora (na kraju knjige je dan *Tumač manje poznatih riječi i izraza*), koji doživljava sličnu sudbinu.

Za razliku od dijela zavičajnih autora u književnosti vojvođanskih Hrvata, Kopunović „domaćem terenu“ pristupa bez (neosnovane) glorifikacije, ne skrivajući, pa čak i

pomalo inzistirajući na našoj „mračnoj strani“, onome što se po svaku cijenu mora skriti, što se „gura pod tepih“. A to su, baš kao i u njegovim pričama, različita devijantna ponašanja poput nasilništva (bilo da su objekti žene ili životinje) i alkoholizma do onih manje opasnih „griješova“ – ogovaranja i zavisti.

U sredini koja nije otvorena za druge i drukčije, gdje se naslijeđeni narativi ne propituju, gdje su promjene samo one nužne, a takav je i Kopunovićev Bajnat, nema puno sreće i radosti već nekako sve završava u melankoliji s tek ponekim kajanjem nad propuštenim prilikama. A melankolija je „zaštitni znak“ Kopunovićeve proze. Ispisujući ovih jedanaest priča, autor „promatra“ iz trećeg lica i ne sudi, već, kao i u ranijim prozama, duboko suosjeća sa svojim, životom izranjavanim likovima.

Zanimljivi su naslovi priča koji poput „trailera“ navješćuju ono što ćemo čitati, primjerice *Pod prozorom omanje, od valjka građene kuće, zagledan u daljinu, sjedi Pipe na šamedli, miluje Hogara Strašnog i razmišlja kako ništa, ni za što u životu svome, i kad bi se moglo, ne bi mijenjao; Katica je nastupala u renomiranim kavanama, pjevala je bolje od Silvane Armenulić, ali nije imala sreće kao ona; nitko nije zapazio njezin bogomdani talent, zbog čega, nažalost, nije postala estradna umjetnica i zvijezda ili Tereska nema mira ni kad u crkvi svakim danom moli, veliki grijeh svoj želi okajati, ali se ne smije ni župniku svome, Božjem slugi, ispovjediti, muku svoju povjeriti, da bi pokoru, makar koliko ona teška bila, izdržala. A odgovora nema. Ni kazne. Ni oprosta.*

Upravo otvorenje, odnosno prva priča nameće (može biti) središnje pitanje: bismo li mijenjali svoju sudbinu, čak i da je to moguće? Odgovor nam (može biti) stiže u posljednjoj priči čiji naslov glasi *Došao je i taj dan, Anka je zatvorila promet u ulici, napravila gozbu o kojoj će se u Bajnatu dugo pričati, a kad su se svi okupili, osokolila se, ustala, podigla čašu vina i kazala susjedima što ih spada*. Naime, „drolja“ i „opajdara“ Anka lik je koji priče u knjizi povezuje u cjelinu. Ujedno, ona, za razliku od ostalih, pokušava promijeniti „sudbinu“ i u sceni nalik filmskoj zauvijek napušta Bajnat. Kako nam naslov ove priče sugerira, prije odlaska pravi oproštajnu gozbu za svoje susjede gdje ima se obraća i poručuje: nisu joj bili od pomoći, nisu je prihvatili i razumjeli, no ona im sve oprašta („No, ja vam sve opraštam, svaku pogrdu, priki pogled, nepruženu ruku. Svi se mi možemo prominuti, kogod na bolje drugi na gore.“). Ima li ljepšeg kraja, ljepše poruke od širokog, bezuvjetnog oprosta? Rijetko je koji čovjek istinski zao i rđav, više je to posljedica nedostatka ljubavi, nježnosti i pažnje ili neka duboka povrijeđenost.

Stilski, ujednačenost pripovijedanja razbija priča *Dobri čovjek Nikola mišlju, riječju, djelom u pomoći je potrebitima iz svoje okoline ali u domu svome kao da je sto dvorepih đavla u njega ušlo preobrazi se u bijesnog svirepoga tlačitelja* u kojoj autor ne koristi znake interpunkcije čime intenzivira njezin sadržaj.

Vodeći se idejom „manje je više“, Kopunović se ne bavi velikim ovozemaljskim temama, tek nas ponegdje, iz drugog plana, podsjeti kako se povijest na tragičan način

znade poigrati s našim životima (rat, promjena društvenih uređenja...)

Fajrunt u Istarskoj ulici može biti blizak ovdašnjoj čitateljskoj publici. Kopunovićeve priče su i univerzalno uvjerljive možda baš zbog toga jer dolaze iz autorova mikrosvijeta.

Davor Bašić Palković

DANI HRVATSKE KNJIGE I RIJEČI : DANI BALINTA VUJKOVA

Zbornik radova s međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2021. godine

Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2022., str. 245

Povijest „Dana Balinta Vujkova“ (danas „Dana hrvatske knjige i riječi – Dana Balinta Vujkova“) najbolje se može vidjeti ukoliko se usporede prvi i posljednji do sada objavljeni Zbornik radova s ove manifestacije. Iako su „Dani Balinta Vujkova“ prvi puta održani 28. i 29. studenoga 2002., prvi Zbornik (u izdanju Hrvatske čitaonice) objavljen je tek 2006. i u njemu su objedinjeni radovi sa znanstvenih skupova prvih četiriju Dana. S odmakom od 21 godine sa sjetom se sjećamo prvih radova posvećenih isključivo Balintu Vujkovu. Nastojali su njegovi prijatelji, poznavatelji i štovatelji – poput Petka Vojnića Purčara, Lazara Merkovića, Milovana Mikovića ili Pere Zupca – na skupu i pismeno i usmeno dočarati djelo i lik Dide koji ih je očarao svojim pripovi(je)tkama, bajkama i ba-

Hrvata Ante Sekulića" u kom Vlasta Markasović iz vinkovačke Ekonomske i trgovačke škole „Ivana Domca" kroz povijesni prikaz položaja i razvoja bunjevačkog govora daje visoku ocjenu djelu Ante Sekulića. Lingvističkim temama prije dvije godine bavili su se i Filip Galović sa zagrebačkog Hrvatskog katoličkog sveučilišta („Mjesto nekih narodnih govora u Vojvodini u okviru slavonskoga dijalekta"), te izvanredni profesor s istog sveučilišta Mario Baradom „Migracije, toponimi i jezik: svjedočanstva hrvatske prisutnosti u Vojvodini". Kroz morfološke, akcentijske i gramatičke primjere prvi rad posebno će biti zanimljiv Šokcima u Monoštoru, Sonti i Bregu, dok će drugi, navođenjem toponima i etnonima (sve do pojave naziva Šokaci i Bunjevac) podjednako zaintrigirati i povjesničare i jezikoslovce. Nešto slično moglo bi se reći i o dopisnom članu HAZU-a iz Gradišća Nikoli Benčiću, koji je svoj tekst „Jedinstvo u raznolikosti" posvetio u čast Balintu Vujkovu, odnosno njegovom sakupljanju usmene književnosti u Gradišću (objavljenom u *Cvjetovima mećave*), gdje Hrvati danas žive u tri države: Austriji, Slovačkoj i Mađarskoj. Jezikoslovljem u širem smislu bavio se i književnik Đuro Vidmarović u radu „Razdrti jezik Josipa Gujaša Džuretina ili treba li prevoditi Gujaševe pjesme?", otvarajući pitanje što izvorni tekst dobiva a što gubi prevodenjem na hrvatski književni standard.

Tekstove posvećene pojedincima unutar hrvatske zajednice s ovih prostora potpisuju Mirko Ćurić iz đakovačke Srednje strukovne škole „Antuna Horvata", Ladislav Heka s Pravnog fakulteta u Segedinu,

Tamara Jurkić Sviben s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te sadašnja ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Katarina Čeliković. Ćurić se u svom tekstu bavi „Prigodnicama Ante Evetovića Miroljuba biskupu Josipu Jurju Strossmayeru", a Heka i Tamara Jurkić Sviben braćom Mađer, Slavkom i Miroslavom („Kako odoljeti Mađerima", odnosno „Tragom uglazbljene lirike Slavka Mađera"). Čitateljima Zbornika zacijelo će zapasti za oko nsvakidašnji slučaj – pokušaj mlađeg brata „preuzimanja" djela starijeg, kao i rad Katarine Čeliković „Pavao Bačić – nepoznati književnik i skladatelj", koji već svojim naslovom nagovještava biografsko upoznavanje s ovim subotičkim umjetnikom. Mnogo poznatijim imenima u hrvatskom kulturnom prostoru bavili su se Branka Goleš Glasnović iz zagrebačke Osnovne škole „Titusa Brezovačkog", te Katja Bakija s Odjela za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku. Prva se u tekstu „Novi uvidi u stvaralaštvo Frana Krste Frankopana" bavi analizom jezika, stila i vrijednošću poezije Frana Krste Frankopana općenito, dok je drugoj kao povod za tekst „Pjesni ljuvene Marina Držića – književna baština u zrcalu suvremenosti" poslužio prijevod (Držićevih) „Ljubavnih pjesama" u povodu 450. obljetnice smrti glasovitog dubrovačkog i hrvatskog pisca.

Posebni dio Zbornika zacijelo čine tekstovi koji se tiču obrazovanja i vjere, a koje potpisuju voditelj Sveučilišne knjižnice u Slavanskom Brodu Ivan Stipić („Znanstvene veze franjevačkih učilišta s područja današnje Vojvodine i južne Mađarske s Franjevačkom visokom filozof-

skom školom u Brodu“), te Silvestar Balić, Stjepan Blažetin i Lilla Trubić u zajedničkom radu pod nazivom „Obrazovanje i vjera na stranicama tjednika“. Navođenjem više od trideset imena (i njihovih životopisa) Ivan Stipić pokazuje i dokazuje davnu prisutnost i povezanost franjevacu iz Broda na Savi s Budimskim kulturnim krugom, odnosno njihov profesorski rad na franjevačkim sveučilištima u današnjoj Vojvodini, Mađarskoj i Rumunjskoj. Rad troje nabrojanih autora bavi se istraživanjem tema obrazovanja i vjere u tjedniku *Hrvatski glasnik* od 2010. do 2013. u područjima gdje Hrvati u Mađarskoj žive: Bačkoj, Baranji, Podravini, Gradišću, Zali i Budimpešti.

Kao i Nikola Benčić, i redoviti sudionik Dana hrvatske knjige i riječi – Dana Balinta Vujkova Robert Hajszan bavi se zavičajnim temama. Ovoga puta Hajszan je u radu „Naseljavanje južnogradišćanskih Hrvata u XVI. stoljeću u zrcalu urbara i pisama Ferenc Batthányja“ javnosti iznio malo poznate podatke o prvim danima Hrvata u svojoj novoj sredini s konca XVI. stoljeća.

Iskorak iz povijesti načinile su Martina Kolar Billege i Vesna Budinski, odnosno Kristina Silaj univerzalnim temama, koje su danas posebno aktualne. U svom radu „Čitalačka pismenost kao prediktor kulturnoga razvoja“ dvije autorice, potaknute (hrvatskom) Nacionalnom strategijom za poticanje čitanja, među ostalim tvrde kako se unaprijeđenje čitalačke pismenosti učenika ne planira „s ciljem postizanja boljih rezultata na ispitima vanjskoga vrednovanja, nego radi cjelokupnoga kulturnoga razvoja pojedinca i stjecanje ključnih kompetencija za funkcioniranje u

suvremenom društvu“. Tekst Kristine Salaj iz zagrebačke Nacionalne i sveučilišne knjižnice „Zašto bi djeca i mladi trebali čitati književna djela i važnost čitateljske sposobnosti u oblikovanju ponašanja i razvoja kritičkog mišljenja djece i mladih danas“ već svojim naslovom daje odgovor na početno pitanje.

Već i kroz navedene naslove i teme koje su prije dvije godine obrađene na znanstveno-stručnom skupu, a koje su u Zborniku predočene na nešto manje od 300 stranica, da se vidjeti kako je riječ o ozbiljno promišljenom i visokokvalitetno obrađenom spektru različitih područja koja se tiču zajedničke kulture Hrvata iz nekoliko zemalja. Plod je to podjednako i napora organizatora u odabiru tema i sudionika, kao i ozbiljnoga pristupa autora koji su, svatko na svoj način, pred zainteresiranu publiku predočili obilje nepoznatoga, zanimljivoga i nadasve utemeljenoga materijala koji, manje ili više, i nakon čitanja navode na razmišljanje i možebitno daljnje istraživanje na temelju do sada rečenog. Svojim sadržajem, ali i formom, *Zbornik radova s Dana hrvatske knjige i riječi – Dana Balinta Vujkova* već odavno može stati uz bok mnogim eminentnim stručnim skupovima, kako u zemlji tako i u inozemstvu.

Zlatko Romić

Ivan Tumbas

STEŠČALO SE...

Subotica, I. Tumbas, 2022., str. 163

Ivan Tumbas (1965.) subotički je autor i politički aktivist čija je obitelj zamijećena u hrvatskoj zajednici te 2023. godine odlikovana Nagradom „Ivan Antunović“ koju dodjeljuje istoimeno katoličko društvo. Autor je u vlastitoj nakladi izdao zbirku pripovijedaka *Nako sa salaša* 2019. godine, a 2022. zbirku pjesama *Steščalo se...* koje je uredila časna sestra Eleonora Antonija Merković, profesorica hrvatskoga jezika u mirovini. Testove i radove Ivana Tumbasa smo i prije tiskanja navedenih knjiga mogli čitati u domaćoj periodici i u okviru izdanja „Lire naive“ Hrvatske čitaonice, a prvenstveno ga prepoznajemo kao svjesnog govornika i čuvara bunjevačke ikavice kojima i ispisuje svoje uratke.

Zbirka *Steščalo se...* sadrži blizu 100 pjesama podijeljenih u pet ciklusa: „Riči praotaca“, „Salaš bili“, „Naša grana“, „Rode moj“, „Veselo čeljadi“. Čitajući naslove cjelina, kao i pjesme tipiziranih naslova „Bunjevcima i Šokcima“, „Budi se Bunjevče“, „Nesloga bunjevački Rvata“, „Bunjevačka Vila“, „Oce“, „Preljska pisma“, „Dite sa salaša“, „Sićanja“, „Molitva“, „Tamburice moja“, „Bećarac“, očito postaje da su autorovi pjesnički uzori preporoditelji koji su djelovali s kraja 19. i početka 20. stoljeća pišući budničku poeziju romantičarskog tipa. I Ivan Tumbas je opjevao privrženost i brigu za nacionalni kolektiv i njegov jezik, rodoljubive osjećaje spram običaja i nekadašnjeg stila života idealizirajući povijest i zabrinuto gledajući u budućnost ispunjenu neslogom i raseljavanjem, opisao je prirodu sukladnu ljudskim osjećajima podsjećajući čitatelje na kršćanski moral. Tako čitamo u pjesmi „Zapamti sine“ ove prototipne stihove:

*Ponosom sine utuvi i kaži,
pripadam Rvatskom rodu,
i bunjevačkoj grani,
nemoj dragi Bunjevče mladi,
da se stidiš ikavice naše.*

*Na plećima tvojim pokoljenje naše,
čuvaj običaje i vridnote drage,
viru našu katoličku ljubi,
a dilom svidočiči,
da se stobom diče tvoji stari...*

(str. 20-21)

Zbog općenitosti tema, motiva i pjesničkog izraza u kom autor ne odstupa od uzora, s njima ne polemizira niti razvija vlastitu misao, stječe se dojam čitanja jedne davno napisane i pročitane pjesme kroz stranice knjige *Steščalo se...* Talent pisca vidljiv je u malobrojnim refleksivnim i intimnim stihovima u koje unosi osobni doživljaj ili misao dok progovara o temama poput

smrti, straha i ljubavi ostvarujući na trenutke posebnost opisa i stilskog izričaja. Poezija Ivana Tumbasa spada u pučku naivnu poeziju koja je dosta lijepa i pitka bez tendencija daljnjeg razvitka ka suvremenijim pisanim tijekovima.

Može se reći da je ikavica jedna od najvećih vrijednosti ove knjige, ali se isto tako mora dovesti u pitanje odabiranje i dosljednost određenih jezičnih rješenja, ilustracije radi navodim primjer sva tri oblika pridjeva tiha: **tia – tija – tiha**. Iako mjesni govori nisu standardizirani, smatram neophodnim dosljednost pri uporabi odabranih i pridržavanje određenih općih jezičnih normi što je u knjizi Ivana Tumbasa upitno te tako nalazimo pisanje apostrofe *nek' te, s' krunicom*, upotrebu zarezova *iz taloga me muči bis, / što se moja čeljad, ne paze/, tuđe poštuj a svojim se diči*, spojeno i rastavljeno pisanje riječi **jesul' ode, buditemi radosni, stobom**, upotreba velikog slova **Rvackom rodu** itd.

Kod Ivana Tumbasa, međutim, hrvatska knjiška zajednica može uočiti jednu jako važnu i dobru praksu. Knjige Ivana Tumbasa imaju život nakon tiskanja te su vidljive u domaćoj zajednici zbog promocija u brojnim mjestima u Vojvodini. Knjiga *Steščalo se...* predstavljena je u Aleksandrovu, na Bikovu, u Đurđinu, u Gradskoj knjižnici Subotica, u HKC-u „Bunjevačko kolo“, u Novom Sadu, u HKUD-u „Vladimir Nazor“ u Somboru... Ovoliki broj predstavljanja svih svojih izdanja nije imala NIU „Hrvatska riječ“ u godinu dana. Po mnogo čemu se navedeni akteri ne mogu usporediti, međutim, govorimo o knjiškoj produkciji koja se sastoji od utvrđenih koraka od kojih

je ovaj posljednji – promocija – veliki izazov. Plijeni žar i vjera u ideju pisane riječi na ikavici koja pokreće Ivana Tumbasa, kao i s. Eleonoru Merković – na tome im čestitam. Na koncu, nama se može i trebalo bi „se steščati“ jer naše institucije ne razvijaju entuzijazam i ne senzibiliziraju čitalačku publiku za moderni pjesnički izričaj koliko bi mogle i trebale.

Nevena Baštovanović

Zvonimir Nemet

DODIR LJUBAVI

Vlastita naklada autora, Dugo Selo, 2022., str. 112

Književni opus dugoselskog pjesnika vojvođanskog porijekla Zvonimira Nemeta bogatiji je za još jedno djelo – devetu knjigu, zbirku pjesama *Dodir ljubavi*. Nemet je do sada objavio više od 800 pjesama, a u svojoj najnovijoj zbirci na više od sto stranica svojoj vjernoj čitalačkoj publici donosi još 100 novih pjesama, ovaj put isključivo ljubavne tematike. Zbirka pjesama je tiskana 2022. godine u vlastitoj nakladi autora u dugoselskoj tiskari „Točka“. Njegove korice krasi fotografija novinarkinje „Dugoselske kronike“ Ane-Marije Šprihal. Za lekturu i korekturu zaslužni su Petra Goričanec Nemet i Ivan Nemet, a, uz tisak, grafička priprema zbirke povjereni su tiskari „Točka“ iz Dugog Sela. Naklada je 40 komada.

Najnovija Nemetova zbirka pjesama počinje Predgovorom „Do-

dir ljubavi Zvonimira Nemeta", koji je napisao književnik Nikola Šimić Tonin. Možda se na prvi pogled naslov čini preočitim i preočekivanim, no u sebi ipak nosi dublje značenje, jer svaka dosad napisana pjesma Zvonimira Nemeta uistinu je pjesnikov dodir ljubavi prije svega svojoj čitalačkoj publici, poklonicima i ljubiteljima poezije, a samo pisanje poezije je među njegovim najvećim ljubavima.

Nakon Predgovora, pozornost privlači autorov portret, točnije otisak pjesnikova lika poput pečata, čiji je autor Dragoljub Stanković, dugogodišnji djelatnik u novosadskom *Dnevniku* i urednik velikog broja knjiga među kojima su i prve knjige samog Zvonimira Nemeta. Ispod portreta je sasvim kratka pjesnikova biografija: „Književnik Zvonimir Nemet je rođen 1952. g. u Indiji, Vojvodina. Do 1991. g. je živio i radio u Indiji i Hrtkovcima. U mirovini živi u Dugom Selu. Ovo mu je deveta knjiga.“ U svega nekoliko redaka istaknuto je ono najvažnije – pjesnikova uvijek prisutna čvrsta emotivna veza sa zavičajem (Indija, Hrtkovci) i književno stvaralaštvo kao poziv života. Nakon toga slijede pjesme.

Kao što se iz samog naziva najnovije Nemetove knjige *Dodir ljubavi* da naslutiti, pjesme su ljubavne tematike. Zanimljivo je da po drugi put kroz stihove pjesnik progovara u ženskom rodu, a svaku pjesmu završava naslovom te na taj način sugerira čitatelju da je ljubav početak i kraj svega. Kako u Predgovoru navodi književnik Nikola Šimić Tonin, nova je zbirka po mnogo čemu izuzetna pojava u našem pjesništvu, samosvojne gramatike i pjesničkoga govora, osobnog obrasca modeliranja svih komponenti ljubavi. „Za njega nema tajni, jedina istina srca je ljubav. Ispovijedajući svoje srce i njegove ožiljke, Zvonimir Nemet je u svojoj poeziji sažeo bogato iznjansirani odnos prema svom vremenu i samom sebi u njemu.“, naveo je Tonin. Kao i u svakoj svojoj zbirci poezije koju je napisao dosad, Zvonimir Nemet je i u najnovijoj prije svega ostao svoj. Na to je skrenuo pozornost i autor Predgovora: „Pjesnik vidljivih riječi, s toliko duše koju unosi u svaku riječ, posloženo slikovito, sa kratkom i britkom rečenicom dugačkom taman toliko da se u njoj skući misao, stih, slika.“

Svojom najnovijom zbirkom pjesama *Dodir ljubavi*, Zvonimir Nemet još jednom je potvrdio epitet pjesnika ljubavi pri čemu važno mjesto zauzima žena, ali i uspomene koje svojom poezijom stalno budi. „Pjesnik govori u ime srca. Taj govor on jedino priznaje. Za njega nema tajni, jedina istina srca je ljubav“. (...) „Ispovijedajući svoje srce i njegove ožiljke, Zvonimir Nemet je u svojoj poeziji sažeo bogato iznjansirani odnos prema svom vremenu i samom sebi u njemu.“, zaključio je Tonin.

pretvorio. Sve ima svoju prirodnost, svoju ljepotu, a najljepša je prenositi običaje s koljena na koljeno, da se ne zaboravi; nekada je bilo lakše, danas tehnologija priča priče, djeca se moraju oduprijeti kako bi jednom i kao stariji znali posjesti djecu svoje djece na koljeno i pričati im priče. Lajčo je u svojim pjesmama i baštinik tradicije, i vjernik, i pripovjedač hrvatske povijesti, ali i ekolog, osviješten ciklusa prirode i svega što oni mogu napraviti ako se zloupotrijebe (*Djeca i danas pričaju priče / o pticama što ubijaju život / o ribama što se u moru plastike grče*).

Putovanje jest i vožnja, vožnja jest i sjećanje, zna dobro to pjesnik Perušić, prolazeći Plitvičkim jezerima, sjeti se Josipa Jovića, prvoga poginuloga redarstvenika u Domovinskom ratu, tako se spajaju svjetovi, snovi o hrvatskoj samostalnosti i krv koja je pala na tom napaćenom putu. (*Povrh bijeloga jednog stupa / Josipova sjena sja*). I kada se učini da nema smisla, da je smrću sve dovršeno (*Život i smrt / žive poslije drveta / Samo drvo ne*) pjesnik piše stihove uskrsnuća, svjestan da ne će svatko prigrliti težinu svojega putovanja, ali Perušić ne zna i ne može drukčije. Jedino bi, kao i svaki čovjek, volio da što manje „zlatne teladi“ bude napravljeno dok se Bog objavljuje u gorućem grmu s deset zapovijedi.

Stari zavjet, stari zakoni, ali isto ropstvo, iste nevolje, samo u drukčijem vremenu. Zato pjesnik vapi: *Pošalji nam Gospodine novoga Moj-sija / izvedi nas iz mora zla na Svoju obalu*, preko Crvenoga mora, preko Jadrana, samo da ugledamo novu obalu. Onu koja miriše na slobodu, nakon Knjige Izlaska, nakon novih ratova, kakav je ovaj posljednji

u Ukrajini, koji je donio stotine tisuća novih izbjeglica iz domovine, tako slične i proživljene pravednim i obrambenim Domovinskim ratom: *Zgrčena žena / u žutu maramu umotana / Sina čvrsto za ruku drži / u njem' svoju dušu pohrani*. Misao na kolone 1991. godine i svih sljedećih godina, kolone koje su morale napustiti svoj dom zbog velikosrpske, velikoruske, velikosvjetske agresije, u trajnim političkim igrama šutljivih moćnika, u čekaonici pobjedničkih naslova, da generalski zauzmu stranu iza bitke. Perušić zagovara maloga čovjeka, nemoćnoga obraniti se, ono dijete koje, pod majčinom rukom, bježi iz rodnoga kraja, kako bi jednom, kao u ranije spomenutoj pjesmi, moglo pripovijedati priču o bijegu nevinih, o odlasku iz Obećane zemlje, po mogućnosti ne natrag u egipatsko ropstvo, već u neizvjesnost do slobodne zore. Neke koja kao nad ravnicom rodne autorove Subotice postane jasna, u jutarnjoj izmaglici kada *Ravnica i ja sami u paru odabrani / ruku za ruku trčimo livadom razdragani*. Ravnice koja zagrlj svoje „sinove atara“ i kada joj se vrate nakon niza odsutnih godina, poslije silnih putovanja, otimajućih od ključne biografske činjenice rođenja. Gotovo poput oporuke, napisane u stihovima *Masku vremena odbacujem / sin Ocu postajem i Odlazim / na modru stranu / svoje sjene oprašta se pjesnik s čitateljem*, sa svojom dušom predanom i istesanom na papiru, kao najljepšom popudbinom u koračanju prema vječnosti. Ne, nije posljednji stih, nije posljednja napisana riječ, Gospodin zna koliko je još „jarkih svitanja“ darovano svakomu stvorenju, u njegovu vremenu i prostoru. No

ako književnik umije tesati, a Lajčo Perušić nedvojbeno jest drvodjelja Riječi, tada i prepoznati talent još sjajnije riše po godovima najvećega dara, najljepšega drveta. Pedeset i dva „stolca“ iz pjesnikove radionice stoje čvrsto na nimalo klimavim nogama, vapeći poštovanoga čitatelja na dublje promišljanje i poniranje – svetim tragom postojanja.

XVIII.

*Vozim kroz maglu
cestom Plitvičkih jezera*

*Svakim metrom vožnje
dan sve brže sviče*

*U razmagljenu krajoliku
Plitvičkih šumaraka*

*Povrh bijelog kednog stupa
Josipova sjena sja*

XXXVII.

*Blagoslovljena ruka opršta
korake krive k dobru usmjerava*

*Opraštanjem svjetlost se pali
iz drveta križa milost silazi*

*Uskrsni uskrsnuo
k sebi mene privukao*

LII.

*Ostavljam žita
jeseni na čuvanje
do novoga sazrijevanja*

*Ostavljam jablanove
prijateljima na čuvanje
dokle bude ptica*

*Makove ostavljam
pčelama i kukcima
da čuvaju atare*

*Spokojnom rukom
blagoslov šaljem
lutalicama duhom*

*Odlazim
na modru stranu
svoje sjene*

(iz zbirke „Jarka svitanja“)

Tomislav Šovagović

Zvonimir Franjo Vuk

MRAK SVJETLOSTI

Hrvatska riječ, Subotica, 2022., str. 127

Pjesnik Zvonimir Franjo Vuk (Zemun 1986.) objavio je 2022. svoj prvijenac, zbirku „Mrak svjetlosti“ u nakladi Hrvatske riječi iz Subotice. Knjiga sadrži šest pjesničkih ciklusa, uvodne stihove koje možemo smatrati, ne samo motom knjige, već i aktualnog autorovog razumijevanja svijeta i književnosti te Pogovor urednika knjige Zvonka Sarića.

Naslov, kao prvi označitelj djela, sugerira kako je temeljna stilska figura koju autor koristi – oksimoron. Pojam oksimoron grčkoga je podrijetla i obično ga se prevodi s oštroomna ludost. „Njime se označava sintaktičko povezivanje značenjski suprotnih pojmova... Oksimoronski spoj iznenađuje, šokira i zahtijeva tumačenje. Interpretiraju li se njegove sastavnice doslovno, on je besmislen. Umjesto disonantnosti

nova se realnost pojavljuje tek kada se doslovnome smislu jedne pridruži figurativni smisao druge sastavnice, kada se kombiniraju denotacija i konotacija." (Krešimir Bagić, *Od figure do kulture – oksimoron i paradoks*, <https://www.matica.hr/vijenac/401/suprotnost-i-virtuoznost-3110/>).

Najčešći pojavni lik oksimorona je imenska sintagma, kod Zvonimira Franje Vuka to su najčešće dvije imenice, kao u naslovu zbirke „mrak“ i „svjetlost“. Prema Bagiću, pojmu oksimoron bliski su pojam *contradictio in adiecto* kojim se naglašava logička neodrživost odnosa između glavnoga pojma i onoga što mu je pridodano te pojam *coincidentia oppositorum* (podudaranje oprečnosti) kojim filozofi naglašavaju da svijet čine suprotnosti. Tako se i pjesnički subjekt Zvonimira Franje Vuka kreće unutar ovih suprotstavljenih pojmova, posebice u ciklusu nazvanom „Svjetlost mraka“. „U tami se svjetlost najbolje vidi“ tvrdi lirski subjekt i pokušava dokazati čitatelju.

Ako je oksimoron temeljna stilska figura koju koristi autor gradeći svoj lirski svijet, onda su pesi-

mizam i fatalizam osnovni ton ove zbirke. Zbirka započinje pjesmama „Vječno vraćanje istoga“ i „Priroda“ programskim pjesmama autora u kojima lirski subjekt razmatra vječno kruženje u prirodi, njenu *nepokorivost*, a u istom tonu je cijeli prvi pjesnički ciklus ove zbirke. Tako u pjesmi „Vraćanje“ lirski subjekt poručuje:

*Vratit će se sve iznova,
Život od kraja unatrag
u bezgraničje ide,
I vodi k vremenu prije početka,
bez osnova,
U kojem smisao sebe samog
obesmišljava,
Gubi se i nestaje,
svrstavajući se među
Bezbrojne privide.*

Na sličan način doživljava i druge velike pjesničke teme a upravo taj oksimoronski pesimizam/fatalizam predstavlja kao svoju snagu. U pjesmi „Gordi pad“ pjeva kako pad postaje let, ako se padne *gordo*, jer tako se ljudski treba pasti, proniknuti u samoga sebe, u svijet i vrijeme kako bi se moglo krenuti dalje.

A kako će dalje *letjeti* Zvonimir Franjo Vuk, kao pjesnik čija prva zbirka obećava i ukazuje nam kako se u malom ali živom hrvatskom pjesničkom prostoru u susjednoj državi, javlja još jedan mladi i malo drugačiji i svježiji pjesnički glas, čak i kada mu se dadu prigovori ti nezgrapni stihovi u kojima pjeva hrvatskim jezikom i srpskom sintaksom ili pak neki ljubavni stihovi koji neodoljivo vuku na popularne i ne baš kvalitetne pjesme hrvatskih i srpskih lakonotnih autora/auto-rica („Zagrljaj“). Njegov tekst nije

lokalno obojen već teži univerzalnosti, nema u njemu česte jezične i gotovo etnografske ikonografije mnogih autora iz Bačke i Srijema, pasatizma i žala za vremenima i „vrimenima“ ili straha pred onim što dolazi. Zvonimir Franjo Vuk se bavi velikim temama, postavlja pitanja i nudi odgovore, on je pjesnik „neizvjesnosti postojanja“ koja je u njegovoj poeziji posve univerzalna i nadnacionalna.

Zaključno, zbirku valja ocijeniti uspjelom kako je to učinio urednik Sarić, koji je naglasio kako su sada čitatelji „na važnom poslu izgrađivanja značenja ove poezije“, odnosno kako treba vidjeti kakve će učinke na čitatelje ostvariti pjesnički tekstovi Zvonimira Franje Vuka.

Mirko Ćurić

Mirko Kopunović

DOK JE SVITA

Hrvatska čitaonica Subotica, Subotica, 2022., str. 112

Ovo je knjiga o životu.

Pjesnik nas vodi kao rijeka koja spokojno mirno teče godinama stoljećima neprekidno upija modre visine roni tih dubine grli širine i skoro neprimjetno ostavlja trag u duši svakog čitatelja.

Čitajući, nosi nas kao rijeka, prepuštamo se nadirućim kapima i bujicama riječi, i čistih, kristalnih emocija, nalik izvorskoj vodi.

Dok se još okreće biciglom uz polja... može se vidjeti, čuti i osjetiti. Knjiga je živa.

Za Mirka Kopunovića postoji jednostavan slijed zbivanja i postavki života što bi se moglo slikom prikazati kroz nekoliko osnovnih elemenata: sunce, nebo, zemlja i žito. Jer život doista nije kompliciran.

Zlatno klasje svake godine ponavlja krug života. *Pjesma svatovska njivama plovi*, a u oku čitatelja klasje poprima životnije slike jednog čarobnog dana, kada mladenci žive nadanje, uz pjesmu i ples, u danu koji traje kao vječnost. Zatim se blagoslivlja život novim životom i dječjim plačem, tako željno očekivanim, napuni se dom. Jer život se slavi. A na kraju, kao što poslije sjetve ostaje strnjika, tako i ljubav možda utihne, promrzne, nestane... Pjesnik nas potiče na razmišljanje, možda nas je samo trpnja čvrsto vezala. *Je li to ljubav, baš?*

S prepuno strasti i sjete, pjesnik nas vodi na ples, prvi i posljednji ples s voljenom. Stranica do stranice, tako blizu, a tako nestvarno i emotivno daleko, ljubav i rastanak, dvije suprotnosti, ali obje pune strasti.

Ples u pjesniku, valcer u centru grada, bez ikoga, sjene na zgradama secesije, ljubavni vrtlog strasti za sve zaljubljene, ostavljene, usamljene, doista upija bol, ublažavajući ga kao neki čarobni lijek.

A zatim, osamljen, u tišini oranica pod snijegom, svjestan sebe, još jednom će zaplesati s voljenom, posljednji put.

Mirko Kopunović kao da je i sam dio zemlje, duboko usađen u oranicu preko korijena koji neraskidivo dopire do iskonskog sjećanja živih riječi i nekadašnje svakodnevice vlastitog naroda, a ujedno izvirući i promatrajući čitav svijet oko sebe, podsjećajući nas, i sebe samoga, tko

je zapravo.

Povratak na salaš, preko oranica natopljenih krvlju i znojem predaka i susret s majkom kao da je susret sa samim sobom, unutarnjim svijetom koji se grozničavo i ljubomorno čuva. Još uvijek na skrovitom i sigurnom mjestu, jer u vanjskom nestaje.

Jer proljeće nitko zaustaviti ne može, kao ni dječaka koji na biciklu sanja novi san, utrkujući se na prašnjavom putu ka salašu sa samim sobom, bivajući sve mlađi i mlađi.

Slušajući majku, sluša o iščezlim vremenima, na trenutak otvorenih očiju sniva utopijski san, a nemajući srca kazati da za nama ostaje praznina i tišina. Pjesnik nas možda uči, ne treba sve uvijek kazati, tako manje boli...

Dida Joso, slika našeg nestajanja, nada našeg opstanka.

Mogu čovjeku sve oduzeti, pa će još i prodati kako bi sačuvalao obitelj, ali vjeru i sebe, nikada.

A ako imaš, ili si povratio svoju djedovinu, ne daj je nikome, jer *vratit će se dica dice moje tu otkaleg su morali otić, za mir, za krv, za dobro zemlja nadu rađa*.

Oko kraja životnog puta, u čovjekovom sjećanju sve proživljeno ostaje u nekoj magli, ali Badnji dan i molitva tada naučena, kristalno je jasna i pomaže nam osjetiti sreću i mir u duši, kad bude, *vrieme je za poč*.

A onda i Voji Sekelju potvrđuje da *sve nismo kazali, ni završili nismo, tušta je za posli ostalo...*

Zapita se čovjek više puta, ističe li mu vrijeme, u skorije vrijeme, ili još uvijek nije njegovo vrijeme.

A nekako, čovjek uvijek misli, ima vremena...

Usred knjige, oda slamarkama, što zlatno klasje pretaču u predivne slike prenoseći komadiće svojih čežnji i snova, ljubavi i nadanja. Čuvajući obiteljski dom, ali ploveći tannim beskrajem svojih osjećanja dok se stvaraju slike od slame. Možda nas Kopunović potiče da to primijetimo malo više... samo osmijeh slammarke na kraju zbori malo više. Da, *ta lipča ni ne mož bit*.

Ne zaboravlja Mirko ni običnog Đuku.

On radi kako su radili njegovi djedovi i očevi, kako je uvijek bilo i kako će po njemu uvijek biti, jer za drugo ni ne zna, kad je bolje, kad je gore, ali raditi se mora. U protivnom, *poišće te zubača, iskorinit pirovina zemlju, pisak, litinu cilu, sutra i oči, snove predaka neostvarene, jutro dice tvoje...*

Treba trpjeti i boriti se, nadati se boljem.

Izuzetnu poruku nam Kopunović riječima dariva obračavajući se svojemu prijatelju, ukazujući na opasnost da čovjek nesvjesno ubija iskonsko biće, ono najnevinije i najdragocjenije u sebi (kao ranjenu srnu) i žali za učinjenim, u nekom naletu otrežnjenja ili emocija. Slike

tmurnog i napuštenog čikerijanskog krajolika, ledenog vjetra i pijeska koji teško rađa ipak nadvladava san o nadi jer *Zavjetuje se, doći će tu gdje on je on, djecu svoju dovest, posadit drač, vinograd kao didin, založit banju da se svi ogriju, divane do noći, u noć, dugo baš.*

Samo trebamo biti samosvjesni i ne zatajiti svoju osobnost, identitet. Ima još nade.

Naslovnica i ilustracije akademskog slikara Ivana Balaževića pridonose boljem promišljanju svake napisane riječi.

Zoltan Sič

ŽIVOT JE PISMA

Antologija hrvatskoga pučkog pjesništva u Srbiji „Lira naiva“ 2003. – 2022.

*Katoličko društvo „Ivan Antunović“
Subotica, Hrvatska čitaonica, Subotica,
2022., str. 288*

Obljetnice su često prilike da se sagleda, procijeni, profiliraju najvažnija postignuća i donesu određene ocjene postignutih rezultata. Tako je i *Antologija hrvatskoga pučkog pjesništva u Srbiji „Lira naiva“ 2003. – 2022.* tiskana u nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ i Hrvatske čitaonice iz Subotice, nastala u povodu obilježavanja 20 godina postojanja Pokrajinskih susreta hrvatskih pučkih pjesnika „Lira Naiva“, stavljajući u fokus ono što je u umjetničkom i estetskom smislu na ovim susretima nastalo, odnosno procijenjeno kao najvrjednije. Kata-

rina Čeliković, inicijatorica i dugogodišnja voditeljica ovih godišnjih okupljanja hrvatskih pučkih pjesnika u Srbiji, bila je i višegodišnja izbornica pjesama za godišnje sveske ovih susreta, jedna je od najvećih poznavateljica pučkoga pjesništva među Hrvatima u Srbiji te se kao logičan slijed njezinim imenom potpisuje i urednička pozicija u ovome tiskanom izdanju, odnosno upravo ona potpisuje antologijski izbor onoga što na temelju točno definiranih kriterija smatra za najvrjednije nastalo u okviru susreta hrvatskih pučkih pjesnika u Srbiji.

Na dvjesto osamdeset osam stranica urednica Katarina Čeliković predstavlja reprezentativan izbor stihova 103 pjesnikinje/pjesnika, heterogenih po dobi, naobrazbi, mjestu života, jezičnom i pjesničkom izričaju. Svaki od zastupljenih pjesnika u ovoj antologiji predstavljen je osim svojim stihovima i kratkim, ali informativnim životopisom. Sama autorica u uvodnom tekstu navodi kako je izbor od ukupno 350 pjesama subjektivan, no temeljen na formuliranim estetskim i jezičnim normama. Kao poznavateljica ove vrste stvaralaštva urednica je pred sebe postavila jasan cilj do kojeg će

stići na temelju jasno definiranih kriterija. Pred njom su se našle zbirke pučkoga pjesništva svih ranijih godišnjih susreta, sastavljene prema kriterijima izbornika koje su činili pjesnici, profesori književnosti te osobe iz svijeta književne kritike. Cilj antologije koji urednica pred sebe postavlja je predstavljanje hrvatskog pučkog pjesništva Hrvata u Srbiji široj kulturnoj javnosti, na način da svojim izborom ukaže na njegovu slojevitost osebnost, koju karakterizira vezanost za zavičaj, ali i njegovanje kako hrvatskog književnog jezika tako i dijalekta – napose bunjevačke i šokačke ikavice, pa i dalmatinske, kao nematerijalne kulturne baštine kroz koju hrvatski narod čuva i svoju nacionalnu te kulturnu posebnost. Heterogenost zastupljenih autora oslikava se kako u izboru pjesničkih slika, jezičnog izričaja, ali i dobi. Zastupljenost mladih pjesnika svjedoči o nastojanju da u vlastitoj zajednici nalaze inspiraciju da se izgrađuju i inkorporiraju u umjetnički relevantan književni krug.

Dizajn naslovnice i likovnu opremu *Antologije hrvatskog pučkog pjesništva u Srbiji „Lira naiva“ 2003. – 2022.* pod nazivom *Život je pisma* potpisuje mr. Darko Vuković. Koristeći i poigravajući se vizualnim simbolima Vuković prikladno odijeva ovu zbirku stihova, ukazujući na širu regionalnu zastupljenost autora, šarolikost motiva, ali i pripadnost jednom nacionalnom i kulturnom krugu.

Ljubica Vuković Dulić

Blaženka Rudić

ISPUNJENO VRIJEME

Priče o nama

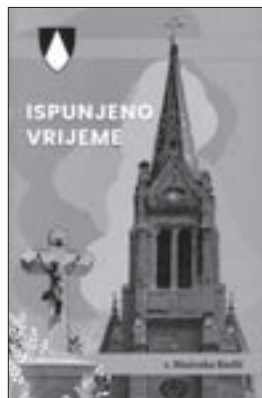
*ilustracije Adrijana Vukmanov Šimokov
Subotica – Korčula, Katoličko društvo
„Ivan Antunović“ – Sestre dominikanke
„Kongregacija sv. Anđela Čuvara,
2022., str. 79*

Časna sestra dominikanka Blaženka Rudić rado je viđena gošća u našim domovima, kako doslovce tako i putem pisane riječi. Vjerujem kako se u mnogim subotičkim domovima nalaze njezine knjige *Pastirica i ruže*, *Dragocjena blizina*, *Svjetlo u ravnici*, *Povratak iskonu* ili da su ljudi čitali njezine tekstove u periodici. S. Blaženku Rudić prepoznajemo prvenstveno kao pjesnikinju koja pjeva na standardnom hrvatskom jeziku i bunjevačkoj ikavici, a osovina njezina književnog rada je kršćanska vjera zrcaljena u slici obitelji, prošlosti, zavičaju, međuljudskih odnosima. Njezine pjesme tiskane su kako u domaćim antologijskim izborima domaćih prireditelja (u izdanjima NIU „Hrvatska riječ“ *U beskrajima zemlje i neba: antologija pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća* Tomislav Žigmanov te *Odsjaji ljubavi: suvremena duhovna lirika Hrvata u Vojvodini* vlč. Lazar Novaković) tako i u *Trajniku: antologiji poezije pjesnika nacionalnih manjina i etničkih zajednica u Srbiji* prireditelja Riste Vasilevskog te u Verbumovom izdanju *Krist u hrvatskom pjesništvu: od Jurja Šižgorića do naših dana: antologija duhovne poezije* izbornika Vladimira Lončarevića. Raduje nas nova knjiga s. Blaženke, a posebice

intrigira jer nam se autorica otkriva kao prozaistica.

Zbirka *Ispunjeno vrijeme* sadrži 12 kršćanskih kratkih priča („Neočekivani dolazak“, „Ljubav je pobijedila“, „Živ je!“, „Čudo svetih rana“, „Bijela haljina“ i druge), a kako i podnaslovom upućuje to su „priče o nama“. Knjiga je izišla o 75. obljetnici dominikanki u Subotici u nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ Subotica i Sestara dominikanki „Kongregacija svetih Anđela Čuvara“ Korčula, a priče prati odličan pogovor Klare Dulić Ševčić „Dar riječi“. Nedostaje obrazloženje konteksta tiskanja baš ove knjige, posebice u svjetlu značajne obljetnice, a naslovna korica s realističnim prikazom pročelja crkve sv. Jurja u Subotici, gdje sestre dominikanke žive i djeluju, nedovoljna je te djeluje neopravdano jer nema nijedne pozveznice sa sadržajem priča. Iako je s. Blaženka poznata domaćem čitateljstvu, biografijom se mogla podcrtati vezanost autorice za dominikanski ženski red u Subotici. Nespretnost i neusklađenost sadržaja i likovnosti prelijeva se i na veoma tople, ali odviše realistične dječje ilustracije Adrijane Vukmanov Šimokov dajući pogrešne recepcijske smjernice ovih priča koje traže zrelog čitatelja i izrazito su duhovnog karaktera. Sastavni dijelovi knjige promatrani zasebno su dobri, ali skupa ne čine dobru cjelinu. To, dakako, ne umanjuje kvalitetu autoričinih priča.

S. Blaženka Rudić potekla je s plodnog proznog i poetskog kršćanskog književnog tla Bačke, a formirala se i živi u hrvatskim katoličkim krugovima. Zasigurno svjesna toga, tomu ne robuje te se kao jedna od najzanimljivijih razlikovnih značajki

njezinih duhovnih priča i autentičnosti prepoznaje izrazita aktualnost vremena radnje. U knjizi *Ispunjeno vrijeme* autorica se bavi suvremenim problemima koji pogađaju moderne kršćanske obitelji poput gubitka voljenih osoba i samoće gdje su u povlaštenom fokusu stari, preljube i rastave braka, propusti u ljubavi, grijesi i nade. Autorica nas uvodi u šarolike nutarnje svjetove junaka oblikovane inatom i podrugljivošću tete Mire i njezina sina („Posljednji poljubac“), malodušnošću i samo-sažaljenjem Božidara („Dijete“), boli i tugom baka Eve („Pismo malom Isusu“) i dida Ivana („Život vječni“) te mlakošću i nezahvalnošću kao kod bake Marije („Proljeće“). Iznimku čine priče „Poljski ljljan“ i „Priča iz ovcinjaka“ u kojima autorica osvjetljava iz zamišljene intimne vizure nazaretske obitelji ili iz prvog lica pripovijeda prenoseći alegorijske i parabolične novozavjetne poruke. Time ne zalazi u prošlost, nego pribjegava univerzalnoj i simboličkoj razini vremena.

Ganuttljive su priče s. Blaženke, ali ne i sentimentalne; predvidljivog raspleta, ali ne naivne; teku lako, a

nose teške poruke. U svijetu razorenog temelja koji je dekonstruirao sve čega se dotaknuo u obožavani kaleidoskopski beskraj nemira, proza s. Blaženke kršćanskom vjerom i ustrajnošću književnih junaka lijepi raskomadanu sliku svijeta idealima ljubavi, istine, ljepote. Harmonija ne počiva na idealiziranju niti plošnosti; likovi su dinamički, odnosno, razvijaju se u pozitivnim i negativnim smjerovima. Konfliktne situacije kojima su junaci oživljeni ne završavaju točkom na kraju posljednjih rečenica svih priča nego uključuju vrijeme prije i vrijeme poslije naracije. Ovakvim i sličnim životnim situacijama okruženi smo u realnosti, što sestra Blaženka odlično prepoznaje i pretače na papir, ono što nam često nedostaje je snaga i jasnoća kršćanskog izbora neprolaznih vrijednosti. Jesu ovo priče o nama, a svaki čitatelj sam mora prepoznati vlastitu fazu duhovnoga razvoja te priznati si s kojim se junacima može poistovjetiti. Čitanje ovih priča ima biblioterapijski potencijal, a za ispravno razumijevanje „ispunjenosti“ vremena života junaka potrebni su šaržeri vječnosti izliveni vjernošću, ustrajnošću, dostojanstvom, zagledanošću u Boga. Zar nije ljudskim očima gledano ludost što Zrinka štiti djecu i čeka svojega supruga Josipa te mu prašta preljubu („Ljubav je pobijedila“)? Zar nije pretjeran košmar male Dorice zbog lakoga grijeha („Bijela haljina“)? Ostavlja li brzina vremena u kome živimo mjesto za sazrijevanje čuda npr. čudo ozdravljenja („Neočekivani dolazak“)? Pred ovim junacima ostajemo bez daha i s divljenjem jer „Lude ovoga svijeta izabra Bog da postidi mudre“ (1 Kor, 1, 26).

Vjerujem da će priče s. Blaženke Rudić naći put do brojnih čitatelja među kršćanima te biti snažan poticaj za duhovni rast, isto tako ne sumnjam da glavni tijekovi suvremene književnosti neće razumjeti o čemu autorica piše te će previdjeti i kvalitetu vještine i nepatvorenosti spisateljčinog rada. No, to je manje bitno jer, kako naslov njezine nove knjige veli, vrijeme provedeno u čitanju njezinih djela doista je ispunjeno vrijeme.

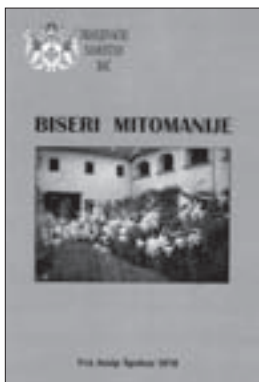
Nevena Baštovanović

Josip Špehar

BISERI MITOMANIJE

Franjevački samostan Bač, Bač, 2022., str. 39

Ova brošura, tiskana u 1000 primjerkara, predstavlja četvrtu po redu knjižicu Josipa Špehara, franjevca iz Bača. Brošura je motivirana aktualijama u svezi sa samostanom, koji je bio predmet arheoloških istraživanja 2016. – 2019. Sam autor naziva tu svoju knjižicu „kronikom sadašnjeg stanja Franjevačkog samostana u Baču“. Samostan se, po Špeharovim riječima, nalazi „u raspeću bajke – mita“. Špehar je mišljenja da su rezultati dosadašnjih istraživanja o samostanu Bač više nalik bajkama i mitovima nego znanstvenim sudovima. Ovdje se među ostalim spominju Pokrajinski Zavod za zaštitu spomenika kulture, Turistička organizacija, Slavica Vujović, Boris Stojkovski, Nebojša Stanovljević i druge ustanove i pojedinci, koji su istra-

živali samostan Bač. Sa svima njima Špehar polemizira.

Špehar, u odgovoru Slavici Vujović, dokazuje da samostan Bač nije pripadao jurisdikcijski sremskoj pravoslavnoj biskupiji, nego bačkokalaukačkoj nadbiskupiji: „Bač i Kaloča od 1000. prva i najvažnija katolička biskupija na tlu Ugarske“ (str. 12). Dalje objašnjava pojam „istočni obred“. Tvrdi da se radi o grko-katolicima, odnosno katolicima grčkoga obreda (str. 14). Na str. 15 prvi puta upotrebljava sintagmu „biseri mitomanije“, po kojoj je knjiga i naslovljena.

Špehar se posebno osvrće na rezultate istraživanja povjesničara Borisa Stojkovskog (Filozofski fakultet Novi Sad). Stojkovski je, naime, pisao o caru Jovanu Nenadu, koji je bio ključni akter na povijesnoj pozornici na prostoru današnje Vojvodine 1526. Špehar tvrdi da Jovan Nenad nije car, nego „jedan lik iz mađarske povijesti“ i dodaje da „nitko (od povjesničara – primj. V. N.) nije upotrijebio izraz srpski car“ (str. 16). Jovan Nenad je bio vođa širokog antifeudalnog pokreta. Špehar objašnjava zašto je Jovan Nenad imao među svojim saveznicima franjevce: „Fra-

njevački red je bio prosjački, pučki red, povezan s narodom, dok su biskupi bili na strani velikaša“ (str. 18). O knjizi Borisa Stojkovskog (*Car Jovan Nenad*) Špehar piše: „Možemo slobodno zaključiti da njegovo djelo spada u mitomaniju, a ne u realnu povijest“ (str. 18).

U odgovoru Slavici Vujović, Špehar objašnjava „istočnjačko poimanje povijesti“: „Za istočnjake je povijest nešto što traje, ona prelazi u mit, postoji mogućnost da se oživi, da se nadopuni, ono što glavni junaci u prošlosti nisu mogli učiniti, možemo sada“ (str. 18). Također objašnjava „zapadnjačko shvaćanje povijesti“: „Povijest je samo prošlost, koja se može nekom manje svjediti ili ne, ali je ne možemo mijenjati. Može nam biti samo učiteljica života i ništa više. Za pogreške iz povijesti, možemo se samo kajati i tražiti oprost, kako to u današnje vrijeme čini i papa.“ (str. 18).

Špehar tvrdi da je arheolog Imre Henselmann (1813. – 1888.), koji je također obavljao arheološka iskopavanja, postupao prema samostanu korektnije od njegovih kolega arheologa iz Vojvodine, koji su iskopali od 2016. do 2019. Henselmann je naime koristio kao naputak za svoja arheološka istraživanja „samostansku kroniku“ (str. 19). Špehar ocjenjuje da su arheolozi iz Vojvodine nakon svojih arheoloških istraživanja ostavili „redovito neuređen teren“ (str. 20). Zato naziva rezultate njihovih istraživanja – devastacijom 2016. – 2019. Arheolozi iz Vojvodine su, po riječima Špehara, tražili tragove bizantske crkve na mjestu samostana Bač po naputcima Amaterske muzeološke sekcije iz Bača (str. 20). Špehar se žalio na arheolo-

ge koji postupaju nesavjesno prema samostanu. Međutim, po njegovim riječima, „gotovo ljutito bih dobio odgovor“ (str. 20). Piše da je iz samostana ukradena habanska keramika iz 18. st. U nastavku opisuje arhitekturu i muzeološku zbirku samostana. Spominje svoje neprijatno iskustvo s Dejanom Radovanovićem iz Pokrajinskog zavoda (Novi Sad). Naime, Radovanović je jednom prigodom „otvorio takvu paljbu“ protiv Špehara (str. 31). U zaključku Špehar piše: „Priznajem da sam bio previše naivan... Nisam se trebao upuštati u rizične poslove i sa meni stranim ljudima“ (str. 36).

Špeharova knjižica je korisna brošura o samostanskim aktualijama. Ima polemički i popularistički karakter. Postoje i manje prijatne strane brošure. Pisac ukazuje na činjenično stanje, koje ostavlja gorak okus u ustima. Naročiti dojam (bolje rečeno bol) ostavlja Špeharova rečenica: „Inače i u svemu ostalom, katolici u Baču su marginalizirani“ (str. 10).

Vladimir Nimčević

Balint Vujkov

BASNE I PRIPOVIJETKE

*Hrvatska čitaonica
Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata,
Subotica, 2022., str. 539*

Poseban ugođaj za čitatelje, kako u maštovitom tako i racionalnom svijetu oko nas, upotpunjuje izuzetno dragocjena i bogata, šesta po redu, knjiga Balinta Vujkova, s djelima po izboru Zlatka Romića.

Dominantne su basne, potom pripovijetke, kao dio bogate književne baštine koju je Balint za života prikupio (spasio), te se s ovim izuzetnim izdavačkim pothvatom konačno ponovno nalaze pred čitateljima.

Raskoš slika i riječi u ovim basnama i pripovijetkama može na trenutak zasjeniti samo autentičnost jezika kazivača (narodnih pripovjedača), a kojega ima sve manje u izvornom obliku. Tako sve napisano postaje osobito dragocjeno.

Čitateljima su poznate basne gdje su glavni likovi životinje, bio to zec, spuž, kurjak, mačak, pivac itd., ali zasigurno pomalo zbunjuje kada je glavni lik u basni crni luk. Pa ipak, već poslije čitanja jedne ili dvije basne, brzo se, kao omađijani prepustaju čarobnom svijetu, tako realno prikazanom, slikama životinja s ljudskim osobinama, koje možemo prepoznati ili ih poistovjetiti s ljudima oko nas.

Zašto basne tako rado čitamo? Vjerojatno jer postižu svoj cilj, odnosno na alegorijski način opisuju ljudske vrline i mane, i na koncu daju moralnu pouku.

Mnogi vole riječima „bocnuti“ kao u basni, rogovima spuža pravo u bika. To govori o nama.

Grubo omeđen teritorij trokuta Baja – Sombor – Subotica nije dovoljan da pokrije prostornu cjelinu prikazanih izvorišta djela u ovoj knjizi. Pojavljuje se i desetak srpskih pripovjedaka iz Mađarske i Rumunjske, što govori o bogatom doprinosu Balinta Vujkova očuvanju jezične baštine i drugih naroda koji žive na ovim prostorima i dijele zajedničku sudbinu.

Knjiga se može čitati redom ili nasumice, ali je korisno ukazati na postojanje cjelina koje su prije svega tematskog karaktera. Jednostavno je zaključiti kako nazivi basni govore o samoj temi. U pripovijetkama se pak nadovezuju tematske cjeline u manjim ili većim skupinama: zgrade šumara i njegove obitelji, jezive ili strašne priče, varalice i odbijalice, dječje pjesme, srpske narodne pripovijetke, pripovijetke s temom religije, zgrade zanatlija, čobana i svinjara, nadmudrivanja vragova (đavola), o gazdama i slugama nadničarima, siromasima, o životu pod Turcima, kraljevima, Madžarima i Švabama, suživotu s ciganima čergarima, a sve bogato i povijesnim podacima, te šarolikim prikazom autentičnih „živih“ svjedoka: č'a Ambrozije, bač Bašo, dida Mida, č'a Vranje, Ive Troćkoš, Stipan Bubica, bača Šmrko, dida Mijo, Grišo, bač Palčo, Šima perečar i mnogi drugi.

Zapitah se kako li se Balint osjećao dok je zapisivao navedene basne i pripovijetke? Je li bio svjestan povijesne zadaće i pothvata koji čini? Ili je samo bio vođen razumom i tužnom realnošću o nestanku svega, pa i nezabilježениh riječi...

Zamišljam ga kako odlazi na neke pustare, ušorene salaše. Negdje pješice, biciklom, zaprežnim kolima, autom Fićom (ima ga na fotografiji), busom ili auto stopom, tragajući za basnama i pripovijetkama, i entuzijastično vjerujući da je on taj koji može spasiti riječi, i riči, od zaborava. I sigurno je žurio da zapiše što više čim je čuo za nekoga, ili onog tko samo zna za nekoga koji divani o nečemu... A onda, iako u izmaglici putanje, uputio bi se hrabro na odredište – izvor jezika i iskonskog sjećanja, gazeći pisak i masnu oranicu, ponekad blato do koljena ili snijeg. A tamo se, vjerojatno kazivalo skromno, u tišini *ambetuša*, čiste sobe, *litnje kujne*, za *astalom na srid avlije*, u podrumu, vinogradu, na nji-vi, u sjeni ora, uz koju čašu domaće ili zamedljane, kevedinke, sirupa od zove ili ladhog piva.

Balintu je bilo bitno da se samo divani, što više i što prije. Jer vrime ide...

Prepoznao je trenutak, svjestan cilja – spasiti što se još spasiti može jer ako narod izgubi svoj identitet (jezik prije svega), nestat će, razduvat će ga vitar ko pisak...

Čitav njegov trud nije bio uzaludan jer je izdavač prepoznao potrebu izdavanja ovako dragocjenog serijala.

Knjigu je uredila Katarina Čeliković, likovno opremio Darko Vučković.

Zoltan Sič

Stjepan Beretić

JOHANNES CLAUSEN – KAKO JE OSLIKANA SUBO- TIČKA KATEDRALA

*Katoličko društvo Ivan Antunović,
Subotica, 2022., str. 96*

Publikacija *Johannes Clausen – kako je oslikana subotička katedrala*, pisana na hrvatskom, mađarskom i njemačkom jeziku, djelo je mons. Stjepana Beretića, župnika subotičke katedralne župe sv. Terezije Avilske, među ostalim i dugogodišnjeg istraživača te autora brojnih tekstova iz područja crkvene povijesti, objavljenih u *Bačkom klasju*, *Subotičkoj Danici* i katoličkom listu *Zvonik*.

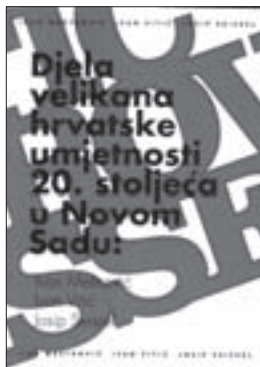
Glavna okosnica publikacije su aktivnosti obnove crkve svete Terezije 1893. godine, u vrijeme župnika Matije Mamužića, koje su zbog fizičkih oštećenja građevine, ali i nepotpunog unutarnjeg uređenja bile nužne. Autor podatke o pojedinostima obnove crpi ponajprije iz subotičkog tiska s kraja 19. stoljeća, čiji popis donosi na kraju teksta. Ukazuje na ulogu majstora Johannesusa Clausena (Garding, 1855. – Graz, 1927.), kome je povjerena organizacija obnove, kao i na umjetnike i majstore s kojima je surađivao prigodom izvođenja radova. Autor sam tekst trojezične studije organizira u trideset podnaslova u kojima iznosi pojedinosti o kontekstu obnove, situacijama, najvažnijim akterima i sl. Veliki dio podataka u pojedinim podnaslovima ispisuje pozivajući se na onodobni tisak kao izvor te detaljno ukazuje na teme koje su u pojedinim novinskim člancima problematizirane. Na temelju istih

autor donosi zaključke koji postaju baza za kronološku rekonstrukciju događanja i pojedinosti vezanih za postupak obnove crkve. Tako na primjer možemo saznati kako onodobni subotički tisak opisuje fizičko stanje ovog crkvenog objekta, kakve su dileme župnika Matije Mamužića, tko su članovi povjerenstva za odabir ponude izvođača radova, kako odmiču radovi obnove pa i kako je i kada blagoslovljena obnovljena crkva. Dio podnaslova autor posvećuje biografskim podacima Johannesusa Clausena vezanim za njegov privatni život ali i važnim momentima iz poslovnog životopisa. Značajan prilog ovoj publikaciji koji je čini privlačnom i korisnom su fotografije, ponajprije one iz albuma obitelji Clausen, ali i jasne fotografije detalja zidnih dekorativnih oslika, ikonografskih slikarskih rješenja izvedenih na svodovima, kipova tirolske radnice Stufflesser, orgulja te vitraja.

Publikacija je tematikom i načinom realizacije pristupačna širokom krugu korisnika te se može smatrati i popularnom. No svakako predstavlja važan prilog istraživanju povijesti crkve svete Terezije, a u širem kontekstu i prilog istraživanju lika i djela Johannesusa Clausena i njegovih

negativne kritike: „U ondašnjoj likovnoj javnosti i kritici, ovaj Meštrovićev spomenik ipak nije dobio visoke ocjene, štoviše, dosta je oštro kritiziran zbog niza propusta“ (str. 30). Tijekom Drugoga svjetskog rata spomenik je uklonjen. Spomenik je vraćen neposredno po oslobođenju Novog Sada na inicijativu Vase Stajića. Svečano je otkriven 10. prosinca 1944. Mitrović zapaža da „spomenik Svetozaru Miletiću u Novom Sadu, kao da do danas još nije dobio zasluženi historiografski tretman“ (str. 33).

Muzej radničkog pokreta i narodne revolucije Vojvodine osnovan je u Novom Sadu 1956. Zbirka Narodnooslobodilačke borbe (fondovi Vojvođanskog muzeja) čini njegovu osnovu. U početku je djelovao pod istim krovom s Vojvođanskim muzejom. Kasnije je za Muzej radničkog pokreta i narodne revolucije predviđena lokacija u Dunavskoj ulici u centru Novog Sada (prazan prostor između tadašnje zgrade Općinskog suda, danas Muzej Vojvodine i Arhiv Vojvodine) i Doma JNA (danas Dom Vojske Srbije). U proljeće 1959. raspisan je natječaj za izradu idejnog projekta zgrade Muzeja radničkog pokreta i narodne revolucije Vojvodine. Na natječaj se prijavilo nekoli-

ko pojedinaca. Prihvaćen je projekt Ivana Vitića, koji je izveden uz manje izmjene. U pitanju je modernistički objekt kubične forme, izvedene u armirano-betonskoj konstrukciji kombinacijom betona i opeke, s obimnim zastakljenim pojasevima i središnjim atrijem i prilaznim platformom. Muzej sa stalnom postavom je otvoren 22. prosinca 1972. Interijer stalnog postava osmislio je i izveo arhitekt Đuro Kavurić.

Pedesetih godina prošloga stoljeća u Novom Sadu se počelo razmišljati o podizanju centralnog gradskog groblja. Konfesionalna groblja su bila manja i nedovoljna. Tijekom 1962. je raspisan natječaj s tim u svezi. Prijavilo se nekoliko renomiranih stručnjaka. Komisija je usvojila idejno rješenje Josipa Seissela (Arhitektonski fakultet Ljubljana) pod šifrom „Lisje žuto“. Seisselovi suradnici su bili njegova supruga Silvana rođ. Plavšić i Miroslav Kollenz. Mitrović piše da je Seisselov osnovni nacrt groblja „podsjećalo na listove s grančicama od kojih je svaka za sebe prostorna i plastična cjelina“. U nastavku piše da je Seisselovo urbanističko rješenje „naglašeno pejzažnog karaktera“.

Ova knjižica predstavlja korisnu brošuru o najznačajnijim doprinosima Hrvata na polju arhitekture i kiparske umjetnosti u Novom Sadu. Zaklada Spomen-dom bana Josipa Jelačića, nakladnik ove knjige, dala je dobar primjer kako treba njegovati hrvatski identitet u Novom Sadu. Putovi vode kroz suradnju s institucijama i pojedincima (kakav je Vladimir Mitrović).

Vladimir Nimčević

Antun Gustav Matoš

JOSIPU JURJU I., KRALJU NAŠIH SVIH IDEALA

Izabrani tekstovi Antuna Gustava Matoša o Josipu Jurju Strossmayeru

Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski Osijek, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata Subotica, 2022., str. 150

Knjiga Antuna Gustava Matoša *Josipu Jurju I., kralju naših svih ideala. Matošev Strossmayer. Izabrani tekstovi Antuna Gustava Matoša o Josipu Jurju Strossmayeru* objavljena je u nakladi Društva hrvatskih književnika Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski iz Osijeka i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice. Ova vrijedna knjiga dio je Knjižnice Matošev milenij, koju je 2014. godine pokrenuo jedan od najeminentnijih profesora hrvatske književnosti i suvremeni književnik Goran Rem te predstavlja značajan doprinos razumijevanju djela Antuna Gustava Matoša, jednog od najistaknutijih pisaca hrvatske književnosti. Posebno se ističe trud i predanost Gorana Rema, Mirka Ćurčića i Tomislava Žigmanova u okupljanju i uređenju Matoševih tekstova. Njihov rad ne samo da odražava duboko poštovanje prema jednom od najvećih hrvatskih pisaca, već i pokazuje kako suradnja između različitih kulturnih i književnih tijela može biti plodonosna u pogledu međukulturnog razumijevanja i zajedničkog kulturnog djelovanja. Ovaj projekt također svjedoči o važnosti cjelovitosti institucionalne su-

radnje između hrvatske domovine i institucija Hrvata u Srbiji. Takva suradnja je ključna ne samo u smislu očuvanja nacionalne književne baštine, već i u jačanju veza i razumijevanja među Hrvatima bez obzira na granice.

Knjiga sadrži pažljivo odabrane tekstove Antuna Gustava Matoša posvećene Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu i političaru koji je bio ključna figura u kulturnom i političkom životu onda još uvijek porobljene Hrvatske. Matoš kroza svoje tekstove istražuje i odražava složene osjećaje prema Strossmayeru, ističući ga kao simbol nacionalnih težnji i kulturnoga preporoda. Kroz ove izabrane radove čitatelji dobivaju jedinstven uvid u Matoševo viđenje Strossmayera, ali i u širu sliku hrvatske intelektualne i političke scene koncem 19. i početkom 20. stoljeća. Matoševo pravaštvo, duboko ukorijenjeno u njegovu poeziju, reflektira se kroz njegovo snažno zastupanje hrvatskih nacionalnih težnji i kulturne samobitnosti. U svojim tekstovima o Strossmayeru, Matoš ne samo da izražava divljenje prema biskupovoj ulozi kao meceni

i zagovorniku umjetnosti, već i oštro kritizira bilo kakav oblik političke apatije ili pasivnosti koji bi mogao ugroziti hrvatske nacionalne interese. Knjiga detaljno pokazuje kako Matoš, kroz svoj kompleksni odnos prema Strossmayeru, artikulira važnost samoodređenja i kulturalnog identiteta u hrvatskom kontekstu. Svaki tekst je pažljivo pripremljen kako bi istaknuo važnost nacionalne svijesti i potrebu za otporom prema stranim utjecajima i unutarnjim podjelama koje bi mogle oslabiti hrvatski narod.

Matoševa literarna genijalnost najbolje se ogleda u njegovoj sposobnosti da izrazi kompleksne političke ideje kroz poetični jezik, čime stvara djela koja su istovremeno emocionalno snažna i intelektualno izazovna. Svaki od tekstova u knjizi nije samo literarna studija, već i duboka meditacija o hrvatskom nacionalnom identitetu, samoodređenju i kulturnoj baštini. U knjizi se također istražuje Matoševa evolucija kao mislioca i pisca, gdje njegova razmišljanja o Strossmayeru služe kao zrcalo za vlastiti intelektualni i emocionalni razvoj. Matoš ovdje nije samo kritičar ili pjesnik, već i duboki promišljatelj vlastite uloge i mjesta u hrvatskoj kulturi i povijesti.

Izdanje je posebno značajno jer pruža dublji uvid u Matoševu književnu ostavštinu i njegov doprinos hrvatskoj kulturi, istovremeno odražavajući povijesne i društvene kontekste koji su oblikovali njegov rad. Objavljivanjem ove knjige, Društvo hrvatskih književnika Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski iz Osijeka i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice potvrđuju svoju predanost očuvanju i promicanju

sveukupne hrvatske književne baštine.

Na koncu autor ovih redaka dužan je naglasiti kako knjiga našega omiljenoga pravaškoga modernista nije samo važan literarni dokument, već i ključan izvor za razumijevanje hrvatske nacionalne svijesti i kulturnoga identiteta, pretočen kroz pero jednog od najvećih hrvatskih književnika!

Darko Baštovanović

PREPOZNAVANJE – LIRA NAIVA 2022.

Hrvatska čitaonica Subotica i KD „Ivan Antunović“ Subotica, Subotica, 2022., str. 183

Hrvatska čitaonica Subotica i Bunjevačko-šokačka knjižnica „Ivan Kujundžić“ pri KD-u „Ivan Antunović“ Subotica tiskala je u 2022. godini zbirku izabranih pjesama pučkih pjesnika *Prepoznavanje*. Izbor pjesama je sačinila Klara Dulić Ševčić, a uredila Katarina Čeliković koja potpisuje i lekturu, korekturu je uradio Mirko Kopunović, a prijelom teksta mr. sc. Ervin Čeliković. Knjiga je tiskana u 400 primjeraka. Zbirka je predstavljena na jubilarnim, 20. susretima hrvatskih pučkih pjesnika „Lira naiva“ 17. rujna 2022. godine u Subotici, u HKC-u „Bunjevačko kolo“, pod geslom „Život je pisma“. Za jubilarni susret organizatori su pripremili dvije knjige: knjigu izabranih stihova *Prepoznavanje – Lira naiva 2022.* I *Život je pisma – Antologija hrvatskoga pučkog pjesništva u Srbiji Lira naiva 2003. – 2022.*

„Lira naiva“ hrvatske pučke pjesnike iz Srbije okuplja 21 godinu. Većina autora je uz „Liru naivu“ od prvoga dana, pjesnici su uglavnom starije generacije, ali se pojavljuju i nova pjesnička imena.

Na 183 stranice objavljene su pjesme 64 pjesnika. Uz pjesnike iz Srbije tu su i autori iz Hrvatske. U knjizi je i kratak životopis svakog od autora. Neki pjesnici zastupljeni su tek s jednom pjesmom, ali ima autora s dvije ili tri pjesme.

Kao i prijašnjih 19 godina autori pišu jednostavno, iz srca, ono što osjećaju, sanjaju, što ih boli, čemu se raduju, za čim žale, čemu se nadaju, u što vjeruju. I njihovom pjesničkom izričaju misli i stihovi su jednostavni, lako razumljivi, iskreno napisani, često pisani u rimi.

Pjesnici pišu o svom izgubljenom zavičaju, ravnici, djetinjstvu, obitelji, tradiciji, vjeri, domoljublju, ljubavi... Svoju osobnu tugu, nostalgiju, radost, nadu, zabrinutost... pretočili su u stihove pisane na bunjevačkoj i šokačkoj ikavici i standardnom hrvatskom jeziku. Ovi pjesnički i kulturni entuzijasti pišu o onome što žive, što čini dio njihovih životnih vrijednosti, onome što

ih je oblikovalo u djetinjstvu. Posebna vrijednost je materinski jezik na kome pišu, uz koji su odrastali, živjeli, sanjali, jezik koji je u ritmu njihovih srca.

Primjetan je značaj zavičaja, obitelji, korijena. Značajno mjesto imaju i pjesme vjerske tematike, ali i one u kojima se govori o ljubavi.

Iako je riječ o pučkim pjesnicima, zbirka pjesama *Prepoznavanje*, kao i prijašnje zbirke „Lire naive“, ima svoje mjesto u književnosti ovdašnjih Hrvata. Može se pratiti razvoj pojedinih pjesnika, njihovo pjesničko sazrijevanje, odnos prema temama o kojima pišu.

Isto tako „Lira naiva“ dala je pjesnicima priliku da se ohrabre objaviti svoje pjesme, što je za neke bio korak k objavljivanju autorskih pjesničkih i prozних djela. Na stranica zbirke *Prepoznavanje* sačuvana je bunjevačka i šokačka ikavica, pa je ovaj pjesnički pothvat značajan i zbog toga što je pjesnike potaknuo da svoje pjesme pišu na svom govoru, koji se zbog suvremenog načina života polako gubi i nove generacije ga više ne koriste.

Pjesnički pokret „Lira naiva“, koga osim zbirke pjesama čine i redoviti godišnji susreti i razgovori, značajan je jer se svake godine odazove veliki broj pjesnika. Susreti se organiziraju u različitim mjestima, a prilika je to ne samo za druženje već i za razgovor kroz koji pučki autori dobivaju sugestije za daljnji rad. Pjesnici su često i značajni kulturni djelatnici u svojim sredinama, ali bi trebalo potaknuti i pjesnike mlađe generacije da budu dio ovog pjesničkog okupljanja.

Zlata Vasiljević

**KULTURNO-DRUŠTVENI
DOKUMENTARIJ**

*I da se opet rodim
Dalmaciju pronaći ću*

PROSINAC, 2022.

1.

Na 29. sjednici Skupštine grada Subotice, mjesto vijećnika umjesto Tomislava Žigmanova, kojem je na prethodnoj sjednici konstatirana ostavka, zauzeo je član Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV) Vinko Stantić, predsjednik Mjesnog odbora DSHV-a u Maloj Bosni.

1.

U dvorani pape Ivana XXIII. u Marianumu u Beogradu održan je prvi u nizu susreta mladih s prostora Beogradske nadbiskupije.

2.

Godišnji koncert HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina održan je u maloj dvorani novosadskog „Spensa“. Uz pjevački zbor HKPD-a „Jelačić“ i klapu „Jelačić“ u programu su sudjelovali gosti iz Velike Gorice KUD „Gradići“.

2.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije Prve kolonije naive u tehnici slame u prostorijama Galerije otvorena je Božićna izložba na kojoj su izloženi božićni kolači – božićnjaci i prigodni ukrasi i čestitke od slame.

2.

Dosadašnji predsjednik HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta Ladislav Sunković ponovno je izabran za predsjednika društva na godišnjoj skupštini te udruge.

2.

U okviru prve, školske razine online kviza znanja i kreativnosti za srednjoškolske „Mreža čitanja“, koji ove godine nosi naziv „U mreži različitosti“, na sljedeću razinu natjecanja se plasiralo i 27 učenika subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“, Srednje Medicinske i Politehničke škole. Kviz organizira Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u

Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

3.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora obilježio je 86. obljetnicu postojanja godišnjim koncertom održanim u Hrvatskom domu u Somboru. U programu su sudjelovale sekcije Društva: folklorna, dramska, pjevačka i učenici koji u Hrvatskom domu pohađaju izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture, a predstavljen je i projekt digitalizacije arhivske građe te 100. broj *Mirojuba*, glasila udruge.

3.

Svečani godišnji koncert HKUPD-a „Stanislav Preprek“ održan je u maloj dvorani Spensa u Novom Sadu kojim je ujedno obilježena deseta obljetnica postojanja i rada Ženske pjevačke skupine te udruge. Tijekom programa pjevače su pratili i specijalni gosti večeri – veteranski tamburaški orkestar Tamburaškog centra „Cveta Sladić Čiča“ iz Novog Sada, a publika je imala priliku pogledati i monodramu „Sretan rođendan“ u izvedbi amaterske glumice i pjesnikinje Branke Dačević.

3.

Predstavljanje zapisa o Majci Amadeji Pavlović, knjige *Ja služim Bogu. Duhovni život Majke Amadeje Pavlović* autora prof. dr. Ivica Raguža i slikovnice *Majka Amadeja* za koju je tekst sastavila s. Krista Mijatović, a ilustrirala ga s. M. Margita Gašparovsky, održano je u crkvi sv. Roka u Petrovaradinu. Predstavljanju je prethodila sveta misa te blagoslov kipa sv. Josipa.

3.

U prostorijama DSHV-a održan je susret Mladeži HDZ-a Osječko-baranjske županije iz Općine Draž i Mladeži DSHV-a.

3.

Na 14. Susretima hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva „Stjepan Kranjčić“ održanim u Križevcima (Hrvatska), u žanru kratke priče drugu nagradu osvojio je Tomislav Žigmanov iz Subotice za priču „Lajčina prazna putna torba“ dok je treća nagrada pripala Lajči Perušiću iz Zagreba (podrijetlom iz Subotice) za priču „Ukradena dolina“.

3.

Na spomendan sv. Franje Ksaverskog četrdesetak župljana župe sv. Jurja mučenika iz Golubinaca u okviru godine kada se obilježava 250 godina od uspostave župe hodočastili su u marijansko svetište Đakovačko-osječke nadbiskupije u Aljmaš.

3.

Ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“ KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštorra nastupila je na koncertu pučkih pjevačkih skupina „Srićna noć je prispila“ u crkvi sv. Petra i Pavla u Topolju (Hrvatska) koji je priređen kao posljednji u nizu događaja u povodu 300. obljetnice te crkve.

6.

Sveti Nikola darivao je djecu diljem Vojvodine u vrtićima i školama gdje se odvija cjelovita nastava na hrvatskom jeziku ili izučava predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture. Darove je osiguralo Hrvatsko nacionalno vijeće (HNV).

7.

Urednica podlistka za djecu na hrvatskom jeziku *Hrcko* Željka Vukov, sudjelovala je na okruglom stolu održanom u Novosadskom dječjem kulturnom centru, koji je na temu „Opstanak časopisa za djecu na jezicima nacionalnim manjina u Srbiji“, okupio urednike sedam manjinskih dječjih listova.

9.

Katoličko društvo „Ivan Antunović“ i njegov Etnografskog odjel „Blaško Rajić“ organizirali su 26. Izložbu božićnjaka u vestibulu Gradske kuće u Subotici. Na izložbi su postavljene i prodajni radovi Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice i Likovno-slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta. Izložbi su prethodile radionice u Subotici i Tavankutu na kojoj su djeca izrađivala božićnjake. Na otvorenju je predstavljena i monografija *Božićnjaci – 25 godina izložbe božićnjaka*.

9.

Na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu priređen je susret studenata i mentora te suorganizatora etnoloških i kulturno-anthropoloških terenskih istraživanja povodom završetka istraživanja Hrvata u Banatu. Istraživanje je rezultiralo znanstvenom monografijom *Hrvati u Banatu: dosegljavanje, tradicijska baština, identitet* (2022.) koja je objavljena u suizdavaštvu Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, FF Pressa i Zavoda za kulturu voJVodanskih Hrvata (ZKVH) u Subotici.

9. i 10.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta u crkvi svetog Marka evanđelista u Žedniku i u Domu kulture u Tavankutu nastupila je klapa „Barun“ sa svojim mandolinskim sastavom.

10.

Drugi po redu adventski humanitarni vašar ispred župe Marije Majke Crkve u Subotici organizirali su župljani na čelu sa župnikom preč. Željkom Šipekom.

10.

Svečano euharistijsko slavlje tijekom kojeg je upriličen i obred ustoličenja

novog nadbiskupa Beogradske nadbiskupije i metropolita mons. dr. Ladislava Németa slavljeno je u katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije u Beogradu.

10.

Na prvoj konstitutivnoj sjednici članova predsjedništva Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske održanom u Zagrebu, predsjednica HNV-a u Republici Srbiji Jasna Vojnić imenovana je za predsjednicu Odbora za hrvatsku nacionalnu manjinu.

10.

Muška pjevačka skupina „Bodroški bečari“ KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštorra nastupila je na koncertu u Ivankovcu, u povodu 10. obljetnice osnutka tamošnje MPS „Baje“.

10.

U povodu Dana Društva i 119. obljetnice postojanja udruge u župnoj crkvi Svetog Križa u Rumi održan je godišnji koncert mjesnog Velikog tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ pod dirigentskom palicom novog dirigenta Dragutina Škrobota.

10.

Lokalna akcijska grupa „Bosutski niz“ iz Privlake (Hrvatska) zajedno sa Zakladom Spomen-dom bana Josipa Jelačića iz Petrovaradina, a uz potporu Hrvatskog kulturnog centra Novi Sad, realizirali su projekt „Opremanje rodne kuće bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu“. Rezultati ovoga projekta, uz svečani program naslovljen „Sremci Srijemu“, predstavljani su u rodnoj kući bana Jelačića u Petrovaradinu. U programu su sudjelovali KUD „Apševački veseljaci“ iz Apševaca, Kulturni centar „Klasje“ iz Privlake na Bosutu, HKD „Šid“ iz Šida te solisti: samičar Marko Neferanović i solistica Svetlana Palada.

11.

U okviru programa „Božić u Surčinu“ Kreativna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ priredila je u prostorijama Čitaonice sedmu po redu Božićnu izložbu.

11.

Božićni koncert „Srićna noć je prispila“ KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštorra održan je u mjesnoj crkvi sv. Petra i Pavla. Osim domaćina nastupila je i pjevačka skupina HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

11.

Na blagdan Materica, Društvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata (DVPH) u Zagrebu i ove godine je u svojim prostorijama organiziralo okupljanje bunjevačkih Hrvata koji žive i rade u ovome gradu. O ovom običaju govorila je i prof. Filozofskog fakulteta Milana Černelić.

12.

Stanka Čoban iz Etno kuće „Didina kuća“ u Baču prva je dobitnica nagrade „Heroji naslijeđa“ za osobni doprinos u području naslijeđa. Nagradu su ustanovili udruga „Europa Nostra Srbija“ i Delegacija EU u Srbiji, a uručena joj je na svečanosti u Beogradu.

12. i 13.

Godišnji koncert izvođačkog ansambla HKC-a „Bunjevačko kolo“ pod naslovom „Memento 2“ održan je u Velikoj dvorani Centra.

13.

Godišnja kolektivna izložba članova HLU-a „Croart“ i njihovih gostiju otvorena je u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici.

13.

U prostorijama župe sv. Klementa, pape i mučenika u Hrtkovcima, gdje je održana osnivačka skupština osnovano je Hrvatsko kulturno društvo

17.

U okviru programa „Advent u Tavan-kutu“ HKPD „Matija Gubec iz Tavan-kuta i Generalni konzulat Republike Hrvatske u Subotici organizirali su Bo-žićni koncert folklornog odjela Gupca na kojem su nastupili i gosti, članovi KUD-a „Orljava“ iz Pleternice (Hrvat-ska).

17.

Udruga banatskih Hrvata organizirala je u crkvi svetog Mauricija u Starčevu tradicionalni božićni koncert u surad-nji sa župnim vijećem na kojem je na-stupio Marko Križanović, glazbenik iz Subotice uz klavirsku pratnju Sándora Kolompára. Koncertu je prethodio ko-memorativni dio posvećen dan prije preminulom Josipu Mihajliću, koji je 14 godina bio na čelu župnog vijeća.

17.

Pobjednici XXI. Pokrajinske smotre re-citatora na hrvatskom jeziku koju or-ganizira Hrvatska čitaonica iz Subotice boravili su na jednodnevnom nagra-dnom izletu u Osijeku.

18.

Predstava dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice pod na-zivom „Tamburaški oproštaj“, autora teksta i režije Marjana Kiša, igrana je u Domu kulture u Tavankutu.

18.

U okviru programa „Božić u Surčinu“ Hrvatska čitaonica „Fischer“ priredila je u prostorijama Čitaonice igrokaz pod naslovom „Badnje večer“ po tek-stu Jelisavete Stošić i Ljerke Vlačine.

18.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Na-zor“ iz Sombora u Hrvatskom domu održan je Božićni koncert „Tiha noć u Nazoru“, kao i izložba kolača božić-njaka, u kom su osim domaćina, *Na-zorovog* pjevačkog zbora, sudjelovali i pjevači KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte,

učenici koji u Hrvatskom domu prate nastavu na hrvatskom jeziku, mladi glazbenici iz Monoštora, učenici OŠ „Bratstvo-jedinstvo“ i Mađarske gra-đanske kasine, članovi Udruge Ni-jemaca „Gerhard“ te pjevački zbor iz Karmela i VIS „Antunići“.

18.

Župe sv. Jurja iz Vajske i sv. Ilije iz Bo-đana organizirale su treći humanitar-ni Adventski vašar u dvorištu župne crkve u Vajskoj. Prije vašara djeca iz Vajske i Bođana priredila su prigodan program u crkvi sv. Jurja.

19. i 20.

U Velikoj dvorani HKC-a „Bunjevač-ko kolo“ u Subotici održan je godiš-nji koncert dječje skupine folklornog odjela Centra.

20.

„Legalitet i legitimitet u provedbi ma-njinskih politika“ bila je tema konfe-rencije održane u Novom Sadu u or-ganizaciji Centra za regionalizam, a uz potporu njemačke Fondacije „Hanns-Seidel-Stiftung“ na kojoj je sudjelovao i međunarodni tajnik HNV-a Darko Baštovanović.

21.

Učenici osnovnoškolske dobi, polazni-ci škole tambure u područnom odje-lu Glazbene škole „Petar Konjović“ iz Sombora koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Monoštoru pri-re-dili su tamburaški koncert u mjesnom Domu kulture pod ravnanjem profe-sorice Marine Kovač.

21.

U organizaciji HPD-a „Bela Gabrić“ iz Subotice završen je projekt kroz koji su snimljene matrice za sve pjesme iz udžbenika *Glazbena škrinjica 1 i 2* te je tim povodom za učenike nižih odje-la OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Tamburaškoj kući HGU-a „Fe-

stival bunjevački pisama" priređen sat glazbene kulture koji su održale profesorice Tamara Štricki Seg i Mira Temunović.

21.

Svi učenici nižih odjela koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku u Subotici, Maloj Bosni, Đurđinu, Tavankutu i Monoštoru sudjelovali su na snimanju novogodišnjeg programa koji će biti emitiran 1. siječnja na Radio-televiziji Vojvodine.

22.

HKPD „Đurđin“ priredilo je božićni program pod nazivom „Tiha noć u Đurđinu“ u župnoj pastoralnoj dvorani „Otar Gerard Tomo Stantić“ u Đurđinu. Osim članova literarno-dramske sekcije, Dječjeg i Omladinskog zbora udruge kao gosti nastupili su članovi dječjeg zbora „Lira“ HPD-a „Bela Gabrić“ iz Subotice.

22.

U organizaciji udruge južnobačkih Hrvata u Slovačkom vojvođanskom kazalištu u Bačkom Petrovcu održan je humanitarni Božićni koncert na kojem su nastupili klapa HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina i komorni sastav „Musica viva“ iz Bačkog Petrovca.

23.

Tradicionalni 32. Božićni koncert u Subotici održan je u Velikoj vijećnici Gradske kuće, a nastupili su Katedralni zbor „Albe Vidaković“ i dječji zbor „Zlatni klasovi“ sa solistima Aleksandrom Ušumović, Eminom Tikvicki i Jakovom Vukovom pod dirigentskom palicom Miroslava Stantića te Subotički tamburaški orkestar i STO choir singers sa solistima Antonijom Dulić, Marijom Kovač i Bojanom Bukvićem pod ravnanjem Marijane Marki.

23.

Javna prezentacija projekta vrtića i jaslica „Blažena Ozana Kotorska“ koji

će se nalaziti u Rimokatoličkoj župi Presveto Srce Isusovo u Tavankutu, u nekadašnjem dominikanskom samostanu, održana je na Etno-salašu Balažević. Odgojni cjelodnevni rad u ovom objektu provodit će se na hrvatskom jeziku, po Montessory programu, a moći će primiti oko 25-ero djece vrtićkog, te oko 20-ero djece jaslenog uzrasta.

23.

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske dodijelio je sredstva za 28 projekata i 3 jednokratne potpore ugroženim pojedincima, pripadnicima hrvatske zajednice u Srbiji na temelju 2. Javnog poziva za prijavu posebnih potreba i projekata od interesa za Hrvate izvan Hrvatske u svrhu ostvarenja financijske potpore za 2022. godinu.

27.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice upriličen je božićno-novogodišnji program pod nazivom „U susret novome“. U programu su sudjelovali članovi književno-teatarskog kružoka Centra, te Novi omladinski zbor Njemačke udruge „Maria Theresiopolis“ i Dječji zbor „Lira“ HPD-a „Bela Gabrić“ koje je pripremila Emi-na Tikvicki.

28.

U prostorijama HNV-a održano je testiranje učenika 4. razreda srednjih škola u okviru programa Profesionalne orijentacije „Gdje Poći Sutra!?", a u njemu su sudjelovali učenici Gimnazije „Svetozar Marković“ te Srednje medicinske škole iz Subotice.

28.

U crkvi sv. Mihaela Arkandela u Odžacima održan je Božićni koncert na kojem je nastupio mješoviti zbor župe Imena Marijina „Laudanti“ i tamburaši iz Novog Sada pod ravnanjem Marka Parčetića i Davida Bertrana. Koncert je

organiziralo Udruženje Nijemaca i župnik Jakob Pfeifer.

28.

U crkvi svetog Jurja u podgrađu Petrovaradina mješoviti zbor HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina je održao tradicionalni božićni koncert na kojem su kao gosti nastupili i članovi crkvenog zbora župe Presvetog Trojstva iz Srijemskih Karlovaca.

28.

Učenici osnovnoškolske dobi koji pohađaju katolički vjeronauk u školi priredili su božićnu predstavu u župnoj dvorani „Kata“ u Sotu.

29.

U okviru projekta „Božić u Surčinu“ Hrvatska čitaonica „Fischer“ priredila je u prostorijama udruge II. susret bletemaša svih generacija.

30.

U crkvi Uskrsnuća Isusova u Subotici održan je Božićni koncert na kom su nastupili Zbor i Dječji zbor ove župe, Subotički tamburaški kvartet i orguljaš Bogdan Rudinski. Dirigentica je bila Ivana Mačković.

Ostrogonac u zastupničkoj grupi „Za pomirenje SPP-USS-DSHV“

Narodni zastupnik u državnom parlamentu DSHV-a Mirko Ostrogonac ušao je u novoosnovanu zastupničku grupu „Za pomirenje SPP-USS-DSHV“.

Božićna akcija Cro-Fonda

Tijekom prosinca Fondacija Cro-Fond organizirala je akciju prikupljanja financijskih sredstava za potrebite i socijalno ugrožene pripadnike hrvatske zajednice u povodu Božića i osigurala 100 vaučera od po 5000 dinara najugroženijim obiteljima hrvatske zajednice.

Kalendar hrvatskih institucija za 2023. godinu

„Baštinimo da traje“ naslov je tematskog zidnog i stolnog kalendara za 2023. godinu u čijoj su izradi i objavi zajednički sudjelovale hrvatske profesionalne institucije i organizacije: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, NIU „Hrvatska riječ“ i Hrvatsko nacionalno vijeće.

Nova Danica

U nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ iz tiska je izašla nova *Subotička Danica*, narodno-crkveni kalendar za 2023. godinu.

Digitaliziran opus Ive Popića

Povodom 100. obljetnice rođenja pisca i kulturnog djelatnika Ive Popića (1922. – 1993.), Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata skenirao je i objavio na svojim mrežnim stranicama njegova djela.

Virtualna izložba slamarki

Slamarke tavankutskog HKPD-a „Matija Gubec“ priredile su i ove godine virtualnu Božićnu izložbu svojih radova i objavile je na Facebook stranici udruge.

Facebook i YouTube Subotičke biskupije

Subotička biskupija izradila je svoju zvaničnu Facebook stranicu i YouTube kanal. Dostupne platforme su: Facebook: <https://www.facebook.com/subotickabiskupija/> YouTube: <https://www.youtube.com/channel/UCvTKldw6xPe-CR3V1dP948Q>

Nova mrežna stranica Hrvatske čitaonice iz Subotice

Hrvatska čitaonica iz Subotice je pokrenula novu mrežnu stranicu udruge koja je dostupna na poveznici <https://www.hrvatskacitaonica.org.rs>.

običaj koji se u Rumi prakticira više od jednog stoljeća.

14. – 28.

Članica HLU-a „Croart“ Nela Horvat iz Subotice dobila je prvu nagradu za slikarstvo – batik na svili na 25. Srijemskokarlovačkom novogodišnjem likovnom salonu koji je organizirao Kulturni centar Karlovačka umjetnička radionica u svojoj galeriji.

15.

Hrvatska čitaonica „Fischer“ je u okviru programa „Božić u Surčinu“ organizirala Humanitarni božićni koncert u župnoj crkvi Presvetog Trojstva u Surčinu. Osim zbora mjesne crkve nastupili su i tamburaši Hrvatske čitaonica „Fischer“, Zbor „Juventus“ iz Temerina, duo ArsAmatoria te obitelji Satmari i Gojani.

18.

UBH „Dužijanica“ je na etno-salašu pred crkve u Đurđinu organizirala prvi ovogodišnji program – sedmi Risarski disnotor.

18.

U organizaciji Hrvatske udruge „Benedikt“ u dvorani Dominikanskog samostana u Splitu održano je predstavljanje dviju knjiga svećenika i župnika Župe Presvetog Trojstva iz Surčina vlč. Marka Kljajića *Antimemoari I. i II.*

19.

U sklopu Dana biskupa Ivana Antunovića koje organizira Katoličko društvo „Ivan Antunović“, u Pastoralnom centru „Augustinianum“, održan je XXXI. „Razgovor“ na temu „Angažman vjernika laika u mjesnoj crkvi“ o kojoj su govorili vlč. dr. Ivica Ivanković Radak, vlč. Dražen Skenderović, vlč. Vinko Cvijin i Ljubica Stipančević.

19.

DSHV je u Hrvatskom domu u Somboru organizirao tribinu na kojoj su go-

vorili narodni zastupnik DSHV-a Mirko Ostrogonac i pomoćnik pokrajinskog tajnika za poljoprivredu, šumarstvo i vodno gospodarstvo Mladen Petreš.

21.

Predsjednica HNV-a i dopredsjednica Savjeta Vlade za Hrvate izvan Republike Hrvatske Jasna Vojnić prisustvovala je na tradicionalnom 76. Hrvatskom balu gradišćanskih Hrvata u hotelu „Park Schönbrunn“ u Beču u organizaciji Hrvatskog centra i Hrvatskogradišćanskog kulturnog društva pod geslom „Od tradicije do inovacije“ ili skraćeno „Tradinovacija“.

21.

U „Šokačkoj kući“ u Sonti održana je redovita godišnja skupština KPZH-a „Šokadija“.

22.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume članovi sekcije „Sveti Vinko“ okupili su se u vinogradu da na blagdan sv. Vinka, zaštitnika vinogradara, vinograda i vina obave tradicionalno blagoslov loze i vinograda. Članovi HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina organizirali su blagoslov vinograda na podunavskim padinama Fruške gore. Blagdan svetog Vinka proslavljen je i u Maradiku i Srijemskoj Kamenici a prvi put i u Mirgešu, naselju nadomak Subotice, na salašu i vinogradu Marina Skenderovića.

22.

Prva radionica o hrvatskim vinima, s degustacijom odabranih autohtonih hrvatskih sorti, održana je na blagdan sv. Vinka, u Hrvatskoj čitaonici „Fischer“ u Surčinu. Tom prigodom predavanje je održala enologinja Ana Naglić.

22.

Na salašu Franje i Jelice Dulić u Đurđinu održan je prvi sastanak Organizacijskog odbora velikog okupljanja

29.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata priredio je predstavljanje monografije *Hrvati u Banatu: Doseljavanje, tradicijska baština, identitet* u župnom domu u Opovu te u Domu kulture u Starčevu.

31.

Beogradski nadbiskup i metropolit mons. dr. Ladislav Német i generalni vikar mons. Robert Pastyik primili su u Ordinarijatu Nadbiskupije u prvi službeni posjet apostolskog nuncija u Republici Srbiji mons. Santa Gangemia, u pratnji savjetnika Nuncijature mons. Simona Bolivara Sancheza Carriona.

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu proglašena za spomenik kulture

Na prijedlog Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, Vlada Srbije je proglasila crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu za kulturno dobro čime je Beograd dobio 445. spomenik kulture.

Prvi autorski udžbenik za Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture

Učenicima prvog i drugog razreda osnovne škole koji izučavaju izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture, podijeljen je prvi autorski udžbenik *Učimo hrvatski* za ovaj predmet čije su autorice učiteljica Ljiljana Dulić i odgojiteljica Marina Piuković iz Subotice. Izradu udžbenika financirala je nakladnička kuća JP Zavod za udžbenike, a timom za izradu udžbenika koordiniralo je Hrvatsko nacionalno vijeće.

Croatia Records objavio dječju operu Franje Štefanovića

U izdanju zagrebačkog Croatia recordsa na streaming servisima digitalno je objavljena opera za djecu „Šumska kraljica“ petrovaradinskoga skladatelja Franje Štefanovića.

Obnovljen križ na crkvi u Starčevu

Na crkvi svetog Mauricija u Starčevu postavljen je obnovljeni križ. Križ je obnovljen u suradnji opovačke župe sv. Elizabete i starčevačke župe sv. Mauricija.

Dvobroj časopisa Nova riječ za 2022. godinu

Objavljen je dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ 1-2* za 2022. godinu koji na blizu 350 stranica donosi priloge raznovrsnog i bogatog sadržaja.

Nova knjiga Dražena Prčića

U nakladi subotičke „Minerve“ izišla je nova knjiga Dražena Prčića naslovljena *Subotica : priča o fotografiji II*. Nastavak je to njegove knjige *Subotica : priča o fotografiji* iz 2020. godine.

VELJAČA, 2023.

1.

Započeo je XV. Kviz za poticanje čitanja Gradske knjižnice Subotica nazvan „Čitam i skitam“ namijenjen učenicima osnovnoškolske dobi ove godine posvećen bajkama, ljubavi i knjižnici.

2.

Na blagdan Prikazanja Gospodinova, kada se obilježava i Dan posvećenog života, dijecezanski upravitelj Subotičke biskupije mons. Ferenc Fazekas predvodio je svetu misu u Franjevačkoj crkvi sv. Mihovila u Subotici, u koncelebraciji svećenika grada Subotice.

3.

U organizaciji UG-a „Hrvatski Majur“ tradicionalna pokladna zabava za mlade „Prelo mladeži“ ponovno je održano nakon dvogodišnje stanke u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici. Mlade iz cijele Vojvodine je zabavljao tamburaški ansambl „Ruže“. Prelu su nazočili i predstavnici Mladeži Hrvatske demokratske zajednice Osječko-

baranjske županije koji su prije prela imali sastanak s predstavnicima Mladeži DSHV-a.

4.

U organizaciji HBKUD-a „Lemeš“ iz Lemeša u Domu kulture je održan tradicionalni „Marin bal“ na kojem su goste zabavljali Tamburaški sastav „Rujna zora“ iz Subotice, a bal su otvorili bunjevačkim igrama članovi GKUD-a „Sombor“ iz Sombora.

4.

HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske priredila je šesto Šokačko veče u hotelu „Bački dvor“ na jezeru Provala. U okviru programa priređena je i revija šokačkih nošnji, a nastupili su i gajdaši Tomislav Livaja i Filip Golubov.

4.

Ministar vanjskih i europskih poslova Gordan Grlić Radman iskazao je nezadovoljstvo srbijanskom kolegi Ivici Dačiću jer je šefu Suverenista Marijanu Pavličeku zabranjen ulazak u Srbiju, a MVEP je zbog toga prenijelo prosvjed srbijanskoj veleposlanici u Zagrebu Sreljini Milić. Neugodnosti na granici imao je i Vukovarsko-srijemski župan Damir Dekanić.

5.

U organizaciji HKPD-a „Đurđin“ iz Đurđina i župe sv. Josipa Radnika iz Đurđina u Pastoralnom centru „Otac Gerard Tomo Stantić“ održano je „Prelo na salašu“. Osim kraćeg nastupa literarno-dramske sekcije Društva za zabavu je bio zadužen i ansambl „Ruže“ iz Subotice.

5. – 9.

Nadbiskup Beogradske nadbiskupije mons. Ladislav Német sudjelovao je u radu Kontinentalne sinodske skupštine održane u Pragu.

7.

Predsjednik Pokrajinske vlade Igor Mirović uručio je ugovore za sufinan-

ciranje 22 lista na jezicima nacionalnih manjina iz devet izdavačkih kuća među kojima je i NIU Hrvatska riječ iz Subotice.

7.

Narodni zastupnik Mirko Ostrogonac sastao se u Domu Narodne skupštine s predstavnicima veleposlanstava Velike Britanije u Zagrebu i Beogradu, a centralna tema razgovora bio je položaj Hrvata kao nacionalne manjine u Srbiji.

8.

U osnovnim školama „Matko Vuković“ i Ivan Milutinović“ u Subotici te „Vladimir Nazor“ u Đurđinu, „Matija Gubec“ u Tavankutu i „Ivan Milutinović“ u Maloj Bosni održana je prva, školska razina Nacionalnog projekta za poticanje čitanja i promicanje kulture čitanja „Čitanjem do zvijezda“ koji organizira Knjižničarsko društvo Međimurske županije, a u Subotici ga provodi Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

9.

NIU „Hrvatska riječ“ organizirala je predstavljanje knjige *Fragmenti – Izbor intervjua 2003. – 2022.* u nakladi ove ustanove, koje je održano u Novoj čitaonici Gradske knjižnice u Subotici.

9.

Nakon dvije godine stanke u organizaciji NIU „Hrvatska riječ“ u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održan je „Hrckov maskenbal“ na kojem je sudjelovalo oko 150 mališana nižih odjela koji pohađaju cjelovitu nastavu ili vrtić na hrvatskom jeziku u Subotici, Maloj Bosni, Tavankutu i Đurđinu.

9. – 10.

Vodstvo UBH-a „Dužijanica“ boravilo je u Mostaru i Senju radi dogovora oko organiziranja Dužijanice u Mostaru koja će se održati 22. i 23. srpnja ove godine.

10.

Valentina Jurković iz Bača izabrana je za najljepšu djevojku u narodnom ruhu u okviru natjecanja za titulu „Šokački cvit“ održanog u sklopu Šokačkog srijela u Županji. Valentina Jurković je u Županji sudjelovala u ime udruge „Tragovi Šokaca“ iz Bača.

11.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta organizirao je XIV. Gupčev bal u velikoj dvorani mjesnog Doma kulture u Donjem Tavankutu. Za dobru zabavu pobrinuli su se tamburaški ansambl „Ruže“ te Marko Žigmanović i bend iz Subotice.

11. – 21.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina i Udruga građana „Petrovaradin Media“ obnovili su manifestaciju Petrovaradinski karneval nakon stanke duže od osam desetljeća. Tijekom deset dana održano je više programa, a središnji događaj je bio Velika karnevalska povorka maskiranih sudionika ulicama Petrovaradina koji su došli iz brojnih gradova Srbije.

12.

Župljani župe Uskrsnuća Isusova iz Subotice okupili su se u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ na petom Župnom prelu. Nakon kraćeg prigodnog programa uslijedio je ručak, a za dobru zabavu pobrinuo se ansambl „San“.

13.

Novi dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2022. godinu predstavljen je u prostorijama Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

15.

U prostorijama HNV-a započela je s radom peta generacija lektorata hrvatskog jezika i književnosti koji ove godine pohađa 21 polaznik pod vodstvom lektora hrvatskog jezika i

književnosti Perice Vujića. Nastava se izvodi u okviru Centra za usavršavanje nastavnika Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu.

15. – 16.

U sklopu realizacije projekta „Ja u tuđim cipelama“, čiji su nositelji HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta i portal *Magločistač* kao medijski partner, održane su prve dvije u nizu planiranih radionica za mlade, čija je okosnica bila tema filmske umjetnosti. Radionice je održao Branko Ištvančić, nagrađivani redatelj iz Zagreba koji je podrijetlom iz Tavankuta, a uslijedile su nakon održanih fokus grupa u kojima su sudjelovali mladi iz različitih nacionalnih zajednica.

15. – 17.

U organizaciji Subotičkog oratorija u Monoštoru je održan mini Zimski oratorij za više od 30 djece iz Monoštora i Sombora na temu molitva.

16.

U subotičkom Domu DSHV-a održan je običaj Debo četvrtak. Ovaj običaj obilježen je i u organizaciji Mjesnog odbora DSHV-a u Vajskoj, a na proslavu su došli i članovi DSHV-a iz Plavne i Bača.

17.

Na temelju prijave koje je podnijelo Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji gradonačelnik Subotice Stevan Bakić osudio je govor mržnje i prijetnje koji je pod imenom Anđela Moravčić obavljen na društvenim mrežama.

17.

Odjel za istraživanje i izučavanje tradicijske baštine pri HKC-u „Bunjevačko kolo“ organiziralo je radionicu „Povezivanje marama“ u maloj dvorani Centra. Voditeljica radionice bila je Dajana Šimić, a kao gošća okupljene žene povezivala je i Margica Mačković.

njeg plana Vijeća za 2022. i izabrali novo vodstvo. Za dopredsjednike su na prijedlog predsjednice Vijeća Jasne Vojnić izabrani: za Suboticu profesor kemije iz Donjeg Tavankuta Slavko Benčik, za Podunavlje kv. bravar iz Vajske Mladen Šimić, za Srijem studentica iz Batrovaca Snežana Pupić i za Sombor diplomirani pravnik iz Monoštora Željko Šeremešić koji je i do sada bio na tom mjestu. Za predsjednicu IO HNV-a izabrana je Karolina Bašić, master sociologinja iz Subotice. Za člana Izvršnog odbora zaduženog za područje kulture izabran je Denis Lipozenčić, supervizor prodaje iz Subotice, za obrazovanje Nataša Stipančević, master učiteljica iz Subotice, za informiranje Ninoslav Radak, student Visoke pedagoške škole u Subotici te za službenu uporabu jezika Ljubica Vuković Dulić, povjesničarka umjetnosti iz Tavankuta. Diplomirana pravnik iz Subotice, Mirjana Stantić izabrana je ponovno za tajnicu Vijeća.

21.

Međunarodni dan materinskoga jezika obilježen je priredbom u OŠ „Jovan Popović“ u Srijemskoj Mitrovici u kojoj su sudjelovali učenici koji izučavaju predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture odnosno pohađaju nastavu rusinskog, ukrajinskog i mađarskog jezika.

21.

Pretkorizmena duhovna obnova svećenika Subotičke biskupije održana je u karmelskom samostanu u Somboru. Razmatranje na hrvatskom jeziku održao je karmelićanin o. dr. Jakov Mamić, a na mađarskom župnik župe sv. Lovre u Budimpešti preč. dr. Henrik Gável.

21.

HKUPD „Matoš“ iz Plavne organizirao je pokladni običaj *tute*. U povorci pod maskama sudjelovala su u najvećem broju djeca.

22.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić prisustvovala je svečanom prijemu u Palači pravde u Beogradu koje je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, na čelu s ministrom Tomislavom Žigmanovom, priredilo za predstavnike novoformiranih nacionalnih vijeća nacionalnih manjina.

22. 2. – 2. 4.

Inicijativa „40 dana za život“ je tijekom korizme okupila vjernike na molitvu u Subotici i molitvenom bdijenju ispred Klinike za ginekologiju i akušerstvo „Betanija“ u Novom Sadu.

23.

Prezentacija prvog autorskog udžbenika za izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture *Učimo hrvatski* za prvi i drugi razred osnovne škole održana je u Gradskoj knjižnici u Subotici. Udžbenik su među ostalima predstavile autorice Ljiljana Dulić i Marina Piuković iz Subotice.

23.

Polaganjem vijenaca na spomen-ploču Antuna Gustava Matoša koja je podignuta 2003. u zgradi nekadašnje bunjevačke škole u Kačmaru (Mađarska) započeli su 7. Dani Antuna Gustava Matoša nakon čega je uslijedio program u lokalnoj vijećnici.

23. – 26.

Drugi Međunarodni kamp tehničkih vještina, u organizaciji OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta i Saveza udruga pedagoga tehničke kulture Zagreba, održan je u prostorijama mjesne škole u Tavankutu. Tom prigodom gosti iz Zagreba su organizirali radionice za učenike kao i seminar za nastavnike subotičkih osnovnih i srednjih škola.

25.

Na 44. Međunarodnom sajmu turizma u Beogradu, na štandu Turističke organizacije Grada Subotice, predstavile

su se i dvije hrvatske udruge – UBH „Dužijanca iz Subotice i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

25.

Veslačka ekipa HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora „Salašari somborski“ predstavila se na Sajmu nautike u Zagrebu, na štandu *Maratona lađa* na Neretvi, s drugim kontinentalnim ekipama koje sudjeluju na ovoj prestižnoj lađarskoj utrci u dolini Neretve.

Novi CD orguljaša Alena Kopunovića Legetina

Povodom 25 godina od osnutka Požeške biskupije i ređenja njezinog prvog biskupa msgr. dr. Antuna Škvorčevića, jedan od vodećih hrvatskih orguljaša, inače podrijetlom iz Subotice, Alen Kopunović Legetin objavio je izdanje *Cantantibus Organis* u nakladi zagrebačkog Croatia recordsa.

OŽUJAK, 2023.

2.

U župnom domu župe „Sveti Pavao“ u Baču održana je osnivačka skupština Hrvatskog društva „Drevni Bač“ kojom je predsjedavao župnik vlč. Marinko Stantić. Istu večer održana je i prva sjednica Upravnog odbora na kojoj je za predsjednika izabran Vladimir Penavin.

2. – 5.

U organizaciji Pokreta fokolara iz Beograda u Pastoralnom centru „Papa Ivan XXIII.“ u Beogradu održan je kongres mladih na kojem je sudjelovalo preko 150 mladih iz različitih zemalja.

3.

NIU „Hrvatska riječ“ i Fondacija „Antun Gustav Matoš“ organizirali su u prostorijama Fondacije u Beogradu predstavljanje knjige *Fragmenti – izbor intervjuja 2003. – 2022.*

3.

Knjižničarska savjetnica Gradske knjižnice Subotica Bernadica Ivanković dobitnica je nagrade Zaklade „Dr. Ljerka Markić-Čučuković“ u kategoriji knjižnica, ustanova, udruga ili pojedinaca koji promiču knjižničarsku struku i bibliotekarstvo općenito za 2022. godinu. Nagrada joj je uručena u Vijećnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

3.

„Život kao dar od začeca do prirodne smrti“ tema je prve tribine koju je tijekom korizme Beogradska nadbiskupija organizirala u dvorani Pastoralnog centra „Papa Ivan Dobri“. Predavač je bio svećenik Beogradske nadbiskupije vlč. Andrej Đuriček.

4.

Srijemski biskup koadjutor Fabijan Svalina susreo se s hrvatskim kulturno-umjetničkim i prosvjetnim društvima i udrugama koje djeluju na području Srijemske biskupije u prostorijama župe sv. Dimitrija, đakona i mučenika u Srijemskoj Mitrovici radi boljeg međusobnog upoznavanja te bolje i lakše buduće suradnje.

4.

HLU „Croart“ iz Subotice dobila je Večernjakovu domovnicu za 2022. godinu u kategoriji Najuspješnije hrvatske udruge/Događaj godine. Nagrada je uručena na svečanosti u njemačkom Bad Homburgu nedaleko od Frankfurta na Majni.

4.

U prostorijama HNV-a u Subotici upriličen je susret grupe pravnik iz Hrvatske i predstavnika hrvatske zajednice na čelu s predsjednicom Jasnom Vojnić. Ovom prigodom u ime Upravnog odbora Zaklade „Adris grupa“ prof. dr. sc. Gojko Bežovan darovao je stipendiju za jednog postdiplomca, koji bi u ime hrvatske zajednice bio delegiran da upiše sveučilišni interdisciplinarni

poslijediplomski specijalistički studij *Priprema i provedba EU projekata* u Zagrebu koji traje dva semestra.

7.

U Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici u okviru korizmenih meditacija svećenik Subotičke biskupije, profesor i bibličar vlč. dr. Tivadar Fehér govorio je na temu „Sin Čovječji je zato došao da on služi“.

8.

Organizacija Croatian Women's Network sa sjedištem u Torontu izabrala je v. d. ravnateljice Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Katarinu Čeliković za jednu od dobitnica nagrade *Utjecajne hrvatske žene* za 2023. godinu. Svečana dodjela nagrade održana je u zagrebačkom hotelu Westin.

8.

Od 27 subotičkih srednjoškolaca koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Gimnaziji „Svetozar Marković“, Politehničkoj i Medicinskoj srednjoj školi koji su sudjelovali na drugoj regionalnoj razini kviza za poticanje čitanja i kreativnosti „Mreža čitanja“ za srednjoškolce čak njih 14 plasiralo se na posljednju, nacionalnu razinu natjecanja. Kviz „Mreža čitanja“ organizira Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

9.

Na zonskoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“ održanoj u Gradskoj knjižnici Subotica tri recitatora na hrvatskom jeziku Emilia Tonković, Marijan Rukavina i Ivan Huska, plasirali se na narednu Pokrajinsku razinu natjecanja.

9.

Godišnja skupština HLU-a „Croart“ iz Subotice održana je u Domu DSHV-a u Subotici.

9. – 10.

Izaslanstvo Mladeži HDZ-a Bosne i Hercegovine boravilo je u dvodnevnom posjetu Mladeži DSHV-a. Tom prigodom obišli su Beograd i Novi Sad te održali sastanak s predsjednikom DSHV-a i ministrom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Tomislavom Žigmanovom.

10.

Na izornoj skupštini Mjesne organizacije DSHV Novi Sad-Petrovaradin održanoj u rodnoj kući bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu za novog predsjednika ove mjesne organizacije izabran je Goran Krnčević, odvjetnik iz Novog Sada, a za zamjenika predsjednika Damir Katić, master odgojitelj iz Petrovaradina.

10.

„Gender ideologija i promjena spola u vidu nauka Katoličke Crkve“ tema je korizmene tribine koju je Beogradska nadbiskupija organizirala u dvorani Pastoralnog centra „Papa Ivan Dobri“.

10. – 19.

U crkvi sv. Roka u Subotici održana je tradicionalna devetnica u čast sv. Josipu.

13.

Knjiga pjesama Ivana Tumbasa *Stešćalo se* predstavljena je u župi sv. Josipa radnika u Đurđinu.

14.

„Plamen iz neba“ tema je korizmene meditacije koju je u Pastoralnom centru „Augustinianum“ održao svećenik Subotičke biskupije, profesor i bibličar vlč. dr. Tivadar Fehér.

15.

NIU „Hrvatska riječ“ i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata predstavili su svoja najnovija izdanja na Sajmu knjiga u Novom Sadu. Osim u sklopu izložbe na štandu resornih pokrajini-

Svalina, te prigodnim programom na župi obilježen je blagdan sv. Josipa, jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji. Proslavu su organizirali Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji i HKD „Dr. Nikola Dogan“ iz Hrtkovaca.

20.

Ravnatelj Glazbene škole Požega iz Hrvatske Alen Kovačević uručio je predstavnicima HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice donaciju od 10 laptopova na dar.

20.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i međunarodni tajnik HNV-a Darko Baštvanović prisustvovali su sastanku koji je Pokrajinsko tajništvo za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama organiziralo s predstavnicima nacionalnih vijeća nacionalnih manjina, osnivačima zavoda za kulturu nacionalnih manjina, u povodu inicijative Pokrajinskog tajništva za izmjenu Odluke o osnivanju zavoda za kulturu nacionalnih manjina.

20. – 22.

U organizaciji HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice i Glazbene škole Požega iz Hrvatske u svečanoj dvorani subotičke Muzičke škole održano je 9. Međunarodno natjecanje tamburaša (solista i komornih sastava) koje je okupilo oko 85 solista i 9 komornih sastava iz 24 glazbene škole iz Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

21.

U povodu Svjetskog dana poezije, članovi Literarne sekcije Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina održali su u prostorijama udruge poetsku večer pod nazivom „Pjesme bez reda“.

21.

U Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici u okviru korizmenih

meditacija svećenik Subotičke biskupije, profesor i bibličar vlč. dr. Tivadar Fehér govorio je na temu „Zato sam došao da vatru palim na zemlji“.

21.

Na Svjetski dan poezije, u Klubu HKC-a „Bunjevačko kolo“ Književno-teatarski kružok Centra priredio je umjetniku večer Nele Skenderović.

24.

Beogradska nadbiskupija organizirala je korizmenu tribinu na temu „Pogled na umjetnu oplodnju i prirodno planiranje obitelji kroz kršćanski nauk“ u dvorani Pastoralnog centra „Papa Ivan Dobri“.

24.

Nagrađeni učenici OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta prisustvovali su svečanoj dodjeli nagrada 17. literarno-likovnog natječaja „Poj riči materinske“ u Priamoštenu (Hrvatska).

24. – 26.

Maturanti Gimnazije „Svetozar Marković“, Politehničke škole i Medicinske škole iz Subotice, koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku, sa svojim razrednicima i profesorima te maturanti drugih škola koji su osnovnoškolsko obrazovanje pohađali na hrvatskom jeziku boravili su na maturnalnom putovanju u Mostaru, u organizaciji HNV-a.

25.

Knjiga pjesama na bunjevačkoj ikavici Ivana Tumbasa *Stešćalo se* predstavljena je u kafiću „Premijer“ na Bikovu.

25.

Drugi sastanak tima za izradu Strategije gospodarstva hrvatske zajednice u Republici Srbiji održan je u organizaciji HNV-a i Fondacije za razvoj hrvatske zajednice u Republici Srbiji „Cro-Fond“ u prostorijama HNV-a.

30.

U prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Rumi održana je VII. sjednica HNV-a. Na sjednici su donesene odluke o izboru članova odbora i povjerenstava HNV-a, usvojena su izvješća o radu za proteklu godinu i planovi rada HNV-a, ZKVH-a, NIU „Hrvatska riječ“ te Fondacije za razvoj hrvatske zajednice u Republici Srbiji „Cro-Fond“.

30.

U 75. godini preminuo je Ante Rudinski, istaknuti arhitekt, planer i urbanist te konzervator i zaštitar iz Subotice.

31.

U organizaciji Centra građanskih vrijednosti u Židovskoj općini u Subotici održan je Okrugli stol o multi- i interkulturalizmu.

31.

U okviru korizmenog programa HKPD-a „Matije Gubec“ i Galerije prve kolonije u tehnici slame iz Tavankuta u prostorijama Galerije otvorena je tradicionalna uskrсна izložba radova članica slamarskog odjela Gupca i radova nastalih na uskršnoj radionici ukrašavanja pisanica slamom. Otvorenju izložbe su u okviru projekta „Kutjevački i tavankutski križevi krajputaši“ prisustvovali učenici OŠ „Zdenka Turkovića“ iz Kutjeva za koje je potom predsjednica Galerije Prve kolonije naive u tehnici slame, povjesničarka umjetnosti, Ljubica Vuković Dulić, održala predavanje o neformalnom pokretu „Bunjevački put križa“ te o križevima krajputašima u tavankutskom ataru.

31.

„Eutanazija – nasilna smrt ili možda suosjećajni trenutak u patnji?“ tema je posljednje korizmene tribine koju je Beogradska nadbiskupija organizirala u dvorani Pastoralnog centra „Papa Ivan Dobri“, a predvodio ju je fra Ilija

Alandžak, dekan Beogradskog dekanata.

Uskrсна akcija Cro-Fonda

Fondacija za razvoj hrvatske zajednice u Srbiji „Cro-Fond“ u suradnji s HNV-om i DSHV-om organiziralo je Uskršnu akciju prikupljanja pomoći za potrebite.

Nove dužnosti ministra Žigmanova

Ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije Tomislav Žigmanov imenovan je za zamjenika predsjednika Vijeća Vlade za nacionalne manjine.

Nastavak projekta „Lijepa riječ i prijateljstvo ne poznaju granice“

U sklopu projekta „Lijepa riječ i prijateljstvo ne poznaju granice“ koji skupa realiziraju Gradska knjižnica Subotica, Treća OŠ Čakovec iz istoimenog mjesta u Hrvatskoj i OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice održani su novi virtualni susreti učenika šestih razreda spomenutih škola na kom su učenici imali uzajamna predavanja o počecima i razvoju školstva u Međimurju i Subotici s posebnim osvrtom na tradicijske dječje igre iz tog vremena.

TRAVANJ, 2023.

1.

U Beogradu je u Marijanumu i Pastoralnom centru „Papa Ivan Dobri“ održan cjelodnevni oratorij za djecu i mlade, koji su animirali i osmislili animatori iz Subotice.

1.

Na Okružnom natjecanju iz poznavanja Hrvatskog jezika i jezične kulture održanom u Đurđinu prvo mjesto u kategoriji 7. razreda osvojila je Ines Vojnić dok je za osme razreda najbolja bila Minea Matković, obje iz OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice.

koloniji mladih u Ernestinovu koja je ove godine imala temu „Moje utočište“.

11. – 15.

U organizaciji HNV-a učenici osmih razreda koji pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku i izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Subotici, Maloj Bosni, Somboru, Monoštoru, Bregu i Đurđinu, njih 34, boravili su na Malom maturalcu u Zagrebu, Sinju i Splitu.

12.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i članovi Izvršnog odbora HNV-a boravili su u posjetu premijeru Vlade Hrvatske Andreju Plenkoviću. Tijekom boravka u Zagrebu dužnosnici HNV-a su posjetili i Središnji državni ured za Hrvate izvan Hrvatske gdje su se susreli s državnim tajnikom Zvonkom Milasom i njegovim suradnicima kao i Hrvatsku maticu iseljenika gdje ih je primio ravnatelj Matice prof. Mijo Marić i njegov zamjenik dr. sc. Ivan Tepeš sa suradnicima.

13. 4. – 15. 5.

U Franjevačkom muzeju i galeriji u Širokom Brijegu (Bosna i Hercegovina) postavljena je izložba hrvatskog slikara i grafičara podrijetlom iz Subotice Gorana Kujundžića pod nazivom „Ornamentalne strukture“.

14. – 15.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici održane su Dalmatinske večeri ispunjene bogatim programom gostiju s Hvara i Šolte. Prvu večer su članovi „Piccolo teatra“ iz Starog Grada s otoka Hvara odigrali predstavu „Netko mi mak'o sako“, a sutradan su zajednički koncert održali KUD „Jelsa“ iz Jelse s Hvara i šoltanska ženska klapa „Čuvite“ uz domaću potporu reprezentativne skupine folkloraca HKC-a „Bunjevačko kolo“. Nakon obje večeri priređena je degustacija dalmatinskih delicija uz druženje s gostima,

15.

Papa Franjo prihvatio je odreknuće pastoralnog upravljanja Zagrebačkom nadbiskupijom kardinala Josipa Bozanića i za novog nadbiskup odredio dosadašnjeg nadbiskupa koadjutora mons. Dražena Kutlešu.

16.

U dvorani župe sv. Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici otvorena je uskrсна izložba članova dječjeg likovnog odjela pri HKC-u „Srijem – Hrvatski dom“ te djelatnika i korisnika Caritasa.

16.

Na Bečar ataru, između Mirgeša i Male Bosne obitelj Laze i Marije Olka podigla je novi sakralni objekt – križ na teritoriju župe Presvetog Trojstva u Maloj Bosni.

17.

U prostorijama HNV-a u Subotici 50 studenata koji studiraju u Srbiji, a pripadnici su hrvatske zajednice, dobilo je jednokratnu materijalnu potporu/stipendiju u iznosu od 6000 dinara. Sredstava su osigurana zahvaljujući HPD-u „Bela Gabrić“ iz Subotice, koje je za potporu apliciralo kod Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske za 2022. godinu, te donacijama HNV-a, NIU „Hrvatska riječ“ i ZKVH-a.

17. – 21.

U sklopu Erasmus+ projekta pod nazivom „Povratak korijenima“, učenici OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice s učiteljicom Sanjom Dulić i razrednikom Jelenom Vidaković Mukić posjetili su zajedno s vršnjacima iz Austrije i Hrvatske svoje drugare u Italiji, u mjestu Palata, talijanskoj regiji Molise gdje žive moliški Hrvati.

18.

Subotički tamburaški orkestar pod dirigentskom palicom Marijane Marki održao je koncert pod nazivom „Život

ge *Surčin kroz povijest i Sv. Juraj u Petrovaradinu* autora vlč. Marka Kljajića.

24.

U beogradskoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije održan je koncert dvojice uglednih i nagrađivanih glazbenika: baritona Berislava Jerkovića iz Hrvatske i orguljaša Sándora Balatonija iz Mađarske. Na repertoaru su bila djela H. Sutermeistera, A. Dvořáka, F. Liszta, Z. Kodályja i J. G. Walthera.

24.

Karolina Bašić, predsjednica Izvršnog odbora HNV-a prisustvovala je treningu za nacionalna vijeća nacionalnih manjina koje je u Subotici organiziralo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u suradnji s partnerskim organizacijama.

24.

Svečanim euharistijskim slavljem koje je predvodio srijemski biskup mons. Đuro Gašparović u zajedništvu sa srijemskim biskupom koadjutorom mons. Fabijanom Svalinom i svećenicima Srijemske biskupije, u Golubincima je obilježen crkveni god, blagdan sv. Jurja, zaštitnika golubinačke župe.

25.

Solisti i Akademski mješoviti zbor Akademije za umjetnost i kulturu iz Osijeka pod dirigentskom palicom Antoanete Radočaj-Jerković priredili su koncert u Sinagogi u Novom Sadu.

25.

Svetom misom u crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu te blagoslovom žita na njivi gdje će biti održano natjecanje risara započela je na *Markovo* manifestacija „Dužijanica 20232.“ koju organizira UBH „Dužijanica“.

25.

U prostorijama OŠ „Matko Vuković“ u Subotici održan je akreditirani stručni

skup u organizaciji Pedagoškog zavoda Vojvodine i HNV-a, uz suradnju s HPD-om „Bela Gabrić“ iz Subotice na temu „Korištenje IKT alata u osnovnim školama u Vojvodini i rezultati istraživanja“.

25.

Knjiga Vladimira Mitrovića *Djela velika hrvatske umjetnosti 20. stoljeća u Novom Sadu : Ivan Meštrović, Ivan Vitić, Josip Seissel* objavljena u sunakladi Hrvatskog kulturnog centra Novi Sad i Zaklade Spomen-dom bana Josipa Jelačića iz Petrovaradina, predstavljena je u Spomen-domu.

26.

Tradicionalni uskrсни koncert Mješovitog pjevačkog zbora HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina pod ravnanjem Vesne Kesić Krsmanović održan je u crkvi sv. Jurja.

27.

U sklopu programa „Burza kreativnosti“ na 9. „Kreativnoj riznici“, u Auli glagoljice Ekonomskog fakulteta u Osijeku otvorena je izložba likovnih radova „Otisci bjeline“ Ružice Miković Žigmanov iz Subotice.

27. – 30.

Nakon trodnevnice u crkvi sv. Jurja u Vajskoj izložene su moći bl. Miroslava Bulešića, istarskog svećenika i mučenika, kada je svečano misno slavlje predvodio postulator i vicepostulator za kauzu proglašenja blaženim Miroslava Bulešića, vlč. Ilija Jakovljević u koncelecijaciji s vlč. Stipanom Bošnjakom i župnikom u Vajskoj vlč. Goranom Vilovim.

28.

U Hrvatskom domu HKUD-a „Vladimir Nazor“ u Somboru održano je predstavljanje knjige pjesama Ivana Tumbasa *Stešćalo se*.

28.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić primila je od Hrvatske zajednice županija zahvalnicu za dosadašnju suradnju na svečanosti priređenoj povodom proslave 20. obljetnice postojanja Hrvatske zajednice županija održane u Opatiji. Svečanosti je prisustvovao i predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov.

29.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i zamjenik pokrajinskog tajnika za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama Goran Kaurić prisustvovali su završnoj svečanosti VI. međunarodnog programa Bratimljenja gradova EU-a održane u Klanjcu, kojom je ujedno obilježen i početak proslave dana ovog grada u hrvatskom Zagorju. U međunarodnom programu sudjelovao je i HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina.

29.

Oko 70 časnih sestara s prvim zavjetima iz više svetih redova iz cijele Hrvatske i Bosne i Hercegovine hodočastilo je u sjedište Srijemske biskupije – Srijemsku Mitrovicu.

30.

Srpsko narodno vijeće organiziralo je IV. Veliku skupštinu u Koncertnoj dvorani „Vatroslav Lisinski“ u Zagrebu na kojoj su među ostalima prisustvovali i ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije Tomislav Žigmanov te kao posebna gošća predsjednica HNV-a Jasna Vojnić.

30.

Premijer Hrvatske Andrej Plenković razgovarao je u Banskim dvorima u Zagrebu sa srbijanskom premijerkom Anom Brnabić, nakon čega su skupa s drugim dužnosnicima iz Hrvatske i Srbije, nazočili Velikoj skupštini Srpskog narodnog vijeća.

30.

Oko 50 mladih Subotičke biskupije vođeni gvardijanom franjevačkog samostana u Subotici fra Zdenkom Gruberom hodočastilo je u Budimpeštu na susret s papom Franjom koji je slavio misu na Trgu Lajosa Kossutha u Budimpešti.

Virtualna uskrсна izložba slamarki

HKPD „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u tehničke slame u Tavankutu priredili su i virtualnu izložbu pisanica koja se može pogledati na Facebook stranici Galerije.

Analiza rezultata popisa stanovništva 2022. s osvrtom na hrvatsku zajednicu

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2022. godine u Republici Srbiji ima 39 107 Hrvata što je umanjeno za 32,46 % u odnosu na prošli popis stanovništva 2011. godine, na kojemu je bilo 57 900 Hrvata.

Digitaliziran dio djela Lajče Budanovića

Djela subotičkog biskupa Lajče Budanovića čija se 150. obljetnica rođenja obilježava 2023. godine, digitalizirana su i dostupna u PDF verziji na internetskom portalu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata: www.zkvh.org.rs, u sekciji Digitalizirana baština.

SVIBANJ, 2023.

4. – 6.

Karlo Kujundžić, Nikolina Mačković i Olja Mataija, učenici OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice te Sara Dulić i Julija Mrkaljević iz OŠ „Vladimir Nazor“ iz Đurđina predstavljali su Suboticu na Nacionalnom natjecanju učenika osnovnih škola u znanju i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ održanom u Čakovcu. Organizator Kviza bilo je Knjižničarsko društvo Međimurske županije a u Subotici ga je provela Grad-

ska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

Istodobno bili su i dio projekta „Lijepa riječ i prijateljstvo ne poznaju granice“, koji se već nekoliko godina provodi i koji povezuje i umrežava učeničke iz Subotice i Čakovca.

7.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveo je predstavu „Č’a Grgina huncutarija“ u velikoj dvorani Centra za koju je po motivima teksta Đure Franciskovića napisao scenarij i režirao Marjan Kiš.

7.

U župnoj crkvi Imena Marijina u Novom Sadu održan je uskrсни koncert u sklopu spomena za sve tragično nastradale žrtve oružanih napada u Beogradu i Mladenovcu. Nastupili su mješoviti župni zbor „Laudanti“ pod dirigentskom palicom Davida Bertrana te solisti Milica Majstorac – sopran, Apolonia Detari – orgulje i Ilija Bodanović – violina.

8.

U galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici otvorena je izložba slika nastalih na prošlogodišnjem, X. Sazivu Međunarodne umjetničke kolonije „Stipan Šabić“ u organizaciji HLU-a „Croart“ iz Subotice.

12.

Katedralni zbor „Albe Vidaković“ održao je u katedrali sv. Terezije Avilske u Subotici 32. tradicionalni uskrсни koncert pod nazivom „Ecce tabernaculum“, uz potporu HNV-a, čime su obilježene tri velike obljetnice – 250 godina od početka izgradnje današnje prvostolnice Subotičke biskupije, 150 godina od rođenja biskupa Lajče Budanovića te 50 godina djelovanja zbora.

Koncert je nazvan po skladbi Bele Anišića pisanoj za prigodu proslave jubileja 250. obljetnice početka

izgradnje subotičke katedrale. Na koncertu su sudjelovali: Pamela Kiš Ignjatov – sopranistica, Vera Zečević – mezzosopranistica, Kornelije Vizin – orgulje, Katedralni zbor „Albe Vidaković“, Collegium Musicum Catholicum, Dječji zbor „Zlatni klasovi“, zbarski kvartet: Nataša Kostadinović, Emina Tikvicki, Bela Anišić i Dragan Muharem, Komorni orkestar Subotičke filharmonije – koncertmajstor Zsiga Pál; svi pod dirigentskom palicom Miroslava Stantića.

12.

U Interpretacijskom centru „Terra Panonica“ u Pleternici održana je 3. Međunarodna konferencija pod nazivom „Baština u funkciji turizma“ na kojoj su izlagali i predstavnici Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Katarina Čeliković i tavankutskog HKPD-a „Matija Gubec“ Ladislav Suknović, na temu „Nematerijalna kulturna baština Hrvata u Srbiji i primjer dobre prakse u Tavankutu“.

12.

Četrnaest učenika subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“ i Medicinske srednje škole sudjelovalo je na državnom natjecanju „Mreža čitanja“ koji je u obliku online kviza Hrvatska mreža školskih knjižničara organizirala za učenike srednjih škola u Hrvatskoj i Subotici a u Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

13.

Osam kulturno-umjetničkih društava iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije, koja nose ime po vođi Seljačke bune Matiji Gupcu okupila su se na XIX. tradicionalnom susretu, ove godine održanom u Tavankutu. Njihovom zajedničkom koncertu prethodilo je u mjesnoj Galeriji Prve kolonije naive u tehnici slame otvorenje izložbe „Fotografijom kroz povijest“ autora Petra Dešića. Tijekom dana održan je i rad-

skup „Primjena IKT-a u predškolskim ustanovama“ na kom su predavači bili knjižničarska savjetnica Gradske knjižnice Subotica Bernadica Ivanković, učiteljica OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice Sanja Dulić te vjeroučiteljica i odgojiteljica vrtića „Marija Petković Sunčica“ Emina Kujundžić.

17.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić, direktor Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ Marinko Piuković te član Organizacijskog odbora Udruge Miroslav Kujundžić susreli su se sa županom Primorsko-goranske županije Zlatkom Komadinom i gradonačelnikom Grada Novog Vinodolskog Tomislavom Cvitkovićem. Povod dvaju zasebnih sastanaka bilo je predstavljanje manifestacije „Dužijanca u Mostaru“ s ciljem okupljanja svih Bunjevaca iz Bačke, Mađarske te senjskog i ličkog kraja Republike Hrvatske u svojoj prapostojbini.

17. 5. – 11. 6.

U Galeriji „Prsten“ Doma Hrvatskog društva likovnih umjetnika u Zagrebu međunarodno afirmirana vizualna umjetnica Lea Vidaković, podrijetlom iz Subotice priredila je izložbu „Obiteljski portret“.

18.

Na generalnoj skupštini europske konvencije u Leskovcu manifestacija „Golubinačke mačkare“ službeno je postala članica Federacije europskih karnevalskih gradova.

18.

Ministar sporta Vlade Srbije Zoran Gajić primio je predstavnike nogometne reprezentacije Hrvata u Srbiji.

18.

Dječja dramska sekcija HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održala je javni sat u dvorani Centra. Tom prigodom prikazali su kolaž krat-

kih igrokaza, a premijerno su izveli i dio mjuzikla „Kiše u Grmovu“ koji je napisao član skupine Marijan Rukavina. Polaznike sekcije je uvježbala Katarina Ivanković Radaković.

19.

U crkvi sv. Jurja u Subotici predstavljena je knjiga *Ljestve do neba (antologija dramskih tekstova o životu blažene Ozane Kotorske)* autorice dr. sc. Sanje Nikčević. Tom prigodom izveden je i kratki igrokaz djece iz vrtića „Marija Petković Sunčica“.

19. – 20.

Pobjedivši na svim prethodnim razinama natjecanja Emilia Tonković, učenica OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice sudjelovala je na 54. Republičkoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“ održanoj u Valjevu, kao jedina recitatorica koja je kazivala poeziju na hrvatskom jeziku.

19. – 21.

Učenici koji pohađaju prvi, drugi i treći razred na hrvatskome jeziku Gimnazije „Svetozar Marković“ u Subotici bili su na ekskurziji u Hrvatskoj, posjetivši Zagreb, Zaprešić i Osijek. Putovanje je organiziralo Hrvatsko nacionalno vijeće i HPD „Bela Gabrić“ iz Subotice.

20.

Književno-teatarski kružok HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice gostovalo je s predstavom „Avaške godine“ koju je po tekstu Milovana Mikovića dramatizirala i režirala Nevena Mlinko u Domu kulture u Sonti.

20.

HZ „Ilija Okrugić“ je priredio književnu večer povodom 150. obljetnice rođenja hrvatskog književnika Antuna Gustava Matoša u župnoj dvorani u Zemunu.

20.

Klapa petrovaradinskog HKPD-a „Jelačić“ priredila je koncert u Nišu, u

organizaciji tamošnje hrvatske udruge „Široko“.

20.

U crkvi Presvetog Trojstva u Somboru održana je duhovno-glazbena večer na kojoj su nastupili Andrej Kukuruzar na violini i Gábor Drobina na orguljama. Na programu su bila djela Händela i Vivaldija, kao i melodije iz Taizéa.

20.

Članovi Mladeži DSHV-a Podružnice Subotica na čelu s predsjednikom Ninoslavom Radakom ugostili su delegaciju Gradskog odbora Mladeži HDZ-a Bosne i Hercegovine iz Banja Luke koju je predvodila predsjednica Nikolina Perković.

20.

U Zagrebu je održana izborna skupština Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata koja djeluje diljem Hrvatske. Za novog predsjednika izabran je Ivo Martinović iz Zagreba, podrijetlom iz Petrovaradina.

20.

U Kapeli Gospe od Mira u Srijemskim Karlovcima održan je Susret mladih Srijemske biskupije pod geslom „Gospodin je štit života moga!“. Nakon svečane svete mise koju je predvodio mons. Fabijan Svalina u zajedništvu s braćom svećenicima uslijedila je kateheza koju je održao gost vlč. Jakov Rađa iz Zagreba. Tijekom susreta više puta je pjevana i himna ovogodišnjeg susreta koja je nastala putem natječaja na društvenim mrežama Srijemske biskupije.

20. – 27.

U organizaciji Molitvene zajednice „Proroci“ u zajedništvu s vjernicima i zajednicama Grada Subotice te uz potporu Subotičke biskupije i Franjevačkog samostana u Subotici u kapeli Crne Gospe Franjevačkog samostana u Subotici održano je četvrto *Jeri-*

honsko bdijenje pod geslom „Na zidine tvoje, Jeruzaleme, stražare sam postavio. Ni danju ni noću ne smiju zašutjeti da tvoje ime obznanjuju“ (otpjev iz Božanskog časoslova, usp. Iz 62,6).

21.

Na Prvom programu Hrvatske radio-televizije (HRT1) prenošena je misa iz župne crkve Uzvišenja Svetog Križa u Rumi.

21.

Zbor župe Uskrsnuća Isusova iz Subotice priredio je Uskrsno-marijanski koncert na kojem su uz zbor nastupili i solistice Blanka László na violončelu i Suzana Vereš na gitari. Orguljaš je bio Bogdan Rudinski, a dirigentica Ivana Mačković.

22.

Ženska pjevačka skupina „Kraljice Bo-droga“ iz Monoštora nastupila je na koncertu marijanskih pučkih napjeva u crkvi sv. Ilije u Metkoviću kojim je zatvorena 37. Smotra folkloru jadranske Hrvatske „Na Neretvu misečina pala“.

22.

U okviru zajedničke proslave 57. Svjetskog dana sredstava društvenih komunikacija koju su u Hrvatskome katoličkom sveučilištu zajedno organizirali Odbor za sredstva društvenih komunikacija HBK-a, Odjel za komunikologiju HKS-a i Hrvatsko društvo katoličkih novinara, dodijeljene su nagrade i priznanja HDKN-a. Među ostalim priznanje za 20 godina emitiranja Radio Mariji Srbije uručeno je glavnom i odgovornom uredniku mons. dr. Andriji Anišiću.

22. – 26.

U sklopu Erasmus+ projekta pod nazivom „Povratak korijenima“, učenici OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice posjetili su svoje vršnjake, partnere u projek-

tu iz Austrije, u mjestu Veliki Petersdorf, čime su završili svoja putovanja u sklopu projekta koji traje već treću godinu.

23.

„Večer sa solistima“ naziv je koncerta koji je HGU „Festival bunjevački pisma“ održao u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici. Kao solisti su nastupili maturanti Lea Bagi, Marko Kujundžić i Nikola Vujić.

24.

Dugogodišnji rektor malog sjemeništa „Paulinum“ i ravnatelj Biskupijske klasične gimnazije „Paulinum“ mons. mr. art. József Miocs, papinski prelat i naslovni opat preminuo je u Subotici u 82. godini života i 55. godini svećeništva.

24.

Župljani župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu svečano su proslavili Blaženu Djevicu Mariju, pomoćnicu kršćana, koja se u Zemunu proslavlja kao Zemunska Gospa, trodnevnicom i svečanom svetom misom u predvečerje blagdana koju je predvodio srijemski biskup koadjutor mons. Fabijan Svalina uz suslavljenje s braćom svećenicima.

25.

U Gradskoj knjižnici u Subotici održana je svečana dodjela nagrada i diploma za 28 učenika Gimnazije „Svetozar Marković“, Politehničke škole i Medicinske škole u Subotici koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku a koji su tijekom protekle školske 2022./2023. godine sudjelovali u Kvizu znanja i kreativnosti „Mreža čitanja“ koji za cilj ima poticanje srednjoškolarca na čitanje.

Organizator kviza u Republici Hrvatskoj je Hrvatska mreža školskih knjižničara, a provedbu u Subotici realizirali su Gradska knjižnica – Subotica u suradnji s NIU-om „Hrvatska riječ“ koji

su pripremili zahvalnice i prigodne nagrade za sudionike.

25.

Uz nazočnost tridesetak članova DSHV-a u Beočinu je osnovan mjesni odbor ove stranke. Za predsjednika Mjesnog odbora izabran je Darko Baštovanović, master politolog iz Beočina.

25.

Drama na srpskom jeziku Narodnog kazališta u Subotici izvela je četvrtu premijeru ove sezone „Kabare Jugoslovenke“. Predstavu je režirao hrvatski redatelj Ivan Leo Lemo, koji je i autor teksta.

27.

Saša Dulić, učenica sedmog razreda OŠ „Vladimir Nazor“ iz Đurđina i Mila Rukavina, učenica osmog razreda OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice pobjednice su Republičkog natjecanje učenika osnove škole iz poznavanja hrvatskoga jezika i jezične kulture za sedmi, odnosno osmi razred, koje je održano u OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu.

27.

Cjelovečernjim koncertom u Kulturnom centru u Rumi članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume obilježili su 120. obljetnicu rada udruge. Istodobno ovim koncertom oprostili su se i od dugogodišnjih članova udruge: dirigenta tamburaškog orkestra Josipa Jurca i vokalnog solista Dušana Stupara.

27.

U organizaciji UG „Urbani Šokci“ iz Sombora u velikoj dvorani Gradske kuće u Somboru održan je Međunarodni okrugli stol „O Šokcima je rič“ na temu „Poezija kao čuvarica identiteta“. Nakon uvodnih izlaganja znanstvenika iz Osijeka predstavljena je i zbirka pjesama *Škatulja riči* tiskana povodom ove manifestacije. Osim pjesni-

subotičkog Narodnog kazališta i Istarskog narodnog kazališta – Gradskog kazališta Pula koji je režirala Snežana Trišić.

2. – 3.

Šokačka grana Osijek je organizirala manifestaciju „Urbani Šokci“ s okruglim stolom na temu „Advent u tradicijskoj kulturi Šokaca i Bunjevaca koji žive u tri susjedne zemlje“. Međunarodnom okruglom stolu prvog dana u Osijeku prethodilo je otvorenje izložbe fotografija subotičkoga fotografa Augustina Jurige „Lica Bačke“. U glazbenom dijelu programa nastupile su Ženska i Muška pjevačka skupina „Šokačka grana“.

Narednog dana program je održan u Monoštoru gdje je u maloj dvorani Doma kulture nastavljen Međunarodni okrugli stol, a u programu je nastupila i mjesna ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“. Međunarodni okrugli stol organizirali su Šokačka grana Osijek, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata (Subotica), Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj (Pečuh) te Vinkovački šokački rodovi.

2. – 3.

Predsjednik DSHV-a i ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije Tomislav Žigmanov prisustvovao je konferenciji „Manjine na Zapadnom Balkanu“ koju je u Kopačevu i Osijeku (Hrvatska) organizirala Federalna unija europskih nacionalnosti koja okuplja europske manjinske zajednice među kojima je i DSHV kao članica.

2. – 3.

U okviru kulturno-turističke manifestacije „Baranjski bečarac“ koja se već 28. put održava u Topolju (Hrvatska) održan je 3. „Festival tista“ na kojem su svoje kulinarske sposobnosti predstavili i članovi KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora, HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega i NIU „Hrvatska

riječ“ iz Subotice. Predstavnici ovih kulturno umjetničkih društava iz Monoštora i Berega te članovi HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupili su i na smotri folkloru priređenoj istog dana dok se HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta predstavio radovima od slame.

3.

Članice slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije Prve kolonije naive u tehnicu slame iz Tavankuta sudjelovale su na Sajmu slamarstva u Domžalama u Sloveniji.

3.

Položaj, potrebe i izazovi hrvatske nacionalne manjine u Srbiji i Mađarskoj, unaprijeđenje njihove suradnje s matičnom domovinom Hrvatskom, te „bunjevačko pitanje“, bile su glavne teme godišnjeg susreta podunavskih Hrvata kojeg je organizirala Osječko-baranjska županija u Društvenom domu u Gajiću (Općina Draž, Hrvatska). Na svojevrsnom saboru bunjevačkih, šokačkih i srijemskih Hrvata iz triju država, govorili su predstavnici visokih državnih i manjinskih institucija, ministarstava, diplomacije među kojima su bili i predsjednica HNV-a Jasna Vojnić, dopredsjednik HNV-a za Sombor Željko Šeremešić i predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov.

3. – 4.

Na poziv likovne udruge HDLU „Vinkovci“, članovi HLU „Croart“ iz Subotice sudjelovali su na dvodnevnoj likovnoj koloniji u Vinkovcima.

3.

Šesti susret „Bunjevci bez granica“ održan je u Kačmaru u Mađarskoj, a u njemu su sudjelovala hrvatska kultura društva iz Vojvodine i Mađarske: iz Kačmara djeca iz vrtića (skupina na hrvatskom jeziku), Hrvatska plesna skupina i Pjevački zbor, Plesna skupina KUD „Rokoko“ iz Čikerije, HKUD

„Vladimir Nazor“ iz Sombora, Plesna skupina Hrvatske samouprave Čavolj, iz Subotice HGU „Festival bunjevački pisama“ i HKC „Bunjevačko kolo“, Plesna skupina „Zora“ iz Bačkog Aljmaša, „Bunjevačka zlatna grana“ iz Bajе i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

4.

Na svetkovinu Presvetog Trojstva Hrvatska radio-televizija prenosila je na prvom programu uživo svetu misu iz crkve posvećene Presvetom Trojstvu u Maloj Bosni, kod Subotice.

4.

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini osudio je održavanje koncerta Bajе Malog Knindže u dvorištu osnovne škole u Novom Žedniku, koji je najavljen kao dio proslave seoske slave.

4.

HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Beregа sudjelovalo je na međunarodnoj smotri folklorа u sklopu proslave 17. Dana Tolise, mјesta u Bosni i Hercegovini.

4.

Ansabl „Hajo“ iz Subotice nastupio je na 18. glazbenom festivalu „Sokačke pisme“ u Županji u Hrvatskoj s pjesmom „Sokak mali“ čiji je autor Tomislav Vukov.

5.

Na inicijativu i u dogovoru sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, prof. Nevena Baštovanović sačinila je elaborat „(Ponovni) Osnutak hrvatske drame u Narodnom kazalištu u Subotici“ te ga predala v. d. ravnateljice ZKVH-a Katarini Čeliković, čime je navedena inicijativa, kako je ovom prigodom istaknuto, postala i službenom.

6.

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova je u suradnji sa Središnjim dr-

žavnim uredom za Hrvate izvan Republike Hrvatske organiziralo u Zagrebu okrugli stol na temu „Međunarodno-pravni položaj hrvatske nacionalne manjine u novom europskom kontekstu“ na kojem je prisustvovao i predsjednik DSHV-a te ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije Tomislav Žigmanov a koji je naveo da je u Srbiji došlo do pomaka na bolje.

6.

Predsjednik Vlade Hrvatske Andrej Plenković primio je u Zagrebu predsjednika DSHV-a Tomislava Žigmanova.

7.

Program 7. Dana Antuna Gustava Matoša u Tovarniku je počeo polaganjem vijenaca na Matoševu bistu i umjetničkim programom „Matoš se vraća kući: Susret starih prijatelja“, koji su pripremili učenici mјesne OŠ „Antun Gustav Matoš“, a potom je nastavljen u vili Tovarnik projekcijom dokumentarnog filma „Od Kačmara do Zagreba“ te predstavljanjem novoizdanih Matoševih knjiga *Iverje* i *Domovini iz tuđine*. Također su proglašeni pobjednici natječaja za najbolju kratku priču nadahnutu životom ili djelima A. G. Matoša koji je raspisan povodom 150. obljetnice Matoševa rođenja. Prva nagrada dodijeljena je Stjepanu Tomašu za priču „Ratni izvjestitelj“, druga Tomislavu Žigmanovu za priču „Martina svjetla svijeta“, a treća nagrada Slavici Sarkotić za priču „Utjehа kose“.

7.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić primila je predsjednika Udruge južnobaičkih Hrvata Dragana Dražićа. Na sastanku je bilo riječi o pružanju potpore udruzi i njezinim potrebama napose u vidu osiguravanja prikladnog prostora za rad i tehničke opreme.

8.

Na svetkovinu Presvetog Tijela i Krvi Kristove u subotičkoj katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske dijecezanski upravitelj Subotičke biskupije mons. Ferenc Fazekaš u zajedništvu sa svećenicima istoimene biskupije služio je dvojezičnu svetu misu, na kraju koje su tradicionalno predstavljeni ovogodišnji bandaš Petar Vukmanov Šimokov i bandašica Dunja Šimić te mali bandaš i bandašica, David Kujundžić i Sofija Kovačević, sve četvero iz Subotice.

9.

U dvorišnom prostoru župe sv. Pavla Apostola u Baču otvoren je višenamjenski sportsko-rekreacijski teren čiju je izgradnju na inicijativu HNV-a i Subotičke biskupije, financijski podržalo Veleposlanstvo Suverenog malteškog reda u Srbiji u okviru projektnog poziva „Make a WISH to the Sovereign Order of Malta“.

Otvorenju i uručivanju ključeva nazočili su veleposlanik Suverenog malteškog reda u Srbiji Alberto di Luca i savjetnik Nenad Prokić, predsjednica HNV-a Jasna Vojnić, dijecezanski upravitelj Subotičke biskupije mons. Ferenc Fazekas i predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov.

10.

U sklopu ovogodišnjih 7. Dana Antuna Gustava Matoša u Fondaciji „Antun Gustav Matoš“ u Beogradu održan je bogati program. Ovom su prigodom predstavljene dvije knjige: novo izdanje Matoševe prve knjige *Iverje* i knjiga izabranih Matoševih pjesama *Domovini iz tuđine* koju je priredila Nevena Baštovanović. Predavanje o Matošu i njegovim danima provedenim u Beogradu održala je profesorica srpskog jezika i književnosti Dragana Babić. Program u Beogradu uveličao je performans „Voyage s Matošem“ u izvedbi članova Književno-teatarskog kružoka HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz

Subotice. Kratak igrokaz „Susret starih prijatelja“ izveli su učenici OŠ „Antun Gustav Matoš“ iz Tovarnika, a glazbene nastupe priredili su članovi obitelji Sokač iz Beograda te mladi tamburaši Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina.

10.

Povodom Svjetskog dana secesije, u organizaciji Fondacije Subotička Sinagoga, u parku ispred Sinagoge održane su manifestacije „Noć secesije“ i „Noć orgulja“. Tako je u prvoj polovici večeri uz pratnju Anđele Stanković na harfi nastupila sopranistica Aleksandra Ušumović i mezzosopranistica Vera Zečević.

10.

Predsjednik Mladeži DSHV-a Marin Piuković i ogranka Mladeži u Subotici Ninoslav Radak prisustvovali su 13. izbornoj konvenciji Mladeži HDZ-a BiH u Mostaru.

11.

Nakon Beograda 7. Dani Antuna Gustava Matoša nastavljani su u Plavni, rodnom mjestu njegovog oca. Misa za Matoša održana je u crkvi sv. Jakova, a domaćin u Plavni bio je HKUPD „Matoš“.

12.

Zajednica Hrvata Beograda „Tin Ujević“ organizirala je večer posvećenu svećeniku, književniku, skladatelju i panslavisti Iliji Okrugiću u Fondaciji „Antun Gustav Matoš“ u Beogradu. O Okrugiću je s naglaskom na njegovo ekumensko djelovanje govorio prof. Goran Radenković s Bogoslovnog fakulteta u Beogradu, Okrugićeve stihove govorila je Branka Bešević Gajić, a prikazan je i dokumentarno-igrani film „Ilija Okrugić – domovino slatko milovanje“ u režiji Stipe Ercegovića.

12.

Učenici 3. i 4. razreda cjelovite nastave na hrvatskom jeziku iz Subotice, Male

lašu u Đurđinu organizirala VII. Etnoradionicu pravljena domaće tarane na tradicijski način u kojoj je sudjelovalo petnaestak žena iz Đurđina i Subotice.

17.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora održana je likovna kolonija „Colorit“.

17.

Srbi u Hrvatskoj i Hrvati u Srbiji zajedno će se zalagati za zaštitu i obnovu kulturne baštine hrvatske zajednice u Srbiji i srpske zajednice u Hrvatskoj, razvoj prekogranične suradnje te zajedno poticati obnovu i redovitost rada Međuvladinog mješovitog odbora za zaštitu prava nacionalnih manjina između Hrvatske i Srbije, dogovoreno je na sastanku predstavnika srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji održanom u Vukovaru. Nakon razgovora potpisani su zaključci na temelju Deklaracije o suradnji Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Srbije, potpisane 5. siječnja 2023. godine u Zagrebu i dugogodišnje suradnje na pitanjima važnim za obje manjinske zajednice i države, Hrvatsku i Srbiju.

17.

Prijateljska utakmica nogometnih reprezentacija srpske manjine u Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji odigrana je u Bijelom Brdu kraj Dalja u Hrvatskoj. Pobijedila je reprezentacija srpske manjine u Hrvatskoj rezultatom 4 : 0. Utakmicu su pratili ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije i predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov, ministrica sporta i turizma u hrvatskoj Vladi Nikolina Brnjac, ministar sporta u Vladi Srbije Žoran Gajić, predsjednik SNV-a Milorad Pupovac, potpredsjednica hrvatske Vlade Anja Šimpraga i veleposlanica Srbije u Zagrebu Jelena Milić.

17.

U organizaciji Kulturnog centra „Dubrava“ i Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata u Zagrebu je u Velikoj dvorani Kulturnog centra Dubrava održano predstavljanje druge knjige Zvonimira Pažina *Hrvatska duša Srijema*.

17. – 18.

Svetom misom zahvalnicom u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske te velikim kolom na platou ispred katedrale, završen je 16. festival dječjeg stvaralaštva – *Dužijanca malenih* kojom su djeca zahvalila Bogu za kruh svagdanji. Predvoditelji ove manifestacije koju je organizirao HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice su bili mali bandaš David Kujundžić i mala bandašica Sofija Kovačević.

Dan prije, više od 90 djece iz HKC-a „Bunjevačkog kola“ iz Subotice te gosti iz KUD-a „Ivan Goran Kovačić“ iz Ivankova (Hrvatska) su imali organizirane zabavno-edukativne „Risarske igre bez granica“ na salašu obitelji Tikvicki na Bikovu.

17. – 18.

U organizaciji HLU-a „Croart“ iz Subotice na Paliću je održan 10. saziv likovne kolonije „Panon-Subotica 2023.“ u kojoj su osim domaćina sudjelovali slikari iz Pančeva i Belišća (Hrvatska).

18.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i načelnik Općine Ivankovo Marko Milićević potpisali su sporazum o financiranju prijetoza učenja cjelovite nastave na hrvatskom jeziku u godišnjem iznosu od 6000 eura naredne tri godine.

18.

U znak sjećanja na narodnog preporoditelja i biskupa Ivana Antunovića u Kalači (Mađarska) je u suorganizaciji Hrvatske državne samouprave i Hrvatske samouprave grada Kalače, u Nad-

biskupijskom vrtu otkriveno poprsje biskupa Ivana Antunovića koje je izradio akademski kipar Bernard Pešorda iz Zagreba, autor kipova biskupa Antunovića postavljenih u Subotici i Baji. Otkrivanju spomenika je prethodila svečana sveta misa koju je predvodio vlč. Josip Štefković, somborski župnik i predsjednik KD-a „Ivan Antunović“ iz Subotice.

18.

U katedrali sv. Dimitrija, đakona i mučenika Srijemskoj Mitrovici svečanom svetom misom koju je predslavio župnik mitrovački, prelat i začasni kanonik mons. Eduard Španović obilježena je 15. obljetnica uspostave-obnove Srijemske biskupije i uspostave Đakovačko-osječke metropolije.

19.

Krugli stol u organizaciji pokreta „Novi optimizam“, posvećen analizi proruskog narativa u Srbiji, a u kontekstu agresije Rusije na Ukrajinu održan je u prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Tavankutu. Istoga dana je u galeriji Udruge veleposlanik Ukrajine Volodimir Tolkač otvorio i izložbu ratnih fotografija iz Ukrajine na kojima su prikazane sudbine ljudi i razmjeri razaranja gradova, sela, naselja, kulturne baštine...

20. i 21.

Godišnji koncerti Dječjeg folklornog ansambla HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice pod nazivom „Okreni se moje kolo malo“ održani su u velikoj dvorani Centra.

21.

Nagrada za najbolju predstavu na ovogodišnjim, 46. Danima satire „Fadila Hadžića“ koji su održani od 3. do 21. lipnja u Zagrebu pripala je predstavi „Kus petlič“ Narodnog kazališta Subotica, a nagradu za najbolju glumicu na festivalu dobila je članica subotičkog teatra Minja Peković.

22.

Na sjednici Savjeta za nacionalne manjine u Srbiji, kojom je predsjedao ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Tomislav Žigmanov, a prisustvovali su predstavnici nacionalno-manjinskih vijeća kao i predstavnici više ministarstava, usvojen je Prijedlog programa za dodjelu sredstava iz Proračunskog fonda za nacionalne manjine, kojim je predviđeno da je kultura prioritetno područje u kojem se programi i projekti financiraju u 2023. godini. Odlučeno je da se sredstva u iznosu od 30 milijuna dinara podijele putem javnog natječaja koji će tijekom srpnja raspisati Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog.

22.

Na sjednici Koordinacije nacionalnih vijeća nacionalnih manjina u Srbiji predsjednica HNV-a Jasna Vojnić izabrana je za dopredsjedavajuću.

23.

Presijecanjem vrpce i prigodnim kulturno-umjetničkim programom svečano je otvoren Hrvatski dom – Matica, sjedište profesionalnih hrvatskih institucija u Srbiji ali i brojnih kulturnih i društvenih aktivnosti zajednice, čiju je izgradnju financirala Vlada Republike Hrvatske.

Događaju su prisustvovali brojni dužnosnici Republike Hrvatske i Republike Srbije među kojima i predsjednik Vlade Republike Hrvatske Andrej Plenković, predsjednica Vlade Republike Srbije Ana Brnabić, ministrica kulture i medija Republike Hrvatske Nina Obuljen Koržinek, ministar znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske Radovan Fuchs, ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije i predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov, ministrica za europske integracije Republike Srbije Tanja Mišćević te brojni drugi predstavnici kulturnog, vjerskog i

društveno-političkog života dviju zemalja.

Kulturno-umjetnički dio programa obogatili su svojim nastupima Aleksandra Ušumović uz pratnju Garden Quarteta, Veliki tamburaški orkestar HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume, „Kraljice Bodroga“ iz Monoštora, folklorni ansambl HKC-a „Bunjevačko kolo“, Marija Kovač uz pratnju HGU-a „Festival bunjevački pisama“ te Josip Frančišković uz pranju ansambla „Biser“ i komornog zbora „Collegium Musicum Catholicum“.

23.

Svečanom akademijom i dodjelom priznanja i nagrada najuspješnijim učenicima i prosvjetnim djelatnicima u nastavi na hrvatskom jeziku u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici obilježen je praznik hrvatske zajednice u Srbiji, dan rođenja biskupa Ivana Antunovića.

Nagrada „Crvena kravata“ za najuspješnijeg učenika hrvatskih odjela u osnovnim školama pripala je Andriji Matkoviću iz OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice, a uručio mu je Andrej Plenković, predsjednik Vlade Republike Hrvatske. Priznanje „Crvena mašna“, za najuspješnijeg učenika hrvatskih odjela u srednjim školama, dobio je Nikola Stipić, učenik subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“.

Dobitnica ovogodišnjeg priznanja „Crvena penkala“, koje se dodjeljuje učiteljima, nastavnicima, odgojiteljima i ravnateljima, je Ljubica Banović, koja je kao predsjednica Udruge učeničkih domova u Hrvatskoj i Učeničkog doma Marije Jambrišak u Zagrebu pomagala u osiguravanju smještaja učenika iz Vojvodine prigodom izleta u matičnoj domovini.

Svečanoj akademiji su prisustvovali brojni dužnosnici Republike Hrvatske i Republike Srbije koji su toga dana nazočili svečanom otvorenju Hrvatskog doma – Matice.

23.

Tijekom boravka u Subotici premijer Hrvatske Andrej Plenković se, skupa s brojnim dužnosnicima iz Hrvatske, susreo s vodstvom hrvatske zajednice u Srbiji odnosno s predstavnicima HNV-a, DSHV-a, ZKVH-a i NIU „Hrvatska riječ“. Prije Subotice, premijer Plenković je sa suradnicima posjetio Srijemsku Mitrovicu, vjersko i institucionalno središte Hrvata u Srijemu. U župi sv. Dimitrija, u svojstvu domaćina, dočekali su ih srijemski biskup koadjutor mons. Fabijan Svalina, mitrovački župnik preč. Eduard Španović te predstavnici HKC-a „Srijem – Hrvatski dom“.

23.

Sastanak premijera Srbije i Hrvatske Ane Brnabić i Andreja Plenkovića sa suradnicima održan je u Gradskoj kući u Subotici prije svečanosti otvorenja Matice. Na sastanku je bilo riječi o unaprijeđenju bilateralne suradnje, značaju konstruktivnog dijaloga kao putu za rješavanje otvorenih pitanja, a razmatrane su i teme konkretne suradnje i povezivanja.

23.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i župan Krapinsko-zagorske županije Željko Kolar potpisali su ugovor o financijskoj potpori za provedbu programa i projekata hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji.

23.

U okviru programa „Dužijance 2022.“ večer uoči blagdana sv. Ivana Krstitelja Cvitnjaka je UBH „Dužijanča“ u dvorištu crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu upriličila priskakanje vatre. U priskakanju su sudjelovali članovi folklornog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, kao i mnogi drugi okupljeni Đurđinčani i gosti iz Subotice i okolnih mjesta.

je sudionica dvodnevnog okruglog stola 26. Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara koji su imali temu književne kritike književnosti za djecu.

28. i 29.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić sudjelovala je u radu druge sjednice III. saziva Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske održane u Cavtatu (Hrvatska) na kojoj se raspravljalo o položaju i potrebama Hrvata u svih 12 država kojima koordinira ovo tijelo.

29.

Elaborat pod nazivom „(Ponovni) Osnutak Drame na hrvatskom jeziku u Narodnom kazalištu u Subotici“ predstavljen je na istoimenom LXIX. Znanstvenom kolokviju ZKVH-a u prostorijama Zavoda. Na inicijativu i u dogovoru s ovom ustanovom kulture te DSHV-om i HNV-om, elaborat je sačinila i ovom prigodom predstavila master profesorica književnosti i jezika Nevena Baštovanović.

30.

Reprezentativni ansambl narodnih plesova HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupio je na cjelovečernjem folklornom koncertu „Ples spaja“ u mađarskom mjestu Mórahalom. Koncert je održan u sklopu ljetnoga programa Homokhát Sokadalom.

30.

Predstavnici hrvatskih institucija i udruga položili su vijence na spomenik biskupu Ivanu Antunoviću u Subotici, a u povodu praznika hrvatske zajednice – Dana rođenja biskupa Antunovića koji je obilježen prethodnog tjedna. Vijence su položili predstavnici HNV-a, KD-a „Ivan Antunović“ iz Subotice, DSHV-a, ZKVH-a i NIU-a „Hrvatska riječ“.

30.

Hrvatsko nacionalno vijeće organiziralo je blagoslov prostorija i svečanost

useljenja u Hrvatski dom – Maticu kojem je prisustvovao veliki broj ljudi, među kojima su i vijećnici i elektori HNV-a, djelatnici profesionalnih hrvatskih institucija, predstavnici udruga, vjerskog, kulturnog i društvenog života zajednice, izvođači radova, svećenici... Ovom su prigodom predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i ravnatelj NIU-a „Hrvatska riječ“ Ladislav Suknović uručili zahvalnice poduzećima, udrugama, institucijama, glazbenicima i pojedincima koji su dali doprinos realizaciji izgradnje Hrvatskog doma – Matice.

30. 6. – 6. 7.

Udruga „Naša djeca“ u suradnji s HNV-om organizirala je ljetnu školu hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti na Cresu za 50-ak sudionika ovog programa, djece, mladih i odraslih osoba.

Objavljen 16. svezak *Leksikona*

U nakladi Hrvatskog akademskog društva iz Subotice iz tiska je izašao 16. svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* kojim je obuhvaćen završni dio slova M (Malj – Mu).

Bratimljenje Novog Sada i Splita

Pokrenuta je građanska inicijativa za bratimljenjem Novog Sada i Splita. Predsjednik Color Press Grupe i jedan od inicijatora građanske inicijative „Drugi grad“ Robert Čoban rekao je da je cilj inicijative učvršćivanje prijateljskih veza i stvaranje novih prijateljstava.

Objavljen katalog *Pedeset dvi nedilje tradicijske kulture u Tavankutu*

U nakladi tavankutskog HKPD-a „Matija Gubec“ objavljena je publikacija *Pedeset dvi nedilje tradicijske kulture u Tavankutu*, katalog u kojem su sabrani tekstovi i fotografije o 52 izložbe priređene tijekom 2021. i 2022. u „pendžeru“ (prozoru) mjesne Galerije Prve kolonije naive u tehnci slame.

su održali Ljetnu školu tambure koju su završili ljetnim koncertom u atriju Učeničkog doma Podmurvice, gdje su bili i smješteni.

5.

Djelatnici učeničkih domova „Marije Jambrišak“ i „Dore Pejačević“ iz Zagreba posjetili su Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji.

5.

Izložba „Kolekcija Duranci“ – iz zbirki Gradskog muzeja Subotica, Suvremene galerije i Gradske knjižnice Subotica otvorena je u Gradskom muzeju. Autorice izložbe su muzejska savjetnica dr. sc. Olga Kovačev Ninkov i viša kustosica Ljubica Vuković Dulić, a osim knjiga, dokumentacije i likovnih djela Bele Durancija izloženi su radovi mnogih drugih stvaralaca.

6. – 7.

Delegacija hrvatske zajednice u Republici Srbiji na čelu s predsjednicom HNV-a Jasnom Vojnić boravila je u dvodnevnom posjetu Krapinsko-zagorskoj županiji. Na poziv župana Željka Kolara delegacija je ovom prilikom obišla kapitalne projekte županije te sudjelovala na edukacijama što je za cilj imalo stvaranje novih ideja te osnaživanje kadrova hrvatske zajednice u Republici Srbiji.

7.

U sklopu manifestacije „Tavankutsko kulturno lito“ na Etno-salašu „Balažević“ u Tavankutu, u organizaciji tavankutskih udruga HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije prve kolonije naive u tehničarima, svečano je otvorena izložba slika nastalih na prošlogodišnjem XXXVII. sazivu Prve kolonije naive u tehničarima. Također je i otvoren novi XXXVIII. saziv kolonije na kojem su nastupili folklorišti domaćeg HKPD-a „Matija Gubec“, kao i gosti – članovi Folklornog ansambla Centra za tradicijsku kulturu Varaždin.

8.

U okviru žetvenih svečanosti „Dužijanaca 2023.“ na njivi pokraj crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je 56. Takmičenje risara na kojem su pobijedili Stipan Kujundžić iz Subotice i Ruža Juhas iz Male Bosne. Istodobno je održano i natjecanje u kuhanju tarane, a prikazan je i rad na starim mašinama i vršalici, te *dičja* igra na *strnjiki* – „Kasalisica“. Ovom prilikom organizatori su za 30 godina predanoga rada u organiziranju manifestacije zahvalnicu uručili Martinu Gabriću, a zahvalnice su dobili i Ruža Juhas, Emera Poljaković i Stipan Kujundžić za isto toliko godina sudjelovanja u Takmičenju risara.

8. – 15.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije prve kolonije naive u tehničarima a u okviru *Tavankutskog kulturnog lita* u Tavankutu je organiziran XXXVIII. saziv Prve kolonije naive u tehničarima u čijem je radu sudjelovalo 25 slamarki.

Prvog dana kolonije, etnologinja Muzeja Slavonije iz Osijeka Tünde Šipoš-Živić, održala je predavanje „Baranjski šokački vezovi – zaštićena nematerijalna baština Hrvatske – na primjeru predmeta iz zbirke Muzeja Slavonije“.

9.

U crkvi sv. Marka evanđelista u Žedniku proslavljena je Dužijanica čiji su nositelji bili bandaš Mario Vukov i bandašica Katarina Ivanković. Navečer je u dvorištu župe priređeno i Bandašicino kolo.

9.

U mjesnom Domu kulture članovi folklornog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta održali su godišnji koncert u sklopu manifestacije *Tavankutsko kulturno lito*.

9.

Ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“ i orguljaš Nikola Čutura su

otvorena je izložba crteža Nebojše Gabrića pod nazivom „Perlice“.

14.

Udruga zavičajnih pisaca i slikara Požeško-slavonske županije „Matko Peić“ predstavila se u Hrvatskoj čitaonici „Fischer“ priredivši večer poezije.

15.

U sklopu manifestacije *Tavankutsko kulturno lito* na Etno-salašu „Balažević“ u Tavankutu održan je svečani program u povodu završetka XXXVI-II. Saziva Prve kolonije naive u tehnici slame i XII. Seminara bunjevačkog stvaralaštva kao i Risarsko večer u povodu tavankutske Dužijance, uz predstavljanje ovogodišnjih bandaša i bandašice te predaju „krune“ Dužijance.

15. i 16.

U organizaciji Glazbene sekcije Subotičke biskupije Komorni zbor „Ivan Filipović – Zagreb Voices“ pod dirigentskom palicom Gorana Jerkovića održali su prvog dana koncert u katedrali sv. Terezije Avilske u Subotici a sutradan u župnoj crkvi Imena Marijina u Novom Sadu.

16.

Dužijancu u Tavankutu predvodili su bandašica Maja Vuković i bandaš Luka Balažević, a slavljena je u crkvi Presvetog Srca Isusova.

16.

HBKUD „Lemeš“ je organizirao proslavu mjesne Dužijance. Svečana misa zahvalnica služena je u crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije, a glavni nositelji manifestacije bili su bandaš Nikola Martinović i bandašica Nikolina Dropolja.

17.

Javno poduzeće „Putevi Srbije“ i „Hrvatske autoceste“ potpisali su Memorandum o poslovnoj suradnji, koji će omogućiti objedinjenu naplatu cesta-

rina na autocestama u dvjema zemljama.

17. – 24.

Učenici osnovnih škola koji pohađaju izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture iz Sombora, Berega, Sonte, Plavne, Vajske i Rume boravili su na ljetovanju u Novom Vinodolskom, odmaralištu Crvenog križa Grada Zagreba koje im je i omogućilo ljetovanje.

18.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata predstavio je monografiju *Identitet srijemskih Hrvata kroz prizmu tradicijske baštine* u crkvenoj dvorani „Kata“ u župi Sot.

18. – 21.

U organizaciji Subotičkog oratorija održan je Ljetni oratorij za djecu u Monoštoru na temu „Četiri dječaka iz don Boscovog oratorija“ u kom je sudjelovalo oko 50 djece.

19.

Potpisivanjem ugovora s Gradom Srijemskom Mitrovica jedinstveni centar, prvi u Srijemu a treći u Srbiji, koji sustavno radi pružajući multisektorsku, stručnu podršku osobama s mentalnim smetnjama, nova je licencirana dnevna usluga u zajednici Caritas Sv. Anastazija u Srijemskoj Mitrovici.

21.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora u Hrvatskom domu u Somboru održana je tradicionalna književna večer u povodu Dužionice na kojoj je predstavljena knjiga mons. Stjepana Beretića *Prilozi za povijest Katoličke Crkve u Bačkoj*.

22. – 23.

UBH „Dužijanica“ je u suradnji s HNV-om, ZKVH-om, Hrvatskom državnom samoupravom Mađarske, Mostarsko-duvanjskom biskupijom, Gradom Mo-

starom i Gradom Senjom organizirala manifestaciju „Dužijanca u Mostaru“. Program je započeo prvog dana svetom misom u staroj župnoj crkvi Presvetog Trojstva u Blagaju koju je predvodio mons. dr. Andrija Anišić u zajedništvu s domaćinom don Slavonom Ćorićem te braćom svećenicima. Nakon misnog slavlja uslijedio je program otkrivanja obnovljene spomen-ploče koja je postavljena prije 90 godina prilikom prvog pohoda Hrvata Bunjevaca starom kraju, koji je tada organiziralo Hrvatsko pjevačko društvo „Neven“. Obnovljenu spomen-ploču su skupa otkrili Jasna Vojnić, predsjednica HNV-a i Marinko Piuković, direktor UBH-a „Dužijanca“. Tijekom programa ali i svete mise, pjevao je Katedralni zbor „Albe Vidaković“ pod ravnanjem mo. Miroslava Stantića. Nekoliko stotina ljudi iz Subotice, okolice i Mađarske koji su doputovali na manifestaciju „Dužijanca u Mostaru“ potom su posjetili vrelu rijeke Bune, župnu crkvu Presvetog Tijela i Krvi Kristove na Buni i spomen-ploču koju su 2009. godine postavili bunjevački Hrvati iz Mađarske. Popodne je u Biskupijskom centru u Mostaru održana tribina na temu „Bunjevačke grane hrvatskoga stabla u Hrvatskoj, Srbiji i Mađarskoj“. Na tribini su govorili ravnateljica Gradskog muzeja u Senju prof. Blaženka Ljubović, povjesničar i kroatist dr. sc. Dinko Šokčević, v. d. ravnateljice ZKVH-a prof. Katarina Čeliković i profesorica na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izv. prof. dr. sc. Marijeta Rajković Iveta. Prije početka tribine otvorena je putujuća izložba „Bunjevačka nošnja i ris“ autora Marinka Piukovića. Dan je završen folklorno-tamburaškom večeri na Trgu ispred Hrvatskog doma Herceg Stjepan Kosača gdje je prikazana risarska pogodba te nastup članova HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, HKPD-a „Matija Gubec“ iz

Tavankuta, folklornih i pjevačkih skupina iz Mađarske i Mostara te ansambla „Hajo“.

Drugoga dana u katedrali Marije Majke Crkve upriličena je sveta misa zahvalnica koju je predslavio mostarsko-duvanjski i trebinjsko-mrkanski biskup mons. Petar Palić, nakon čega je uslijedilo svečani mimohod do Trga i predaja kruha od novoga brašna gradonačelniku Grada Mostara Mariju Kordiću.

23.

U Somboru je proslavljena 89. Dužionica u organizaciji mjesnog HKUD-a „Vladimir Nazor“. Nakon svečane svete mise u crkvi Presvetog Trojstva bandaš Marko Firanj i bandašica Nikolina Petrović predali su kruh pečen od novog brašna gradonačelniku Sombora.

23.

Na Gradskom hipodromu u Subotici u sklopu programa Dužijance 2023. održane su konjičke utrke „Dužijanca“.

24. – 29.

Na V. Hrvatskim svjetskim igrama, koje su u organizaciji Hrvatskog svjetskog kongresa održane u Zagrebu, ekipa iz Srijema osvojila je prvo mjesto u malom nogometu.

24. – 31.

Oko 35 učenika 4. i 5. razreda cjelovite nastave na hrvatskom jeziku boravilo je na ljetovanju u odmaralištu Crvenog križa Grada Zagreba u vili Rustica u Novom Vinodolskom u organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji. U istom terminu u Novom Vinodolskom je boravilo i 15-ak učenika koji su završili sedmi razred osnovne škole a bili su sudionici programa profesionalne orijentacije „GPS – Gdje poći sutra?“.

25.

Elaborat pod nazivom „(Ponovni) Osnutak Drame na hrvatskom jeziku

u Narodnom kazalištu u Subotici" v. d. ravnateljice ZKVH-a Katarina Čeliković je predstavila i službeno predala osnivačima Narodnog pozorišta – Narodnog kazališta – Népszínháza u Subotici, Vladi AP Vojvodine i Gradu Subotici.

27.

Izložba „S Božjom pomoći“ koju tradicionalno u okviru proslave Dužijance priređuju UBH „Dužijanca“ i KD „Ivan Antunović“ a ove godine i u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, otvorena je u Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici. Tema ovogodišnje izložbe bila je „Stvarateljski opus biskupa Lajče Budanovića“ u povodu 150 godina od njegova rođenja, a o izloženim fotografijama govorio je vlč. Dražen Skenderović, arhivar i bilježnik biskupskog ordinarijata Subotičke biskupije.

28.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić bila je gošća proslave 30. rođendana Male škole hrvatskog jezika i kulture održane u odmaralištu Crvenoga križa Grada Zagreba u Novom Vinodolskom u organizaciji Hrvatske matice iseljenika. Tom prigodom Vojnić se susrela s ministrom vanjskih i europskih poslova Hrvatske Gordanom Grlićem Radmanom.

29.

U organizaciji Udruge građana „Hrvatski Majur“ iz Subotice na sportskim terenima OŠ „Vladimir Nazor“ iz Đurđina održan je drugi sportski dan, natjecanje u mješovitoj odbojci i muškom nogometu.

29.

U organizaciji UBH „Dužijanca“ a u okviru programa „Dužijanca 2023.“ na njivi pokraj crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je Natjecanje u pucanju bičevima. U kategoriji do 10 godina prvo mjesto je osvojio Mi-

hajlo Trkulja, a za djecu stariju od 10 godina Marko Romić. Sudjelovale su i dvije djevojke – Lena Crnković u uzrasnoj kategoriji od 10 do 16 godina i Aleksandra Barna u kategoriji iznad 16 godina. Među odraslima u kategoriji simplog pucanja prvi je bio Dragomir Peić Gavran a duplog pucanja Marijan Tonković. Održano je i revijalno pucaње s dva biča.

29.

Članovi HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega nastupili su na koncertu „Zapivala tica mala“ u Solinu tijekom petodnevnog posjeta Klisu, mjestu u splitskom zaleđu odakle su Hrvati Šokci u 17. stoljeću došli u Bereg. Posjet je nastavak suradnje uspostavljene još 2017. godine.

29. 7. – 6. 8.

Na otoku Prvić održana je Ljetna škola hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti u organizaciji Udruge „Naša djeca“ u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem za 64 sudionika, djece, mladih i odraslih.

30.

Misom zahvalnicom u crkvi Presvetog Trojstva proslavljena je Dužijanca u Maloj Bosni čiji su nositelji zahvale bili bandaš Tomislav Lulić i bandašica Martina Stantić.

31. 7. – 6. 8.

Članovi Stolnoteniskog kluba „Opatija 08“ iz Opatije, 14-ero djece s trenerom, boravili su u Subotici kao gosti STK „Spartak Infostud“ iz Subotice na ljetnim pripremama za predstojeću sezonu.

Novi broj revije *Dužijanca*

Izišao je 12. broj revije *Dužijanca*, ilustriranog časopisa za kulturu življenja kojeg izdaje UBH „Dužijanca“ iz Subotice.

KOLOVOZ, 2023.

3.

U Svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ otvorena je izložba slika nastalih na XXVI. Međunarodnoj likovnoj koloniji „Bunarić“ u organizaciji Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“. Ovim je ujedno započeo novi saziv trodnevne XXVII. likovne kolonije koji je okupio 44 amaterskih i profesionalnih slikara iz Srbije, Hrvatske i Mađarske i koji će trajati do 5. kolovoza.

5.

Svečanim euharistijskim slavljinama na nekoliko jezika proslavljen je blagdan Snježne Gospe u Biskupijskom svetištu na Tekijama u Petrovaradinu. Pontifikalno misno slavlje na hrvatskom jeziku predslavio je pomoćni biskup Đakovačko-osječke nadbiskupije mons. Ivan Ćurić u koncelebraciji biskupa Srijemske biskupije mons. Đure Gašparovića, biskupa koadjutora Srijemske Biskupije mons. Fabijana Svaline, dijecezanskog upravitelja Subotičke biskupije mons. Ferenc Fazekasa i drugih svećenika.

5. – 6.

Na 37. Svjetskom danu mladih u Lisabonu sudjelovalo je i 200-tinjak mladih iz Srbije. Središnji dio susreta bio je 5. i 6. kolovoza na poljani pored rijeke Tejo u portugalskoj prijestolnici kojemu je nazočio i predvodio ga papa Franjo. U subotu uvečer organizirano je bdijenje pred Presvetim, a u nedjelju ujutro sveta misa kojoj je nazočilo milijun i pol vjernika.

Posebno mjesto tijekom bdijenja u Campo de Graca imao je Petar Huska iz Subotice. On je među nekoliko stotina tisuća mladih u Lisabonu, s još četvero mladih iz drugih država izabran da bude neposredno uz papu Franju tijekom njegovog nagovora mladima.

6.

U crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu proslavljena je Dužijanca. Bandaš je

bio Josip Dulić, a bandašica Dijana Orčić.

6.

U okviru manifestacije „Rič pod đermom“, koju organizira HKPD „Đurđin“ u suradnji sa župom sv. Josipa Radnika, o liku i djelu biskupa Lajče Budanovića, u povodu 150. obljetnice njegova rođenja, govorili su župnik domaćin vlč. Daniel Katačić i mons. Stjepan Beretić, a pročitan je i rad o njemu višeg znanstvenog suradnika u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu dr. Roberta Skenderovića.

Tijekom programa u đurđinskoj crkvi nastupio je dječji zbor HKPD-a „Đurđin“ kojega vodi Nela Skenderović, a čitanjem poezije predstavljena je i literarno-dramska sekcija Društva.

6.

U mirgeškom Domu kulture služena je sveta misa zahvalnica za plodove žetve. Nositelji žetvene svečanosti bili su tavanakutski bandaš i bandašica Luka Balažević i Maja Vuković.

6.

Tamburaški sastav „Ladan špricer“, koji radi i djeluje u sklopu HKPD-a „Tomislav“ iz Golubinaca, održao je svoj cjelovečernji koncert na ljetnoj pozornici Katoličke porte u Golubincima.

6. – 23.

Nagradu za najbolji film 2. Festivala *Interakcija* u Čačku osvojio je kratki esejistički dokumentarac s elementima horora „Babajanja“ autora Ante Zlatka Stolice iz Hrvatske.

7. – 12.

HLU „Croart“ je održao 11. po redu saziv Međunarodne umjetničke kolonije „Stipan Šabić“ u Domu učenika u Subotici na kojem je sudjelovalo 13 slikara iz Srbije, Bugarske, Hrvatske, Mađarske te Bosne i Hercegovine.

9. – 12.

Muška veslačka ekipa „Salašari somborski“ iz Sombora sudjelovala je na brzinskoj utrci sa startne pozicije 9. kolovoza, a 12. kolovoza su veslali kao ekipa Hrvatskog nacionalnog vijeća na 26. *Maratonu lađa* na Neretvi na utrci dugoj 22,5 kilometra od Metkovića do Ploča. Ženska veslačka ekipa iz Sombora i Subotice natjecala se 10. kolovoza na 10. *Maratonu lađarica* u utrci koja se vesla od Metkovića do Opuzena u dužini od 10 kilometara.

10.

U organizaciji KD-a „Ivan Antunović“ a u sklopu programa „Dužijance 2023.“ u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici priređena je književna večer na kojoj je predsjednik Društva vlč. Josip Štefković predstavio povijest i rad Društva s posebnim naglaskom na bogatu nakladničku djelatnost. Tom prigodom predstavljena je i nova knjiga katedralnog župnika mons. Stjepana Beretića *Prilozi za povijest Katoličke Crkve u Bačkoj*.

U drugom dijelu programa dodijeljene su nagrade Društva koje su primili pučka pjesnikinja Marica Mikrut iz Sombora kao zaslužni pojedinac, Družba Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda sv. Franje u domeni institucija dok je nagrada za obitelj pripala obitelji Ivana i Ljubice Tumbas koja osim svojih troje djece kao hraniteljska obitelj brine i skrbi za još troje djece.

Osim u Subotici i okolici, Dužijanica je ove godine održana i u Mostaru, te je pri kraju večeri prikazan kraći dokumentarni film i reportaža o tome. Pred kraj večeri predsjednik UBH-a Dužijanica mons. dr. Andrija Anišić predstavio je novi broj revije *Dužijanica*.

10. – 13.

Subotički tamburaški orkestar osvojio je priznanje Grand prix u kategoriji instrumentalnih izvođača na 37. Festivalu i natjecanju umjetnosti „Zvijezde

Praga 2023.“ u glavnom gradu Republike Češke – Pragu.

11.

Izložba slika od slame nastalih na XXXVIII. sazivu Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu otvorena je u predvorju Gradske kuće u Subotici.

11.

U okviru programa „Dužijance 2023.“ na trgu u centru Subotice priređena je tamburaška večer na kojoj su nastupili ansambl „Ruže“, „Akord“ i „Hajo“, koji su ujedno pratili i pjevača Marka Žigmanovića. Iste večeri predstavljeni su ovogodišnji bandaški par Petar Vukmanov Šimokov i Dunja Šimić. Održan je i izbor parova pratilaca bandaša i bandašice. Titulu prvih pratioca ponijeli su Barbara Piuković i Andrej Stanković, drugi pratioci su bili Lana Šimić i Dejan Radaković, a treći Lucija Horvacki i Zdenko Ivanković iz Subotice. Uručene su i nagrade za najbolje aranžere izloga „Dužijance 2023.“. Prvu nagradu su osvojile Helena Štrbo i Vesna Čović iz Subotice, drugu Mirjana Iršević i Sandra Benčik iz Tavankuta, a treću Zorica i Zlatko Ivković iz Subotice. Ove večeri članovi Organizacijskog odbora Dužijance zahvalili su na dosadašnjem radu dodjelom nagrada i priznanjima Grgi Piukoviću za 40 godina kontinuiranog rada u Dužijanci, Ružici Šimić za 30 godina kontinuiteta i Nedeljki Šarčević za dva desetljeća rada u Dužijanci.

12.

Sekcija „Vridne ruke“ HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske održala je u Šokačkoj kući radionicu pod nazivom „Iz majkine tufnaste vanglice“. Tema je bila pravljenje proizvoda i kolača od brašna na tradicionalni način, a gosti su bili članovi udruge žena iz Deronja i Tovariševa.

12.

Nakon svečane večernje u katedrali bazilici svete Terezije Avilske u okviru

20.

U Đurđinu je održan treći po redu skup Dulićevih, jedne od najbrojnijih obitelji u Subotici.

21. – 25.

U organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje u Dubrovniku održan je stručni skup za učitelje hrvatskog jezika izvan sustava Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske na kojem su prisustvovali polaznici iz Mađarske, Rumunjske, Kanade i Austrije te 14 sudionika iz Republike Srbije.

21. – 28.

Na 29. Svjetskom prvenstvu u ribolovu za žene (pecanje udicom na plovak) održanom na Dunavcu u Apatinu u konkurenciji 14 država, prvo mjesto je osvojila reprezentacija Hrvatske.

25.

Tradicionalni 16. po redu međunarodni znanstveni skup „Hrvatsko-srpski odnosi“, koji je posvećen normalizaciji odnosa u regiji, održan je u Golubiću, pored Obrovca u Hrvatskoj. Na skupu je sudjelovao predsjednik DSHV-a i ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije Tomislav Žigmanov, međunarodni tajnik DSHV-a Darko Baštovanović, predsjednik SDSS-a Milorad Pupovac a prvi puta i predstavnici danske manjinske stranke iz Njemačke i njemačke manjinske stranke iz Danske.

25. – 26.

Folklorišti HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice pobijedili su na XXI. Međunarodnom festivalu folklor „Leron“ održanom u Vodnjanu, Republika Hrvatska.

26.

HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića organizirao je XV. Međunarodnu likovnu koloniju „Ivan Gundić Čiso – Dalmata“ u prostoru Lovackog doma u Kupusi-

ni u kojoj su sudjelovali ili priložili radove umjetnici iz Sombora, Subotice, Beograda, Koluta, Čonoplje i Cernika (Hrvatska). Najavljeno je da će ovo biti posljednja kolonija jer se na natječajima ne uspijevaju pribaviti potrebna sredstva za njezinu organizaciju.

26. i 27.

U Svetištu Gospe od suza na Bunariću svečano euharistijsko slavlje je predvodio dubrovački biskup mons. Roko Glasnović u zajedništvu sa svećenicima Subotičke biskupije na čelu s dijecezanskim upraviteljem mons. Ferencom Fazekasom. Bunaričkim proštenjem je i završena 113. Dužijanica.

29.

Djelatnici Prve gimnazije Zagreb, njih trideset i dvoje, u okviru trodnevnog turističkog posjeta Subotici i Tavankutu, posjetili su i Hrvatski dom – Maticu, u kojoj djeluju profesionalne institucije Hrvata u Srbiji.

31. 8. – 14. 9.

Hrvatski vizualni umjetnik podrijetlom iz Subotice Goran Kujundžić predstavio se izložbom „Ornamentalne strukture“ u Umjetničkoj galeriji Bosne i Hercegovine. Izložba je realizirana s Franjevačkim muzejom i Galerijom „Široki Brijeg“, gdje je izložba ranije bila postavljena.

Objavljena zbirka pjesama Franje Ivankovića

Hrvatska čitaonica Subotica u sunakladi s obitelji Ivanković tiskala je knjigu sabranih stihova Franje Ivankovića pod naslovom *Imati i dati : pjesme moje duše*.

Novi broj Godišnjaka za znanstvena istraživanja

Objavljen je četrnaesti broj *Godišnjaka za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*.

RUJAN, 2023.

1.

Svečani prijam prvšača koji su upisali cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku održan je u dvorištu Hrvatskog doma – Matice. Dvadeset drugu generaciju na hrvatskom nastavnom jeziku čini ukupno 35 prvša. Prijam je organiziralo Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji uz potporu Udruge „Naša djeca“ i HPD-a „Bela Gabrić“ iz Subotice.

1.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić prisustvovala je svečanoj sjednici i dodjeli javnih priznanja održanoj povodom 30. rođendana Virovitičko-podravske županije u Rustikalnoj dvorani u Višnjici.

1.

U Srijemskoj biskupiji nastupilo je nekoliko personalnih promjena. Mons. Eduard Španović imenovan je župnikom župe Uzvišenja sv. Križa u Petrovaradinu II te Biskupijskim povjerenikom za restituciju i imovinska pitanja. Preč. Ivan Rajković imenovan je župnikom župe sv. Dimitrija, đakona i mučenika u Srijemskoj Mitrovici te duhovnikom Kazнено-popravnog zavoda u Srijemskoj Mitrovici i Biskupijskim povjerenikom za kulturu. Vlč. Aleksandar Kovačević imenovan je župnikom župe sv. Terezije od Djeteta Isusa u Beški, župnim upraviteljem župe sv. Ane u Maradiku i župe sv. Ivana Nepomuka u Putincima te ravnateljem (upraviteljem) Doma Sveta Elizabeta u Maradiku. Vlč. Matej Perić imenovan je upraviteljem (rektorom) Biskupijskog svećišta Gospe Snježne na Tekijama u Petrovaradinu.

1. – 3.

Uposlenica HNV-a Ana Francišković i vijećnica Hristina Štimac iz Rume su skupa s mladim Hrvatima iz Austri-

je, Crne Gore, Rumunjske i Mađarske sudjelovale na VI. Forumu mladih pripadnika hrvatskih manjina održanom u HOŠIGU-u „Miroslav Krleža“ u Pečuhu u organizaciji Ureda Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj i Hrvatske matice iseljenika.

2.

U organizaciji Zavičajne kulturne udruge „Kukujevci“ na čelu s predsjednicom Tatjanom Rigo, koja je ponovno dobila podršku članova udruge i reizabrana na tu dužnost, u Čepinu je održan tradicionalni susret Kukujevčana raseljenih diljem Hrvatske i svijeta. Nakon svete mise, odigrana je i tradicionalna nogometna utakmica veterana nogometnih klubova iz Kukujevaca i Gibarca, a održano je i druženje te donatorska večera na kojoj su se prikupljala sredstva za obnovu crkve u Kukujevcima.

2.

Muška veslačka ekipa „Salašari somborski“ osvojila je drugo, a ženska ekipa peto mjesto na tradicionalnom maratonu „Dunavska čikla“ na Dunavu, na utrci od Vukovara do Iloka koji je istoimena veslačka udruga organizirala u sklopu 56. Iločke berbe.

3.

Tamburaški orkestar HGU „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice pod ravnanjem prof. Mire Temunović nastupio je u programu „Tambura nas spaja“ održanom u okviru završne večeri festivala „Zlatne žice Slavonije“ u Požegi.

3.

Hrvatska čitaonica „Fischer“ iz Surčina, proslavila je sedmu obljetnicu rada prigodnim programom na kojem su se publici predstavili članovi literarne, tamburaške i kreativne sekcije kao i gosti Tamburaški sastav „Tvornica kulture“ iz Tovarnika.

5. – 26.

Izložba „Živa baština: Nematerijalna kulturna baština Hrvata u Srbiji“, nastala u produkciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, postavljena je u Galeriji Hrvatske matice iseljenika u Zagrebu kao dio ovogodišnjeg programa Dana europske baštine u Hrvatskoj.

6. – 10.

U Pečuhu je održan 67. kongres FUFEN-a, Federalne unije europskih manjina (nacionalnosti), na kojem je, uz brojne organizacije manjina, uglavnom iz zemalja Europske unije, sudjelovalo i izaslanstvo DSHV-a predvođeno predsjednikom Tomislavom Žigmanovom.

7.

Uoči blagdana Male Gospe za vjernike Subotičke biskupije organizirano je hodočašće Gospi od Utočišta u Aljmašu.

8.

U Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici je u organizaciji HGU-a „Festival bunjevački pisama“ održana XIX. Smotra dječjih pjevača i zborova na kojoj je nastupilo 17 vokalnih solista u pratnji Dječjeg tamburaškog orkestra HGU-a „Festival bunjevački pisama“ pod ravnanjem prof. Mire Temunović. Nakon nekoliko godina pauze na smotri su nastupile i *Kraljice*.

8.

Na blagdan Male Gospe, u organizaciji župe sv. Jurja iz Vajske, a na inicijativu predsjednika mjesnog odbora DSHV-a Daria Bošnjaka, i prijedlog župana Vukovarsko-srijemske županije Damira Dekanića, vjernici župa iz Vajske, Bođana, Plavne i Bača hodočastili su u Bapsku.

8. – 10.

U zajedništvu s braćom i sestrama iz Zagreba u Somboru je proslavljena

110. obljetnica Karmelskog svjetovnog Trećeg reda u Somboru.

9.

Tradicionalna manifestacija „Sastali se alasi i bečari“ posvećena očuvanju tradicionalnog načina kuhanja ribljeg paprikaša karakterističnog za područje Gornjeg Podunavlja održana je u Monoštoru u organizaciji KUDH-a „Bodrog“.

9.

Mladima iz šidske općine u župnoj dvorani u Sotu predstavljen je projekt Caritasa „Your Job“. To je regionalni projekt osnaživanja mladih u usavršavanju poduzetničkih vještina, dobivanje financijskih sredstava za pokretanje vlastitog posla te mentorstvo i tehnička podrška tijekom razvoja biznis plana koji financiraju Austrijska razvojna agencija (ADA), Caritas Austrije i Caritas Francuske, a na Balkanu ga realizira Caritasova mreža.

9. – 10.

Udruga HKC – Novi Sad organizirala je 3. Likovnu koloniju „Tekije 2023.“ u marijanskom svetištu Tekije u kojoj je sudjelovalo dvadesetak slikara iz Srbije, Hrvatske, Njemačke, Australije i Kine.

10.

Srednja folklorna skupina HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovala je na Dječjim vinkovačkim jesenima.

11.

U Hrvatskom domu – Matici održan je prvi sastanak tima za izradu Strategije kulture hrvatske zajednice u Republici Srbiji za razdoblje od 2024. do 2029. godine.

13.

Na Svečanoj sjednici Vijeća Veleučilišta „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru održanoj u povodu Dana ove ustanove Hrvat-

skom nacionalnom vijeću u Republici Srbiji je uručena Mala zlatna plaketa Veleučilišta s likom Lavoslava Ružičke koju su tom prigodom u ime HNV-a primile predsjednica Izvršnog odbora Karolina Bašić i članica IO-a zadužena za obrazovanje Nataša Stipančević.

13.

U dvorištu župe sv. Jurja u Subotici predstavljen je književni prvijenac, knjiga sabranih pjesama Franje Ivančkovića *Imati i dati : pjesme moje duše*.

13.

U Kulturnom centru bačkih Hrvata u Baji u sklopu programa „Hrvatska riječ“ ovoga puta predstavljeni su leksikografski projekti Hrvata u Srbiji i Mađarskoj. Na ovu temu govorili su glavni urednik *Leksikona podunavskih Hrvata* Slaven Bačić koji je i predstavio posljednji 16. svezak i ravnatelj Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj Stjepan Blažetin.

14.

Župa Uzvišenja sv. Križa u Rumi je svečanim euharistijskim slavljem proslavila svoj crkveni god. Svetu misu predvodio je mons. Đuro Gašparović, dijecezanski biskup u suslavlju s braćom svećenicima i župnikom vlč. Josipom Ivešićem.

15. – 17.

„Judita, mač Božji, Bog i ja“ tema je duhovne obnove za djevojke od 16 do 28 godina koju su u Samostanu Sestara dominikanki u Subotici održale sestre ovog reda.

16.

U Art kinu „Lifka“ u Subotici započeo Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini projekcijom dokumentarnih filmova HRT-a „Hiša“ i „Sonnyboy iz Stubičke Slatine“ nakon kojih je publika mogla razgovarati s autorima filmova Ivom Kuzmanićem, Aleksejem Pavlovskym i Dušanom Vugrinecem. Organizatori

programi su Udruga za audiovizualno stvaralaštvo „Artizana“ u partnerstvu sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata i u suradnji s Art kinom „Lifka“ u Subotici, a uz potporu Hrvatskog audiovizualnog centra u okviru programa međunarodne suradnje.

16.

Više od sto Caritasovih volontera okupilo se u župi Uzvišenja svetog Križa u Rumi na tradicionalnom godišnjem susretu Caritasovih volontera Srijemske biskupije. Susret je imao duhovni i zabavni karakter.

16.

Na susretu ministranata Subotičke biskupije, hrvatskog govornog područja, održanom u župi sv. Petra i Pavla u Monoštoru sudjelovalo je oko 160 ministranata iz raznih župa Biskupije. Nakon svete mise održana su natjecanja u kvizu znanja, malom i velikom nogometu, stolnom tenisu, šahu i povlačenju konopca.

16.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina organiziralo je šestu kulinarsku manifestaciju „CROZ kuhinje Vojvodine“ u dvorištu Vatrogasnoga doma u Petrovaradinu na kojem su osim domaćina iz Petrovaradina sudjelovali i Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Beogradu, Udruga banatskih Hrvata Opovo, Udruga banatskih Hrvata Starčevo, HKPD „Matija Gubec“ Ruma, Gastro tim Srbija i Udruga banatskih Hrvata „Antun Gustav Matoš“ Zrenjanin.

16. – 17.

Članovi HLU-a „Croart“ iz Subotice sudjelovali su na 13. sazivu međunarodne likovne kolonije „Panon Belišće 2023.“ u Belišću koju su u sklopu manifestacije „Beliščanska zlatna jesen“ organizirali članovi Likovne udruge „Bel-art“, uz pomoć Turističke zajednice grada Belišća i pod pokroviteljstvom Grada Belišća.

17.

Vanjsko proštenje novosadske župe Imena Marijina proslavljeno je koncelebriranom svetom misom koju je predslavio beogradski nadbiskup i metropolit Ladislav Német koji je nakon popričesne molitve sa svećenicima sišao u kriptu crkve i blagoslovio novouređenu kapelu posvećenu sv. Eugenu, ranokršćanskom mučeniku koja će služiti za bogoslužja i pobožnosti s manjim brojem vjernika, a u čiji oltar su položene moći bl. Jánoša Brennera i bl. Marije Propetog Isusa Petković.

17.

Hrvatska čitaonica iz Subotice i Bunjevačko-šokačka knjižnica „Ivan Kujundžić“ pri Katoličkom društvu „Ivan Antunović“ iz Subotice organizirali su u suradnji s Općinom Podcrkavlje XXI. Pokrajinski susret pučkih pjesnika „Lira naiva“ koji je ove godine na poziv pjesnikinje Ružice Todorović održan u Podcrkavlju, općini u Brodsko-posavskoj županiji (Hrvatska). Susret je okupio 26 pjesnika iz Srbije i Hrvatske, a ovom prigodom je predstavljena i zbirka izabranih stihova *Duša od zlata – Lira naiva 2023.* za koju je izbor sačinila profesorica književnosti Klara Dulić Ševčić.

17.

U okviru 92. pučke manifestacije „Grožđe-bal“ u mjesnoj crkvi u Sonti održan je običaj blagoslova zvona koje je prethodnog dana okićeno i na dan manifestacije svečano doneseno u crkvu na blagoslov.

17. – 18.

Članovi HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice sudjelovali su na folklornoj večeri u subotu te svečanom mimohodu u nedjelju u okviru najveće kulturne manifestacija Slavonije, 58. Vinokovačkim jesenima.

17. – 22.

Žiri 30. Međunarodnog festivala kazališta za djecu u Subotici dodijelio je specijalnu nagradu Maji Lučić za originalnu dramaturšku koncepciju predstave „Djedova priča“ u izvođenju Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića iz Osijeka (Hrvatska) kao i nagradu za najbolje glumačko ostvarenje Ivici Lučiću za ulogu djeda u istoj predstavi.

17. – 23.

U Kulturno-obrazovnom centru u Šidu održan je 14. Međunarodni festival kazališta *Bina mira* na kojem su odigrane predstave iz 8 država među kojima je bio i Teatar Tirena iz Zagreba s predstavom „Ožiljak“ koju je prema istoimenom tekstu Nine Horvat režirala Ines Škuflić-Horvat.

17. – 24.

Beogradski nadbiskup i metropolit mons. dr. Ladislav Német je zajedno s biskupima i predstavnicima država iz naše regije sudjelovao na inicijativi *Mediteranski susreti* u Marseilleu. Susretu se pridružio i papa Franjo na dva dana.

18.

U Hrvatskom domu – Matici upriličena je svečanost podjele uvjerenja o završenom programu za stjecanje kompetencija iz hrvatskog jezika, kulture i književnosti s metodikom rada za 20 polaznika šeste generacije prosvjetnih djelatnika koji su položili dvosemestralni program Lektorata hrvatskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu u školskoj 2022./2023. godini i time stekli kompetencije potrebne za uspješno izvođenje nastave na hrvatskom jeziku u školi ili vrtiću.

18.

Ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Vladi Srbije Tomislav Žigmanov susreo se u Zagrebu s potpredsjednicom Vlade Hrvatske

23.

Nagradu za najbolju režiju na prvom internacionalnom filmskom festivalu *Novi Sad film festival* dobio je hrvatski redatelj Juraj Lerotić za film „Sigurno mjesto“.

23. i 24.

Pod geslom „Usta Marija i pohita u Gorje“ gotovo 200 vjernika Subotičke biskupije sudjelovalo je na zavjetnom hodočašću bačkih Hrvata u Mariju Bistricu, pod vodstvom trojice svećenika među kojima je bio i privremeni upravitelj biskupije mons. Ferenc Fazekas.

23. i 24.

Hrvatska čitaonica „Fischer“ iz Surčina organizirala je u porti crkve Presvetog Trojstva u Surčinu treći put po redu manifestaciju „Jesenje prelo u Surčinu“. Prvi dan je uz kulturno-umjetnički program i gastro ponudu otvorena i izložba „Iz ormana naših baka“ na kojoj su mogle vidjeti rukotvorine domaćina i gostiju prela: HKD „Šid“ iz Šida, Udruga „Perla“ iz Boljevaca, Slovačka evangelička crkva Boljevci, Udruga makedonsko-srpskog prijateljstva „Šar planina“ iz Beograda, Udruga žena „Surčinke“ te Jelene i Petra Nerančića iz Stare Pazove. Drugog dana je uz prigodan program priređena izložba „Kulturna baština u suvremenoj formi“.

23. – 29.

Zahvaljujući dijelu projekta „Tambur kroz Hrvatsku“, mladi tamburaši Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina boravili na Krku gdje su vrijedno vježbali i naučili pet novih skladbi, ali i posjetili brojne važne povijesne i turističke destinacije ovog područja.

24.

Posljednjeg festivalskog dana novog, internacionalnog filmskog festivala *Novi Sad film festival* u Srpskom narodnom pozorištu koncert je održao Damir Urban i njegove četvorke uz prestižni gudački sastav „Camerata Novi Sad“.

24.

U sportskoj dvorani Tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici održan je 23. „Festival bunjevački pisama“. Najboljom skladbom ovogodišnjeg Festivala, po ocjeni stručnog žirija, proglašena je pjesma „Bit će mojih Bunjevaca“ čiji je autor Stjepan Knežević, a koju su izveli Tamburaški sastav „Žeteoci“ i Stjepan Rudinski – Ruda iz Osijeka. Na festivalu je izvedeno 14 novih, autorskih pjesama skladanih u duhu tradicijske glazbe Hrvata Bunjevaca u Bačkoj. Nastupili su izvođači iz Srbije i Hrvatske, među kojima i troje debitanta. Izvođače je pratio Festivalski tamburaški orkestar HGU-a „Festival bunjevački pisama“ pod ravnanjem prof. Mire Temunović. Nakon središnjeg programa, u „Tamburaškoj kući“ u kojoj djeluje HGU „Festival bunjevački pisama“, županica Požeško-slavonske županije Antonija Jozić svečano je otvorila „Tamburaški klub“ koji je izgrađen i opremljen u prekograničnom projektu suradnje između HGU-a „Festival bunjevački pisama“ i Javne ustanove „Pleternica“ iz Hrvatske.

24.

U organizaciji Mjesnog odbora DSHV-a Općine Bač na sportskom terenu u okviru crkve sv. Petra i Pavla u Baču odigran je turnir u basketu u kojem su sudjelovale ekipe iz Plavne, Vajske, Bača i Selenče.

25.

Književni autor podrijetlom iz Vojvodine Lajčo Perušić održao je Matici hrvatskoj u Zagrebu predavanje pod naslovom „Trag predaka popločan glagoljicom“, u organizaciji Društva prijatelja glagoljice „Baščina“.

28.

Članica Izvršnog odbora HNV-a zadužena za obrazovanje Nataša Stipančević te vijećnica HNV-a i učiteljica u nastavi na hrvatskom jeziku Tanja Stantić, prisustvovala su okruglom stolu

Hrvatski dom – Maticu gdje su imali sastanak s predstavnicima HNV-a na čelu s predsjednicom Jasnom Vojnić.

6. – 7.

Izaslanstvo DSHV-a, koje je predvodio predsjednik MO DSHV-a Vajska Dario Bošnjak, je na poziv načelnika Općine Tovarnik Anđelka Dobročinca, posjetilo 17. Tovarnički jesenski festival kao i općinu Tovarnik, gdje su i razgovarali s načelnikom općine.

6. – 8.

U organizaciji Instituta za migracije i narodnosti, Grada Novalje i Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj, u Novalji na otoku Pagu održan je 1. Susret hrvatske nacionalne manjine i Hrvata izvan domovine na kojem se hrvatskoj javnosti znanstvenim i kulturnim programom predstavila hrvatska manjina iz Mađarske. Izaslanstvo Hrvata iz Srbije predvodila je v. d. ravnateljice Zavoda za kulturu vojskovođa Hrvata Katarina Čeliković.

7.

Sveti otac Franjo imenovao je dosadašnjeg upravitelja biskupije mons. Ferenc Fazekasa za subotičkog biskupa, izvijestio je Tiskovni ured Svete Stolice.

8.

Pod sloganima „Rastimo u vjeri i množimo ljubav“ u sportskoj dvorani Tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici održan je XVIII. Festival hrvatskih duhovnih pjesama „HosanaFest“ koji je ove godine okupio 15 izvođača iz različitih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Švicarske, Njemačke i Srbije. Glavnu nagradu HosanaFesta osvojila je Josipa Akšamović iz Đakova koja je izvela pjesmu „Krila zorina“.

8.

Nakon zajedničkog odlaska na hodočašće u Bapsku na blagdan Male Gospe, suradnja Hrvata iz četiriju župa

– Vajske, Plavne, Bođana i Bača, nastavljena je organiziranim zajedničkim dolaskom na Festival hrvatskih duhovnih pjesama „HosanaFest“ u Subotici gdje su tom prigodom posjetili i Hrvatski dom – Maticu.

8.

Predstavom „Kako razumjeti mene s autizmom“ u izvođenju Draft teatra iz Tuzle otvoren je XII. Memorijal amaterskih dramskih skupina „Antun Aladžić“ u Domu kulture u Lemešu koji organizira mjesna udruga HBKUD „Lemeš“.

10.

U Spomen-domu bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu održana je panel rasprava na temu „Stvaranje uvjeta za valorizaciju spomen-doma bana Josipa Jelačića“ u organizaciji Centra za istraživanja i studije turizma i Kulturno-razvojnog centra iz općine Bilje.

10.

Dugogodišnji predsjednik HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora Mata Matarić dao je ostavku na tu dužnost na sjednici Upravnog odbora Društva. U nastavku sjednice za novog predsjednika Upravnog odbora izabran je Tomica Vuković, a za dopredsjednike Gašpar Matarić i Šima Raič.

13.

U Hrvatskom domu u Somboru je predstavljen 16. svezak *Leksikonu podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* koji obuhvaća završni dio slova M (Malj – Mu), a predstavio ga je urednik dr. sc. Slaven Bačić.

13.

U sklopu trodnevne obilježavanja 250 godina od postavljanja kamena temeljca crkve sv. Terezije Avilske u Subotici, katedrale Subotičke biskupije, u Mađarskom kulturnom centru „Népkör“ katedralni župnik, mons. Stjepan Beretić, održao je predavanje

o povijesti ove župe i svih njezinih 14 dosadašnjih župnika, a restauratorica umjetnosti Zsuzsanna Korehc Papp govorila je o umjetničkim slikama Josefa Schöffta koje od početka XIX. stoljeća krase ovu crkvu. U sklopu programa u Népköru priređena je i izložba liturgijskih predmeta koje posjeduje župa sv. Terezije Avilske.

13. – 14.

Na poziv članica Društva žena „Velika Mlaka“, slamarke HKPD-a „Matija Gubec“ i Prve kolonije naive u tehnici slame iz Tavankuta predstavile su stvaralaštvo u tehnici slame u turo-poljskom kraju u Hrvatskoj održavši dvije uspješne radionice u Etno-centru u Novom Čiču i u Velikoj Gorici u blizini Muzeja Turopolje. Program je organiziran u sklopu proslave Dana europske baštine 2023. godine.

14.

U okviru obilježavanja jubilarne desetogodišnje prekogranične suradnje u Subotici je održan sportski susret između subotičkog Tenis kluba „Spartak“ i vinkovačkog Tenis kluba „Vinkovci“. Boraveći dva dana u Subotici tenisači iz Vinkovaca su, među ostalim, posjetili i Hrvatski dom – Maticu, sjedište krovnih hrvatskih institucija.

14.

Misom zahvalnicom obilježeno je 250 godina od početka izgradnje crkve sv. Terezije Avilske u Subotici, katedrale Subotičke biskupije. Misu je predvodio biskup Subotičke biskupije mons. Ferenc Fazekas uz koncelebraciju župnika mons. Stjepana Beretića i brojne druge svećenike biskupije.

14.

Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume priredili su Grožđe-bal u prostorijama udruge. Tradicionalno su se okupili na simboličnom branju grožđa uz pjesmu i ples.

14.

U sklopu beogradske katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Marianumu održan je jesenski oratorij za djecu i mlade. Geslo ovog susreta bio je citat svetog Leopolda Mandića „Sve su žrtve ništa prema onom što nam je Bog priprevio u vječnosti“.

15.

Jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji, Dan rođenja bana Josipa Jelačića, proslavljen je svečanim programom u Gimnaziji „Laza Kostić“ u Novom Sadu u okviru manifestacije „Srijemci Srijemu“ koja je okupila brojne hrvatske udruge kulture s područja Srijema. U programu su sudjelovali članovi HKD-a „Šid“ iz Šida, Društva hrvatske mladeži Zemuna, Zajednice Hrvata Zemuna „Ilija Okrugić“, Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina, HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina, HKC-a „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice, HKPD-a „Tomislav“ iz Golubinaca i HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume.

Program proslave praznika hrvatske zajednicu su zajednički organizirali HNV, HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina, Fondacija „Cro-Fond“ i ZKVH.

15. – 16.

Izaslanstvo Hrvatskog nacionalnog vijeća Crne Gore i Foruma žena Hrvatske građanske inicijative iz Crne Gore posjetilo je 16. listopada Hrvatski dom – Maticu, sjedište triju profesionalnih hrvatskih institucija, a prethodnog dana bili su gosti svečanosti u Novom Sadu kojom je obilježen Dan rođenja bana Jelačića i praznik hrvatske zajednice u Srbiji

16.

Plesna predstava izvođačkog ansambla i orkestra HKC-a „Bunjevačko kolo“ pod nazivom „Memento 2“ održana je u velikoj dvorani Centra.

17.

U dvorištu Hrvatskog doma – Matice djeca iz vrtića „Marija Petković Sunčica“ iz Subotice koja pohađaju vrtić na hrvatskom jeziku priredila su za svoje bake i djedove tradicionalnu manifestaciju pod nazivom „Za sunčanu jesen života“.

18.

Predsjednik Stranke pravde i pomirenja Usame Zukorlić i predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov potpisali su u Beogradu „izjavu o suradnji dvije nacionalno manjinske stranke“ radi „usuglašenog djelovanja“ i „razvijanja uzajamne podrške“ u pitanjima od zajedničkog interesa.

19.

U povodu obilježavanja spomendana svetog Vendelina, zaštitnika seljaka, ljetine, domaćih životinja i prirode u Tavankutu je u crkvi Presvetog srca Isusova održana sveta misa i blagoslov zemljoradnika i traktora, nakon čega je na Etno-salašu „Balažević“ inženjer poljoprivrede i savjetodavac u biljnoj proizvodnji Florian Farkaš održao stručno predavanje o regenerativnoj poljoprivredi.

19. – 22.

Ogranak Matice hrvatske u Skradinu organizirao je Kulturološku školu za hrvatske studente upisane putem posebne upisne kvote, među kojima su bili i studenti iz Srbije.

20.

U Bregu je održana zajednička manifestacija šokačkih udruga iz Podunavlja „Šokci i baština“ u kojoj su sudjelovali KUD Hrvata „Bodrog“ iz Monoštor, KPZH „Šokadija“ iz Sonte, HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske, HKUPD „Matoš“ iz Plavne, župa sv. Jurja Vajska učenici tambure isturenog odjela Glazbene škole „Petar Konjović“ u Monoštoru i pjesnik Josip Dumendžić i domaćini HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“.

20.

U Bregu je prije manifestacije „Šokci i baština“, održana sjednica HNV-a na kojoj su vijećnici između ostalog dali jednoglasnu potporu kandidatkinji za ravnateljicu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Katarini Čeliković, a donesena je i odluka o raspisivanju natječaja HNV-a za 2023. godinu za potporu udrugama kulture.

20.

Sekcija „Vridne ruke“ HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske predstavila je i ove godine dio svoje materijalne baštine kao što su dijelovi šokačkih nošnji na 17. Međunarodnom Poljosajmu u Breškama (Tuzlanski kanton, Bosna i Hercegovina).

21.

U organizaciji Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina u mjesnoj crkvi Presvetog Trojstva održan je koncert kvarteta kontrabasa „Bassonegro“ iz Crne Gore.

21.

U organizaciji HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice u velikoj dvorani Centra je održan VI. Međunarodni festival tradicijskog pjevanja na kojem je nastupilo devet pjevačkih skupina iz Srbije i Hrvatske. Prva nagrada stručnog žirija pripala je Ženskoj pjevačkoj skupini KUD-a „Batajnica“ iz Beograda. Specijalno priznanje žirija za izvornost dobila je Ženska pjevačka skupina „Banija“ iz Prigrevice, specijalna nagrada za najbolji vodeći glas otišla je u ruke Tamare Zvekić iz Ženske pjevačke skupine Akademskeg društva za njegovanje muzike „Gusle“ iz Kikinde dok je specijalno priznanje za kvalitetu zvuka dodijeljeno Ženskoj pjevačkoj skupini HKC-a „Bunjevačko kolo“ – „Prelje“ koje su ujedno osvojile i nagradu publike.

21.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora priredio je u Hrvatskom domu 23.

saziv likovne kolonije Colorit koja je okupila slikare iz Sombora, Subotice, Sonte i Nove Gradiške (Hrvatska).

21.

Obljetnica 100 godina u novoj provinciji – Franjevačka crkva i samostan sv. Mihovila obilježena je u kapeli Crne Gospe u Franjevačkom samostanu u Subotici. Predavanje je održao mr. sc. Bela Tonković, a o značajnijim franjevcima subotičkog samostana u posljednjih 100 govorio je fra Milan Krišto. Program je otvorio gvardijan fra Ivan Miklenić, u sklopu kojeg su nastupili Filip Čeliković i Marko Križanović *Pjesmom stvorova* koju je uglazbio fra Milan Krišto. Uslijedila je sveta misa koju je predvodio provincijalni ministar iz Zagreba fra Milan Krišto.

21.

Kao završnica projekta „Knjižnice u funkciji kulturne i znanstvene suradnje“ koji su u sklopu programa prekogranične suradnje Hrvatska-Srbija realizirali Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i Filozofski fakultet u Osijeku, u studijskom posjetu Zavodu boravili su profesori s osječkog Filozofskog fakulteta predvođeni dekanom prof. dr. sc. Ivanom Trojanom.

21.

Prvi katolički malonogometni turnir Subotičke biskupije održan je na nogometnom terenu u Žedniku, a u njemu je sudjelovalo devet ekipa, odnosno župa iz Subotice i okolice.

22.

U Zemunu je održan 12. ekumenski susret zborova crkvenog pjevanja na kojemu je sudjelovalo sedam zborova koji pripadaju različitim kršćanskim zajednicama. Sudjelovali su Mješoviti župni zbor „Sv. Cecilija“ RKT crkve Uznesenja BDM iz Zemuna, Mješoviti zbor „Tilia“ pri Slovačko-Evangeličkoj crkvi iz Stare Pazove, Mješoviti zbor „Harmonija“ Grkokatoličke parohije

sv. apostola Petra Pavla i Rusinskog kulturnog centra iz Novog Sada, Pjevački zbor „Pojačo“ družba Beograd, hor „Ars Vocalis“ Beograd, Katedralni zbor „Sv. Cecilija“ Srijemska Mitrovica i Vokalni ansambl „Polifonika“.

22.

Na Misijsku nedjelju u katedrali sv. Terezije Avilske u Subotici na koncu svete mise je novoimenovani subotički biskup, mons. Ferenc Fazekas podijelio blagoslov vlč. Luki Poljaku povodom njegove nove službe koju će obavljati kao misionar u Australiji.

23.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ predstavili su svoja najnovija izdanja na 66. Međunarodnom sajmu knjiga u Beogradu, najznačajnijoj regionalnog manifestaciji toga tipa u regiji.

23.

U organizaciji HLU-a „Croart“ iz Subotice u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici je otvorena izložba „Omaž Stipanu Šabiću“ priređena u povodu 20. obljetnice od smrti tog likovnog umjetnika i pedagoga. Dan ranije je u crkvi Uskrsnuća Isusova služena sveta misa u spomen na pokojnika.

24.

U OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu svečano je otvoren kabinet informatike i računarstva, zahvaljujući projektu prekogranične suradnje s Osnovnom školom „Antun i Stjepan Radić“ iz Gunje (Hrvatska) čija delegacija je na čelu s načelnikom Općine Antom Gutićem i ravnateljicom škole Marijanom Lucić i posjetila Đurđin.

25.

U organizaciji OŠ „Ivan Goran Kovačić“ i KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte u mjesnom Domu kulture održani su 13. Dani kruha.

25.

Najveća četverodnevna književno-jezična manifestacija Hrvata u Srbiji, koju organizira Hrvatska čitaonica iz Subotice, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Gradska knjižnica Subotica i Hrvatsko nacionalno vijeće, 22. Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova, započeli su književnim salonom u Gradskoj knjižnici „Karlo Bijelicki“ u Somboru na kojem je predstavljen zbornik radova s prošlogodišnjeg stručno-znanstvenog skupa, nova knjiga iz opusa Balinta Vujkova te knjiška produkcija Hrvata u Srbiji „Od Dana do Dana“.

26.

Svetkovina sv. Dimitrija, zaštitnika Srijemske biskupije, proslavljena je svečanim euharistijskim slavljem u manjoj bazilici sv. Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici. Svetu misu predslavio je zadarski nadbiskup mons. Milan Zgrablić u zajedništvu s biskupima i svećenicima mjesne Crkve.

26.

Drugog dana 22. Dana hrvatske knjige i riječi, dana Balinta Vujkova je u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održan program za djecu nazvan „Narodna književnost u školi, u spomen na Balinta Vujkova Didu“ koji je okupio više od 400 djece iz vrtića i osnovnih škola gdje se nastava odvija na hrvatskom jeziku ili gdje se sluša predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture iz Subotice, Male Bosne, Tavankuta, Đurđina, Vajske i Plavne. Tom prigodom je predstavljena i školskim knjižnicama darovana najnovija, sedma po redu knjiga iz edicije „Izabrana djela Balinta Vujkova“ pod naslovom *Resto i tumač*, a djeca su imala prilike pogledati šaljivu i poučnu predstavu „Lav koji nije znao pisati“ u izvedbi osječkog Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića, dar Grada Osijeka.

26.

U okviru programa za srednjoškolce na 22. Danima hrvatske knjige i riječi – danima Balinta Vujkova, u subotičkoj Gimnaziji „Svetozar Marković“ pod nazivom „Hercegovačka i bačka ikavica u Matoševom šeširu“ predstavili su se gosti iz Tomislavgrada (Bosna i Hercegovina). Prof. Krešimir Tabak s Filozofskog fakulteta u Mostaru održao je predavanje o istaknutom hrvatskom književniku Antunu Gustavu Matošu, u povodu 150. obljetnice rođenja toga velikana. Književnica i novinarka Ivana Čurić predstavila je dio svojih priča na hercegovačkoj (duvanjskoj) ikavici. Osim gimnazijalaca, programu su prisustvovali i učenici iz Politehničke te Medicinske srednje škole koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku.

26. – 28.

U Hrvatskom domu – Matici u Subotici okupio se Odbor za hrvatsku nacionalnu manjinu Savjeta Vlade Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Na sastanku na kojem su bili prisutni predstavnici iz Austrije, Italije, Rumunjske, Bugarske, Mađarske, Sjeverne Makedonije, Slovenije i Srbije jedna od glavnih tema bili su problemi i izazovi sa kojima se hrvatska nacionalna manjina susreće u zemljama u kojima žive.

27.

Subotička biskupija se pridružila pozivu pape Franje te (p)održala dan molitve, posta i pokore za mir u svijetu.

27.

Kazalište „Raša Plaović“ iz Uba izvelo je predstavu „Bajka o pozorištu“ na XII. Memorijalu amaterskih dramskih skupina „Antun Aladžić“ koja je u organizaciji HBKUD-a „Lemeš“ iz Lemeša održana u mjesnom Domu kulture.

27.

U okviru pratećeg programa 22. Dana hrvatske knjige i riječi – dana Balinta

31.

Ivan i Jakov Vukov te Pavle Jaramazovič, svi iz Subotice, bili su sudionici XIII. Festivala dječje tamburaške pjesme „Licidersko srce“ koji je održan u Muzičkoj školi „Isidor Bajić“ u Novom Sadu.

31.

Večer uoči obilježavanja blagdana Svih Svetih u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici je održana XI. Večer svetaca – Hollywin. Uvodni nagovor je održao vlč. Vinko Cvijin, a potom su djeca i animatori subotičkog oratorija izveli predstavu „Isusove prisposode o milosrđu“ za koju je tekst napisala Vedrana Cvijin, a režirao Vedran Peić.

Večer svetaca održana je i u Srijemskim Karlovcima u župi Gospe od Mira. Nakon duhovno-molitvenog bdijenja služena je sveta misa koja je završena klanjanjem i druženjem.

31.

Projekt prekogranične suradnje „Kvalitetno školovanje na hrvatskom jeziku za kvalitetan život“, koji skupa provode Gimnazija „Svetozar Marković“ iz Subotice i III. gimnazija u Osijeku, nastavljen je posjetom subotičkih gimnazijskih profesora predvođenih ravnateljem škole Dušanom Pavlovićem partnerskoj školi i kolegama u Osijeku. Središnja tema bila je razmjena iskustava vezana za provedbu državne mature.

Nova knjiga: Izabrana djela

Balinta Vujkova – Resto i tumač

Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice objavili su sedmu knjigu u ediciji Izabrana djela Balinta Vujkova – *Resto i tumač*.

Nove stolice za

HKC „Bunjevačko kolo“

U okviru projekta „Očuvanje hrvatskog kulturnog stvaralaštva i baštine u Ivankovu i Subotici“ koji je realiziran programom prekogranične surad-

nje Hrvatska-Srbija, HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice je nabavilo 350 stolica, tj. opremu kojom će se smanjiti troškovi organiziranja manifestacije Veliko prelo.

STUDENI, 2023.

1.

Pokrajinska vlada je na sjednici donijela Rješenje kojim se Katarina Čeliković, profesorica komparativne književnosti i ruskog jezika i književnosti, imenuje za ravnateljicu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata na razdoblje od četiri godine.

3.

U Vjeronaučnoj dvorani Katoličke porte u Novom Sadu održano je predstavljanje knjige pjesama Ivana Tumbasa *Stešćalo se*.

3.

U okviru Dana Matice hrvatske u Osijeku, u osječkoj knjižari Nova predstavljen je 16. svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. Svezak su predstavili prof. dr. sc. Josip Vrbošić, ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica Stevan Mačković te glavni urednik *Leksikona* Slaven Bačić

3. – 4.

HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice priredilo je treći Međunarodni amaterski festival drame Drim fest na kojem su nastupili iz Srbije Dramski studio „Sanjari“ iz Sombora, Amatersko kazalište „Đorđe Damjanov Đekša“ iz Jaše Tomića i Gradsko pozorište iz Jagodine, iz Hrvatske „Pučka scena“ Hrvatske čitaonice iz Hercegovca i Gradsko amatersko kazalište „Županja“ iz Županje i iz Bosne i Hercegovine Hrvatsko kazalište „Travnik“ iz istoimenog mjesta.

3. – 5.

U Pastoralnom centru „Papa Ivan Dobri“ u Beogradu, a u organizaciji HNV-a i

ZKVH-a održan je tradicionalni godišnji susret hrvatskih udruga na kojem je prisustvovalo tridesetak udruga iz različitih dijelova Vojvodine, s područja Beograda te iz Niša. Tijekom susreta analizirano je djelovanje hrvatskih udruga, a govorilo se i o planovima, potrebama i problemima s kojima se one suočavaju u svom radu. Drugog dana susreta održana su dva tematska panela vezana uz organizaciju manifestacija.

Susret je završen svečanim misnim slavljem u nedjelju u katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije u Beogradu koje je predslavio župnik vlč. Mihael Sokol u koncelebraciji bačkog župnika vlč. Marinka Stantića i gvardijana franjevačkog samostana u Beogradu fra Ilije Alandžaka.

6.

U okviru manifestacije „Poetski dani – Mita Čortan“ u Poslovno-obrazovnom centru Indije održana je književna večer Zvonimira Nemeta iz Rugvice kraj Zagreba (Hrvatska) inače podrijetlom iz Hrtkovaca.

7.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održana je redovita godišnja skupština Centra.

7. – 10.

U organizaciji Zajednice Hrvata Beograda „Tin Ujević“, Hrvatskog audiovizualnog centra – HAVC, *Plavog filma* iz Zagreba te uz podršku Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beogradu, Jugoslovenske kinoteke u Beogradu i drugih institucija i suradnika, a u selekciji redateljice Branke Bešević Gajić, u Muzeju jugoslovenske kinoteke održana je 5. Smotra hrvatskog filma u Beogradu. Na festivalu su prikazani novi hrvatski filmovi s fokusom na laureate ovogodišnjeg festivala u Puli.

9.

Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi, Misija u Srbiji, održana je

u prostorijama HNV-a u Subotici obuku za predstavnike Vijeća koja se odnosila na četiri područja kojima se HNV bavi – obrazovanje, kulturu, informiranje i službenu uporabu jezika i pisma. Cjelodnevnu obuku je održala savjetnica za pitanja nacionalnih manjina Milica Rodić, viši savjetnik za pitanja nacionalnih manjina Dominik Drasnar i stažistica Ana Mijatović, a u radu su sudjelovali predstavnici HNV-a, ZKVH-a i NIU „Hrvatska riječ“.

9.

Programom prekogranične suradnje Srbija – Hrvatska pod nazivom „Iločki dječji mozaik i nabava udžbenika za djecu koja pohađaju programe i nastavu na hrvatskom jeziku u Republici Srbiji“ HPD „Bela Gabrić“ iz Subotice je osiguralo sredstva za kupnju udžbenika za djecu i učenike u programima i nastavi na hrvatskom jeziku.

Zahvaljujući projektnom partneru Gradu Iloku nekoliko učenika, koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Srbiji, boravilo je na jednodnevnom izletu u Iloku gdje su se družili s vršnjacima i raznim aktivnostima učili o Hrvatskoj.

11.

U katedrali Subotičke biskupije sv. Terezije Avilske u Subotici pod misnim slavljem zaređen je novi biskup, mons. Franjo Fazekas. Polaganjem ruku glavnog zareditelja zagrebačkog nadbiskupa i metropolita te predsjednika Hrvatske biskupske konferencije mons. dr. Dražena Kutleše, suzareditelja kalačko-kečkemetskog nadbiskupa i metropolita mons. dr. Bábela Balázsa, šišačkog biskupa mons. dr. Vlade Košića i ostalih prisutnih biskupa mons. Fazekas postao je pastir biskupije s najvećim brojem katoličkih vjernika u Srbiji, 175.000 od kojih je znatan broj i pripadnika hrvatske nacionalne manjine.

11.

U organizaciji HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske u dvorištu Šokačke kuće priređen je „Vajštanski svinjokolj“ i „Šokački rakijski četverboj“. Ovom prigodom predstavljen je i projekt „Revitalizacija Šokačke kuće – II. faza“.

11.

Učenici srednjih škola koji pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku i njihovi profesori boravili su na 45. međunarodnom sajmu knjiga „Interliber“ u Zagrebu, u organizaciji HPD-a „Bela Gabrić“ i HNV-a.

11.

Hrvatski kulturni centar Novi Sad bio je organizator koncerta „Ictum urbis & Leto u Novom Sadu“ održanog u amfiteatru SPENS-a na kojem su se predstavili gosti iz Hrvatske KUD „Stjepan Radić“ iz Pridvorja (Konavle) i ženska klapa „Figurin“ iz Zagreba.

11.

Izložbom i tribinom priređenom u Perlezu u okviru programa „Banatsko naslijeđe obitelji Karlavaris 2023./2024.“, Društvo „Baštinar“ iz Perleza organiziralo je obilježavanje stoljeća od rođenja Pavice Mrazović, rođene Karlavaris, najznačajnije ovdašnje germanistice, podrijetlom Hrvatice.

12. i 13.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održan je godišnji koncert svih izvođačkih skupina folklornog odjela Centra. Nastupila je i Ženska pjevačka skupina „Prelje“ i orkestar Centra, koji su sastavni dio Folklornoga odjela.

14.

Predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov susreo se s predsjednikom Vlade Hrvatske Andrejom Plenkovićem u Banskim dvorima u Zagrebu i ministrom vanjskih i europskih poslova Gordanom Grlićem Radmanom.

15.

Predstavnice HNV-a, predsjednica Odbora za obrazovanje Nataša Stipančević i suradnica Ana Francišковиć, nazočile su svečanom otvorenju novog Hrvatskog doma u Sofiji (Bugarska) koji nosi naziv „Stjepan Jurinić“ čime je obilježena i 168. godišnjica rođenja ovog bugarskog znanstvenika hrvatskog porijekla čije ime nosi Hrvatski dom.

15. – 17.

Na V. svjetskom festivalu hrvatske književnosti u Zagrebu koji je organizirala Hrvatska kulturna zaklada u suorganizaciji s Maticom hrvatskom i Društvom hrvatskih književnika, predstavljena je i knjiga memoara *Sam i svoj* Antuna Vidića iz Budimpešte, koji je podrijetlom iz Subotice.

16. – 19.

Dio programa Erasmus+ naslovljen „Raznolikost kreativnosti“, koji je među ostalim imao za cilj motiviranje i poticanje odraslih za sudjelovanje u neformalnim umjetničkim aktivnostima, upoznavanje zelenih strategija i održivosti u kulturi i umjetnosti te suradnju među različitim akterima u lokalnim i nacionalnim zajednicama, realiziran je u Tavankutu, u partnerstvu Zavoda „Burja“ iz Rimskih Toplica (Slovenija) i domaćima – HKPD-a „Matija“ iz Tavankuta. U radionicama je sudjelovalo petnaestak žena iz oba mjesta partnera.

17.

Izaslanica predsjednice HNV-a Jasne Vojnić i ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Katarina Čeliković nazočila je 28. forumu hrvatskih manjina koji je u organizaciji Hrvatske matice iseljenika održan Zagrebu. Sukladno temi foruma ovom prigodom ona je predstavila veze hrvatske zajednice u Srbiji s brojnim institucijama na području obrazovanja, kulture i informiranja.

17.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije u suradnji s Pokrajinskim tajnistvom za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama organiziralo je u zgradi RTV Vojvodine u Novom Sadu konferenciju „Multikulturalnost i interkulturalnost u Republici Srbiji – dobre prakse i izazovi“ kao dio programa „75 dana za 75 godina Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima“ u čijem radu su aktivno sudjelovali i predstavnici hrvatske zajednice.

17.

Udruga građana „Urbani Šokci“ iz Sombora organizirala je svoju redovitu manifestaciju „Dani hrvatske kulture 2023.“ u prostorijama Gradske kuće u Somboru. Ovom prigodom predstavljena je monografija udruge *U zrnju godina* koja je tiskana u povodu obilježavanja 15 godina rada Udruge. U programu su sudjelovali učenici područnog odjela tambure somborske Glazbene škole „Petar Konjović“ iz Monoštora, ženska i muška pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“ i „Bodroški bečari“ KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora, folklorna skupina HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora te glumci Dramskog studija „Sanjari“ iz Sombora.

17.

Hrvatski dom – Matica nagrađen je priznanjem „Zlatni Interstas“ u okviru istoimene manifestacije koja se održala u Solinu, a nagradu je primila predsjednica HNV-a Jasna Vojnić koja je skupa s predsjednikom DSHV-a Tomislavom Žigmanovom dobitnica i Posebnog priznanja „za profesionalnost i vrhunski doprinos u realizaciji projekta Hrvatski dom – Matica“.

17.

Subotički biskup Franjo Fazekas imenovao je svoje prve suradnike u Bi-

skupskom ordinarijatu koji su položili ispovijest vjere i prisegu vjernosti te na taj način preuzeli svoje službe: preč. Željko Šipek – generalni vikar, preč. dr. Ivica Ivanković Radak – sudski vikar, preč. Mirko Štefković – ekonom, vlč. Gáspár Józsa – kancelar, vlč. Dražen Skenderović – tajnik i vicekancelar te vlč. József Koleszár – ravnatelj svećeničkog doma i pomoćnik ekonomu.

17.

U sjedištu Hrvatske biskupske konferencije u Zagrebu održan je susret Hrvatskog Caritasa i Caritasa Srijemske biskupije na kojem je bilo riječi o dosadašnjim rezultatima rada i budućoj suradnji.

18.

Hrvatska čitaonica iz Subotice je u čitaonici Gradske knjižnice Subotica održala XXII. Pokrajinsku smotru recitatora na hrvatskom jeziku na kojoj je sudjelovalo 80 recitatora osnovne i srednjoškolske dobi.

18.

KUDH „Bodrog“ iz Monoštora priredio je u Domu kulture, svoju tradicionalnu književno-jezičnu manifestaciju „Divanim šokački“. Osim domaćina, ženske i muške pjevačke skupine „Kraljice Bodroga“ i „Bodroški bečari“ u programu su sudjelovali pjesnici iz Sombora Kata i Antun Kovač te Marica Mikrut, Ruža Silađev iz Sonte, Željko Šeremešić iz Monoštora, a Marija Šeremešić govorila je ulomke iz svog kuhara tradicijskih jela Monoštora.

18.

Prigodom završetka dvogodišnjeg projekta „Mladi zEKO“, financiranog od strane EU programa Erasmus+ u kojem su sudjelovali HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta, Zavod „Burja“ iz Rimskih Toplica, Celjski mladinski center i Likovni centar „Vivoda“ iz Zagreba na Etno-salašu „Balažević“ predstavljene su aktivnosti i glavni re-

zultati ovog projekta, uključujući edukativno-dokumentarni film zEKOTEKA, publikaciju *Zeleni kompas* i online učionicu zEKOTEKA.

20.

U prostorijama Hrvatskog doma – Matica lektor hrvatskog jezika i književnosti prof. Perica Vujić predstavio je program rada lektorata hrvatskog jezika i književnosti koji se realizira pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Novom Sadu.

21.

Kao posljednja aktivnost u sklopu Erasmus+ projekta OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice pod nazivom „Povratak korijenima“ roditeljima i učenicima, sudionicima projekta, su u prostorijama škole predstavljeni uradci koji su nastali kao krajnji produkt projekta: Slikovnica s pregledom aktivnosti, Kuharica i Razlikovni rječnik s poslovicama. U ovom projektu koji je trajao gotovo četiri godine osim subotičke djece sudjelovali su i vršnjaci iz Bakra (Hrvatska), Molisea (Italija) i Velikog Peterštofa (Austrija).

23.

U organizaciji hrvatske zajednice na čelu s HNV-om u subotičkoj Sinagogi održan je koncert splitske klape „Šufit“ koji je pratilo više od tisuću ljudi.

23.

Svečanim euharistijskim slavljem u Hrtkocima je proslavljen crkveni god sv. Klement, papa i mučenik koji je bio u znaku obilježavanja predstojeće velike obljetnice, 200. godišnjice župe Hrtkovi i prve obljetnice rada HKD-a „Dr. Nikola Dogan“ u Hrtkocima.

24.

Šesnaesti svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* predstavljen je na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu. U predstavljanju su sudjelovali glavni urednik

Leksikona dr. sc. Slaven Bačić, publicist i leksikograf, također član uredništva *Leksikona* Eduard Hemar te pročelnik Sveučilišnog odjela za sociologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta, također i član uredništva *Leksikona* izv. rof. dr. sc. Mario Bara.

24. i 25.

Sociologinja dr. sc. Jasminka Dulić predstavila je rezultate vlastitog empirijskog istraživanja o vrijednostima, stavovima i vjerskoj (ne)toleranciji na dvodnevnom seminaru održanom u Regionalnom centru za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju Općine Kanjiža koji je u sklopu višegodišnjeg programa pod nazivom „Svi naši tornjevi“ proveo Centar lokalne demokracije LDA iz Subotice.

25.

U organizaciji Zavoda za kulturu vođanskih Hrvata u Hrvatskom domu – Matici u Subotici održan je seminar „Nominacija nematerijalne kulturne baštine – iskustva i izazovi u Hrvatskoj i Srbiji“. Predavači su bili voditeljica Službe za pokretnu, etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu pri hrvatskom Ministarstvu kulture i medija Tatjana Horvatić, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju s Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu Tvrtko Zebec, koordinatorica Centra za nematerijalno kulturno naslijeđe Srbije Danijela Filipović te regionalna koordinatorica za nematerijalno kulturno naslijeđe za Vojvodinu Tatjana Bugarski.

25.

U organizaciji KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte u mjesnom Domu kulture priređeno je „Šokačko veče“. U programu su sudjelovali učenički odjela tambure u Sonti, OKUD „Ivo Lola Ribar“ iz Sonte, HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega, Ruža Siladev iz Sonte i KUD „Dukat“ Vladislavci iz Republike Hrvatske. Na književnom

natječaju „Za lipu rič“, za neobjavljene pjesme pisane na šokačkoj ikavici, dvije ravnopravne nagrade osvojile su Božana Vidaković iz Sonete i Marija Šeremešić iz Sombora.

25.

Godišnji koncert HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina, kojim je ujedno proslavljena 20. obljetnica postojanja i rada te udruge, održan je u amfiteatru novosadskog SPENS-a. Na koncertu su nastupili članovi udruge: mješoviti pjevački zbor, tamburaški sastav i klapa „Jelačić“ sa svojim solistima kao i vokalna solistica Kladija Klanac-Pušćević. Specijalni gosti koncerta bili su tamburaški sastav i folklorni ansambl KUD-a „Čiče“ iz mjesta Novo Čiče iz Hrvatske.

25.

Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji i HPD „Bela Gabrić“ iz Subotice u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje i potporu Upravnog odjela za obrazovanje i mlade Osječko-baranjske županije organizirali su u prostorijama I. Gimnazije u Osijeku stručni skup za odgojitelje, učitelje razredne nastave, učitelje i nastavnike predmetne nastave na hrvatskom jeziku u Vojvodini.

26.

Subotički ansambl „Hajo“ je u povodu 35. obljetnice postojanja održao koncert „Vrime piše priče“ u sportskoj dvorani Tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici. Kao gosti koncerta nastupili su vokalna solistica Antonija Dulić i klapa „More“ iz Šibenika (Hrvatska).

26.

Povodom 120 godina postojanja i rada, HKPD „Matija Gubec“ iz Rume održao je godišnji koncert u dvorani kulturnog centra „Branca Crnjčević“ u Rumi na kojem su osim domaćina, Velikog tamburaškog orkestra pod ravnanjem Dragutina Škrobot, predsta-

vili i gosti iz Hrvatske – Ličko zavičajno društvo „Vila Velebita“ iz Požege.

26.

Predsjednik DSHV-a i ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Tomislav Žigmanov i predsjednica Odbora za obrazovanje pri Hrvatskom nacionalnom vijeću Nataša Stipančević ugodili su načelnika Općine Šolta Nikolu Cecaća Karuzića u Hrvatskome domu – Matici u Subotici.

27.

Godišnja kolektivna izložba članova HLU-a „CroArt“ i njihovih gostiju otvorena je u galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici.

28.

Croatian Women’s Network / Mreža hrvatskih žena izabrala je profesoricu Miru Temunović iz Srbije za jednu od dobitnica nagrade Utjecajne hrvatske žene 2024. godine, u kategoriji „umjetnost i kultura“. Za ovu prestižnu nagradu prof. Temunović je predložila ravnateljica ZKVH-a Katarina Čeliković.

28.

HGU „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice priredio je tradicionalni godišnji koncert, završnu manifestaciju svojih aktivnosti tijekom godine, u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici. Na koncertu su nastupili Veliki festivalski i Dječji tamburaški orkestar pod ravnanjem profesorice Mire Temunović, solisti s posljednjeg istoimenog festivala, a prvi put i novoosnovani dječji zbor „Raspjevane zvjezdice“ koje je pripremila Marina Piuković.

28.

U sklopu program kulturne promidžbe Hrvatske u svijetu koji provodi Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, a u organizaciji Veleposlanstva Republike

Hrvatske u Beogradu, u dvorani Kulturnog centra Novog Sada održan je koncert kojim je obilježena 100. obljetnica smrti glasovite hrvatske skladateljice Dore Pejačević. Njezine skladbe izvele su: Lorena Milina (violina), Alma Hodžić Pašić (klavir) i Lidija Pauli (violončelo).

29.

U sklopu projekta „Knjižničari u razmjeni“ koji zajednički realizira nekoliko knjižnica iz Srbije, Hrvatske i Mađarske, knjižničari iz Gradske knjižnice Beli Manastir održali su radionice u osnovnim školama „Matko Vuković“ i „Ivan Milutinović“ u Subotici, u nižim odjelima gdje se nastava odvija na hrvatskom jeziku.

30.

Knjiga pjesama na bunjevačkoj ikavici Ivana Tumbasa *Steščalo se predstavljena* je u klubu HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici.

30.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta, na prijedlog ZKVH-a, dobilo je srebrnu povelju „Suncokret ruralnog turizma Hrvatske“ u kategoriji ruralnih turističkih projekata. Svečana dodjela nagrada, koju već jedanaestu godinu organizira Hrvatska udruga za turizam i ruralni razvoj „Klub članova Selo“, održana je ovog puta u Osijeku.

30. 11. i 1. 12.

Članovi Književno-teatarskog kružoka HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveli su multimedijalni performans „Voyage s Matošem“ u Budimpešti u okviru manifestacije VI. Hrvatska književna Panonija koja okuplja književnike, umjetnike, nastavnike i učenike iz Mađarske, Hrvatske, Srbije, Austrije i Bosne i Hercegovine. Interpretacijom vlastitih književnih tekstova sudjelovala je i pjesnikinja Nevena Baštovanović.

Nagrada za Josipa Gorjanca

Josip Gorjanac iz Sombora dobitnik je treće nagrade u kategoriji autora od 14 do 18 godina na Memorijalnom natjecanju za mlade kompozitore „Andrija Čikić“ koje je raspisala Zadužbina Ilije M. Kolarca u Beogradu. Četrnaestogodišnji Gorjanac je nagrađen za kompoziciju „Reminiscenza“.

DSHV obnovio vitraj u crkvi u Hrtkovcima

Vitraj s prikazom Srca Isusova u župnoj crkvi sv. Klementa, pape i mučenika u Hrtkovcima, koji je stradao tijekom nevremena ovog ljeta, obnovljen je donacijom Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini.

Vlč. Tomislav Vojnić Mijatov novi upravitelj župe sv. Jurja

Novozaređeni biskup mons. Franjo Fazekas postavio je dosadašnjeg župnog vikara subotičke župe sv. Jurja, vlč. Tomislava Vojnića Mijatova, za novog upravitelja u ovoj župi budući da je ovo mjesto ostalo upražnjeno njegovim imenovanjem za biskupa.

Prekogranični projekt

OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice

OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice opremila je novim namještajem učionice u kojima se izvodi nastava od prvog do četvrtog razreda zahvaljujući sredstvima koja su osigurana putem projekta „Modernija škola za bolje sutra“ u sklopu programa prekogranične suradnje između Hrvatske i Srbije. Partner iz Hrvatske im je OŠ „Ivan Goran Kovačić“ iz Đakova.

Ekološko grijanje za „Kuću naše župe“

KUD „Zora“ iz Piškorevaca, kao vodeći partner, i KUDH „Bodrog“ iz Monoštora realizirali su projekt „Kulturni spoj“ zahvaljujući programu prekogranične suradnje Republike Hrvatske i Republike Srbije za 2023. godinu. Sredstva

dobivena na natječaju, u vrijednosti nepunih 10 tisuća eura, KUDH „Bodrog“ iskoristio je za instaliranje sustava grijanja u objektu „Kuće naše župe“.

AUTORI U OVOM BROJU

Ivana Andrić Penava
Davor Bašić Palković
Darko Baštovanović
Nevena Baštovanović
Katarina Čeliković
Mirko Ćurić
Senka Davčik
Klara Dulić Ševčić
Bernadica Ivanković
Geza Kikić
Branimir Kopilović
Lazar Merković
Milovan Miković
Vladimir Nimčević
Goran Pavlović
Miro Petrović
Martin Robotić
Zlatko Romić
Zvonko Sarić
Slavica Sarkotić
Vojislav Sekelj
Zoltan Sič
Ivan Sivrić
Ružica Soldo
Miljenko Stojić
Tomislav Šovagović
Stjepan Tomaš
Neven Ušumović
Zlata Vasiljević
Ljubica Vuković Dulić
Tomislav Žigmanov
Joso Živković – Soja

Časopis za književnost i umjetnost

NOVA RIJEČ

br. 1, proljeće – ljeto 2013.

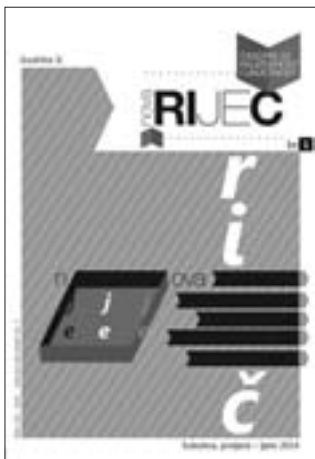
Prvi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, u nakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, uz logističku potporu NIU „Hrvatska riječ“, pojavio se krajem lipnja 2013. godine. Predviđeno je da časopis izlazi dva puta godišnje (proljeće-ljeto i jesen-zima) u 500 primjeraka, a nastojat će se držati visokih uredničkih standarda i kada je u pitanju prezentacija književnih sadržaja i kada je riječ o tematiziranju književnih i umjetničkih fenomena. Glavni i odgovorni urednik *Nove riječi* je Tomislav Žigmanov, a zamjenik glavnog i odgovornog urednika je Vladan Čutura. Savjet časopisa čine književnici i znanstvenici iz Vojvodine, Hrvatske i Mađarske (Neven

Ušumović – Umag, Mirko Sebić – Novi Sad, Stjepan Blažetin – Pečuh, Helena Sablić Tomić – Osijek, Petar Vuković – Zagreb, Darko Vuković – Novi Sad i Vojislav Sekelj – Subotica). Uredništvo, u koji je uključen značajan broj mladih ljudi, čine Katarina Čeliković, Bernadica Ivanković, Mirko Kopunović, Nela Tonković, Ljubica Vuković Dulić i Željka Zelić. Časopis grafički oblikuje Darko Vuković iz Novog Sada, dok pripremu teksta i prijelom radi Thomas Šuić. U prvom broju *Nove riječi* objavljen je tematski blok „Suvremena hrvatska kratka priča“, čiji uvodni dio potpisuje Neven Ušumović. Slijede cjeline „Novo žensko pismo Hrvata u Vojvodini – pjesništvo“, „Esejistička obzorja“, „Leksikografska obrada hrvatske književnosti u Vojvodini – primjeri iz prakse“, „Kritička čitanja interpretacija nasljeđa“, „Hrvatsko-srpski odnosi – pogled izvana“ te „Čitanja književne produkcije“, cjelina u kojoj se donose prikazi i recenzije 10-ak knjiga iz aktualne hrvatske književnosti u Vojvodini. Autori tih tekstova u prvom broju *Nove riječi* su kako iskusni književnici i kritičari, tako i mlade nade hrvatske vojvođanske književnosti. Časopis, obima 176 stranica, završava „Književno-umjetničkim dokumentarijem (siječanj – svibanj 2013.)“ koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 2, jesen – zima 2013.

Drugi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, za razdoblje jesen – zima 2013., sadrži aktualan tematski blok „Život u sjenama zidova Europe“ u kojem su tekstovi Alpára Losoncza „Europske antinomije“ i Tomislava Žigmanova „Europa i Drugo – pokušaj etičkoga temeljenja“. Slijedi blok „Pjesnički glasovi na šokačkoj ikavici u Bačkoj“ u kojem su zastupljeni pjesnici Josip Dumendžić – Meštar, Marica Mikrut, Željko Šeremešić, Zlatko Gorjanac i Anita Đipanov. Književnik Mirko Kovač i njegov fizički odlazak sa životne i književne scene tema je cjeline „Hrvatsko-srpski književni sraz“ u kojoj pišu Žarko Paić i Filip David. Tekst „Refrakcije i transformacije rodnih identiteta u Krležinoj trilogiji o Glembayevima“ potpisuje Vladan Čutura u cjelini „Studije iz hrvatske književnosti“. „Hrvatski časopisi u Mađarskoj od 1989. do 2009.“ djelo mladog Silvestra Balić iz Pečuha, te „Kanonska djela mađarske drame napokon na hrvatskom jeziku“ Nevena Ušumovića nalaze se u bloku „Književnost u Hrvata – veze i prožimanja“. Slijede „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ u kojem Mila Markov-Španović piše „O ženskim likovima u djelu *Ženski udesi* Živka Bertića“, Željka Zelić donosi tekst „Novo svjetlo poezije Alekse Kokića“, a Tomislav Žigmanov „Suvremeno pjesništvo u bačkih Hrvata na bunjevačkoj ikavici – osnovne činjenice“. U bloku „Interpretacije likovnosti“ zastupljene su Ljubica Vuković Dulić s tekstom „Uporni slikar – Ivan Tikvicki (1913.-1990.)“ i Nela Tonković „Umjetnik kao umjetnost. Izložba Uroša Đurića u Zavičajnoj galeriji ‘Dr. Vinko Perčić’“. Neven Ušumović u ovom broju, u istoimenoj cjelini, predstavlja „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ u tekstu „Godina 2000.“. „Čitanja književne produkcije“ donose prikaze i recenzije petnaest književnih djela iz pera suradnika časopisa. Drugi broj *Nove riječi* ima 216 stranica, a završava Kulturnim dokumentarijem (lipanj – studeni 2013.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 1, proljeće – ljeto 2014.

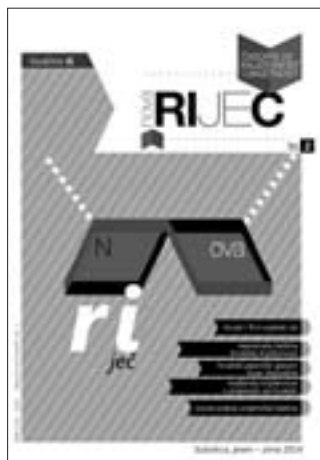
Prvi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2014. godinu otvara se tematskim blokom naslovljenim „Naš suvremenik Matoš“ s napisima nastalim o stotoj obljetnici smrti velikoga hrvatskog književnika *Antuna Gustava Matoša* (1873.-1914.). U bloku „Pjesnički glasovi iz Srijema“ predstavljani su pjesnici Ivan Balenović, Marija Lovrić, Jasná Melvinger, Marko Kljajić, Mila Markov-Španović i Mato Groznica. Žarko Paić u tekstu „Veliko dijete i njegovi dvojnici“ govori o „znakovima i tragovima u Krležinom *Djetinjstvu u Agramu 1902.-1903.*“, a u bloku „Studije iz hrvatske književnosti“. „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ uključuju dva

teksta: „Samozatajna poezija Stanislava Prepreka“ Željke Zelić i „Identitetske sastavnice i slike svijeta Bunjevac(=k)a u tri pripovijetke Veljka Petrovića“ Tomislava Žigmanova. U ovom se broju časopisa pojavljuje i novi blok „Kazališna praksa Hrvata u Vojvodini“ u kojem je riječ o predstavi „Bunjevački blues“ o kojoj pišu Mira Muhoberac, Sanja Nikčević i Zvezdana Balić.

„(Re)afirmacija kulturne baštine“ je zanimljiv prilog o glazbenoj umjetnosti te kulturi i kulturnim praksama, a uvrštena su dva teksta, „Franjo Stefanović – kralj dječje opere“ – (o 90. obljetnici smrti) Petra Pifata i „*Bunjevački Put križa* – jedan model promišljanja kulturne baštine“ Ljubice Vuković Dulić. Nastavljajući prikaz „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, Neven Ušumović predstavlja odabrane knjige u tekstu „Godina 2001.“. U cjelini „Čitanja književne produkcije“ čitatelji će naći prikaze i recenzije deset književnih djela čiji su autori stalni suradnici časopisa. Broj završava Kulturnim dokumentarijem (prosinac – svibanj 2014.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković. Ovaj broj ima 224 stranice, a može se nabaviti kod nakladnika.

br. 2, jesen – zima 2014.

Drugi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2014. godinu, što ga u sunakladi izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“, na 224. stranice donosi cijeli niz zanimljivih sadržaja. Broj otvara temat „Hrvati i Prvi svjetski rat“, dok se u drugom bloku, naslovljenom „Nepoznata baština hrvatske književnosti“, Petar Vuković javlja kao priređivač dvaju poglavlja iz do sada neobjavljenoga romana Ivana Antunovića *Posljednji Gizdarev*, a Slaven Bačić priredio je iz ostavštine Geze Kikića njegovu korespondenciju o sudbini njegova rukopisa *Antologija eseja i kritike bunjevačkih Hrvata*. Suvremeno pjesničko stvaralaštvo vojvođanskih Hrvata ovoga puta predstavljeno je u dijelu onih pjesnika koji ne žive u Vojvodini

nego u Hrvatskoj (Ante Sekulić, Miroslav Slavko Mađer, Luka Štilinović, Ljubica Kolarić-Dumić, Lajčo Perušić, Slavko Žebić i Stipan Orčić), a donosi se i poezija Svena Adama Ewina. U stalnoj rubrici „Kritička čitanja književnog nasljeđa“ u ovom broju *Nove riječi* objavljeni su napisi Ivane Andrić Penava „Mara Švel-Gamiršek : Portret jedne (ne)poznate književnice“, Vojislava Selkelja „Pjesnik sjenki Lazar Merković“ i Marine Balažev „Koncept vremena u kalendarsko-dnevničkim publikacijama“. Također, i ovaj broj *Nove riječi* ima tekst o preplitanjima hrvatske književnosti s onima u okružju – riječ je ovoga puta o hrvatsko-mađarskim književnim doticajima. Ljubica Vuković Dulić autorica je teksta o dvjema poklon kolekcijama Stipana Šabića, Petar Pifat piše o Hrvatskom pjevačkom društvu „Neven“ i nasljeđu zbornoga pjevanja u Petrovaradinu, a Vladan Čutura donosi prikaz Marinkovićeve *Glorije* na sceni subotičkoga Narodnog kazališta u tematu „(Nove) Prakse umjetničke baštine“. Stalne rubrike *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović je posvetio ovoga puta prikazu 10 knjiga koje su obilježile 2002. godinu u Hrvatskoj, a „Čitanja književne produkcije“ donose prikaz 10-ak knjiga iz recentne knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini. Na koncu, i ovaj broj *Nove riječi* zatvara se s rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od mjeseca lipnja do prosinca 2014. Ovaj broj *Nove riječi* obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića.

br. 1-2, proljeće – zima 2015.

Koncem prosinca 2015. godine iz tiska je izašao dvobroj za 2015. časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, što ga u su-nakladi izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Na 312 stranica bogat sadržaj pokriva cijelu lepezu književnih tema, a časopis je obogaćen i grafičkim crtežima Vladislave Dudvarski iz Petrovaradina.

Na tragu predstavljanja recentne hrvatske književnosti, u tematu „Hrvatska mlada proza“ predstavljeni su mladi prozaisti iz Hrvatske: Ivana Simić Bodrožić, Sven Popović, Iva Tkale, Jelena Zlatar, Andrija Škare i Marko Gregur. Poetski blok, naslovljen „Subotički pjesnički krug“ donosi poeziju već afirmira-

nih pjesnika (Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Mirko Kopunović, Robert G. Tilly, Zvonko Sarić, Tomislav Žigmanov, Željka Zelić), ali i onih koji se povremeno javljaju svojim pjesmama (Katarina Čeliković, Josipa Dević, Nevena Mlinko) te otkriva prve pjesničke korake (Vedran Horvacki).

U stalnoj rubrici „Kritička čitanja književnog nasljeđa“ objavljeni su tekstovi Geze Kikića („Kritička riječ u borbi za afirmaciju stvaralaštva“) i Ljubice Ivezić („Dva registra na Hrvate iz Bačke u *Odbljescima pamćenja*“) te Tomislava Žigmanova („Vojvođanski Hrvati u Krležinim „Marginalijama“). Značaj tekstova svakako je aktualnost davno objavljenih sadržaja vezanih uz autore i književnost Hrvata u Vojvodini, u nekim do sada neotkrivenim detaljima.

U rubrici „O hrvatskoj književnosti u Vojvodini“ Franjo Emanuel Hoško piše „O pronađenoj knjizi franjevca Mihajla Radnića *Pogargegne izpraznosti od svijeta* u knjižnici subotičkog Franjevačkog samostana“, a potom slijede tekstovi vezani uz obljetnice hrvatskih književnika. Božica Zoko objavljuje tekst „Kristalna špilja vedrine i veliko nasmijano nebo Ise Velikanovića (1869. – 1940.)“ u povodu 75. godišnjice smrti Ise Velikanovića, a autorica je i tekstova o dvoje pjesnika: „Pjevam, majko, pjevam! (čitajući oporučnu knjigu pjesama Miroslava Slavka Mađera)“ i „Duhovito odmjerivanje duše po mjeri daha ili progovor o poeziji Jasne Melvinger“. Ivan Balenović piše „O nekim osobnim i stvarateljskim enigmama Stanislava Prepreka“, a mlada Klara Dulčić piše o knjizi Petka Vojnića Purčara „*Prstenovani gavran* – kružno vrijeme u beskonačnom tekstu“. Katarina Dinješ Gros završava blok tekstom

„Zavičaj, rat i intima u kratkim pričama i kolumnama Julijane Adamović“ kojom nam otkriva nama premalo poznatu književnicu rodom iz Plavne.

„Hrvatsko-mađarske i srpsko-mađarske književne veze“ donose dva teksta prevoditelja mađarske književnosti, Nevena Ušumovića „Hrvatski prijevodi i recepcija djela Ádáma Bodora“ i Marka Čudića „Problemi prevođenja jedne zbirke priča Lászla Mártona“. U stalnoj rubrici *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje 10 knjiga koje su obilježile 2003. godinu u Hrvatskoj.

Kako je ovo dvobroj, *Nova riječ* nam u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donose prikaze 20-ak knjiga iz recentne knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini. Silvestar Balić predstavlja *XI. Međunarodni kroatistički znanstveni skup : zbornik radova*, a Katarina Čeliković piše o knjizi za djecu Ljubice Kolarić-Dumić *Ja se mraka ne bojim : dječja uspavanka*; prvi strip autora Balinta Vujkova i Petra Tikvickog *Poplašeno jaje : hrvatska narodna pripovijetka – bunjevačka* predstavlja Ljubica Vuković Dulić, a Zvonimir Pelajić knjigu Mirka Kopunovića *Mrvljenje mrve neba*. Zlatko Romić autor je prikaza romana Ivana Antunovića *Posljednji Gizdarev* te zbornika radova *Urbani Šokci 6/7 : Marijanska svetišta Šokaca i Bunjevaca / Utemeljiteljski projekt udruge – Baštinci Njikoš i Rem*, a Željka Zelić teksta *Odsjaji ljubavi, panorama suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini*, o knjizi Katarine Čeliković *Izgubljeno srce* piše Zvonko Sarić dok se Nevena Mlinko bavi knjigom Nevena Ušumovića *U stočnom vagonu*. Slijedi tekst Željke Zelić *Lira naiva 2013., izabrane pjesme*, a Zvonimir Pelajić piše o knjizi Mirka Kopunovića *Pruži ruku mila*, Davor Bašić Palković je autor prikaza *Naklada NIU Hrvatska riječ : prvih deset godina 2005. – 2014.*, a Vojislav Sekelj se pozabavio *Bibliografijom časopisa za književnost, umetnost i kulturu Rukovet : 1955 – 2014.* autora Lazara Merkovića i Izabele Papdi. Sekelj progovara i o poeziji Ante Vukova u knjizi *Boca bez poruke. Dogovoreni brak* Dražena Prčića opisao je Robert G. Tilly koji je autor još dvaju prikaza: Zvonko Sarić, *Povjeruj u vlastitu smrt* i Vojislav Sekelj, *Životopis jedne sjene*. Mirko Ćurić predstavlja knjigu *Dani Balinta Vujkova – dani hrvatske knjige i riječi (Zbornik radova 2013. – 2014.)*, Zlatko Romić *Svjetla starih fotografija*, a Dragan Muharem piše o knjizi sabranih pjesama Alekse Kokića *U sjenama ravnice*. Klara Dulić piše o knjizi za mlade *Školjka koja govori* Miroslava Pendelja, a blok završava Katarina Čeliković prikazom prve knjige poezije Katarine Firanj *Žagor iz opaklje*.

Dvobroj *Nove riječi* završava rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od mjeseca siječnja do studenog 2015.

br. 1-2, proljeće – zima 2016.

Dvobroj za 2016. časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Do sada obimom najveći, časopis na 380 stranica progovara o najrazličitijim temama, kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Nova riječ počinje tematom „Izbor proze za djecu i mlade“ u kojem su nakon uvodnog teksta Katarine Čeliković predstavljeni hrvatski pisci iz Vojvodine (Ivan Balenović, Marija Lovrić, Ljubica Kolarić-Dumić, Nedelj-

ka A. Šarčević, Ruža Silađev, Katarina Firanj, Rajko Ljubić, Katarina Čeliković, Ružica Miković-Žigmanov, Blaženka Rudić, Julijana Adamović, Vesna Huska, Marina Balažev i Jasna Crnković). Cjelina „Uvidi u hrvatsku književnost iz Vojvodine u egzilu“ predstavlja dvoje autora biografski, kroz izbor iz njihove proze i kritike koja piše o njihovoj prozi. Riječ je o već afirmiranoj književnici Julijani Adamović, rodom iz Plavne, te o mladom Ivanu Vidaku iz Sombora, koji sada žive i stvaraju u Hrvatskoj.

Recentno hrvatsko pjesništvo predstavlja Delimira Rešickog, najprije kroz pero Nevena Ušumovića, a potom kroz njegovu poeziju i foto-uratkne. U izboru i prijevodu Roberta Tillyja u poetskom bloku predstavljeno je „Suvremeno mađarsko pjesništvo u Vojvodini u prijevodu“ (Katalin Ladik, Ottó Tolnai, István Domonkos, Magdolna Danyi, Gábor F. Urbán, István Beszédes, Ottó Fenyesi i János Sziveri).

U rubrici „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ objavljeni su radovi petero autora koji pišu, kako o staroj tako i o aktualnoj književnosti. O starijoj književnoj baštini pišu Mario Šimudvarac „Dva stabla i otkinuta grana: Prostor u romanu Odmjetnik Ivana Antunovića“ i Ante Bežen „Josip Jelačić kao pjesnik i njegova pjesma o Nikoli Zrinskom“, a Klara Dulić piše o prozi Miroslava S. Mađera u tekstu pod nazivom „Autopoetičnost kao obilježje polijanrovske proze“. O suvremenoj književnosti pišu s. Kata-

rina Maglica „Povratak Iskonu s. Blaženke Rudić“ i Vlasta Markasović „(Ne) Sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova i teror povijesti“.

„Interpretacije umjetničkih praksi Hrvata u Vojvodini“ tematiziraju glazbenu i likovnu umjetničku baštinu. U povodu 125. obljetnice rođenja Pere Tumbasa Haje, *Nova riječ* predstavlja ovog značajnog glazbenika kroz radove dvoje sudionika Stručne tribine o njegovu životu i djelu u Gradskoj knjižnici Subotica, a u organizaciji Subotičkog tamburaškog orkestra, održane 28. lipnja 2016. godine. Tamara Štricki Seg priredila je sažeti prikaz života i rada Pere Tumbasa Haje (1891. – 1976.), a potom piše o temi „Narodna pjesma u glazbenoj građi Pere Tumbasa Haje“, dok je Vojislav Temunović autor rada „Glazbena tamburaška obitelj Tumbas (Antun, Stipan i Pere)“. Ljubica Vuković Dulić u nastavku predstavlja „Djela hrvatskih kipara u subotičkom muzeju“.

U stalnoj rubrici *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje 10 knjiga koje su obilježile 2004. godinu u Hrvatskoj.

Dvobroj *Nove riječi* u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donosi četrnaest prikaza književne produkcije Hrvata u Vojvodini. Katarina Čeliković predstavlja tri knjige poezije: *Čavalduš, bumbača, špijodica...* Marka Ivoševa Kuzme na šokačkoj ikavici, *Prepekovo proljeće 2014.* i *Osmijeh u mokrom kaputu* Ljerke Radović. Klara Dulić piše o poeziji sabranoj za susret pučkih pjesnika „Lira naiva“ *Cidi se život – Lira naiva 2014.* i najnovijoj knjizi Tomislava Žigmanova *Minijature vlastitosti*. Kalendar *Subotička Danica za 2015.* i poeziju Miroslava Cakića Tomlekina u knjizi *Salauka* predstavlja Tomislav Žigmanov. O knjizi za djecu Nedeljke A. Šarčević *Sve i svašta da poleti dječja mašta* piše Ivana Petrekanić Sič, a Antonija Huljev predstavlja knjigu kratkih priča na bunjevačkoj ikavici *(Ne)sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova*. Željka Zelić autorica je prikaza zbornika radova *Urbani Šokci 8/9 „Šokci: Bunjevci: Panonija – Europa“*, kao i knjiga *Moja Luca* Ivana Ivkovića Ivandekića i *Prah obiteljske srebrnine* Milovana Mikovića. O romanu Tomislava Ketiga *Damin gambit* piše Zlatko Romić koji je i autor prikaza narodnih pripovjeda *Bečarski poso* koje je zapisao Balint Vujkov.

Dvobroj *Nove riječi* standardno završava rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od prosinca 2015. do studenog 2016.

br. 1-2, proljeće – zima 2017.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2017. godinu donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunkladu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Časopis na 300 stranica donosi različite teme kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Nova riječ počinje lirskim tematom „Sjećanje na bardove hrvatske književnosti u Vojvodini“ posvećenom trojici književnika koji su preminuli tijekom 2017. godine. U spomen na Lazara Merkovića svoj poetski oproštaj piše Matije Molcer, Mirko Kopunović se sti-

hovima oprašta od Vojislava Sekelja, a Tomislav Žigmanov svoje stihove posvećuje Petku Vojniću Purčaru.

U cjelini „Dijalektalna poezija bačkih Hrvata“ zastupljeni su pjesnici svih generacija, oni koji pišu na šokačkoj i bunjevačkoj (i dalmatinskoj) ikavici: Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Josip Dumendžić – Meštar, Ivan Andrašić, Željko Šeremešić, Blaženka Rudić, Josipa Dević, Tomislav Žigmanov, Zlatko Gorjanac, Željka Zelić i Anita Đ. Marijanović.

U povodu 50. obljetnice smrti Josipa Andrića, književnika i glazbenika, autora operete *Na vrbi svirala*, prvog glazbenog scenskog djela iz života bačkih Šokaca, čija je partitura izgubljena, časopis u cijelosti objavljuje libreto zahvaljujući trudu velikog zaljubljenika u kulturnu baštinu Zvonimira Pelajića.

Rubrika „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ donosi tri rada: Katarina Čeliković piše o epsko-lirskoj pjesmi *Posljednji Zrinski* Ferde Stražimira Kulundžića objavljenoj u kalendaru *Subotička Danica*, a Vladimir Nimčević tematizira zanimljiv odnos dvojice povjesničara s uvidom u prošlost u tekstu „Subotička lasta i novosadski kobac: Doprinosi Petra Pekića i Vase Stajića proučavanju 18. stoljeća u povijesti Subotice“. O lirici pokojnog i nedovoljno poznatog pjesnika, pod naslovom „Žedan u pustari. Hodočasnik Branko Jegić“ piše Lajčo Perušić.

Hrvatsko nakladništvo u 2017. godini obilježio je cijeli niz prijevoda uglednih, štoviše kanonskih pisaca književnosti Mađara u Vojvodini i to u rasponu od Kosztolányija, preko Végela do Sziverija i Fenyvesija. Stalni suradnik časopisa Neven Ušumović u cjelini „Reprezentativni hrvatski prijevodi mađarskih pisaca iz Vojvodine u 2017. godini“ ukratko opisuje na koji su način hrvatski nakladnici predstavili navedene književnike i njihova izdanja.

„Iz povijesti umjetničkih praksi Hrvata u Vojvodini“ temat je posvećen kazališnoj, likovnoj i glazbenoj umjetničkoj baštini. Katarina Dinješ Gros piše tekst „Suvremeno hrvatsko dramsko pismo u subotičkom kulturnom ozračju“, a Dalibor Mergel predstavlja nepoznatog, gotovo zaboravljenog banatskog slikara Franju Radočaja (Starčevo, 29. VII. 1902. – Beograd, 2. III. 1948.) koji svojim radovima zaslužuje mnogo više. Ljubica Vuković Dulić piše o aktualnoj temi „Slamarstvo – prijedlog kandidature za upis na listu nematerijalnog kulturnog nasljeđa Hrvata u Vojvodini/Srbiji“, a slijedi rad Petra Pifata o glazbenom stvaralaštvu Ilije Okrugića Srijemca (prigodom 190. obljetnice rođenja i 120. obljetnice smrti).

Nova riječ se bavi i prinosima obrazovanju na hrvatskom jeziku te u cjelini „Novi autorski udžbenici na hrvatskom jeziku“ predstavlja prve autorske udžbenike za glazbenu kulturu od 1. do 4. razreda pod nazivom *Glazbena škrinjica*. Margareta Uršal piše rad „Didaktičko-metodičke smjernice za realizaciju nastave glazbene kulture od 1. do 4. razreda s osvrtom na *Glazbene škrinjice*“, a Tamara Štricki Seg predstavlja koncepciju udžbenika. Osvrt na udžbenike s primjerima objavljuje Vojislav Temunović.

U stalnoj rubrici „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje TOP 10 – romane tiskane u Hrvatskoj 2005. godine.

Dvobroj *Nove riječi* u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donosi petnaestak prikaza književne produkcije Hrvata u Vojvodini iz pera Klare Dulić, Zvonka Sarića, Zlatka Romića, Katarine Čeliković, Zoltana Sića, Ane Gaković, Tomislava Žigmanova, Željke Zelić.

Dvobroj *Nove riječi* standardno završava rubrikom „Kulturno-društveni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture i društva hrvatske zajednice u Vojvodini od prosinca 2016. do studenog 2017.

br. 1-2, proljeće – zima 2018.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2018. godinu donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU *Hrvatska riječ*. Časopis donosi različite teme kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina. Dvobroj časopisa za 2018. godinu donosi priloge razvrstane u nekoliko tematskih cjelina, među kojima su oni posvećeni suvremenoj hrvatskoj književnosti kao i kritičkom iščitavanju hrvatske književnosti u Vojvodini, potom jezično-književnoj i umjetničkoj baštini, ali i teme vezane uz knji-

ževne doticaje sa susjednim književnostima.

Aktualni dvobroj otvara tematski pjesnički blok najmlađih hrvatskih pjesnika u Vojvodini, kao što su Jovana Gromović, Vedran Horvacki, Marija Brzić, Nikola Turkalj, Darko Baštovanović i Tatjana Čačić, a potom donosi blok petero dobitnika „Goranove nagrade za najmlađe pjesnike“ koji je priredio Neven Ušumović. On je ujedno autor nove zbirke priča *Zlatna opeklin* koja se predstavlja u sljedećoj cjelini.

„Kritička čitanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ – važna je cjelina koju otvara rad Vladimira Nimčevića „Život i djelo Balinta Vujkova s posebnim osvrtom na njegovu monografiju o Blašku Rajiću“ otkrivajući u njemu do sada nepoznate podatke o dvojici velikana koji su obilježili 20. stoljeće u kulturnoj povijesti Hrvata u Vojvodini. O stotoj obljetnici rođenja Jakova Kopilovića u ovoj se cjelini nalazi i rad Klare Dulić o njegovim pjesničkim motivima, a Lajčo Perušić piše o djelu *Salašarske skice* Josipa Temunovića. Ivana Andrić Penava i Zvonimir Pažin predstavljaju srijemskog pjesnika Ivana Bonusa, „pjesnika koji je koračao vizijom vlastita srca“, dok se Darko Baštovanović bavi knjigama Vladimira Bošnjaka *E moj bačo* i *Svršetak vražjeg stoljeća*. O jednom srijemskom pjesniku s prebivalištem u Hrvatskoj piše Marko Tucakov u članku „Krugovi nostalgije u pjesmama Zvonimira Nemeta“.

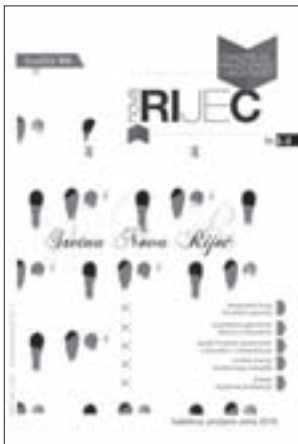
U cjelini „Književno-jezična i umjetnička baština Hrvata u Vojvodini“ vjerni suradnik časopisa Franjo Emanuel Hoško u tekstu „Hrvatski pisac Lovro Bračuljević“ progovara o „starom“ piscu poznatom po važnim jezičnim načelima. O narodnim pripovijetkama koje je skupio Balint Vujkov i banatskim Hrvatima piše Dalibor Mergel, a jezičnoj problematici svoj prinos daje Zlatko Romić u članku pod nazivom „Dijalektalni govor u raljama jezika“. Mario Bara piše i odgovara na zanimljivo pitanje „Što se dogodilo s projektom Biografskog leksikona Hrvata istočnog Srijema?“. „Karikature Ivana Balaževića – Skriveni dio opusa“ rad je Ljubice Vuković Dulić koja otkriva manje poznat umjetnički rad ovog umjetnika.

Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović nastavlja s prikazima hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću, ovoga puta u 2006. godini u kojoj urednik konstatira kako se domaća književnost slabo prodaje.

U posebnoj cjelini „Novi autorski udžbenici na hrvatskom jeziku i suvremene nastavne prakse“ prikazani su prvi autorski udžbenici iz „pera“ njihovih suautor(ic)a: Tamare Štricki Seg i Margarete Uršal. Lidija Milanković piše rad na temu „Suradničko učenje, mogućnost primjene u nastavi hrvatskog jezika“.

Stalna rubrika „Čitanja književne produkcije“ donosi sedamnaest prikaza i recenzija knjiga iz aktualne hrvatske književnosti u Vojvodini, o čemu pišu Mirjana Crnković, Davor Bašić Palković, Klara Dulić, Vladimir Nimčević, Milovan Miković, Darko Baštovanović, Tomislav Žigmanov, Zoltan Sič, Katarina Čeliković i Tamara Štricki Seg.

Časopis završava Kulturnim dokumentarijem autorice Bernadice Ivan-ković, u kojemu se kronologijskim redoslijedom bilježe sva kulturno-društvena događanja u hrvatskoj zajednici u Vojvodini. Lektorica je Katarina Čeliković, a korekturu časopisa uradio je Mirko Kopunović.

br. 1-2, proljeće – zima 2019.

Slijedom uređivačke koncepcije, dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2019., u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ na više od 330 stranica donosi raznovrstan sadržaj kroz devet cjelina, a obogaćen je i grafičkim priložima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Prva cjelina „Beogradski krug hrvatskih pjesnika“ predstavlja poeziju sedmero pjesnika, različitih prosedea i generacija koji stvaraju u glavnom gradu Srbije. To su pjesnici: Marko Kljajić, Ljiljana Crnić, Miroslav Pendelj, Danijela Lukinović, Ivan Sokač, Marija Brzić i Zvonimir Franjo Vuk.

Nova riječ nastavlja s praksom prikazivanja književnosti naroda s kojima na ovim prostorima stoljećima živimo. Stoga u tematu „Suvremeno pjesništvo Rusina iz Vojvodine“ prikazuje isječak iz književnosti vojvođanskih Rusina – izbor iz suvremene rusinske poezije, u izboru novinarkice i pjesnikinje Olene Plančak Sakač (četiri autora, dok je uredništvo *Nove riječi* uvrstilo i nju): Irina Hardi Kovačević, Nikola Šanta, Olena Plančak-Sakač, Tamara Hrin Rončević i Saša Sabadoš.

Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović prikazuje Međunarodne pogranične susrete „Forum Tomizza“ u istoimenoj cjelini, čija je dvadeseta obljetnica proslavljena 2019. godine u Umagu, Koprju, Trstu i Puli. Riječ je o manifestaciji koja je započela kao književno-znanstveni skup posvećen talijanskom i istarskom piscu Fulviju Tomizzi (Materada kraj Umaga, 1935. – Trst 1999.) da bi se tijekom godina razvila u dijaloški prostor za aktualne i povijesne društvene probleme suživota u Istri i široj regiji. Kako ova manifestacija posebnu pozornost posvećuje autorima i djelima koji doprinose razvoju tolerancije, nude jasne perspektive za razumijevanje manjinskog kulturnog položaja, te potiču suosjećajnost za Drugog i za socijalno ugrožene i isključene, na „Forum Tomizza“ sudjelovao je i niz intelektualaca iz Srbije. Ovdje se nalaze dva teksta koje potpisuju Milan Rakovac i Neven Ušumović.

U poglavlju „Građa hrvatske književnosti u Vojvodini i interpretacije“ časopis objavljuje tri značajna rada u kojima se obrađuje i interpretira starija hrvatska književnost, od nepoznatih zapisa bećaraca i bunjevačkih narodnih pjesama do nepoznatih činjenica iz života Matije Evetovića. Josip Dumenđić je skupio i zapisao u svom radu „Bećarce iz sela Bođani“, Vlasta Markasović autorica je teksta „Memorija panonskoga prostora u 'Bunjevačkim narodnim pismama' (1971.) Ive Prčića“, a Vladimir Nimčević piše i otkriva „Mladi pjesnik i ideolog Matija Evetović (1894. – 1972.) – manje poznate činjenice“.

Stalna rubrika „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ donosi šest radova o književnosti Hrvata u Vojvodini. Mirko Ćurić autor je rada „Antun Gustav Matoš kao dramatičar i kao sonetist“, Vlasta Novinc nam piše o srijemskom književniku i prevoditelju u tekstu „Iso Velikanović – Srijemac i Hrvat – povodom 150. godišnjice rođenja“, Marko Tucakov otkriva manje poznatog pjesnika u radu „Kad se pomiješaju vino i stihovi – ukratko o pjesmama Đure Palaića“, Hrvojka Mihanović-Salopek potpisuje prikaz „Sanjam pusti široki šor – O ediciji Izabrana djela Miroslava S. Mađera“, Darko Baštovanović piše o „Doprinosu djela Vojislava Sekelja analitičkoj misli Hrvata u Srbiji“, a temat završava radom Tomislava Žigmanova „Temeljne odrednice i značajke hrvatske književnosti u Vojvodini“.

Nova riječ za 2019. iz pera svog suradnika Lajče Perušića predstavlja u šestom poglavlju „Zavičajnu književnost iz zagrebačkog rakursa“ u tri rada: „Marko Vukov – pobjednik nade“, „Kad se čutnja raspukne“ i „Kratka priča u Hrvata u Vojvodini – osvrt na knjigu 'Suvremena vojvođansko-hrvatska kratka priča'“.

Nastavljajući predstavljanje „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, priređivač Neven Ušumović opisuje i donosi izbor deset prozних naslova objavljenih u 2007. godini.

Najbogatija je stalna rubrika „Čitanja književne produkcije“ koja je plod i bogate nakladničke djelatnosti Hrvata u Vojvodini (Srbiji) te ovu produkciju čita i opisuje deset suradnika u 26 prikaza knjižnih naslova: Klara Dulić Ševčić, Davor Bašić Palković, Mirjana Crnković, Ivana Petrekanić Sič, Ivana Andrić Penava, Zlatko Romić, Filip Čeliković, Zoltan Sič, Katarina Čeliković i Vojislav Temunović.

Tradicionalno Nova riječ bilježi bogatu godišnju aktivnost u devetoj cjelini „Kulturno-društveni dokumentarij (prosinac 2018. – studeni 2019.)“ koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 1-2, proljeće – zima 2020.

U sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2020. godinu donosi raznolik i bogat sadržaj. I ovaj je dvobroj obogaćen grafičkim priložima Darka Vukovića iz Petrovaradina. Sadržaj je na 350 stranica podijeljen na devet cjelina u kojima su tekstovi trideset četvero autora, različite dobi, a među njima su i mladi suradnici kojima uredništvo otvara prostor za objavu vlastitih književnih uradaka.

U prvoj cjelini pod nazivom „Duhovna lirika Hrvata u Vojvodini“ nalazi se lirika sedamnaestero pjesnika koja pokazuje široku lepezu duhovne poezije. U ovom su bloku zastupljeni pjesnici: Ljubica Kolarić-Dumić, Lajčo Perušić, Marko Kljajić, Josip Dumendžić – Meštar, Marića Mikrut, Ivan Andrašić, Katarina Čeliković, Mirjana Jaramazović, Ljiljana Žegarac-Tenjović, Željko Šeremešić, Josipa Dević, Blaženka Rudić, Tomislav Žigmanov, Željka Zelić Nedeljković, Anita Đipanov Marijanović, Nevena Mlinko i Darko Baštovanović.

Nova riječ nastavlja s praksom prikazivanja književnosti naroda s kojima na ovim prostorima stoljećima živimo. Stoga u tematu „Književnosti u prijevodu“ donosi „Suvremeno pjesništvo Slovaka iz Vojvodine“ prikazujući isječak iz književnosti vojvođanskih Slovaka – u izboru pjesnikinje Zdenke Valent Belić. Tako čitamo pjesme koje potpisuju pjesnikinje i pjesnici: Vjera Benkova, Mihael Đuga, Martin Prebuđila, Ladislav Čáni, Katarina Hric i Zdenka Valent Belić. U ovom je bloku stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović u tekstu „Junak literarne sekcije“ prikazao slavnog Subotičanina Dezsőa Kosztolányija (1885. – 1936.) i njegovu knjigu proze *Kornél Esti*.

U stalnoj rubrici „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ zastupljeni su radovi Vladimira Nimčevića („Fruškogorski kružok i petrova-

radinski *Fruškogorac*“), Klare Dulić Ševčić („Aleksa Kokić danas i zašto mu dugujemo sjećanje“), Lajče Perušića (tekstovi: „Matija Dulić i Marga Stipić – Žene književnice starije generacije u Hrvata u Bačkoj“, te o knjigama proze Mirka Kopunovića i Ruže Silađev), Nevena Ušumovića („Naježena naelektrizirana Bačka – Ivan Vidak: *Radio Siga*“) te Darka Baštovanovića („Sonet u recentnom pjesništvu Hrvata u Vojvodini u 20. i 21. stoljeću“).

U cjelini „Građa hrvatske književnosti u Vojvodini i interpretacije“ časopis objavljuje rad Vladimira Nimčevića pod nazivom „Život i djelo Matije Evetovića od 1925. do 1941.“.

Peta cjelina pod nazivom „Obrade i interpretacije umjetničkih praksi“ donosi rad Nevene Mlinko i Darka Baštovanovića „Kazalište u Subotici u izabranim teatrološkim radovima Josipa Buljovčića i Milovana Mikovića“ te Mirka Ćurića „Na rubu svega, a tako velika i važna – Olga Šram: *Ćilika Dulić Kasiba*“.

Zanimljiv je blok „Kulturna baština Hrvata u Banatu“ u kojem mladi suradnik Zavoda Dalibor Mergel prikazuje starčevačke Hrvate i proces mađarizacije u Austro-Ugarskoj, a Aleksandar Skenderović piše o Balintu Vujkovu i karaševskim Hrvatima.

Nastavljajući predstavljanje „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, priređivač Neven Ušumović opisuje i donosi izbor deset prozних naslova objavljenih u 2008. godini.

Stalna rubrika „Čitanja književne produkcije“ donosi šesnaest prikaza knjiga, koje potpisuje devet suradnika časopisa: Davor Bašić Palković, Vladimir Nimčević, Katarina Čeliković, Zoltan Sič, Spasoje P. Hajduković, Nevena Mlinko, Filip Čeliković, Tomislav Žigmanov i Mirko Ćurić.

Bogatim i sadržajnim „Kulturno-društvenim dokumentarijem“ (prosinac 2019. – studeni 2020.) tradicionalno završava dvobroj *Nove riječi* za 2020., a rad je stalne suradnice Bernadice Ivanković. Lektorice su Katarina Čeliković i Ivana Petrekanić Sič, a korekturu časopisa uradio je Mirko Kopunović.

br. 1 – 2, proljeće – zima 2021.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* 1-2 za 2021. godinu na blizu tristo stranica donosi priloge razvrstane u osam tematskih cjelina.

Aktualni dvobroj počinje tematom „Kratka priča Hrvata u Vojvodini“ i uvodnim tekstom glavnog i odgovornog urednika Tomislava Žigmanova u kojem ističe kako je kratka priča u književnosti vojvođanskih Hrvata relativno podzastupljen književni žanr, koji tek u posljednje vrijeme očituje svoj, kako brojem tako i autorima, bogatiji život. U časopisu je reprezentativni izbor kratkih priča osmero autora među kojima su Ljubica Kolarić-Du-

mić, Lajčo Perušić, Mirko Kopunović, Tomislav Žigmanov, Neven Ušumović, Zvonko Sarić, Ivan Vidak i Igor Grbić.

Nova riječ nastavlja praksu prijevoda manjinskih vojvođanskih pjesnika te u ovom dvobroju donosi poeziju suvremenih rumunjskih pjesnika u izboru Ioana Babe. Predstavljani su pjesnici koji pišu na rumunjskom, a ovdje ih čitamo na hrvatskom jeziku, među njima su Ioan Baba (Joan Baba), Vasile Barbu, Eugenia Bălteanu (Euđenija Balteanu), Nicu Ciobanu (Niku Čobanu), Ratcu Golesîn / Ratku Golesn (Ratomir Marković), Ionela Mengher (Jonela Menger), Antonela Mic (Antonela Mik), Valentin Mic (Valentin Mik), Aurora Rotariu Planianin (Aurora Rotariu Planjanin) i Mariana Stratulat (Marijana Stratulat). Neven Ušumović autor je dvaju tekstova kojima se proširuje upoznavanje mađarske književnosti. Prvi je rad prikaz knjige Franciske Ćurković-Major „Hrvatski motivi u mađarskoj književnosti“. Riječ je o knjizi ugledne zagrebačke hungarologinje Franciske Ćurković-Major, rođene u Bačkoj

Topoli, 1948. godine. U drugom se radu predstavlja Mađarska postjugoslavenska književnica Ildikó Lovas.

U poglavlju „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ predstavljeni su radovi kojima se otkrivaju novi podaci o književnosti bačkih Hrvata i vezama s Hrvatskom, o njihovom kulturnom i nacionalno-identitetskom značaju. Ovdje čitamo radove Mirka Ćurića „Prigodnice Ante Evetovića Miroljuba biskupu Josipu Jurju Strossmayeru“, Vladimira Nimčevića „Hrvatski pučki pjesnici iz Vojvodine u *Slobodnom domu*“ i Zlatka Romića „Tri zbirke bajki Balinta Vujkova“.

U cjelini „Građa hrvatske književnosti u Vojvodini“ i interpretacije mladi povjesničar i stalni suradnik časopisa Vladimir Nimčević potpisuje rad „Život i djelo Matije Evetovića od 1945. do 1972.“, treći je ovo nastavak kojim završava pisanje o značajnom kulturnom djelatniku.

Zanimljiv je rad „Tragom uglazbljene lirike Slavka Mađera (1922. – 1946.)“ autorice Tamare Jurkić Sviben iz Zagreba o umjetničkoj vezi pjesnika Slavka Mađera i skladatelja Emila Cossetta koji je inspiraciju našao u najranijem Mađerovom pjesničkom ostvarenju. Rad se nalazi u cjelini „Obrade i interpretacije umjetničkih praksi“.

Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović nastavlja s prikazima hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću, ovoga puta s prikazima deset prozних naslova u 2009. godini.

Rubrika *Nove riječi* „Čitanja književne produkcije“ donosi osamnaest prikaza naslova aktualne književne produkcije koje potpisuju Ivana Andrić Penava, Klara Dulić Ševčić, Petar Pifat, Ana Hodak, Tamara Štricki Seg, Sonja Periškić Pejak, Lajčo Perušić, Đuro Vidmarović, Davor Bašić Palković, Nevena Mlinko, Katarina Čeliković, Zlata Vasiljević, Tomislav Žigmanov, Miroljub Kovačić i Đuro Vidmarović.

Nova riječ završava „Kulturno-društvenim dokumentarijem“ (prosinac 2020. – studeni 2021.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 1 – 2, proljeće – zima 2022.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* 1 – 2 za 2022. godinu na blizu 350 stranica donosi raznolik i bogat sadržaj, obogaćen grafičkim prilozima Darka Vukovića iz Petrovaradina. Deseto godišće *Nove riječi* tematizira kako suvremenu tako i bogatu književnu i umjetničku baštinu uz sudjelovanje brojnih domaćih autora i iz inozemstva.

U prvoj cjelini pod nazivom „Hrvatsko pučko pjesništvo 'Lira naiva'“ Katarina Čeliković piše o pokretu hrvatskih pučkih pjesnika u Vojvodini, uz dvadesetu obljetnicu njegova djelovanja, stavljajući u taj kontekst prvu antologiju hrvatskoga pučkog pjesništva u Srbiji.

Iz suvremene književne produkcije čitamo novu poeziju Jasne Melvinger i dvije nagrađene kratke priče na natječaju hrvatskoga duhovnoga književnog stvaralaštva *Stjepan Kranjčić* autora Tomislava Žigmanova i Lajče Perušića.

Za rubriku „Književna susretanja“ Darko Baštovanović je priredio izbor iz pjesništva dobitnika *Brankove nagrade* u Srbiji u posljednjih deset godina te tako prikazao recentno srpsko pjesništvo (2011. – 2021.).

U ovom dvobroju čitamo o đakovačkom književnom prostoru iz pera Tatjane Ilaš, koja piše o imaginaciji panonskog prostora u prozama Adama Rajzla, a Mirko Ćurić u tekstu „Definiranje nepostojećeg konteksta“ piše o *Liturgovim boljim danima*, zbirci pjesama svećenika Luke Vincetića.

U povodu 150. godišnjice rođenja Antuna Gustava Matoša *Nova riječ* donosi rubriku „U susret 150. obljetnici rođenja A. G. Matoša“. Lajčo Perušić u zamišljenom razgovoru s Matošem čitatelja upoznaje sa životom ovoga hrvatskog pjesnika i njegovim stvaranjem te kroz tekst naslovljen „Matoševo sjećanje za budućnost“ ukazuje i na njegovo bunjevačko-šokačko-srijemsko podrijetlo.

Iz građe hrvatske književnosti u Vojvodini čitamo igrokaz Starčevca Miše Brajca *Na Badnje veče* objavljenog u *Seljačkoj prosvjeti*, glasilu Seljačke sloge 1928. u Zagrebu.

Stalna rubrika „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ donosi radove Vladimira Nimčevića „Mladi hrvatski književnici između dvaju svjetskih ratova u Subotici“, Dalibora Mergela „Prinosi proučavanju pučkog pjesništva starčevačkih Hrvata u prvoj polovini XX. stoljeća“, a Zlatko Romić javlja se s tekstom „Didino novo ruho“ – Uz ediciju Izabranih djela Balinta Vujkova.

„Tragovi umjetnika“ rubrika je posvećena dvojici vrsnih hrvatskih umjetnika, čije su obljetnice obilježene tijekom 2022. godine. Tatijana Gareljčić svojim tekstom predstavlja utemeljitelja modernog hrvatskog kiparstva Roberta Frangeša Mihanovića rođenog prije 150 godina u Srijemskoj Mitrovici, a Ljubica Vuković Dulić piše o subotičkom slikaru Gustavu Matkoviću o 100. obljetnici rođenja.

„Hrvatska knjiga u 2021. godini“ nova je rubrika kojom se otvara prostor aktualnoj književnoj produkciji u Hrvatskoj i produkciji Hrvata u Srbiji s ciljem predstavljanja književne scene, one koja ima svoj izgrađen sustav i one koja pokazuje vitalnost usprkos nedostatka takvog sustava. Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović piše o aktualnoj književnoj produkciji u Hrvatskoj, a Nevena Baštovanović prikazuje knjišku produkciju Hrvata u Srbiji 2021. – 2022. rađenu za „Dane hrvatske knjige i riječi – dane Balinta Vujkova“ u Subotici 2022.

U cjelini „Čitanja književne produkcije“, *Nova riječ* donosi 25 prikaza knjiga suvremenih književnih i publicističkih naslova. Suradnici časopisa u ovoj rubrici su: Darko Baštovanović, Davor Bašić Palković, Ivana Andrić Penava, Nevena Baštovanović, Klara Dulić Ševčić, Zlata Vasiljević, Sonja Periškić Pejak, Vojislav Temunović, Marko Tucakov, Neven Ušumović, Zoltan Sič, Nela Skenđerović, Ljubica Vuković Dulić, Spasoje P. Hajduković i Vladimir Nimčević.

„Kulturno-društveni dokumentarij“ (prosinac 2021. – studeni 2022.) završno je poglavlje *Nove riječi*, koje je tradicionalno zabilježila Bernadica Ivanović.

Adresa Uredništva:

Nova riječ, časopis za književnost i umjetnost
Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata
Laze Mamužića 22
24000 Subotica
Tel./fax: +381 (0)24/535-533
e-mail: ured@zkhv.org.rs

Ovaj broj časopisa *Nova riječ* tiskan je uz potporu
Ministarstva kulture i informiranja Republike Srbije,
Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske,
Veleposlanstva Republike Hrvatske u Srbiji
i Pokrajinskog tajništva za kulturu, javno informiranje
i odnose s vjerskim zajednicama.